واڪا ڪرڻ مون وس

(ڪالم ۽ ڪهاڻيون)

حاڪم علي ڪتوهر

SAMBARA PUBLICATION HYDERABAD

واڪا ڪرڻ مون وس

(ڪالم ۽ ڪهاڻيون)

حاڪم علي ڪٿوهر

SAMBARA PUBLICATION HYDERABAD

سمبارا پبليڪيشن حيدرآباد

كتاب نمبر 61

حق ۽ واسطا اداري وٽ محفوظ

كتاب جو نالو:	واكا كرڻ مون وس
موضوع:	كالم ۽ كھاڻيون
ليكك:	حاكم علي كٽوھر
ڇاپو پھربون:	جولاءِ 2017ع
كمپوزنگ:	حاكم علي جمالي
ٽائيٽل:	حاكم علي جمالي/نئل
ڇپيندڙ:	سمبارا پبليكيشن

سيد آركيڊ آفيس نمبر 8 عبرت گھٽي گاڏي كاتو حيدرآباد

03003513966

WAKA KARAN MON WAS

(Coloum & Storys)

By: Hakim Ali Katohar

Sambara Publication Hyderabad

03003513966

ارپنا

هي ڪتاب ارپيان ٿو.

سنڌ جي عظيم رهنما فخر ايشيا شهيد ذوالفقار علي ڀٽو، شهيد مير مرتضيٰ ڀٽو، شهيد شاهنواز ڀٽو، شهيد بشير خان قريشي ۽ سنڌ جي انهن سيني شهيدن کي جن پنهنجو رت ڏئي سنڌ جي سينڌ سنواري ويا.

حاڪم علي ڪنوهر

اٿو ته رات کي ڇيري ڦاڙي هلون
اونده جا لنگهه سي لتاڙي هلون
اجهو ٿو اڀري سج اوڀر کان هو ڏسو
ٻٽي کي قدم ير سلهاڙي هلون
(وفا ٻرڙو)

اداري پاران:

سنڌ ۾ رهندڙ هر ذات ڌڙي جي پنهنجي الڳ ڪٿا آهي، هر ذات ڌڙي پنهنجي وت آهر معاشرتي پهلوئن کي اجاگر ڪرڻ سميت پنهنجي اندر ۾ ٿيندڙ پيچ ڏاهه کي لفظن جو روپ ڏئي تخليقون سرجي ٿو، حاڪم علي ڪٽوهر جون تحريرون خاص طور مظمون ۽ ڪالم گذريل ڪيتري عرصي کان وقت بوقت مختلف اخبارن ۽ رسالن جي زينت بڻبا رهيا آهن، جنهن ۾ پڻ سندس داخلي ۽ خارجي ڪيفيتن جي اپٽار جڳهي انداز ۾ ملي ٿي. حاڪم علي ڪٽوهر جو تعلق سنڌ جي پنتي پيل اهڙي علائقي سان آهي، جتي جبر ۽ انياءَ جا داستان هين علائقن جي پيٽ ۾ وڏيڪ رونما ٿين ٿا. اهڙي ماحول ۾ جتي جاگيرداري ۽ وڏيري نظام محڪوم ۽ مظلوم ماڻهن کي پنهنجي غلام طور تصور ڪري ٿو، اهڙي ماحول ۾ حاڪم علي ڪٽوهر جهڙن ليکڪن جو قلم جنبش ۾ اچي بنا ڪنهن ڊپ ڏاهه جي حق ۽ سچ جي راهه تي هلندي دنيا آڏو حقيقتن تان پردو کڻڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪري ٿو.

نوجوان ليکڪ حاڪم علي ڪٽوهر جي ڪالم ۽ ڪهاڻين تي مشتمل هن پهرئين ڪتاب "واڪا ڪرڻ مون وس" ۾ پڻ اهڙن انيڪ داستانن جا اولڙا پسڻ لاءِ ملندا، جن ۾ نه فقط ظلم ۽ ڏاڍ خلاف ڀرپور احساس حساس دلين جو سينو چيرڻ لاءِ ڪافي آهن، پر هن ڪتاب ۾ سنڌ جي املهه ڪردارن کي پڻ پيٽا پيش ڪئي وئي آهي، جيڪا سندس ڏات ۽ ڏانءَ جي جوهر کي ظاهر ڪن ٿا. اهو ئي سبب آهي جو حاڪم علي ڪٽوهر جو نانءُ پڙهندڙن لاءِ اوپرو نه رهيو آهي. يقينن هن ڪتاب جي اچڻ بعد سندس شخصيت ۽ فن جو چڱي طرح ڇيد ڪري سگهجي ٿو. اميد ته سمبارا پبليڪيشن پاران شايع ڪرايل هن ڪتاب "واڪا ڪرڻ مون وس" کي پڻ ساڳي ڀرپور موٽ ملندي.

ساجد سنڌي
سمبارا پبليڪيشن حيدرآباد
03003513966

فهرست:

اي خدا اسان کي ساجاهہ ڏي	20
هي جهيڙا ڇا معنيٰ	22
مادري جمهوريت بيگم نصرت ڀٽو	25
علمي ادارن جو قدر ڪريو	27
سڪي ويا سيج تي گلڙا	29
واڪا ڪرڻ مون وس	31
قربانين کي ڀيٽا ڪيئن ڏجي	33
زندگي ۾ هزار مسئلا ۽ خودڪشي	36
ڦاسي تي هن کي ننڊ اچي وئي	39
هلي آءُ هاڻي دوم تو وجي	41
سنڌ جي تعليمي ماحول کي سڌراڻ	44
سڄڻن کي ساريوم	46
نواب اڪبر بگٽي جو موت	48
توکي وسارڻ منهنجي وس ۾ ناهي	50
سراج صدين تائين گوجندڙ آواز	53

محبت لڏي وئي ملڪ مان 55
هو سڀ ڏوهاري آهن 58
ٿل شهر سان ايڏي ويڌن ڇو 60
وري يادگيرين ورايو اسان کي 62
انائن جي ٿياس تي ٽنگيل محبتون 64
ويساهه گهاتي 66
رشتا ناتا پنهنجائپ 68
روڳ ٻٽيا سپنا 70
اسلام ۾ عورت جو مقام 72
برسات متاثرين جي ڪا ته واهر ڪريو 75
دعائن ۾ ياد ڪجان 77
بدامني جي باهه ۾ جلندڙ سنڌ 78
سنڌ جو شاعر زخمي چانڊيو 80
فيصلو 83
غربت جي گهاٽي ۾ پيڙجندڙ زندگيون 85
وري سنڌ سڏڪي پئي 88
ارمان 93
ڌرتي جو سپاهي وفا ٻرڙو 95
ڪيبل ڪلچر ۽ اڄ جو معاشرو 98
ٻه وکريل وجود 100

ڏرتي خاطر سرتي سان جهيڙو 103
سنڌ جو دادلو شاعر ارڏو ارترادي 106
حسرتون ۽ خواب 109
نجومين ۾ واڌ مايوس طبقو 111
درد جي ڪٿا 114
اڄ پڻ اڪڙين سڀڻ پنهنجا ساريا 117
غربت جي سزا 120
جيون سارو سور 124
انصاف ڪٿي آهي 126
ڪرپشن جي ڪيئڻ پاڙ پٽجي 129
جيئڻ ڪارڻ جيڏيون مون وڏا وس ڪيا 131
ماءُ 133
عيد تي مان بہ خريديان ها پر 135
استاد بخاري هر دور جو شاعر 138
جڙتو پوليس مقابلا 141
تاريخ جو هڪ باغي ڪردار 143
تر جي سونهن مور پکي 145
او پريتم ڪٿي آهين 147
سنڌ تي سر ڏيندڙ شهيد محمد نواز 149
معصوم ٻارڙن جي اغوا 152

بلوچ عوام کي باهہ ۾ نہ پڙڪايو 155

جرڳا ۽ انسانيت جو تقدس 157

سنڌ جي مهمان نوازي 159

جهالت تي ٻڌل رسمون 161

وقت پيو گذرندو 163

بيروزگاري لاءِ دعوائون ڪافي نہ آهن 165

عورت جيڪا وک وک تي پيڙا پوڳي تي 167

بس حس حڪمران ۽ غريب عوام 169

ڪي ڪي ماڻهون ڏاڍا پيارا 171

هن جون يادون ۽ اسان 174

چٽي ۾ ڏنل نياڻيون ۽ بي جوڙ شاديون 176

سنڌ جو شهيد الله بخش سومرو 179

سنڌ ورهائڻ جي ڳالهہ نہ ڪر 181

عشق نہ پڇي ذات 183

شڪارپور جو شرميلو شاعر حاڪم گل 190

مهاڳ:

ڪتاب جو مهاڳ مصنف ۽ ان جي تحرير جي باري ۾ دستاويزي آئينو هجي ٿو. مهاڳ جو لکندڙ اديب ان ڪيس ڪٽڻ لاءِ اهو ناليوارو وڪيل هجي ٿو. ڪتاب مئي آهي ۽ مهاڳ لکندڙ سهڻو ساقي هجي ٿو.

"ساقيءَ بنا پيا ڪي، آهي پيئڻ اجايو"

مئي هجي. مئخانو هجي ۽ مئخوار به هجي مگر ساقي سريلو نه هجي ته مَي پيا ڪي ڪي اهو سرور نه ملندو اهو سمورو ڪمال ساقي جو آهي. شاعر ساقي سان مخاطب ٿيندي چوي ٿو ته.

ساقی ہوں تیس روزے مشتاق دید کا

ڈکھلا دے مَیَ مجھے چاند عید کا

تهڙي طرح مهاڳ لکندڙ ڪتاب مان لکل موتي ميڙي (چاند عيد ڪا) مشتاق جي آڏو آڻي سرور (مزو) عطا ڪري ته مصنف جي محنت سجائي ٿئي ٿي.

مهاڳ اڪثر ناليوارن اديبن کان لکائي ونبو آهي چاڪاڻ ته نالي چڙهيو واپاري هميشه نفعو ڪمائيندو آهي. اهڙي طرح جنهن ڪتاب جو مهاڳ مشهور ناليواري اديب دانشور جو لکيل هوندو ته پڙهندڙ فقط مهاڳ ۾ نظر ڦيرائي ڪٽي وجي گهر پڙهندو.

ان ڪري پنهنجي دوست حاڪم ڪٺوهر کي ڪتاب جي مهاڳ لکرائڻ لاءِ وڏا وس ڪيم ته اتر سنڌ ۾ آس پاس ۾ چوٽيءَ جا اديب. شاعر.دانشور ۽ علم جا ڊاڪٽر عالم آهن آءُ ته انهن جي مڪتب جو ننڍڙو ادب جو طالب العلم آهيان مگر منهنجي محسن حاڪم ڪٺوهر هڪ به نه ٻڌي بس مواد ورتم ۽ وڃي گهر رکيم. وقت گذرندو ويو يار جو بار ۽ انتظار وڌندو رهيو. آخر پڪو پهه ڪري لکڻ شروع ڪيم "حال پريان نال"

مگر اهي انمول لفظ آڻيان ڪٿان؟ جنهن ۾ پڙهندڙ جي دل ۾ هر اکر، هر لفظ سٽ سٽ پڙهڻ سان اڏ ما ۽ اتساهه پيدا ٿيندو وڃي. آءُ نه محترم سائين امر جليل يا سائين آغا سليم سائين سراج يا محترم سائين عبدالواحد آريسر آهيان. جن جي اڳيان اتاهه الفاظ قطارون ڪري ٻانهون ٻڌي اچي بيهندا آهن، نه وري، آءُ ڪو محترم اعجاز منگي آهيان

جو فلسفي انداز ۾ استعارا تشبيهون تارن ڪان وڌ تاري رڪندو لکندو وڃان.خير.....!

هن ڪتاب ۾ جيڪي مضمون.ڪهاڻيون ۽ ڊائريءَ جا ورق جنهن فڪر فهم خيال جي آڌار تي تحرير ڪيا ويا آهن. هنن سان مصنف ڪيترو نياءُ ڪيو آهي تن ۾ ڪيتري سچائي صفائي ۽ صداقت آهي ان تي لکڻ ڪان اڳ ۾ مصنف جي باري ۾ ويچار ونديان تہ بهتر آهي هن ڪتاب ڪان اڳ حاڪم ڪنوهر جو ڪتاب "سڏڪا سارون ۽ حاڪم" مارڪيٽ ۾ موجود آهي. هيءُ مصنف ادبي دنيا ۾ نئون پير پاتل نہ آهي. هن ڪتاب جا مٿيان مضمون ۽ ڪهاڻيون بہ وقت بوقت اخبارن ۾ ڇپجنديون رهيون آهن.

هن ڪتاب جو مصنف حاڪم ڪنوهر ان علائقي ۽ ماحول ۾ ٻانبڙا پائي پلي. پڙهي وڌي وڏو ٿيو آهي. اهو علائقو اهو ضلعو اڳ ۾ اپر سنڌ سرحد سنڌ. خانگڙهہ ۽ بعد ۾ هاڻي گوري سامراج جي جنرل جان جيڪب جي نالي پٺيان جيڪب آباد سڏجي ٿو. هي علائقو خط استوا جي لحاظ ڪان سخت گرم رهي ٿو. ان ڪري هتان جي ماڻهن جو مزاج پڻ سخت آهي حاڪم ڪنوهر ان ضلعي جي تعلقي ٺل جو رهواسي هڪ شاعر، اديب، سماجي ورڪر ۽ اعزازي صحافي آهي. هن تي اتر سنڌ جا ڪهڙا خارجي ۽ داخلي اثر پيون ٿا. ان لاءِ هتان جي جاگرافيائي. تاريخ ۽ سماجياتي ماحول معلوم ڪرڻ سان موضوع ڇٽا ۽ واضع نظر ايندا.

1. هي اهو تاريخي علائقو آهي جنهن ۾ سنڌ جا سمورا سپوت بيباڪ بهادر دريا خان جکراڻي، دلمراد خان کوسو ۽ سيد عنايت الله شاهہ جهڙا جوڌا جوان پيدا ٿيا. جن سان انگريز سامراج بہ مهاڏو اٽڪائي نہ سگهيو ۽ مفاهمت تي لهي اچي هن علائقي جي ماڻهن لاءِ جاگيرون وقف ڪري پروانا ڏياري موڪليا. مگر پوءِ بہ هي انمول اڏول انسان نہ مڙيا. بقول شاهہ سائين جي تہ

"اجا ڏمري ڏاڍ تيءِ آڻ نہ مڃي مور"

2. هن ضلعي بلڪ هن ئي تعلقي جو جناب محمد امين خان کوسو جيڪو سر شاهنواز پٽو، سائين جي اير سيد جو ساٿي ۽ حافظ محمد صديق رحمت الله عليہ پير آف ڀرچونڊي جن جو شيدائي مريد هو. جنهن جي اصولي سياست سچائي ۽ بهادري هتان جي عوام ۾ مهاڏي اٽڪائڻ جو اتساهہ پيدا ڪيو. 1938ع ڌاران خانبهادر سردار مير شير محمد خان بجاراڻي جنهن کي سنڌ جي سردارن ڪان بہ وڏي سرداري. جاگيردار ۽ اٿاهہ دولت هئي. ان جي مقابلي لاءِ جناب محمد

امين اليڪشن ۾ اتي پوري سنڌ ۾ ٽرٽلو مچائي ڏنو ۽ جناب محمد امين اليڪشن ڪٽي ڏيڪاري ماڻهن ۾ نئون جذبو جوش اپاريو.

3. هي اهو علائقو آهي جتان جا اڪثر سردار، جاگيردار، خان صاحب، خانبهادر زميندار سدائين سياست ۾ رهيا. هنن کي انگريزن وفاداري جا لقب مئجسٽريٽي جا پاور، جرڳن جا ڏٽي قرار ڏيئي ڇڏيو. هي انگريز سرڪار جي ڇانو ۾ ۽ عوام هنن جي رحم ڪرم تي جئيندي رهي پئي. هي پنهنجي پنهنجي علائقي ۽ سرداري ۾ عوام جي اڇي ڪاري جا مالڪ رهيا. ايتريقدر جو هنن جي اوطاقن تي ايندڙ انسان انهن جي اشاري ڪانسواءِ ڪرسي تي سامهون ويهي نه پيو سگهي. هڪ اردو جي شاعر ان تي شعر لکيو ته.

انگریز هو دشمن تو اولاد ہے مومن

کمزور هو حاکم تو فولاد ہے مومن

هن وقت به قيادت ۽ ڪرسي لاءِ ساڳيا اڪثر سياستدان سرگردان آهن. اهائي ساڳي سياست آهي جنهن جا شڪار اردو ڳالهائيندڙ آهن جيئن سنڌي ڳالهائيندڙ هاري ناري، ميرن پيرن وڏيرن سردارن جي مٺ ۾ بند آهن. جاڪاڻ ته هن هاري وٽ نه پنهنجي زمين هارپ لاءِ آهي ۽ وري سندس گهر، ان پوتار جي ديهه ۾ انهن جي چوري چڪاري جهيڙن جهڳڙن جي اڇي ڪاري جا فيصلا به اهي سردار پوتار ڪندا آهن.وڏيرن جي خاص سياسي ڇنا پيڻي ان لاءِ آهي ته پنهنجي علائقي يا حد جو صوبيدار اسان جي اشاري تي هلي. ان ڪري هو هميشه ڪرسيءَ جو طواف پيا ڪندا رهندا آهن ڪرسيءَ جي اشاري تي پارٽيون بدلائيندا رهندا آهن.

4. هن علائقي جو اهم لافاني انسان حق سچ جي لاٽ ٻاريندڙ شاعر. اديب. دانشور ڏاهو، سياسي سماجي ورڪر جاڳڻ ۽ جاڳائڻ وارو.! هيئن ڪٿي چئجي ته هن علائقي جا خاص فڪري استاد سائين ”عبدالڪريم گدائي صاحب“ جن ٿي گذريا.

گدائي صاحب جي سڄي شاعر ماتر پورهي جي هارين نارين مزدورن، محڪومن، مظلومن لاءِ آهي. هي هن علائقي جا هن صدي جا ترقي پسند. خيال انسان ليکيا وڃن ٿا. بقول سنڌ جي سائين حضرت شاهه لطيف جي ته

هلڻ، هڪلڻ، هيلي سارڻ، مانجهيان ايءُ مرڪ
وجهن ڪين فرق، رڪ وهندي راند ۾

گدائي صاحب نہ صرف پنهنجي شاعري اسٽيجن تي ٻيهي ٻڌائي پرهو هاري حقدار تنظيم سان جهر جهنگ وستي واهڻ هارين کي هوشيار ڪرڻ لاءِ هلڻ، هڪلڻ، ٻيلي سارڻ هلندو رهيو. خاص هي اهو وقت بہ هو جڏهن جناب محمد امين کوسي جي اليڪشن ورڪ ۾ محترم سائين جي ايم سيد. پير علي محمد راشدي پسگردائي عوام ۽ ڪامريڊ برڪت علي آزاد سان گڏ ضلعي جي هر شهر ڳوٺ ڳوٺ ۾ سائين عبدالڪريم گدائي پنهنجي شاعري وسيلي گونجندو رهيو وڏيرن جي مخالفت ۾ شعر لکيائين.

خبردار هاري جي سردار آيا
پراڻا شڪاري ڪٺي چار آيا
نہ اڇا نہ وچڻا سي لاچار آيا
پري جيپ پاڙن جا پوتار آيا

گدائي صاحب جي ان لازوال شاعري هتان جي پيڙيل ڏتڙيل اڪثر اڻ پڙهيل عوام ۾ پنهنجو روح ڦوڪي جناب محمد امين کوسو جن کي ڪامياب ڪرائي هي نعرا ڏنا جيڪي هن ڌرتي تي ٻڙجي وڻ وانگر اجا تائين دائم آهن.

هينئر جيڪا حق سچ ۽ ترقي پسند شاعري پٺي سر جي يا ان رنگ ڍنگ ۾ ڪهاڻيون مضمون ۽ ڪالم پيا لکجن. اهو ايوارڊ اهو اعزاز اها مجتا هتان جي ليکڪن کي سائين عبدالڪريم گدائي صاحب جن ڪري پٺي مليا بقول هن جي تہ

”لاٽ ٻرندي رهي ساٿ هلندو رهي“

هي هيو هن علائقي جو سياسي، سماجي ادبي، ماحول جو مختصر احوال ـ نهن حالتن هن ڪتاب جي مصنف تي گهرا اثر ڇڏيا.

هتان جي اديبن شاعرن جي اندر ۾ اتساهہ پيدا ڪري انهن جي دل دماغ ۾ بهادري جا پاور پيدا ڪيا. انهن داخلي ۽ خارجي اثراتن مصنف کي قلم کڻڻ تي مجبور ڪيو.

هن ڪتاب ۾ جيڪي ڪهاڻيون، مضمون ۽ ڊائري جا ورق آهن اهي روزانہ يا هفتيوار اخبارن ۾ ڇپيا آهن. انهن ايڊيٽرن کي جس هجي جن هي ليک ڇپيا آهن. هنن حقيقتن جي ڇيڇڻ بعد هتان جا پوتار ڪورڙ تائين ڇڪجي ويا. هن گرم علائقي جي گرم ماڻهن سخت مزاج

ماحول جا ڏوهي ڪاروڪاري جي ليڪ تي ڪيترا نہ چڙيل ۽ مچريل رهيا. چوري ڌاڙن ۽ اغوائن تي اخبارن ۾ لکڻ ۽ واويلا ڪرڻ تي پراڻا پاپي پاٽاريدار ۽ قبيلائي جهڳڙن کي وڌائڻ وارن ڳجهن هٿن کي ظاهر ڪرڻ ان کان علاوه ٽاٽن تان بدي چڙي ۾ ساز باز تي جن پيجارا ۽ پرادو ورتا سي ڪيترا نہ ڪاوڙيل هوندا. اهو سڄو جهاد جو ڪم ڪو سولو ۽ سٿرو ڪم ڪونهي. آءُ هڪ پيرو وري ڪاوش، ڪوشش، پاڪ سنڌ، سڪار، خبرون، خبر ۽ ڪنڌڪوٽ ٽائيمز جي سموري سٽ کي مبارڪ ڏيان ٿو ۽ مون سان گڏ سنڌي قوم جا خير خواه ۽ روشن خيال هي ڪتاب پڙهي انهن چپيل ليکن تي ضرور خوش ٿيندا.

ڏسجي تہ حاڪم ڪنوهر جون سڀ ڪهاڻيون، مضمون ۽ ڊائريءَ جا ورق وقت جي مناسب ۽ گهرج سان بهترين آهن. پورو ڪتاب پڙهڻ وٽان آهي. پر ڪجهه ڪهاڻيون، مضمون ۽ ڊائريءَ جا ورق دل ۾ سانڍڻ جهڙا آهن جن ۾ ماءُ ويساهه گهاتي، عاشق زهر پياڪ ساماپس تہ سڪ ويا. فيصلو ڌرتي ڪاڻ سرتيءَ سان جهيڙو کي ٽائيٽل ڪهاڻي واڪا ڪرڻ مون وس، محبت لڏي وئي ملڪ مان ،قربانين کي پيٽا ڪئين ڏجي..

هي ذڪر ڪيل ڪهاڻيون، مضمون ۽ ڊائريءَ جا ورق ٽوٽل هاري ناري مزدور، ۽ ڏاڍ جي گهاٽي ۾ پڙهيل ماڻهن جا ترجمان آهن، دعا آهي تہ حاڪم ڪنوهر جو هي سفر روان دوان رهي، پنهنجي ڌرتي، قوم ۽ مسڪين ۽ بي پهچ ماڻهن جي پهچ لاءِ جاکوڙيندڙ رهي ”آمين“

اڙدو اترادي ڪنڌڪوٽ

23/04/2016

سڏڪا سارون ۽ حاڪم

حاڪم علي ڪنوهر جي ڪتاب سڏڪا سارون ۽ حاڪم پڙهڻ ڪانپوءِ آئون ڪيس شاعر مڃي ويٺو هيس ان کان اڳ شعوري طور تي هن کي شاعر مڃڻ لاءِ هرگز تيار نہ هوندو هيس سڏڪا سارون ۽ حاڪم ۾ هن شاعري جاڪوڙ سارا نوان اڻ ڇهيل رستا پسيا آهن جن تي سنڌي شاعري جو مستقبل روشن مينارن سان چمڪي رهيو آهي حاڪم علي ڪنوهر ڌرتي سرتي جي شاعر سان گڏ عالمگير پيار محبت جو شاعر پڻ آهي. سندس شاعري جون تشبهون ترڪيبون استعارا محاورا دل لپائيندڙ ۽ ديرپا پنهنجي سحر جي اثر ۾ رکڻ جو هنر نجوبي ڄاڻيندڙ آهن. سندس دل تي شاعري جو برجمان فطرتي ٿيندو رهيو آهي هن جا ڪجهہ نثري ٽڪرا جنت جي باغ مان پٽي آندل صوف لڳندا آهن تازو سندس هي ٻيون ڪتاب (واڪا ڪرڻ مون وس) جيڪو اسان جي هٿن ۾ پيار سچ سنڌ خوشبو آهيون چوندي نظر پيو اچي جنهن کي هانو سان نہ هنڊائڻ وارا وحشي پٽو پالڻ وارا ئي هوندا جيڪلي دلين جي ٻي نوري تي وڏا وڏا ٺهڪ ڏيندا رهندا آهن ۽ چوندا آهن اونداهيون اسان کي پياريون آهن ڪالر ڪهاڻين ۽ ڊائري جي ورقن تي مشتمل هي ڪتاب ادب جي دنيا ۾ ڪيتري جاءِ تي والا رڪندو اهو ايندڙ وقت ۽ ان جا نقاد ٻڌائيندا پر آئون ايترو ضرور چوندس تہ هي ڪتاب ردي ۾ هرگز نہ اڇلايو ويندو ڇاڪاڻ تہ هن ۾ سسئي جا پنڌ ٻلال جي گهاٽي ۾ پيڙجندڙ هنڌن جا ٽڙڪات رقصان آهن جيڪي هر دور جي ظلم جبر ڏاڍ جي خلاف مزاحمت جو آواز آهن هن ڪتاب ۾ حاڪم علي ڪنوهر ڌرتي سرتي خاطر ڪڏي ڪاهي پوڻ واري جذبي سان سرشار نظر اچي رهيو آهي سندس ان عمل تي ڪير ڪير مٽس باهو ڙيندا اهو آئون ضرور ڄاڻان ٿو حاڪم علي ڪنوهر جي هن ڪتاب کي پاٺڪ جيڪو مان ڏيندو اهو عام رواجي هرگز نہ هوندو سونهن ۽ خوشبو جو گڏيل سنگم هوندو.

دل جي پيرن سان ڏامر هاڻن رستن تي ڪيل حاڪم علي ڪنوهر جوهي پنڌ اجايو نہ پر هر دور ۾ سجايو رهندو ۽ مون جيان اوهان کي بہ ضرور وڻندو.

شهيد شيخ

ڌرتي جو درد رکندڙ
ادا حاڪم علي ڪنوهر

سنڌ ڌرتي جي مٽي هميشہ زرخيز رهي آهي جنهن مان وقت بوقت مختلف ڪردارن جنم ورتو آهي جن هر ڏکي موڙ تي پنهنجو پاڻ ملهايو آهي شاعري بہ هڪ هٿيار آهي عظيم آهن اهي شاعر جن پنهنجي قلم ذريعي عوام ۾ سجاڳي پيدا ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي انهن شاعرن جي ڊگهي لسٽ ۾ ادا حاڪم علي ڪنوهر بہ واضع بيٺل نظر ٿو اچي. سندس ڪتاب (واڪا ڪرڻ مون وس) ۾ هن معاشري ۾ ٿيندڙ حالتن جي چٽي طرح عڪاسي ڪئي آهي. هو زماني جي لاهن چاڙهن کان چڱي طرح واقف آهي چو تہ هن زماني ۾ هن ڏاڍا ڏک ڏٺا آهن، مان سندس لکڻين ۽ شخصيت مان چڱي طرح متاثر آهيان ادا حاڪم جون لکڻيون سندس شخصيت جيان نج ساديون ۽ ڪير جيان پاڪ ۽ صاف لفظن جون پويل گلاب جي گل جون ڪنڊيون آهن سندس لکڻين ۾ ڌرتي جو درد ۽ حالتون چٽي طرح عڪس ٿيل آهن ادا جڏهن بہ پنهنجي تخليق ٻڌائيندو آهي تہ مان آئين محسوس ڪندي آهيان ڄڻ هن منهنجي اندر جي عڪاسي ڪئي هجي، ادا حاڪم منهنجي سياسي سفر ۾ ادبي سفر ۾ هڪ گهر جي ڀاتي جيان، وڏي ڀاءُ جي حيثيت ۾ اصلاح ڪئي آهي ۽ ڪندو پيو اچي اڄ هن جو ڇپيو ڪتاب پڙهي مون کي الاهي خوشي ٿي رهي آهي دعا ٿي ڪيان تہ ادا حاڪم ڪنوهر سدائين ايئن ڌرتي ۽ سرتي تي لکندو رهي.

محموده سڪندر ٻرڙو ٿل

ليکڪ پاران:

ڌرتيءَ جا ڏک منهنجي وجود جو حصو آهن

هيءَ دنيا تمام گهڻي خوبصورت آهي اهو هر انسان تي ڇڏيل آهي ته هو هن کي ڪهڙي نگاهه سان ڏسي ٿو. ائين ئي هر ماڻهو حسين و جميل خوبصورت نظارن جو مشاهدو پنهنجي انداز سان ڪري تصوراتي جيون جي البم ۾ آڻي بيهارڻ جي ڪوشش ڪندو آهي. انهيءَ مشاهداتي منظر نگاري جي ڪٺن رستن تي هلندي تمام گهڻيون تڪليفون پلئه پونديون آهن، ڏک ڏولاوا، پورهيت، سور ۽ سختيون، هجر ۽ فڪر، دردالم، غم ۽ غضو هر گهڙي نڪري سامهون نروار ٿيندو آهي. انهن ڪيفتن مان نڪري ڪري پنهنجي ذاتي زندگي سان گڏ ماحول جو مشاهدو ڪري حق ۽ سچ جي تلقين ڪرڻ ڪنهن جهاد کان گهٽ نه آهي.

جيستائين پرين جي يادن جا پاڇا مون مٿان ڇانو ڪيون بيٺا هوندا، يارن جون يادون ۽ ڌرتي جا ڏک منهنجي وجود جو حصو آهن تيستائين منهنجو قلم سونهن سچ ۽ امن جي ڳالهه ڪندو رهندو. مڃان ٿو ته پيار جا پيچرا ڏاڍا ڏکيا آهن انهن پيچرن تي هلندي پير پٿون ٿي پوندا آهن پر سچ جي راهه تي هلندي پير پوئتي هٽائڻ به بزدلي آهي..! پلي ڪيڏيون به سور سختيون صدمان ملن پر حوصلو هارڻو ناهي چو ته ان پرين جون يادون ئي آهن ۽ حضرت سنڌ جو عشق ئي آهي جيڪي مون کان جي سڀ ڪجهه لکرائن پيا "سڏڪا سارون ۽ حاڪم" کان وٺي "واڪا ڪرڻ مون وس" تائين يادون جوئي ڪمال آهي، ها اهي ئي يادون جيڪي هر وقت مونسان ساهه جي اشد رڳ جيان گڏ آهن. ها مونکي پنهنجي خلقڻهار تي پڪ آهي ته منهنجو هن ڪتاب کي اهي هٿ ضرور ڇهندا جن جي يادن ۾ مون راتين جون راتيون جاڳي ڪري لکيو آهي هي ڪتاب به ان جي ئي نانءُ آهي.

هر لکيڪ وقت جي حالتن، سياست ۽ ڏاڍ تي گهري نظر رکندو آهي جن جي اندر ۾ انسانيت آهي ۽ آدريشي جذبو رکن ٿا ۽ مون جيان

قلم جو سهارو وٺي پنهنجي اندر جا اوڀارا ليک جي صورت ۾ عوام تائين حال جون حالتون بيان ڪرڻ ۾ ليکڪ جنهن پيڙائن مان گذري ٿو سي پروردگار ئي ڄاڻي ٿو. اڪثر ايئن ٿيندو آهي جڏهن منهنجي ڪهاڻي يا ڪالم ڊائري جو ورق، اخبار يا ڪنهن رسالي ۾ ڇپجندو آهي ته منهنجا دوست مون کي فون ڪري پڇندا آهن ته يار حاڪم! ڇا هي تو سچ لکيو آهي يا عام ڪالم ڪهاڻي آهي! ڇو ته منهنجي اڪثر لکڻين ۾ هن معاشري ۾ ٿيندڙ حالتن جي عڪاسي ۽ پيار محبت، وڇوڙو انتظار جو درد سمايل هوندو آهي، مڃان ٿو ته منهنجون سڀ ڪالم ڪهاڻيون ڊائري جا ورق صحيح لکيل نه به آهن انهن ۾ ڪيترين ئي ڪچاين ۽ ڊائلاگن جي کوٽ به آهي اوهان کي بغير ڊائلاگن جي ڀسيون به لڳن، پر يار مان پروفيشنل لکيک ناهيان هڪ ٻهراڙي جو سادو ڳوٺاڻو آهيان ان ڪري مونسان مونث مذڪر جو حساب نه ڪجو ڇو ته ادب هڪ سمنڊ آهي مون پارا ڪڏهن ٻڏندا ته ڪڏهن ترندا آهن. تڏهن ته مون خارجي ۽ داخلي احساس جيئن جوتيئن قلم بند ڪيا آهن انهي مان ڪي مختلف اخبان جي زينت بڻياڪي حالتن جي ڪري نه ڇپجي سگهيا.

جن رسالن، اخبارن ۽ ميگزينن ۾ قلم جو پورهيو منظر عام به ٿيو پر اهو سمورو مواد ٽڙيل پکڙيل رهيو. ڪجهه ڪبٽن ۾ قيد رهيا انهن سيني کي گڏ ڪري ڇپائڻ لاءِ سوچي انهن مختلف اخبارن ۽ رسالن جي ايڊيٽرن سب ايڊيٽرن جا ٿورا مڃيندي دل جي آس ۽ اميد کي پوري ڪرڻ ۽ ڪتابي سوڪڙي طور ڇپائڻ جو سوچي پنهنجي ڌرتي امڙ جي اولاد حوالي ڪرڻ چاهيندي هي ڪتاب ”واڪا ڪرڻ مون وس“ جي صورت ۾ ڀيهر اهل علم جي حوالي ڪرڻ چاهيان ٿو. منهنجي هن ڪتاب ۾ ڪهڙا ڪهڙا رنگ سمايل آهن اهي پڙهندڙ پاڻ ئي پڙهي پنهنجي لاءِ ڪان هن ناچيز کي ضرور آگاهه ڪندا ڇو ته اوهان جي راءِ مون لاءِ تمام وڏو حوصلو هوندي. آءُ هر ان اصلاحي تنقيد کي اکين تي رکندس جنهن سان منهنجي ادبي دنيا ۾ واڌ ويجهه ٿئي.

آخر ۾ مان انهن دوستن عزيزن جو ٿورائتو آهيان جن جو منهنجي زندگي کي سنوارڻ ۾ هٿ رهيو آهي انهن مان منهنجو مرشد سيد عبدالنبي شاهه جيلاني، ارڏو اترادي، وفا ٻرڙو، پروفيسر

عبدالرزاق بروهي، اصغر سجاڳ، حافظ بجاراڻي، حافظ چلگري شاڪر آرائين سرفهرست آهن. وساري تہ مان بهادرپور جي استاد هدايت الله سومرو ۽ استاد شير محمد چانڊيو کي بہ وساري نٿو سگهان جن مونکي ڇهين ڪلاس کان وٺي ڏهين ڪلاس تائين پڙهائي هن معاشري ۾ پنهنجي پرائي جي پرک جي لائق بڻايو. منهنجي زندگي جا قيمتي اثاثا منهنجا دوست ساگر مهر حفيظ سومرو عيدن پرڙو، اختر سنڌي، شهيد شيخ، سيد عبدالقدوس شاهہ بجار بهار ڏول، مدثر دايو، عبدالرحيم ڪوسو، ڏٽي بخش بليدي ۽ وڪيل جعفري بہ آهن جن يارن جي ٽهڪن ۾ زندگي جا حسين لمحہ گذرندا آهن جن سان ملندي ئي پنهنجو مزو آهي.

مان بي حد ٿورائتو سيد شاهزيب شاهہ جيلاني سيد شهباز علي شاهہ جيلاني پنهنجي وڏي ڀاءُ مير برڪت علي خان ڪٿوهر، جان جعفري، ڪوڙو خان ڪٿوهر، مير نظيرخان ڪٿوهر، مير محمد مراد، لياقت علي خان، اميرزادا فائق خان جو آهيان جن هي ڪتاب ”واڪا ڪرڻ مون وس“ جي ڇپائڻ ۾ پنهنجو مانائتو ڪردار ادا ڪيو ٿورا تہ ان پياري پرين جاني جا بہ آهن جنهن پنهنجي پيار جي حصي مان ڪجهہ گهڙيون لکڻ لاءِ ڏئي اتساهہ بخشيو هڪ ڀيرو ٻيهر آءُ ٿورائتو آهيان وفا برڙي جو جنهن ڪتاب جا پروف ڪري سنواري سينگاري اوهان دوستن جي هٿن تائين پهچايو آهي.

ساٿ سلامت سنڌ سلامت
اوهانجو پنهنجو حاڪم علي ڪٿوهر
0306-3183101

ڪٿوهر هائوس
سيد محلا ٺل

اي خدا اسان کي ساجاهہ ڏي.........!

هيءَ ڪائنات جيڪا محبت جو مظهر آهي ۽ چئن ڏينهن جي حياتي آهي الائي ڇو انسان هن مختصر حياتي ۾ نفرتون پيو پالي، محبت ڪرڻ لاءِ تہ صديون بہ ناڪافي هونديون آهن پر هر ڪو سياري جي باهہ پيو پاڻ ڏي سوري، انسان جي حوس ختم ئي ڪونہ ٿي ٿئي، اها تہ ڪنهن کي بہ خبر ڪونهي تہ ايندڙ گهڙيءَ لاءِ سڀ جو سڪون فنائي رکو پاڻ لاءِ ئي خوشيون پيو ميڙي، جڏهن تہ اها سڀ ڪنهن کي ڄاڻ آهي تہ هن دنيا مان هٿين خالي ئي وڃڻو آهي.
جب سڪندر کي هاٿ ڪفن سي نڪالي گئي تو دونون هاٿ خالي تهي وارو مثال سڀ سان لاڳو آهي ڪنهن کي بہ هتان سواءِ اعمالن جي ڪجهہ بہ ڪٿي ناهي وڃڻو.

اُٺي آڏيءَ رات جو ڪاڏي ٿو ڪاهين
هن جڳ جو جيئڙا ڇا اسين تون ناهين

سدا تو ساهين پرڙا پراهين پنڌ تي، نيٺ نئين ست تي ڪٺي وڃڻو آهي هڪ ڏينهن سڀ جي روح جو پکئيڙو پڙڪو ڏيئي اُڏامي وڃڻو آهي.'' ڪل نفسن ذائقت الموت'' پل پوءِ اهو ڇو نہ ولي هجي، تونگر هجي، سردار هجي پوتار هجي يا ڪو پهلوان هجي سڀ کي مٽيءَ سان مٽي ٿيڻو آهي. پوءِ انسان ڇو نٿو سوچي، انسان جي ذهن تي سدائين منافقيءَ جو پوت ڇو سوار آهي ڇو شيطان جو پوئلڳ ٿي پيو آهي سندس شاگرديءَ مان ڇا ملندو..! سواءِ جهيڙي حسد، ساڙ، نفرت ۽ براين جي،اي خدا! اڄ جي انسان کي ڇا ٿي ويو آهي جو تنهنجا حڪم وساري دنيا تي امر ٿي هلڻ ٿو گهري جتي لالچ حسد، برايون ئي سندن مقدر ٿين ٿيون مٽيءَ جي ماٺهو کي اهو نٿو جڳائي تہ هو ٻئي ڪنهن کي حياتي جي حق کان محروم ڪري پنهنجي ذاتي مفاد لاءِ ٻين جا گهر ڊاهي ڪوڙي شان ۽ شوڪت لاءِ ڪنهن جي سپنن سوچن تي پهرا هڻي.
اي پالڻهار! انسان ايترو خود غرض ٿي ويو آهي جو ڀاءُ ڀاءُ جو دشمن بڻجي ويو آهي ۽ انسان جي دلين تي حسد ۽ فريب جي ڪٽ ۽

زنگ چڙهي ويو آهي ۽ اسان ڪوڙن عيش عشرتن ۾ سڪون وٺڻ لڳاسين، اسان کي صحيح رستي طرف گامزن ڪر، بارود جي ڌپ بجاءِ گلن ڦلن جي خوشبو واسيندا وتون، بندوق جي ٺڪاءُ بجاءِ ڪوئل جون ڪوڪون پسند ڪريون ڪوڙ ۽ نفرت جي اڪين تي محبت ۽ سچ جا گونج ساوا ٿي ڦٽن تہ پوءِ هي دنيا رنگين ٿي ويندي.

اي مالڪ! اها سڀ تنهنجي ئي قدرت آهي ۽ توکي ئي سڀ ڪجهہ سونهين ٿو، انسان جي اوقات ايتري ڪٿي آهي جو غيب جو عمل جاڻي تہ ڌرتي ۽ آسمان ۾ ڇا پيو ٿئي جنهن تنهنجي برابري ڪئي سو تنهنجي قهر کان بچي ڪونہ سگهيو تو فرعون سان ڪهڙو حشر ڪيو ڪوبہ ان کان اڻڄاڻ ناهي.

اي خدا! اسان کي ساڃاهہ ڏي تہ اسان صحيح رستي تي هلون بي زوق روستو ڇڏي محبت جو رستو ماڻيون جنگ ڇڏي انسانيت جو علم بلند ڪريون ۽ تنهنجا ٿي ڪري تو وٽ اچون.............................!

هي جهيڙا ڇا معنيٰ...............؟

اخبار پڙهڻ منهنجي روز جو معمول آهي ۽ اخبار وارن به ڄڻ ته قسم ڪٽي ڇڏيو هجي ته ماڻهن کي خوشيءَ جي خبر ڏيڻي ئي ڪونهي، پر عادتن مون به ڪڏهن اخبار پڙهڻ ناهي ڇڏي، پاڪستاني سياست جو الله حافظ. سياسي جنڌا پٽ ڪان ويندي، مين سرخين ڪان وٺي مختصر خبرن تائين اخبار جو پڙهڻ منهنجي روز جي معمول ۾ شامل آهي.

جڏهن ڪان وٺي مون شعوري دنيا ۾ پير پاتو ۽ اخبارون پڙهڻ ۽ ڪجهه لکڻ، پاڻ پتوڙڻ شروع ڪيو تڏهن ڪان وٺي اڄ تائين ڪا خوشي جي خبر پڙهڻ لاءِ ناهي ملي، رڳو قتل. ڦر لٽ چوريون،ڌاڙا، اغوا، زنا، قبيلائي جهيڙا ئي اخبارن جي زينت بڻيل آهن. سچ پڇو ته اهڙيون خبرون پڙهندي ئي اندر ۾ اڌ تي پوندو آهي، ڪڇان ته ڪافر ٿيان“ واري مهر هر زبان تي لڳل آهي چو ته سچ وڏو ڏوهاري آهي تنهنڪري اهو ڪم قلم ڪان ورتو اٿم.

سنڌ جيڪا اوليائن، درويشن پيرن فقيرن جي ڌرتي آهي سنڌ ۽ سنڌي ماڻهن جي مهمان نوازي دنيا ۾ مثال بڻيل آهي جتي اوطاقن ۾ ڪچهريون ڪندي ڏور بيت ڏيندي ونندي باک ڦٽي ويندي هئي اهڙيون محفلون اوطاقن جو شان هونديون هيون جئين ڪنهن شاعر چيو ته

ڪنهن ته نياڳي نظر ماري ٽٽ ڳئي تيڏي ميڏي ياري.

ڪو وقت هو جڏهن پنهنجا ئي، يا اوڙي پاڙي ۾

ڪو جهيڙو يا ڪنهن ٻن ڌرين جي وچ ۾ تلخ ڪلامي ٿيندي هئي ته چڱا مڙس ميڙ جي صورت ۾ وٽس لنگهي ويندا هئا ۽ ٻنهي ڌرين کي ڪير ڪنڌ ڪري پوءِ واپس موٽندا هئا اڄوڪي دور جي خبر ئي نٿي پوي مٽي مائٽي جو سچ لهي ويو آهي. اوڙي پاڙي کي ته ڇڏيو اڄ ڀاءُ ڀاءُ جو ويري ٿي پيو آهي سڀ ڪو سوا سير لڳو پيو آهي ننڍڙين ننڍڙين ڳالهين تي انا کي آڏو رکي هڪ ٻئي جي رت جا پياسا ٿي پيا آهن ماڻهو.

اڄ هر ڳوٺ وستي واهڻ مان رت جي بوءِ پئي اچي جنهن ننگريءَ ۾ محبت جا ميلا مچندا هئا ان لطيف سرڪار جي امن ۽ شانتي واري ننگريءَ ۾ قبيلائي جهيڙن جي رتو ڇاڻ آهي.

اڳ ۾ سنڌ جيڪا دنيا ۾ مهمان نوازي طور سڃاتي ويندي هئي سا هاڻي قبيلائي تڪرارن جي ڪري پوري ايشيا کنڊ ۾ مشهور آهي جنهن جي ڪري سنڌ جي پوري معيشيت تباهه ٿي رهيو آهي هزارين خاندان دربدري واري زندگي گهاري رهيا آهن ۽ ڪيئي خاندان موت جي خوف سبب هٿيارن جي ڇانو ۾ راتيون جاڳي زندگي گهارن پيا. ڏنو وڃي ته سنڌ ڪنهن نه ڪنهن حوالي سان لڇي پئي. پر خاص طور تي سکر، گهوٽڪي، شڪارپور، جيڪب آباد، ڪنڌڪوٽ ايٽ ڪشمور، لاڙڪاڻو سڀ کان اڳيرا آهن. جتي هڪ سروي مطابق سال 2014 ۾ 4153 مرد 745 عورتون قتل ٿيون ۽ 332 ٻارڙا اجل جو شڪار ٿيا جڏهن ته سڄي سنڌ ۾ قبيلائي تڪرارن ۾ شڪارپور ضلعو سڀ کان گوءِ کٽي ويو جتي قبيلائي تڪرارن سوين حياتيون ڳهي ڇڏيون ڪيترن مائرن جون جهوليون خالي ٿيون، ڪيتريون ئي ونيون بيواهه ٿيون ڪيترائي ٻار يتيم ٿيا ۽ ڪيتريون ئي ڀينرون ڀائرن کي موڙ ٻڌڻ کان پهرين ماتم ڪري رنيون ۽ ڪيئي هزار سنڌ جي آباد زمين غير آباد ٿي، سون جي تعداد ۾ ڪيس داخل ٿيا بي ڏوهي جيل حوالي ڏوهي آزاد گهمندا وتن، سکن جي آوهه ۾ ساوا به سڙيا، وڏيرن ۽ سردارن جون اوطاقون برسيل رهيون پوليس جي پڪڙ جي ڊپ کان ماڻهن راتو واهه ڪري پنهنجا پريا تريا گهر ڇڏيا پوءِ پوليس جا وارا ئي نيارا ٿي پيا جهڙوڪ سنڌن گهر ۾ ڇڏيل مال متاع ۽ رهيل سڀ ڪجهه ڪٽي وئي.

اڄ تائين قبيلائي جهيڙن جيترو انسانيت کي نقصان ڏنو آهي ان کان وڌيڪ ڏوهن کي جنم ڏنو آهي پر سردارن پوتارن وڏيرن جي مٽي تي جونءِ به ڪونه چري. چڱن جو ڪم آهي چڱايون ڪرڻ، مندن جو ڪم آهي منڊايون ڪرڻ پر جيڪڏن جڳان به منڊايون ڪن ته پوءِ ڪنهن جي در دانهجي، سنڌن جهيڙي ۾ پنهنجي اولاد مري ته خبر پوي. انهن جهيڙن ۾ ته رڳو غريب طبقوئي پيڙهيو آهي وڏيرن ۽ سردارن جهيڙن جي آڙ ۾ وڏا وڏا چندا ڪرائي 20-20 گارڊ رکي ايئرڪنڊيشن ۾ پناهه ورتي آهي پراڄ تائين پريشان ٿيو آهي ته غريب عوام ئي ٿيو آهي ڏٺو وڃي ته ڪڏهن به ڪنهن سنجيدگيءَ سان جهيڙن جي خاتمي لاءِ سوچيو ئي ناهي جيڪڏهن سرڪار چاهي ته جهيڙا ختم ڪرائڻ سرڪار لاءِ ڪو وڏو مسئلو ناهي. هاڻي سرڪار کي هڪ حڪمت عملي جوڙڻ کپي. جتي ٻه ۽ جنهن به قبيلن ۾ جهيڙو آهي يا جهيڙو ٿئي ته پهريان ئي ان قبيلي جي سردارن

پوتارن ۽ پٽ پرائي ڪندڙ هٿن کي گرفت ۾ آندو وڃي. آءُ يقين سان چوان ٿو تہ جيڪڏهن سرڪار اهڙي حڪمت عملي جوڙي تہ يقينن قبيلائي جهيڙن جو هميشہ لاءِ خاتمو ٿي ويندو.

(نوٽ: هي مضمون روزاني پاڪ سنڌ اخبار ۾ شايع ٿيو)

مادر جمهوريت بيگم نصرت ڀٽو جو وڇوڙو

بيگم نصرت ڀٽو پاڪستان جي سياسي تاريخ جو هڪ اهڙو نالو آهي جيڪو سراپا قرباني جو نالو آهي سندس قرباني بي مثال آهي هن پنهنجي مڙس سميت ٻن نوجوان پٽن ۽ هڪ نياڻي کي جمهوريت جي راهه ۾ قربان ڪري ڇڏيو هي اڏول ارادن واري عورت هئي جنهن آمريت جي هر تشدد کي برداشت ڪري به همت نه هاري ۽ پنهنجي شهيد ورجي مشن کي جاري رکيو. بيگم نصرت ڀٽو هڪ جدوجهد جو نالو آهي هڪ عظيم ماءُ جو نالو آهي جهموريت جيٰ سرواڻ جو هڪ ڊڪٽيٽر سان جنهن انداز ۾ ٽڪر کاڌو ۽ ان جي ارادن کي ناڪام بڻايو ان جو مثال ٻئي هنڌ نٿو ملي.

پاڪستان جي سياست ۾ بيگم نصرت ڀٽو سندس خاندان جي نرالي ۽ شاندار سڃاڻپ آهي جن سر جهڪائڻ بدران سر قربان ڪرڻ کي اهميت ڏني اڄ جڏهن ته ذوالفقار علي ڀٽو نصرت ڀٽو مير مرتضيٰ ڀٽو، شاهنواز ڀٽو، بينظير ڀٽو، سواءِ غنويٰ ڀٽو، ذوالفقار جونيئر، فاطمه ڀٽو، صنم ڀٽو، سسئي ڀٽو پورو خاندان ڳڙهي خدا بخش ۾ سنڌ ڌرتيءَ جي جهول ۾ ستل آهي. جيڪي پنهنجو وارو وڃائي ويا.

بيگم نصرت ڀٽو جي لاڏاڻي کان پوءِ رڳو ڳڙهي خدا بخش جي شهيدن جي قبرستان ۾ هڪ نئين قبر جو اضافو نه ٿيو آهي پر سچ پچ سياست جي هڪ دور جي پڄاڻي ٿي آهي جيتوڻيڪ مير مرتضيٰ ڀٽو جي شهادت کان پوءِ بيگم نصرت ڀٽو جي زندگي گمنامي واري گذري، بهر حال سندس زنده هجڻ، هن جي خاندان ۾ ورڪرن لاءِ هڪ وڏي آٿت هو، هن عظيم عورت جنهن کي حڪومت پاڪستان پاران مادر جمهوريت جو لقب ڏنو ويو آهي ان جو ڪردار پاڪستان جي سيني عورتن کان مختلف رهيو.

آمر ضياءَ ذوالفقار علي ڀٽو کي شهيد ڪرائي ائين سمجهيو هو ته هاڻي ڀٽو خاندان جو باب هميشه لاءِ بند ٿي ويو پر بيگم نصرت ڀٽو سندس ان سوچ کي مٽيءَ ۾ ملائي ڇڏيو. بيگم نصرت ڀٽو کي بي انتها

ڏمڪيون مليون. ڪيس نظر بند ڪيو ويو پر ان باوجود هن جي همت ۾ گهٽتائي نہ آئي ۽ هن وقت جي ڊڪٽيٽر جي سمورن سازشن کي ناڪام بڻائي ڇڏيو. شهيد ذوالفقار علي ڀٽو جي شهادت ڪانپوءِ پارٽي ۽ پنهنجي خاندان جي عوام جي دل ۾ محبت اجان وڌي ۽ محبت وارو اهو سلسلو اجان هلندڙ آهي جيتوڻيڪ هن سفر ۾ پنهنجي جو پورو خاندان قربان ٿي ويو آهي پر بيگم نصرت ڀٽو پنهنجي زندگي جنهن انداز ۾ گذاري اهو سياست جي دنيا جو هڪ انوکو مثال آهي سچ پچ اهڙيون شخصيتون قومن جو وڏو سرمايو هونديون آهن ۽ ان جو وڇوڙو هڪ وڏو نقصان هوندو آهي اڄ جڏهن هو اسان جي وچ ۾ نہ آهي تہ هڪ وڏي ڪوٽ محسوس ٿي رهي آهي بيگم نصرت ڀٽو جو ادا ڪيل ڪردار هميشہ ياد رکيو ويندو ۽ هو سياست کي خدمت سمجهندڙ ماڻهن لاءِ هڪ مشعل راهہ مثل هوندي نيٺ 23 آڪٽوبر 2011 تي هن عظيم ماءُ دم ڏٽي حوالي ڪيو موت جي خبر پهاڻا سڄو ملڪ سوڳ ۾ مبتلا ٿي چڪو هو ۽ هر اک آلي هئي.

(26 آڪٽوبر 2011ع تي روزاني پاڪ سنڌ ۾ ڇپيو)

علمي ادارن جو قدر ڪريو

سنڌ يونيورسٽي جيڪا علم جي ماءُ آهي جيڪا گذريل ڪجهه مهينن کان احتجاج جو مرڪز بڻيل آهي هڪ اهڙو احتجاج جنهن کي فل اسٽاپ اچڻ جي ڪا به خبر ناهي، اهو احتجاج لڳاتار جاري آهي جنهن ڪري يقينن سنڌ يونيورسٽي جو ماحول خراب ٿي رهيو آهي اهو چوڻ غلط ٿيندو ته استادن جا مطالبا ناجائز آهن يا اهي ناحق تي آهن پر جيڪڏهن انهن احتجاجن کي سو سيڪڙو صحيح قرار ڏجي ته ان ڳالهه کي به درست چئي نٿو سگهجي هن معاملي تي ڪا حتمي راءِ قائم ڪرڻ کان اڳ اسان کي واپس جنوري 2012ع ڏانهن موٽ ڪاٽڻي پوندي جنهن دوران سنڌ يونيورسٽي جي ڊاريڪٽر اسٽوڊنٽس افيئرس پروفيسر بشير احمد چنڙ کي علامه آءِ آءِ قاضي جي مزار وٽ گولين هڻي قتل ڪيو ويو يقينن سنڌ يونيورسٽي اندر اهو هڪ وڏو واقعو هو جنهن کانپوءِ لڳاتار سنڌ يونيورسٽي جون حالتون خراب رهنديون آيون پروفيسر بشير چنڙ قتل کان پوءِ 28 شاگردن کي ريسٽيڪيٽ ڪيو ويو جن تي يونيورسٽي جو ماحول خراب ڪرڻ، قانون هٿ ۾ کڻڻ ۽ استادن سان بد تميزي توڙي انهن تي تشدد ڪرڻ جهڙا سنگين الزام هئا، جيڪڏهن ائين چئجي ته موجوده وائيس چانسلر جي مقرري کانپوءِ يونيورسٽي جو ماحول خراب ٿيڻ شروع ٿيو ته ان ۾ ڪو وڏاءُ نه ٿيندو، هاڻوڪي وائيس چانسلر اڳ ۾ به سنڌ يونيورسٽي جو وي سي رهي چڪو آهي ۽ ان سلسلي ۾ سنڌ يونيورسٽي ٽيچرس ائسويشن طرفان اچو چئو پڙهو ٿيل آهي اهو پڙهڻ کان پوءِ اندازو ڪري سگهجي ٿو ته هن شخص جون سنڌ يونيورسٽي سان ڪيتريون همدرديون آهن ۽ هن شخص جو تعليم جي فروغ لاءِ ڪهڙو ڪردار رهيو آهي...؟ بس! سنڌ جو عوام ان ڳالهه کي سمجهڻ کان قاصر آهي ته آخر اهڙن ماڻهن کي تعليمي ادارن جو سربراهه ڇو مقرر ڪيو وڃي ٿو جن جي تعليم سان ڪا به دلچسپي نه هجي ۽ جن جا مفادات ڪجهه ٻيا هجن ٿا. اسان انهن مبهم مفادن تي آخر ڇا ڳالهايون. هي هڪ وڏو معاملو آهي جنهن کي کولڻ سان نئون بحث ڇڙي پوندو. چوڻ جو مقصد صرف ايترو آهي ته پروفيسر جي قتل کانپوءِ استادن احتجاجي تحريڪ شروع ڪئي جيڪا ان وقت تمام وقتائتي محسوس ٿي رهي هئي.

اڳتي هلي ڪري استادن ب تعليم دشمن رويو اختيار ڪيو يعني ڪلاسن جو بائيڪاٽ ڪرڻ شروع ڪيو ت ان تحريڪ پنهنجي اصلي اهميت، افاديت ختم ڪري ڇڏي حقيقت اها آهي ت اسان اڄ ب استادن جي مطالبن کي جائز سمجهون ٿا، پر اڳتي هلي ڪري استاد ب استعمال ٿيڻ لڳا.

استادن اها جدوجهد 4 نقاتي بنيادن تي شروع ڪئي هئي سي ڪان پهرين مطالبو پروفيسر بشير جا قاتل گرفتار ڪرڻ ۽ ان معاملي جي عدالتي جاچ ڪرائڻ، ٻيو مطالبو سنڌ يونيورسٽي مان رينجرس ۽ پوليس هٽائي پنهنجو فورس مقرر ڪرڻ، استادن جو ٽيون مطالبو هو شاگردن جي بحالي، چوٿون مطالبو هو وي سي مغل کي هٽائڻ جو. جيڪڏهن ايمانداري سان جائزو ورتو وڃي ت استادن جو هنيئر تائين هڪ مطالبو پوررن ڪيو ويو آهي احتجاجي تحريڪ کي 7 مهينا گذري چڪا آهن ان وچ ۾ ب مهينا مشڪل سان يونيورسٽي هلي سگهي آهي باقي بحران جاري رهيو مطلب ت هڪ طرف وي سي جا مخالف احتجاج ڪندا رهيا ت ٻئي طرف وي سي جا حامي احتجاجن خلاف احتجاج ڪندا رهيا عجيب تماشو آهي سنڌ يونيورسٽي جيڪو علم جو شهر آهي ان کي احتجاجن جو آکاڙو بڻايو ويو. شاگردن جي تعليم تباه ڪئي وئي استادن ۽ ملازمن کي هڪ ڳالهه سمجهڻ گهرجي ت حڪومت جا حربا ۽ طريقا پنهنجا هوندا آهن خاص طور تي اسان جهڙن غريب ملڪن ۾ امير حڪمرانن جو رعيت ڏانهن رويو ۽ تعليم ڏانهن نظر ڪا چڱي ن هوندي آهي ان جو ثبوت اهو آهي ت وي سي مغل خلاف 7 مهينن کان هلندڙ تحريڪ باوجود هن کي هٽايو نٿو وڃي. ڪجهه ڏينهن موڪل تي موڪلڻ جو ڊرامون رچائي ساڳي ماٺهو کي وري مادر علمي جي مٿي ۾ هنيو ويو حڪمرانن جو ان سان ڪو ب سروڪار نٿو هجي ت قوم جا ٻار پڙهي پون ۽ قوم حقيقي ترقي ڪري سگهي ان ڪري مان انهن کي هٿ ٻڌي عرض ٿو ڪريان ت خدارا! اوهان انهن جي هٿن ۾ ن ڪيڏو اوهان هڪ اهڙي تحريڪ جو حصو ن بڻجو جيڪا سنڌ يونيورسٽي کي هميش لاءِ بند ڪري ڇڏي اپيل رڳو ايتري آهي ت خدارا يونيورسٽي تي رحم ڪريو جنهن شاه عبداللطيف ڀٽائي فرمايو ت واڪا ڪرڻ مون وس ڀٽڻ ڪم ڀروچ جو هاٿي مون ب نماٿي التجا ڪئي آهي ت پنهنجي ٻارن جي مستقبل سان ڪيڏڻ بند ڪريو سڀاڻي ائين ن ٿئي جو پاڻ کي ان تي پڇتائڻو پوي

..........سڪي ويا سيج تي گلڙا.........

انسان نہ چاهيندي بہ ڪڏهن ڪڏهن محبت جي پيچرن تي هلي پوندو آهي ان پيچرن تي هلندي هلندي ڪڏهن همسفر بہ وڇڙي ويندا آهن جن جي ساٿ لاءِ اسان هٿ کڻي دعائون گهرندا آهيون پر پوءِ بہ اها دعا ڏٺي در قبول ناهي ٿيندي اهي اسان کان وڇڙي ايترو تہ پري هليا ويندا آهن ۽ وري سي ئي ڪڏهن زندگي جا همسفر بڻجي ويندا آهن تڏهن الائي ڇو اسان کي خوش ٿيڻ بدران ڏک ٿيندو آهي شايدان ڪري جو اهي اڳ وانگر مڪمل ناهن هوندا ڇو جو اسان جون اکيون انهن پرين پيارن کي ائين ڏسڻ چاهينديون آهن جيئن هو وڇڙڻ کان اڳ هئا.

سڪي ويا سيج تي گلڙا اڃان نہ آئين تون
رنم آپ ڏي ڪٺي هٿڙا، اڃان نہ آئين تون

زندگي خدا طرفان مليل هڪ تحفو آهي اهڙو تحفو جنهن جا رنگ ۽ سواد بيوقتائتا مٺبا رهن ٿا ۽ ڪو اکين ٺار سواد جي سُرڪي لاءِ پڻڪي پڻڪي اندر ئي اندر ۾ رولاڪ مسافر بڻجي پوي ٿو. يعني ڪن ماڻهن کي زندگي ۾ ايترا تہ سک ملندا آهن جو انهن کي اها بہ خبر نہ پوندي آهي تہ ڏک ڇا آهن.....؟ تہ ڪٿي وري ڏک ماڻهن کي ايترو تہ وڪوڙي ويندا آهن جو هو سک کان بي خبر رهندا آهن ڪٿي ٿاٻا تہ ڪٿي ڌڪا تہ ڪٿي وري انهن کي رسوايون ملنديون آهن اهو ڏکن جو ڏاج ستمگر زماني جي قيد ۾ قاتل مظلوم لمحن سان گڏ نشان مقتل گاهہ بڻجي ٿو. جنهن کي عام طور تي مقدر ڪوٺيو وڃي ٿو ۽ اهڙو مقدر ڪنهن معصوم زندگي سان منسوب ٿيڻ لڳي تہ پوءِ ڇا ڪجي ...؟ ۽ ڪنهن طرف نهارجي........؟

حقيقت هن حالي جي ظاهر ڪيان جي ذري
تہ لڳي ماٺ مرن ڪيہِ ڏونگر پون ڏري
وڃن وڻ ٻري اوپر اُپري ڪين ڪي

ائين ئي هڪ ماڻهو سان منهنجي به محبت آهي جنهن سان ڪڏهن به سامهون نه ڳالهائي سگهيو آهيان شايدان ڪري جو مون ڪي پڪ ته ظالم زمانو اسان ٻنهي جي محبت ڪي برداشت نه ڪندو ان ڪري اندر جي اڌمن ڪي بيان ڪرڻ لاءِ قلم ۽ ڪاغذ جو سهارو ورتو اٿم ۽ اڄ به هن ڪي قلم ۽ ڪاغذ ذريعي ڪجهه چوڻ چاهيان ٿو.

اي پرين منهنجي خواهشن خوابن جي ساڀيان صرف تون آهين منهنجي دل صرف تنهنجي عشق جي ميخاني مان پاڻي پيتو آهي مونکي پنهنجي محبت جي خمارن ۾ مگن رهڻ ڏجانءِ مون ڪي در نه ڀٽڪائجان.! مون ڪي ان چار مان ڪڏهن به آزاد نه ڪجانءِ جنهن چار ۾ تو ڪنهن چالاڪ شڪاري جئيان نادان پکي سمجهي ڦاسايو هو.

زندگي جي نازڪ موڙ تي اڪيلو ڇڏي مون ڪي جدائي جي باهه ۾ جلائي ڪافر جئيان نه مارجان آئون ته تنهنجي نيڻن جي تيرن سان مسلمان ٿي مرڻ چاهيان ٿو. مون ڪي نٿهڻ اس ۾ اڪيلو نه ڇڏجان چو ته تنهنجو ساٿ مون لاءِ زندگي آهي، منهنجي هر خوشي آهي تون رڳو منهنجي خوابن جو حسين نگر ناهين، پر تون منهنجو اقرار آهين.

آئون جيسن زنده آهيان تيستائين تون منهنجي دل جي ڌڙڪن آهين تون مونسان گڏ آهين ته آئون آهيان نه ته زندگي ۾ سوا سڄ ۽ رڃ جي ڪجهه به ڪونهي تون منهنجي ڪائنات جو سڄ آهين مون ڪي تقدير جون رسوايون قبول آهن پر آئون تنهنجو وڇوڙو برداشت نه ڪري سگهندس...

واڪا ڪرڻ مون وس..........؟

ڪڏهن ڪڏهن سوچيندي سوچيندي دماغ چڪرائجي ويندو آهي ۽ دماغ مان عجيب سوال تيزي سان نڪرندا آهن جيئن ڪنهن Active clement Rediation مان Rediation نڪرنديون آهن سوچيندو آهيان اسان ڪهڙي معاشري ۾ ساهه کڻي رهيا آهيون..........؟

جنهن بي حسي بي ضميري جا سڀ بارڊر ڪراس ڪري ڇڏيا آهن نڳي حرام پائي شارٽ ڪٽي، جا سمورا پراڻا رڪارڊ ٽوڙي ڇڏيا. ماڻهن جي گهرن کي ڌاهيو پيو وڃي، روزگار جا وسيلا ڦريا پيا وڃن. غريبن تي حد کان وڌ تشدد ڪيو پيو وڃي اهل ماڻهن جي جڳهه تي نا اهل ۽ ڪريل ماڻهو مستيون ڪندا آهن. نوجوان روزگار جي آسري جتيون گسائيندا پيا وتن. پوڙهي ابي امان کي بي گهر ڪيو پيو وڃي. ٻن سالن جي ننڍڙي معصوم نياڻي سان جنسي ڏاڍائي ڪئي پئي وڃي پٽ پنهنجي جيجل کي ڪاري ڪري ماري رهيو آهي. الهڙ جواني کي ڏٺيون ڀڳل سان لائون ڏياريون پيون وڃن. نوجوان ۽ خوبصورت ڇوڪرين کي ٿورڙي لالچ خاطر ٽڪي جي ملهه وڪيو وڃي ٿو. ڌرتي جي عاشقن کي سرعام گولين جو نشانو بنايو وڃي ٿو. معصوم ٻارڙن کي قلم بجاءِ هٿيار ڪٿايا وڃن ٿا مڙس زال سان ويڙهه ڪرڻ ۾ مشغول ملي ٿو. سچي ماڻهو کي ٽارچر ڪيو پيو وڃي. ڪافي ڳڀرو نوجوان چريا ٿي ويا گند جي ڍير مان گند ڳولي پنهنجو پيٽ پري رهيا آهن روز اسان جي بي عزتي ۽ تذليل ڪئي ٿي وڃي گند جي ڍير تي گلاب جي مکڙين جهڙي ناجائز ٻارجي صورت ۾ ملي ٿو انهي معصوم کي اسان جي مذهب ماڻهن ناجائز لقب ڏنو آهي آءُ انهن کان هڪڙو سوال ڪندس تہ ڇا جيڪو ڪجهه بہ ٿي رهيو آهي جيڪو مون مٿي لکيو آهي ڇا اهو جائز ٿي رهيو آهي.....؟

پروفيسر صاحب چند مارڪن عيوض نوجوان کي دوستي لاءِ بليڪ ميل ڪندا ٿا وتن. چوڪرين تان انهن جي پنهنجي پاڻ ۾ جنڊا پٽ لڳي پئي هوندي آهي. اسين ڪٿي پهچي ويا آهيون ڪا خبر ئي نٿي پوي موبائل ۽ موٽر سائيڪل، موٽر ڪار وٺي اسين پنهنجو پاڻ کي سرخرو محسوس ڪندا آهيون. ها اسين اهڙي معاشري ۾ جيئون پيا جنهن ۾ بي ضميري بي حسي جي پريڪٽس ڪري رهيا آهن، اهڙيون حالتون ڏسون ٿا. پوءِ بہ اسان جو ضمير اسان کي ملامت نٿو ڪري ۽ اسان جي اندر ۾ ڇهنڊڙي نٿي لڳي اسان جي اک ۾ ڳوڙهو نٿو اچي پر ها! جيڪڏهن ايندو بہ تہ ڇا ٿيندو اسان انهن شين جا عادي ٿي ويا آهيون. محبت ڪوهين ڏور هلي وئي آهي. امن بي امن ٿي ويو آهي. چمن اجڙي ويو آهي. گلابن ٽڙڻ ڇڏي ڏنو آهي، مست جواني ڪان چلڙو ڦلڙي وسري ويا آهن ڳوڙها ڳاڙي ڳاڙي اکين جو پاڻي ختم ٿي ويو آهي هر روز نوان سور اسان جا منتظر آهن نوجوان نسل ذرا سوچيو اٿئو اٿين نہ ٿئي اسان سياڻي پنجاهہ سال پوئتا هليا وڃون اچو متحد ٿي حالتن جو مقابلو ڪريون جيئن اسان جو ايندڙ نسل تہ سک سان زندگي بصر ڪري سگهي.

قربانين ڪي پيٽا ڪيئن ڏجي......؟

سنڌ جي مٽي ۾ جنت جو هڳاءُ آهي ته هتي جي درياءَ سنڌو ندي جو پاڻي آب حيات کان ڪنهن به طرح گهٽ نه آهي، سنڌو ماتري جي موجن ۾ سنڌ جي هر جاندار جو جياپو آهي ته هتي جي ڌرتيءَ مان ڦٽندڙ هڪ سنگ جي سلي جان زندگي پوشيده آهي، اهڙي طرح ذاتي زندگي ۾ ته هر انسان پنهنجي پاڻ سان محبت ڪري ٿو پر جيڪي ماڻهو پنهنجي ڌرتي ماتا جي محبت کان غافل رهندا آهن اهڙن ماڻهن ڪي تاريخ يا ايندڙ نسل ڪڏهن به سٺن لفظن ۾ ياد نه ڪندو آهي پر ان برعڪس جيڪي ماڻهو ڌرتيءَ خاطر جان جي قرباني ڏيڻ کان نه ڪيٻائيندا آهن، اهڙن ماڻهن جو ذڪر تاريخ ۾ سونهري اکرن ۾ لکيو وڃي ٿو اهڙن سرفروشن تي تاريخ خود فخر ڪندي آهي، ايشيا جي عظيم اڳواڻ شهيد ذوالفقار علي ڀٽو ۽ڳدار پٽ شهيد مير مرتضيٰ ڀٽو به اهڙن سرفروشن مان هڪ هو، جنهن ڌرتي متان قرباني ڏيئي سنڌ سان محبت جو ثبوت ڏنو، سنڌ ڌرتي جي ارڏن انسانن جي شهادت جو هڪ اٽڪ سلسلو آهي جيڪو تاريخ جي صفن تي سدائين جرڪندو رهندو ۽ اهو سلسلو صدين کان شروع آهي جيڪو اڃان هلندڙ آهي.....................

چاڪاڻ ته سچ وارو جهنڊو سدائين بلند رکڻ لاءِ هڪ طويل جٽو آهي جيڪو حق جي لڙائي لاءِ سينو ساهي روان دوان آهي. سنڌ جو پٽ سورهه بادشاهه پنهنجي زمين جي آجپي لاءِ سوري جو سينگار ٿي ويو ۽ سندس قاتلن کي سڄي دنيا سڃاڻي ٿي. ليڪن انصاف اڄ تائين نه مليو........! اسان سنڌين جي شهادت جون ڪهاڻيون به لاتعداد آهن ۽ هڪ جهڙائي به اهائي آهي ته سندس قاتلن جي چهري تان نقاب لهڻ باوجود ماٺ جا تالا جئين جو تئين موجود آهن، اسان تمام گهٽو پوئتي نه وڃون ته شهيد شاهنواز ڀٽي (جونئير) کان تاريخ جا ورق ورايون پوءِ به اڻ ڏٺل موت جادراما نظر ايندا ۽ اهڙا حادثا سنڌ واسين کي ڪجهه عرصي لاءِ پنڊ

پهڻ ڪري ٿا ڇڏن، جنهن جو فائدو اهڙيون ڌريون ٿيون وٺن، جيڪي اهڙن معاملن ۾ سڌي يا اڻ سڌي طرح ملوث هونديون آهن ۽ آخر ۾ سنڌ سان ٿيل هاجن ڪي سوين بهانا بڻائي وقت جي ڌوڙ ۾ هوريان هوريان ميسارڻ وارا ڪرتب ڏيکاريندڀون آهن! سنڌ ڇاڻي منجهان جنهن به عوام جي حقن جي ڳالهه ڪئي يا سچ ڪي سچ چيو ۽ ٺڳن جي ٺڳين کان عوام کي واقف ڪيو ته انهن جو انجام وجي اهو نڪرندو ته شاهنواز ڀٽو جونئير کي پرڏيهه ۾ زهر ڏيئي ماريو وجي ٿو ۽ سنڌ جي ارڏي پٽ مير مرتضيٰ ڀٽو کي پنهنجي ساٿين سميت پنهنجي پوليس اهلڪارن هٿان شهيد ڪرائي هڪ نئين ڪهاڻي تحرير ڪئي وئي ٿي جو هڪ وزير اعظم ڀيڻ هوندي سندس ڀاءُ گهر آڏو قتل ٿئي ۽ قاتل آزاد گهمندا وتن انهي صورتحال ۾ سوين سوال جنم وٺندا..

مير مرتضيٰ ڀٽو جو قتل هڪ شخص، هڪ ليڊر، هڪ قائد جو قتل نه پر سڄي ملڪ ۽ قوم جو قتل آهي، جواني ۾ پير پائيندڙ نوجوان نسل جو قتل آهي انصاف لاءِ واجهائيندڙن جو قتل آهي مير مرتضيٰ ڀٽو جي قتل ۾ نه رڳو هن ملڪ ۽ قوم جون دشمن ڏيهي قوتون مجرم آهن پر پرڏيهي قوتون به هن عوام دوست ليڊر جي قتل ۾ ڀاڱي ڀائيوار آهن جيڪي نٿيون چاهن ته هي ملڪ ۽ قوم دنيا ۾ پنهنجو جائز مقام ماڻي سگهي جن ذوالفقار علي ڀٽو کي ان جرم ۾ قتل ڪيو ۽ ساڳئي ئي عوام ۽ ملڪ سان محبت جي جرم ۾ مير مرتضيٰ ڀٽو کي شهيد ڪرايو.....

مير مرتضيٰ ڀٽو کي ان جرم تحت شهيد ڪرايو ويو ته هن ڌرتي تي انقلاب جا سپنا ڏٺا هئا هن جدوجهد ۾ پنهنجو وجود ولوڙيو هو ۽ هن اونده راتين ۾ روشن صبح جا سندر گيت جهونگاريا يا ها مير مرتضيٰ ڀٽو ته ايندڙ خوشحالي جي ڏينهن جو تصور اکڙين ۾ سمائي ڏڪاريل جسمن ۾ اتساهه پيدا ڪيو هو، هن ٽارچر سيلن کان وٺي زندان جي تاريخ کولين تائين جو سفر اک ڇنڀ ۾ ختم ٿيندي ڏٺو هو.....مير بابا خود رڻن ۾ روپوشي دوران سرسبز ۽ شاداب ڌرتي جا خواب ڏٺا هئا، غريب جي جهوپڙين ۾ خوشحالي جا سندر سپنا ڏٺا هئا هڪ اهڙي صبح جا خواب ان وقت پورا ٿي ويا جڏهن 20 سيپٽمبر 1996ع ۾ اسان کان جسماني طرح الڳ ڪيو ويو ان ويل سنڌ ڌرتي جي ڳلن تان ڳوڙها ڳڙيا هوندا.....! شاهه عنايت شهيد ۽ شاهه لطيف جا روح زخمي ٿيا هوندا، جنهن ڏينهن مير بابا کي شهيد ڪيو ويو ان وقت سنڌ امڙ ويران ۽ ريگستان جو ڏيک ڏنو ۽ سموري سنڌ سڪتي ۾ ونجي چڪي هئي هر طرف ماتم نظر ٿي آيو پر قدرت جي لکئي کي ڪير ٿو موڙي سگهي.

ماندو ٿي نہ موت، تڪڙ ڇڏ توائي
وو! مارن سين منهنجي آهي جدائي
ڏيان ساهہ سنڌ تي اٿم آس اهائي
ٻيلي ٻي ڪاوائي ان ري، ڪيان ڪين ڪي

واقعي هڪ جرت مند آواز جي موڪلاڻي سنڌي قوم پاڻ کي يتيم محسوس ڪري رهي آهي مير صاحب پنهنجي سچي جمار پنهنجي سنڌ واسين جو قرض لاهيندي گذاري هن وٺ حب الوطني ۽ سنگهارن جي خدمت ڪرڻ جو اهڙو جذبو هو جنهن ڪيس تاريخ ۾ امر بڻائي ڇڏيو واقعي اڄ مير بابا اسان جي وچ ۾ موجود تہ ناهي پر سندس تقريرون ۽ چيل الفاظ اڄ بہ هر هڪ ڪارڪن هر هڪ سنڌي جي ذهن ۾ گونجن ٿا هو هميشہ چوندو هو تہ اسان موت کان ڊڄڻ وارا ناهيون ۽ نہ ئي ميدان ڇڏي ڀڄڻ وارا آهيون اسان لاءِ موت مٺو نہ پر مشاهدو آهي جيڪڏهن مون هڪڙي جون اڪيون بند ٿيون تہ منهنجن ڪروڙين نوجوانن جون اکيون کلي وجن تہ اهو سو دو منهنجي لاءِ سستو ۽ سڀ کان وڏو اعزاز هوندو جئين جمن دربدر چيو تہ:

وٺي هر هر جنم وربو مٺا مهراڻ ۾ ملبو
ختم اونداهہ ٿي ويندي چڻي چانداڻ ۾ ملبو

هو واقعي اهڙو اوچو ۽ گهاٽو ٻڙهو جيڪو جتي بہ جنهن سان بہ ياڪر پائي مليو ان کي محسوس ٿيندو هو تہ ڄڻ ڪنهن شفيق سڄڻ هنج ۾ ڪنيون هجي ۽ سندس قد ڪاٺ فڪر بهادري ۽ سچائي پوري قوم لاءِ گهاٽي ٻڙ جي ڇانو مثل هئي، ها ان کي سيپٽمبر جو مهينو ان منزل تي وٺي ويو جنهن کان پوءِ ڪو بہ سفر باقي ناهي پر ويندي ويندي پنهنجي آخري گهڙين آخري جلسي ۾ سنڌ واسين کي متحد ٿيڻ جي نينڊ ڏيندو رهيو اڄ اڇو تہ سڀئي گڏجي متحد ٿي وچن ورجايون ڇڏيل مشن کي تڪميل تائين پهچائڻ جي ڪوشش ڪريون ان لاءِ سڀ کان پهريان اسان کي متحد ٿيڻو پوندو جڏهن اسين پاڻ سڀ متحد ٿي وياسون يقين ڄاڻو تہ پوءِ مير بابا جي ڏنل قربانين کي ڀيٽا ڏيڻ جو اهو ئي صحيح ۽ وقتائتو قدم هوندو.

مار پوئ موت ڪيس ٿو ڪيڏا ڪرين
ڪارونجهر جي قد جيڏا گهائين ٿو گهوٽ
تنهنجي هر ڪا چوٽ، ماتم ٿي ميڙي اڇي.

"وفا ٻرڙو"

(هي مضمون 20 سيپٽمبر 2014ع سڪار اخبار ۽ پ پ ش پ جي رسالي ۾ ڇپيو ويو)

زندگي ۾ هزار مسئلا ۽ خودڪشي

دنيا جي ڪنهن به سماج ۾ خودڪشيءَ جو وڌندڙ رجحان سماج ۾ وڌندڙ اڻ برابري کي ظاهر ڪري ٿو. هر صبح جڏهن اخبار ماڻهن جي هٿن ۾ پهچي ٿي ته هر روز ٻه چار يا ڪڏهن ان کان به وڌيڪ خودڪشيءَ جون خبرون پاڻ سان گڏ کڻي اچي ٿي. جن جو ڪارڻ ننڍي عمر وارن ۾ خرچي جو نه ملڻ، نون ڪپڙن جو نه ملڻ، بيروزگاري، پسند جي شادي نه ٿيڻ ۽ شادي شده وڏي ڪٽنب وارا غريب ۽ بيماري کان تنگ ٿي خودڪشي ڪندا آهن پر آپگهات جو هڪ وڏو سبب پيار به آهي جيڪو ماڻهن جي جيئڻ ۽ مرڻ جو سبب به آهي. پيسي جو پيار محبوب جو پيار ٻچن جو پيار انا جو پيار ۽ الائي ڪهڙو ڪهڙو پيار جيڪو ماڻهو ڪنهن سان به سچو پيار ڪري ٿو، سو زندگي سان سچو پيار ڪري ٿو، سو فقط سکن کي نٿو چاهي بلڪ اِهي ماڻهو ڏکن ۽ ڏوجهرن کان به ڪنڌ ڪڍائڻ جي ڪوشش ڪونه ڪندا آهن. ۽ جيڪو ماڻهو سورن جي سيج کي قبولڻ کان نٿو ڏجي تنهن لاءِ موت جي هنجهه ۾ پناهون ڳولڻ هڪڙي ننڍڙي ڳالهه ٿي پوندي آهي.

ٻيا اهڙا به ماڻهو هوندا آهن جن کي جيئڻ جي ڪا به جستجو ڪا نه هوندي پر تڏهن به ڪين حياتي جي حساب سان جيئڻو ٿو پوي. ٻيان اهي آهن جيڪي زندگي کي ظلم سمجهن ٿا. تيئن ئي انهن مان هٿ ڪڍي ٿا وڃن پنهنجي مرضي سان مرڻ، آپگهات ڪرڻ اسان جهڙي روحانيت سان

مالا مال قوم جي ماڻهن خودڪشيون ڪيون ته اها سني ڳالهه ڪانه چئبي انهيءَ لاءِ آڪاش انصاري شايد زندگي جي انهيءَ ساز تي اهي سٽون سرجيون ته:

اڙي عشق تو ڏي وري پيو اڇان
خودڪشي زندگيءَ کان پري آ اڃان

عام طور تي خودڪشي جا اهم سبب ٻه ٽين ٽا مثال طور عورتن ۾ سس ۽ ننهن ۾ جهيڙو، مڙس پاران بي سبب مارڪٽ، پسند جي شادي وغيره نه ٿيڻ اهي ڳالهيون عام طور تي خودڪشي جا سبب بڻجن ٿا. جنهن ڪري پاڻ کي ساڙيو وڃي ٿو. زهر پيتي وڃي ٿي. پسٽل جا فائر ڪيا وڃن ٿا. اهي ته ڪاوڙ جذباتيت ۽ غير ذميواري وارا رويا هوندا آهن. اهو نتا سوچين ته اسان جي خودڪشي ڪان پوءِ اسان جي پوڙهن پيءُ ماءُ جو ڇا ٿيندو. انهيءَ جيجل امڙ جنهن توکي کي 9 مهينا پيٽ ۾ پاليو ۽ توکي مٽي تي موڙ ہٹڻ چاهي پئي ۽ ان پوڙهي پيءُ جو ڇا ٿيندو جيڪو پٽ کي ساڄي ٻانهن سمجهي پيو ۽ ان پيڻ تي ڇا گذرندي هوندي جيڪا سندس شادي لاءِ سالن کان گيت ڳائڻ جي انتظار ۾ هوندي آهي.

اسان جي سماج ۾ گهر ۾ فرد کي مناسب عزت نه ملڻ سبب ان جي اندر ۾ غلط سوچن کي جنم ملي ٿو ۽ جڏهن تنهايون ماڻهوءَ جي ذهن تي حاوي بڻجي مايوسي پکيڙن ٿيون ته ماڻهو کي جيئڻ لاءِ ڪو ٻه گس نٿو ملي ۽ اهو خودڪشي واري سوچ ڏانهن راغب ٿيو وڃي.

شيخ اياز چوي ٿو ته:

زندگي موت جي قريب آ پر،
ڪوئي محبوب درميان آهي
نارائڻ شيام چوي ٿو ته
زندگي مسئلا هزار مگر،
مرڪ تنهنجي سيني جو حل آ

باک جو ڦٽڻ پکين جون مٺيون لاتيون، سج جي لهڻ جو منظر، وڻن جا ڪارائيل پاڇولا، محبوب جو اوسيئڙو، تارن ڀري رات ۽ خوشبو زندگي جا ڪيترائي روپ جن ۾ محبت ۽ موسيقي ۽ مترتا سمايل آهي. سنڌ صوفين ۽ محبتن جي سر زمين آهي ان لاءِ اسان کي زندگي جي هر روپ ۾ جيئڻ کپي ۽ ٻين کي ٻه ساڳيو اتساهه ڏيڻ کپي جو ته ڏک سهي مرڪڻ ٻه وڏي جرئت آهي زندگي وڏي قيمتي آهي جنهن سان اسان جي پنهنجن جون اميدون سلهاڙيل آهن ان لاءِ اسان کي خودڪشيون ڪري مايوسي جي اونداهه ٿيڻ بدران زندگي جو اهڃاڻ ٿيڻ گهرجي، ساڳي

پنهنجي گهر ڀاتين جي مسئلن کي سمجهڻ گهرجي ۽ ڀاڙي وارن جو ڀرجهلو ٿيڻ گهرجي ۽ پنهنجن روين کي سڌارڻ کپي ۽ ڪنهن ٻي مٿان ننول ڪرڻ کان پاسو ڪجي جيئن ڪنهن جي دل آزادي نہ ٿئي ڪنهن جي محرومي وائکي نہ ٿئي ۽ کو احساس محرومي ڏانهن نہ ڌڪجي روزگار هجي محبت پيار پريت هجي تہ ڪير خودڪشيون ڪندو. اهو سڀ تڏهن ممڪن آهي جڏهن ملڪ مان بيروزگاري ۽ مهانگائي ختم ٿيندي.

ڦاسيءَ تي هن کي ننڊ اچي وئي

هي اهو ماڻهو آهي جنهن کي سڄي دنيا ذوالفقار علي ڀٽو جي نالي سان سڃاڻي ٿي. هي اهو ڀٽو هو جنهن سڄي زندگي ۾ ڪنهن جي ڪاڻ ڪيڻ نه سکيو هن کي پنهنجي ضرورت بجاءِ ٻين جي ضرورت هئي اڄ جيڪڏهن ڀٽو زنده هجي ها ته شايد ملڪي قيادت ايتري ويچاري نه هجي ها. ڪنهن جي رحم ڪرم تي بيوس نه هجي ها پر هن شخص وٽ ته ملڪ جي خوشحالي پلائي ۽ اسلامي دنيا کي هڪڙي پليٽ فارم تي گڏ ڪرڻ جا خواب ها جيڪو ساپيان ٽيندي ٽوڙيا ويا. هن شخص ۾ ايتري صلاحيت هئي جوڪنهن اڳيان ڪيس اکيون جهڪائڻ جي ضرورت نه پوندي هئي هن وٽ ڳالهائڻ جو هڪ لازوال فن موجود هو ۽ هو ٻڌندڙ کي منٽن ۾ لاجواب ڪري ڇڏيندو هو.

شهيد ڀٽي جي ڪوشش هئي ته پوري اسلامي دنيا کي هڪ هنڌ گڏ ڪجي هن جو خيال هو ته اسلامي دنيا ايتري ته مالا مال ٿئي جو اهي هڪٻئي سان سهڪار ڪن ته ڪنهن غير اسلامي ملڪن جي ڪاڻ ڪيڻي نه پوي. ها هن چاهيو پئي ته غير اسلامي ملڪ اسلامي دنيا جا محتاج هجن. ان سلسلي ۾ هن پڻ اسلامي ڪانفرنسون ڪوٺايون ايتري حد تائين جو اسلامي ملڪن کي هڪٻئي جي ويجهو آڻڻ ۾ ڪامياب ويو پر آمريڪا جي شروع کان وٺي اها ڪوشش رهي ته هو اسلامي دنيا کي تابع ڪري پر ڀٽي صاحب جو ڪردار اک جو ڪنڊو بڻجي ويو نيٽ آمريڪا ڀٽي صاحب کي مارائڻ ۾ ڪامياب ويو پر سندس ڪردار کي ختم نه ڪري سگهيو ڀٽو اڄ به عوام جي ڌڙڪن سان گڏ ڌڙڪي ٿو ڀٽو شهيد تي امر ٿي ويو ۽ کيس شهيد ڪندڙ هميشه لاءِ خوار ٿي ويا. شهيد ڀٽو جنهن جي صلاحيت جو دشمن سندس به اعتراف ڪرڻ تي مجبور هوندا هئا هو اسلامي دنيا جو هڪ اهڙو شينهن هو جنهن جي اڳيان شينهن به گدڙ بڻجي ويندا هئا ۽ ڪنهن کي به اجايون اونايون ڪرڻ جرئت نه ٿيندي هئي اڄ هي ملڪ ۽ عوام جنهن حالتن مان گذري رهيو آهي اهو سڀ جي اڳيان آهي پاڻ جيڪڏهن ڪجهه پل موجوده حالتن جي ڀيٽ ان دور سان ڪنداسين جڏهن شهيد ڀٽو ملڪي حڪمران هو ته حيرت وچان اسان جون اکيون ڪلي ويندي‌يون هيون ڇو ته اسان کي زمين آسمان جيترو فرق

محسوس ٿيندو هو اهو دور اسان کي هڪ قسم جي غنيمت محسوس ٿيندو. هن عوام کي هڪ اهڙو ماحول ڏيڻ پئي چاهيو جنهن سان جان مال عزت مڪمل طور تي محفوظ هجي جنهن ۾ اهڙو ڪو به گهر نه هجي جنهن جي چلهه ٿڌي رهي جنهن ۾ ڪو اهڙو نوجوان نه هجي جيڪو زورگار لاءِ پريشان هجي جڏهن ته ڪو به آبادگار پاڻي يا ٻئي مسئلي جو شڪار نه هجي جڏهن ته هر هاري وٽ پنهنجي ٻني هجي جنهن ۾ ڪو به ماڻهو بک ۽ بد حالي جو شڪار نه هجي ڪو به ٻار تعليم جي زيور کان محروم نه هجي انتظاميه پاڻ کي عوام جو خادم سمجهي پئي صاحب هڪ اهڙي معاشري جي جوڙجڪ ڪئي جنهن ۾ ڪير ڪنهن جو محتاج نه رهي هر ڪو عزت ڀري زندگي گذاري هن هڪڙي قسم جو انقلابي معاشرو چاهيو پئي هي اهو ماڻهو هو جنهن جي رات جي رهزنن هٿان مارجي وڃڻ تي شام جي "سربراهه حافظ الاسد چيو هو ته پاڪستاني جنرل هڪ فرد کي ڦاهي نه ڏني آهي پر هن پاڪستان جي قسمت کي ڦاهي ڏيئي ڇڏي آهي" هو واقعي به هن ملڪ جي قسمت هو هن ٿورڙي عرصي ۾ اهو سڀ ڪجهه حقيقت جي روپ ۾ آڻڻ پئي چاهيو اڄ هي جيڪي ڪروڙين ماڻهو پڻي کي ياد ڪري اوچنگارون ڏئي روئن ٿا اهي سڀ چريا ناهن. انهن ضرور ڪجهه نه ڪجهه ڏٺو هو پر افسوس جو عوام جي خوشحالي ۽ ملڪ جي ترقي جي دشمنن کان اهو پڻو هضم نه ٿي سگهيو ۽ 4 اپريل هن عوام جي اکين ۾ پڻي جي صورت ۾ ٺاڪيل خواب کي ڇني ڇڏيو ۽ خواب جي ڇجڻ سان جڻ سڀ ڪجهه ڇجي ويو هاڻي ته عوام جو مستقبل هڪ خواب ئي رهجي ويو آهي پڻو اهڙو ماڻهو هو جيڪو اڄ جيڪڏهن زنده هجي ها ته پوري امن پسند دنيا پنهنجي حوالي ڪري ڇڏي ها ايتري صلاحيت هن ۾ موجود هئي جو هن جو ڪردار آمريڪا اڳيان اسپيڊ بريڪر ضرور ثابت ٿئي ها. سڄي دنيا ۾ مجيل هي شخص آمريڪا کي ضرور مجبور ڪري ها ته هو گولي جو ٻولي بجاءِ ماڻهپي واري ٻولي ڳالهائي هن ڪائنات جي گولي تي ٻن قسمن جا ماڻهو ٿين ٿا هڪڙا اهي جيڪي پنهنجي لاءِ جيئندا آهن ۽ ٻيا اهي جيڪي ٻين لاءِ جيئندا ۽ مرندا آهن اهڙن ماڻهن کي ڪو به موت ماري ناهي سگهندو اهي سدائين زنده هوندا آهن اهي مسلسل جاڳ کان پوءِ بس اکيون ٻوٽي ماڻهن جي دلين جي بستر تي آ هلي پوندا آهن جيڪڏهن ڪنهن کي پڻي سان ملڻو آهي ته هو غريب عوام جي دلين تي مرڪندو نظر ايندو.

دهشت، ڌماڪا، ديس ۾ بند بازارون
ڳوڙهن قطارون، درد لٿو آ ديس تي!

هلي آءُ هاڻي دم ٿو وڃي.....!

خبر ناهي تہ مان الائي ڪڏهن کان ڏکن جو ڪشڪول کنيون ڀٽڪيل مسافر جيئان زندگي جي شاهراهن تي ڀٽڪي رهيو آهيان، ڪا خبر ناهي تہ منهنجي زندگي ڇا هي ۽ منهنجي زندگي جا ڪهڙا مقصد آهن، ڇو تہ هن وقت منهنجي حالت هڪ گداگر جيان آهي، هاڻي اوهان جي مرضي آهي مون گداگر جي ڪشڪول کي محبت جي خيرات سان ڀريندو تہ هن گداگر فقير جي زندگي جا باقي ڏينهن شاهراهن تي ڀٽڪڻ بجاءِ سڪون سان ڪٽجي ويندا ۽ تنهنجي ملڻ کان پوءِ جئيڻ جو مقصد ملي پوندو. ڇو تہ مان تو کان سواءِ اڌورو آهيان ۽ ها هن دور ۾ سڻا دوست ۽ سچيون محبتون اڻلڀ آهن. پر مان تہ ازل کان وٺي ڏکن جي ديس ۾ پليو آهيان ۽ ڏکن سان پنهنجي پراڻي دوستي آهي. ايتري پراڻي آهي جيتري انسان جي ارتقا جي تاريخ پراڻي آهي. اوتري پيار ڪرڻ جي ريت پراڻي آهي پر اکين کي اها خبر ناهي تہ اسان تتل ڏينهن ۾ پيرين اگھاڙا هلندڙ پانڌيئڙا آهيون.

درد جون ڪهاڻيون اکين جي ريشمي تاڪين تي لکيل هونديون آهن. جن کي پڙهڻ لاءِ سالڪ جهڙيون اکيون گهرجن نہ تہ ٻين جي اکين سان موهن جي دڙي جي لکٽي وانگي ڪو بہ پڙهي نٿو سگهي. جيئن منهنجي اکين جي خمارن کي تون نٿي سمجهي سگهين. پر هڪ ڳالهہ ياد رکي ڇڏ تہ تون مون کان ڪيئن ٿي وسري سگهين. تون تہ منهنجي دل جي راڻي آهين. اڄ بہ منهنجي دل تي راڄ ڪرين ٿي تون جدائي ڪري مون کي ويتر ڏکن ۾ وجهي منهنجي مرڪن جهڙي خوبصورت زندگي

اجاڙي مون کي اڪيلو ڪري وئينءَ تون تہ پنهنجي سونهن سان چانڊوڪي رات ۾ سمهي ٿي پوين، پرمون کي ڪٿي ٿي ننڊ اچي مون کي تہ تو دلبر مان اها اميد ڪو نہ هئي تو تہ چيو هو تہ تو کي ڇڏي ٻئي سان ملان تہ ڪافر چئجان، سنڌوءَ جي سينڌ جو قسم کنيو هيئي تہ مرڻ گهڙي تائين مان تنهنجي آهيان پوءِ آهي وچن وساري مون کي وڇوڙي جي هيلپ تي چاڙهيئي لک شابس هجئي هاڻي تہ آءُ نہ مران ٿو نہ جيئان ٿو وڇوڙي سدائين ماس ڪوري ختم ڪري ڇڏيو. هاڻي هلي آءُ منهنجو دم ٿو نڪري..........!

پر نہ دم ٿو ٽٽي نہ دردن مان جند ٿي ڇٽي. هر انسان جي حياتي سان ڏک سک ٺهڪ ۾ سڏڪا ننهن ۾ ماس جيئان فطرتي طور تي لاڳاپيل آهن جيڪڏهن انسان کي زندگي ۾ سک خوشي ملي ٿي تہ ان تي ڪيس ايترو نازان نہ ٿيڻ گهرجي ڪيس اهو ياد ۾ خبر هجيس ۾ سياڻي ڏک ۽ غم بہ ملي سگهي ٿو ڇو تہ انسان مٽي جو پتلو آهي. ڪڏهن بہ پري سگهي ٿو جهڙي طرح اڄ آءُ تنهنجي جدائي ۾ پري پيو آهيان ڪنهن شاعر جو شعر آهي تہ:

مون تو سان ڪئي وفا ايڏي نہ ڪر بي واجبي
تو رهين جاني جدا ايڏي نہ ڪر بي واجبي
سونهن پنهنجي تي پلا ڇو نازنخرا تو ڪرين
جنهن کي ناهي ڪا بقا ايڏي نہ ڪر بي واجبي

يقين ڪر مون کي تنهنجي وڇوڙي ايڏو تہ ڪمزور ڪري ڇڏيو آهي جو آءُ هاڻي دوستن سان محبت جي موضوع تي بہ نٿو ڳالهائي سگهان. ڇو تہ جڏهن انسان کان دل گهريو دوست جدا ٿي ويندو آهي تہ ان کي دنيا جي ڪا بہ ڳالهہ ناهي وڻندي اهو پريشان رهندو آهي. جيئن مان تو کان سواءِ سدائين تڙپ ۾ رهندو آهيان منهنجا جاني ان ڳالهہ جي مون کي اڃان تائين خبر نٿي پوي تہ آخر مون کي ڪهڙي قصور عيوض ايڏي وڏي سزا ڏنئي مان توکي ڇا چوان نہ بيوفا چئي سگهان ٿو نہ وري با وفا، اڄ بہ اهي خط مان پڙهي روئندو آهيان. پر تو تہ هڪڙي خط ۾ هي شعر بہ لکيو هو تہ:

ساهہ ساهہ سان توکي نہ ساريان تہ ڪافر چئجان
جي اوهان کي وساريان تہ ڪافر چئجان
هي نيڻ ٻئي نالي اوهان جي
ٻئي ڪنهن ڏي نهاريان تہ ڪانہ چئجان

ڇا اهي لکيل جملا سڀ ڪوڙا هئا، يا تو مون کي بيوقوف ڪرڻ لاءِ اهڙا لفظ استعمال ڪندين هئينءَ، اي منهنجا پرين ڪاوڙ رنج رساما

ڇڏي هڪ پيرو ٻيهر مونکي پنهنجو ڪر، آءُ تو ڪان سواءِ رلي ويو آهيان پرين، ڇاڪاڻ تہ ڪان سوا آءُ ائين ٿو ڦٿڪان جيئن مڇي پاڻي بنا تڙپي آءُ تو ڪان سواءِ اڌورو آهيان. مون ۾ هاڻي ايڏي جدائي سهڻ جي سهپ ناهي رهي ورِي آ جاني وري آءُ ساهہ جي آخري پساهہ تائين تنهنجو انتظار ڪندس.

(هي مضمون 19 آڪٽوبر 2011 تي روزاني پاڪ سنڌ سکر ۾ ڇپيو)

سنڌ جي تعليمي ماحول کي سڌارڻ جي ضرورت

سنڌ قديم زماني کان وٺي علم جو مرڪز رهي آهي اڄ کان هزارين سال اڳ جڏهن مصريون نان ۾ تعليم عام ڪرڻ لاءِ نوان طريقا اختيار ڪيا ويا هئا ته ان وقت به سنڌ تعليمي ميدان ۾ انهن کان پوئتي نه هئي. جنهن جو ذڪر تاريخ پڻ ڪيو آهي. جيتوڻيڪ ان دور جي تحرير اڃان تائين ڪنهن کي سمجهه ۾ اچي نه سگهي آهي تنهن هوندي به ماهرن جو خيال آهي ته ان دور ۾ سنڌ تعليمي ميدان ۾ وڏي ترقي ڪري چڪي هئي. اسلام اچڻ کانپوءِ سنڌ تعليم جو باقاعده مرڪز بڻجي وئي. ٺٽو بکر ۽ سيوهڻ جا مدرسا يونيورسٽين جا درجا رکندا هئا اتان پڙهي نڪرندڙ شاگردن جهڙوڪ مخدوم معين الدين ٺٽوي. مخدوم ضاءُ الدين، مخدوم ابوالحسن سنڌي ۽ محمد هاشم ٺٽوي وغيره جهڙن عالمن جي ڏيهه توڙي پرڏيهه ۾ وڏي هاڪ هئي. جيڪي مديني جهڙي شهر ۾ استاد جي حيثيت ۾ پڙهائڻ ويا ۽ مخدوم محمد هاشم جا ڪتاب اڄ به مصر جي جامع الزهرىٰ يونيورسٽي ۾ پڙهايا وڃن ٿا. پوءِ اڄ ڪهڙا سبب آهن اسان جي سنڌ جي تعليم ڏينهون ڏينهن پوئتي پوندي وڃي ٿي جيڪڏهن غور ڪري ڏسجي ته ان بااهلي جا ڪيترائي ڪارڻ آهن جن سنڌ کي تعليم جي حوالي سان ڪاپاري ڌڪ هنيو آهي اچو ته اهي ڪارڻ معلوم ڪريون.

بهتر تعليم جو دارو مدار هڪ هوشيار استاد هوشيار استاد جي نشاني اها آهي ته پنهنجن شاگردن کي اولاد وانگي سمجهي ۽ پاڻ کي انهن جو پيءُ تصور ڪري. ليڪن موجوده دور ۾ قصو ئي ٻيو لڳو پيو آهي اڄڪلهه جيڪي ماڻهو استادي پيشي سان لاڳاپيل آهن تن کي استاد ۽ شاگرد جي رشتي جي ڪا به خبر ناهي جيڪي رشوت پري انهن عظيم عهدن تي فائز ٿين ٿا تن کي ڪهڙي خبر رشتن ۽ ناتن جي جنهن ڪري کين پڙهائڻ جو ڪو به ڏانءُ نه هوندو آهي پوءِ اهي جان ڇڏائڻ لاءِ شاگردن کي نقل ڪرڻ جي ترتيب ڏيندا آهن تنهن ڪري موجوده ڪرندڙ تعليم جي معيار جو مکيه سبب غير ترتيب يافته استاد آهي.

تعليم واري دور ۾ ٻار جي عمر ئي ڪجھ اهڙي ٿئي ٿي جنهن ۾ هو هر هڪ ڪان لنوائڻ جي ڪوشش ڪندو آهي سندس دل چوندي آهي ته سڄو ڏينهن راند ۽ آرام هجي هاڻي اسڪول ۾ به ڪين اهڙا استاد ملي وڃن جيڪي ڪين امتحان ڏيڻ ۾ نقل ڪرڻ جي تربيت ڏئي ته ٻار کي وڏيڪ ڇا گهرجي ليڪن ائين ڪرڻ وقت پنهنجو مستقبل بلڪل وساري ويهندا آهن ته جيڪڏهن اڄ اسين نقل ڪري پاس ٿياسون ته اڳي هلي اسان کي ڇا ايندو. جيڪڏهن اسان جي ڪا ذميواري وڌي وئي ته اها ڪيئن نڀائينداسون هن وقت ته وڃي اها حالت رهي آهي جو بي اي ۽ ايم اي جي نوجوان کي سنڌي درخواست به مشڪل سان لکڻ ٿي اچي. ۽ ميٽرڪ جا شاگرد وند ۽ ضرب جا حساب به نٿا ڪري سگهن. ڪرندڙ تعليمي معيار ۾ والدين به استادن جيترا قصوروار آهن پنهنجي ٻار کي پاس ڪرائڻ بلڪ اي گريڊ ڏيارڻ جي چڪر ۾ هوندا آهن سفارش ۽ نقل ذريعي پاس ٿيندڙ اڳتي هلي ڪنهن جي بدنامي جو باعث ته نه بڻجندو.ڇا جنهن کي لکڻ پڙهڻ ئي نه اچي ان کي نوڪري ملي سگهي ٿي؟ پر والدين جي ذهن ۾ اڄ تائين اها سوچ نه آئي آهي نه وري پنهنجي ٻارن کي تعليم سڌارڻ لاءِ مٿن ڪا سختي ڪئي هوندئون ۽ استادن جي ڪارڪردگي ڏسڻ لاءِ اسڪول به نه ويندا! باقي امتحانن جي موقعن تي ڪاپي ڪرائڻ ائين ايندا جيئن (ٻکري اچي سگر تي) اهڙن حالتن ۾ تعليم ڪيئن سڌري سگهي ٿي. وقت اچا به ويو ناهي جيڪڏهن هيٺين ڳالهين تي عمل ڪيو وڃي. ته سنڌ ۾ تعليمي صورتحال بهتر ٿي سگهي ٿي.

استادن کي ڀرتي ڪرڻ شرط (پي ٽي سي) ۽ (سي ٽي سي) ٽرينگ تي موڪليو وڃي ان دوران ڪين پوري پگهار ملڻ کپي. ڪوشش ڪجي ته استاد کي پنهنجي گهرن کان پري ٻئي اسڪول ۾ نه موڪليو وڃي. جو ته انهن جي ٿڪاوٽ پريشاني ڪري پڙهائڻ ۾ سندن دل ئي نه لڳندي.

جيڪڏهن استاد گهر ويجهو هجڻ باوجود پڙهائڻ ۾ ڪوتاهي ڪري ته ان کي سزا ڏني وڃي.

والدين تي اهو فرض عائد ٿئي ٿو ته اهي هر هفتي ٻارن جي سارسنڀال لهن جيڪڏهن استاد خاطر خواهه جواب نه ڏين ته بالا آفيسر کي ليٽر لکن.

نقل ڪرڻ لاءِ سخت قانون جوڙيا وڃن جيئن انهن مان ٻيا به سبق سکن مٿين ڳالهين تي عمل ڪرائڻ سان سنڌ جو تعليمي ماحول بهتر ٿي سگهي ٿو.

سڄڻ کي ساريوم..........!

منهنجي محبت کي ٺڪرائڻ وارا اڄ مون کي اهو ٻڌاء ته تون ڇو پريشان آهين....؟ مون ڪان اڄ به تنهنجي پريشاني سٺي نه ٿي ٿئي، آئون تو کي اڄ به ڏکيو نه ٿو ڏسي سگهان، مون ته تو کي هميشه سرمد سنڌي جي هن لولي جيئان دعائون ڏنيون ته.....!

جتي هجو سکيا هجو اسان جي آ دعا اها
ڪڏهن ڪڏهن ملي وڃو آ درد جي دوا اها

شال خوش هجين آباد هجينن، سدائين خوشحال هجين، ڪڏهن به ڏک تنهنجي ويجهو نه اچن، سک تو کي پنهنجو ٻڻائن سک تنهنجا ساٿي ٿين هر گهڙي هر وقت کلندو رهين. مسڪرائيندو رهين هر لمحي هر پل تنهنجي ٽهڪن جا آواز گونجندا رهن اڃا به آئون ٻئي هٿڙا کڻي ڏٿي در اهائي دعا گهرندس ته منهنجي حصي جون جيڪي خوشيون آهن اهي به تنهنجي حصي ۾ اچن، تنهنجو دامن هميشه خوشين سان ڀريل هجي تنهنجو اڱڻ چمڪندو ۽ مهڪندو رهي ۽ تنهنجو چهرو هميشه گلاب جي گل جيئان ٽڪريل رهي رب سائين تو کي اها خوشي ڏئي جنهن جو تون طلبگار آهين.

پريار! اڄ مون کي اهو سمجهه ۾ نٿو اچي ته تون هميشه خوش رهڻ وارو هئين ۽ تنهنجي جوڀن جي ندي هر وقت سمنڊ جي ڇولين وانگر ڇلندڙ هئي ۽ اڄ تنهنجي اکين ۾ ڳوڙها ترسيل آهن، وار ڪريل آهن، مرڪ تنهنجي چپن تي ناهي، تون هيسايل مرجهايل ان گل جيئان

لڳين ٿي، جنهن جي نفيس پنکڙين کي پيرن هيٺيان لتاڙيو ويو هجي پر تون...! اداس ڇو آهين؟

تو چيو هو تہ منهنجو تو سان سچو پيار آهن جنهن ڏينهن تو کي نہ ڏسندي آهيان، اهو ڏينهن منهنجي لاءِ قيامت برابر هوندو آهي. اهو بہ تہ توئي چيو هو تہ جيڪڏهن ريتن ۽ رسمن جا رواج نہ هجن ها تہ پاڻ ٻئي هميشہ لاءِ هڪ ٿي وڃون ها، ڇو تہ مون کي ڊپ ٿو ٿئي متان ڪٿي زندگي جي ڪنهن موڙ تي منهنجو ساٿ ڇڏي وڃين، تو منهنجي ڇپن تي هٿ رکي چيو هو تہ آئون توکي ڇڏڻ کان پهريان يا ٻئي ڪنهن جي ٿيڻ کان اڳ ۾ موت کي گلي لائيندس، آئون توکي حاصل ڪرڻ لاءِ ڪنهن بہ ۽ کهڙي بہ قرباني ڏيڻ کان نہ ڪيٻائيندس...پوءِ ڇو نہ منهنجو ساهہ جسم کان ڌار ٿي وڃي پوءِ پلي منهنجو روح پرواز ڪري وڃي.آخر ۾ تو مون کان پڇيو هو تہ تون مون سان ڪيترو پيار ٿو ڪرين..! تڏهن مون توکي چيو هو تہ تون منهنجو ساهہ ويساهہ آهين، جيئڻ، مرڻ، مرڪ، خوشي، لڙڪ، ڏينهن، رات، چنڊ، ستارو آهين آئون سمنڊ ۽ تون منهنجو ڪنارو آهين بادل برسات روح راحت تات ۽ چاهت آهين، چين، سڪون، گل، دل، گيت، سر ۽ ساز آهين آئون جيئان بہ تہ تو لاءِ ٿو ۽ سڄي جهان ۾ بہ تون مون لاءِ آهين تون منهنجي سڪ ۾ يادن ۽ خيالن ۾، سوالن ۾ جوابن ۾ سوچ ۽ لوچ ۾ منهنجي رڳ رڳ ۾ سمايل آهين (جي ڪچان تہ ڪافي ٿيان) اي پرين تون وري اڄ منهنجي هن اجڙيل زندگي ۾ اڄ تو کان سواءِ نہ جي سگهان ٿو نہ مري سگهان ٿو، اي پرين تنهنجون سارون ئي منهنجو جياپو آهن، سڄڻ تنهنجون سارون ئي منهنجي لا آٿت آهن.تون وري اڄ هي اڪيون اڃان تنهنجي انتظار ۾ آهن:

(هي مضمون روزاني پاڪ سنڌ سکر ۾ 30 آڪٽوبر 2011 تي ڇپيو ويو)

نواب اڪبر بگٽي جو موت ۽ حڪومت لاءِ پيدا ٿيل مسئلا....

ماڻهو ته زور مرن ٿا ۽ روز ڄمن ٿا. اهو ڄمڻ ۽ مرڻ جو سلسلو ازل کان شروع آهي ۽ اڄاڻ تائين جاري ۽ ساري رهندو پيو اچي ان جي ڪنهن به بني بشر کي خبر ڪونهي، ته ڪي ماڻهو مري مٽجي ويندا آهن ته وري ڪي مري به مات نه ٿيندا آهن، ڪن ماڻهن کي ته موت ماري شڪست ڏيندو آهي ته وري ڪي مري به موت کي شڪست ڏئي ويندا آهن، اهڙن اڻموٽ شخصيتن مان بلوچستان جو مزاحمتي قبائلي سردار نواب اڪبر خان بگٽي به هڪ آهي. نواب صاحب 1927ع ۾ نواب محراب خان بگٽي جي گهر ۾ جنم ورتو.

پاڻ پنهنجي قبيلي جي سرداري ذميواري والد جي وفات بعد 20 سالن جي عمر ۾ سنڀاليائين پاڻ 1951ع ۾ بلوچستان جي گورنر جنرل جو مشير مقرر ٿيو ۽ 1958ع ۾ وزير مملڪت طور وفاقي ڪابينا ۾ شامل ٿيو ۽ 1960ع ۾ ايوب خان جي مارشلا دور ۾ جيل ڪاٽيو ۽ حڪومت ڪيس سزاءِ موت ٻڌائي جيڪا اڳتي هلي عام معافي ۾ تبديل ٿي 1973ع ۾ ذوالفقار علي ڀٽي جي دور ۾ گورنر مقرر ٿيو، پر ڀٽي سان اختلافن سبب ڏهن مهينن اندر استيفيٰ ڏنائين 1988ع ۾ بلوچستان جي صوبائي اسيمبلي جو ميمبر چونڊجي ويو ان کان پوءِ 1989ع کان 1990ع تائين بلوچستان جو چونڊيل وزير اعليٰ رهيو. 1993ع ۾ پنهنجي نئين پارٽي جمهوري وطن پارٽي قيام ۾ آندائين، محترمه بينظير ڀٽو جي دور ۾ هن

قومي اسيمبلي ۾ اردو سنڌي انگلش بجاءِ بلوچي ۾ تقرير ڪري رڪارڊ قائم ڪيو.

1997ع کان وٺي مشرف حڪومت سان حقن جي حاصلات سبب اختلاف پيدا ٿيا جيڪي ڏينهون ڏينهن وڌندا ويا. جنهن ۾ سيڪيورٽي فورسز جي حملي ۾ سڀ کان پهرين هندو فيملي ٽارگيٽ ٿي، جنهن حملي ۾ ڪيئي هندو فوت ٿيا، ڪافي شهرين ۽ مقدس جڳهن يعني مسجدن کي به نقصان پهتو صورتحال اڳتي وڌندي رهي پر چوڌري شجاعت حسين ۽ سيد مشاهد حسين جي ٿياڪڙي سبب ڪجهه ٽائيم لاءِ جنگ بند ٿي، پر گذريل ڪافي عرصي کان وٺي فوجي ڇانوڻين گئس جي آمدني تي تيل اختلافن هڪ پيرو وري ڪر ڪنيو، جنهن سبب نواب اڪبر بگٽي پنهنجا اباڻا گهر ڇڏي پنهنجي خاندان ۽ برادري سميت سيڪيورٽي فورسز جي مقابلي لاءِ وڃي جبل رسايا جتي مختلف وقتن تي سيڪيورٽي فورسز سان چڪرين ۾ پنهنجا جوان مارايائين ۽ اهلڪار به ماريائين وقت به وقت سيڪيورٽي اهلڪار سڄي ڊيرا بگٽي تي قابض ٿي ڪري ڪيئي معصوم شهري ۽ پهراڙي جا اڀوجهه ماري ڪري دهشتگردي جا رنگ ڏيندا رهيا. سڄي ضلعي ڊيرا بگٽي ۾ ڪرفيو نافذ ڪري ڇڏيائون جنهن سبب اتي کان مٿي آبادي لڏ پلاڻ ڪري مختلف ماڳن ڏانهن ويئي پر نواب اڪبر خان جي مجاهدن پنهنجي جدوجهد جاري رکي مختلف وقتن تي حڪومت کي نقصان ڏيندا رهيا. جهڙپن جو سلسلو جاري رهيو، پر ان ڏهاڙي ڪوهلو ۾ وڏي ۾ وڏي آپريشن ٿي جنهن کي اسين تاريخي آپريشن به سڏي سگهون ٿا ڇو ته انهي ۾ بلوچ مزاحمتي اڳواڻ نواب اڪبر بگٽي پنهنجي پوٽي سميت 40 مجاهدن سان گڏ مارجي ويو جنهن سبب مري قبيلي جي علائقن ۾ جنگ جي صورتحال آهي هاڻي ڏسڻو اهو آهي ته صورتحال ڪٿي دنگ ڪري ٿي......؟

(نوٽ هي مضمون 31 آگسٽ 2006ع پاڪ سنڌ اخبار ۾ ڇپيو)

توکي وسارڻ منهنجي وس ۾ ناهي

اڄ وري من جي آڳر تي تنهنجون يادون ڪڪرن جيئان ڪڻ ڪڻ ڪري وسڻ لڳيون آهن هڪ ڀيرو ٻيهر وري تنهنجي يادن جي وشال وادين ۾ گم ٿي ويس هي اجايل اڪڙيون توکي وري انهن پنن تي پڪارڻ لڳيون آهن جتي تنهنجو منهنجو پهريون ڀيرو ملڻ ۽ آخري ڀيرو وڇڙڻ به ٿيو هو پر اڄ انهن پنن تي نه چاهتن جا وسڪارا رهيا آهن نه الفتن جون من لڀائيندڙ موسمون، هوائون به اندر ۾ اداسي جو احساس پکيڙن ٿيون ۽ سياري جون سرد راتيون به واسينگ وانگر ڏنگڻ لڳن ٿيون.

اڄ انهن پنن تي سواءِ يادگيرين جي ٻيو ڪجهه به ناهي رهيو سڀ ان خاموشي ۾ هڪ عجيب احساس وجود کي وڪوڙي وڃي ٿو الائي ڇو ائين محسوس ٿئي ٿو ڄڻ اڄ به تون اهي نخريليون ادائون ساڻ کڻي پيار جي پيچرن تي هٿ هٿ ۾ ڏيئي مونسان گڏ پنن تان گذرڻ لڳي آهين. اڄ اهي مهڪندڙ هوائون تنهنجي هجڻ جو احساس ڏيارين ٿيون، خزان جي زرد پنن جيان منهنجي وڪريل وجود کي چمڻ جو سرور بخشين ٿيون پر اهو ته منهنجي خيالن جو خالي عڪس آهي تون ته ڪڏهو ڪو منهنجي جيون مان ڪنهن حسين لمحي جيئان گذري وئينءَ بنا سوچڻ جي بي سمجهه ٻار وانگر ڇيڄ ڇڏائي ڊوڙ پائي نجاڻ ڪيڏانهن گم ٿي وئينءَ، ها پر مون ته ڪڏهن خواب ۾ به نه سوچيو هو ته تون منهنجي ڪجل سان ڀنل نٽين کي سنتوءَ جيئان خالي ڪري ويندينءَ، منهنجي رنگين خوابن کي ائين لڙڪن ۾ لوڙهي ويندينءَ گڏ مرڻ جيئڻ جا وچن ڪري پوءِ الوداع چئي ويندينءَ مون ته ڪڏهن سوچيو به نه هو ته تون منهنجون چاهتون وساري مون کان ايڏو ڏوري هلي ويندينءَ مان ڪنهن ساڳ

شڪايت ڪريان توسان يا پنهنجي نصيب سان ٻ ـاءِ پرين،.......!مان ڪنهن سان شڪايت ڪريان مون سان تہ ڪو سور سلڻ وارو بہ نہ رهيو آهي اڄ مون وٽ يادگيرين کان سواءِ ڪجهہ بہ نہ رهيو هي. جڏهن منهنجو انهن اتاولين پڻن تان تنها گذر ٿئي ٿو تہ تنهنجو احساس وجود کي ڏڪائي وجهي ٿو نيٽن جي صحرام تنهنجي يادن جا قافلا ڪئين مظلوم لڙڪ لتاڙي گذري وڃن ٿا.

ان پراسرا ريت جي قيد خانن ۾ اڄ بہ تنهنجي يادن جالمحہ اداسي جي جهول ۾ عمر قيد جي سزا پوڳن ٿا ،ڪيئن وسوساويڙهہ ڪري اندر جي اڌمن کي جاڳائن ٿا. ان قبرستان جهڙي خاموشيءَ ۾ من کي سڪون تہ ناهي ملندو مگر مان اڪثر ان نم ڏينيان اڇي ويهندو آهيان جتي پنهنجي پهرين ملاقات بہ معجزي جيان يادگار بڻجي وئي هئي پر نہ هاڻ ان نم وڻ جي اها قوهہ جواني رهي نہ هوا ـي جهوٽن ۾ وجود لوڏڻ جو عدائون رهيون آهن اڄ بہ ان نم جي هيٺيان، تنهنجي ٻانهن مان ٽٽل چوڙهيون ڪنهن سهاڳڻ جي سيج مٿان وکريل، گلابن جيان زمين تي ٽڙيل پکڙيل آهن ڪيترو نہ عرصو گذري چڪ. آهي پر مون لاءِ تہ جڻ ڪالهہ ڪلهہ ڪو ڏينهن هو تنهنجي يادن جا باب کوليان ٿو تہ اهوئي يادون اڇي انهن پڻن تي ساهہ ڏين ٿيون جتي ڪڏهن هٿ هٿ ۾ ڏيئي شام جا سندر لمحا ٽهڪن ۾ گذاريا هئاسين پر اڄ انهن پڻن تي نہ تنهنجي زلفن جي هڳاءُ سان واسيل هبڪار رهي نہ ئي تنهنجي ٽهڪن جي گونجار رهي پر اڄ انهن وادين ۾ منهنجا ـڏڪا پڙاڏن جيان گونجن ٿا، توکان پوءِ نجاڻ ڪيئي ساونڻ سيارا گذري .يا بهارون بہ غم گهٽائڻ بجاءِ ڪيئي يادون ارپي ويون خزائون بہ منهنجي بي وسيءَ تي وڏا وڏا ٽهڪ ڏيئي ڪيئي ميارون ارپي ويون پر هر پل آءُ ان اٿوٽندڙ شور ۾ سڪون ڳولهڻ جي ناڪام ڪوشش ۾ پڻڪندو رهيس پر سڪون تہ مونکان ڪوهين ڏور پري ڪنهن مغرور محبوب جيان رٺل رهجي ويو ڪيترائي ڀيرا هن زندگي کي آزاد ڪري موت جي پاڪر ۾ سميٽڻ جو سوچيو هيم پر جڏهن دنيا جي رولاڪ راهن تي موت جي پويان زندگيءَ جا ڳرا قدم گهليندو هوس تہ تنهنجي موٽي اچڻ جا خيال ٻڙ جي وڻ جيان منهنجي جيون مٿان ڇانورو ڪري ويندا هئا ۽ مان هڪ ڀيرو ٻيهر وري پنهنجي دل جي اڱڻ تي تنهنجي يادن جا مقدس ڏيئا روشن ڪري انتظار جي چراغن ۾ نيڻ ٻارڻ لڳندو هيس پر ڪڏهن بہ تو منهنجي تصور ۾ ديوارون اڪري نہ سگهي هئينءَ......! ۽ منهنجي خيالن جا پکي اداس شام جهڙي منظر جيان تنها آسمان سان ڳالهيون پچاريندا رهيا وقت گذارڻ لاءِ ڪڏهن ڪڏهن ميرواهہ تہ ڪڏهن ان اسڪول ۾ پنهنجو وجود وڃايوسين

جتي اسان جا اڻپورا خواب تنهنجي ٽتل چوڙين جيان وکري ويا هئا پر افسوس جو هن دل کي ڪٿي ڪا گهڙي راحت نصيب نہ ٿي هميشہ هي نيڻ روشني جي سفر ۾ اونداهي جا مسافر بڻجي انتظار جي لمحن کي لتاڙيندا رهيا پر تون تہ پهاڙن جيان بي احساس رهين تہ زندگي جا چار ڏينهن ڪڏهن تون مونسان بہ گڏ گذاريا هئا...!

تنهنجي دل جو مثال بہ ان موئن جي دڙي جئيان آهي جنهن ۾ اڄ منهنجي محبت جا آثار بہ سجاڳ ۾ نٿا اچڻ پر منهنجي دل جي ڪينجهر تي اڄ بہ تنهنجي محبت نوريءَ جي درگاهہ جيان قائم آهي ڏک فقط ان ڳالهہ جو آهي تہ اسان پاڻ کي فنا ڪري بہ محبتون امرڪيون پرتو اسان جي قبر تي چار قل بہ پڙهڻ نہ اچي سگهينءَ.........................

(روزاني تعمير سنڌ اخبار ۾ 2013-12-142 ۾ ڇپيو)

سراج صدين تائين گوجندڙ آواز

مون کي سمجهه ۾ نٿو اچي ته سراج الحق ميمڻ جهڙي عظيم شخصيت تي ڪهڙي رخ کان به اکر لکڻ جي شروعات ڪيان، هن جي ادبي شخصيت تي لکجي يا صحافتي خدمت تي، يا هن جو تعارف هڪ قانوندان جي حيثيت سان ڪجي پر ادبي دنيا ۾ هن کي سراج ميمڻ نالي سان سڃاڻون ٿا، اهو سراج ميمڻ جنهن پنهنجي لکيتن وسيلي سنڌي ماڻهن جو آواز دنيا تائين پهچائڻ جي ڪوشش به ڪئي هن کي صرف سنڌ جي پروڙ نه هئي پر هو هر وقت انهي جو درمان ڪرڻ لاءِ به جاکوڙيندو رهيو. سراج جي ڪردار ۽ سنڌس عمل کان شايدئي سنڌ جو ڪو اهڙو ماڻهو هجي. جيڪو بي خبر هجي اهڙا ماڻهو تمام گهٽ هوندا آهن جيڪي پنهنجي ڌرتي واسين جي ڏکن کي محسوس ڪندي جاکوڙ ۾ لڳا پيا هوندا آهن هن نه فقط پنهنجو پاڻ کي بحيثيت صحافي جي هڪ بهترين ۽ سنڌ دوست صحافي ثابت ڪيو ۽ هڪ تمام بهترين وڪيل پڻ هو انهي کان به وڌيڪ هو هڪ بهترين ناول نگار هو. سنڌس ڇپيل ڪتاب ڏکڻ مان سج ٿو ابري سنڌ جي اقتصادي تاريخ، چونڊ آمريڪي افسانا اي درد هلي آ. پڙاڏو سوئي سڏ، مرڻ سڀ آهه ماڻهو منهنجي دنيا هيڪل ويا ڪل تنهنجي دنيا سپ رنگ سانول. منهنجي دنيا مرگهه ترشنا ۽ بيا شامل آهن جن کي هن پنهنجي اندر مان اوتيو هو جيڪي سنڌي ذهنن تي اڄ به چٽيل آهن. حقيقت ۾ سراج ميمڻ هڪ اهڙو ذهن هو جنهن وٽ سنڌ کي خوشحال ڏسڻ جا خواب هئا، هو هر وقت انهي جستجوءَ ۾ رهيو ته سنڌ کي اهڙو دڳ ڏجي جتان اها دنيا سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي

هلي سگهي ۽ پاڻ کي دنيا جي آڏو ائين پيش ڪري سگهي جو انهي تي ايندڙ نسل فخر محسوس ڪري. ان کان علاوه هن پنهنجي صحافتي دور ۾ پنهنجي قلم کي سنڌ ۽ سنڌي ماڻهن لاءِ وقف ڪري ڇڏيو هو جنهن سبب اڄ بہ سندس اهڙين لکڻين کي ماڻهو وڏو مانُ ڏين ٿا. هو سنڌ جو اهو واحد اديب هو جيڪو ڪنهن ادبي تڪرار ۾ نہ پيو ۽ نہ ئي اڄ ڪو ڪردار تي آڱر کڻڻ جي همٿ ڪري ٿو، هن جنهن ڏکي دور ۾ ضياءَ جي آمريت خلاف آواز اٿاريو اهو اسين اڄ وساري نٿا سگهون سراج جهڙا ماڻهو اسان جي سماج جو سرمايو هجن ٿا.

اڄ هو اسان جي وچ ۾ موجود تہ ناهي پر هن جا اسان تي ۽ سنڌ تي ايترا ٿورا آهن جو انهن کي صدين تائين وساري نٿو سگهجي، ”پڙاڏو سوئي سڏ“ ناول لکي سنڌ جي ضمير کي جاڳائڻ جي ڪوشش ڪئي هن ڪيترن ئي سنڌي ليکڪن کي اتساهيو ۽ هن پنهنجي قلم ذريعي ڪيترن ئي ليکڪن کي جنم ڏنو، سراج پنهنجي دور جو تمام وڏو ليکڪ هو، سراج ميمڻ اسان جي سنڌ ڌرتي جو اهو روشن خيال ڪردار هو جنهن وٽ خيالن جا اهڙا تہ املهہ ماڻڪ هئا جيڪي هن سموري سنڌ کي ارپيا هن پنهنجي حياتي ۾ جيڪو ڪردار نڀايو اهو تمام شاندار هو. ڪٿي جو هاڻ هو دنيا ۾ نہ رهيو آهي پر هو هڪ سگهارو آواز هو جيڪو صدين تائين سنڌ ۾ گونجندو رهندو.....!

27-02-2013 تي پ پ ش پ طرفان جيڪب آباد ۾ ملهايل تعزيتي ميڙاڪي ۾ پڙهيل مضمون....

محبت لڏي وئي ملڪ مان

هن جديد دور ۾ هر انسان ننڍو هجي يا وڏو، پوڙهو هجي يا پڪو، ٻار هجي يا جوان، هر ڪنهن سان محبت جو ڪو نہ ڪو مسئلو جڙيل ضرور هوندو آهي هر انسان پنهنجي مسئلي کي حل ڪرڻ لاءِ ڏينهن رات، صبح شام مگن رهي ٿو پر ڇا ڪجي هتي تہ هر ڪوئي پنهنجي ۾ پورو آهي ڪير ڪنهن جي دل جو آواز ٻڌڻ لاءِ تيار ڪونهي، ڇوندا آهن تہ دل جي ڳالهہ دوست سان شيئر ڪرڻ سان دل جو بار هلڪو ٿي ويندو آهي پر هاڻي تہ دل جي ڳالهہ شيئر ڪرڻ تہ پنهنجي جاءِ تي پر ڪير ڪنهن سان ملڻ لاءِ بہ تيار ڪونهي آخر ڪيڏانهن ويو اهو وقت جڏهن پڳ مٽ يار جو پهاڪو عام هو، ڪيڏانهن ويو اهو وقت جڏهن سڀ ڳوٺ وارا ٻئي جي ڇانو هيٺيان ويهي هڪ ٻئي سان صلاح مشورا ۽ دل جو احوال اوريندا هئا. ڪيڏانهن ويو اهو وقت جڏهن محبت جي نالي قربان ٿيڻ وارن جا ميڙ لڳي ويندا هئا.ها....ها....ها....اهو سڀ ماضي هو ۽ ماضي ڪڏهن بہ واپس ناهي ايندو. اڳ ۾ سچي ۽ پاڪ محبت هوندي هئي جيڪا هاڻي نہ آهي.

اگر هاڻ سچي محبت هجي بہ ڇا ٿيندو. ڇو تہ هاڻي ماضي کي ٻيهر دهرائجي بہ تہ ڇا ٿيندو. ڇو تہ هاڻي محبت، ۾ تہ نفرت ڪاهي پئي آهي، محبت تہ هاڻ بہ ضرور آهي ڇو تہ محبت ڪانسواءِ هي جهان هلي نہ سگهندو پر ڪلهہ ۽ اڄ جي محبت ۾ زمين ۽ آسمان جو فرق اچي ويو آهي. اڳي محبت سچي هئي هاڻي ڪوڙي آهي اڳي محبت روح سان هئي هاڻ جسم سان آهي اڳي محبت عبادت هئي هاڻي فريب آهي.اڳي محبت

صداقت هئي هاڻي ڪدورت آهي. اڄي محبت قيمتي هئي هاڻي قيامت آهي اڄي محبت ناقابل معافي هئي هاڻ قابل سزا آهي اڄي محبت مفت هئي هاڻي ڪاروبار آهي، اڄي محبت زنده هئي هاڻ فوت آهي اگر هر شخص هڪ ٻئي سان محبت ڪري ته بنا ڪنهن لالچ جي، هر شخص هڪٻئي سان غمخوار هجي ته هي جهان جنت بڻجي وڃي ۽ هتي رهڻ وارا فرشتا بڻجي وڃن ڇو ته محبت هڪ اهڙي نعمت آهي اهڙو خزانو آهي جيڪو جيترو ورهائيندو ته وڌندو ويندو پر الائي ڇو اڄڪلهه محبت ۾ ڪنجوسي ڇانئجي وئي آهي جيتوڻيڪ ڪنهن کي محبت ڏيڻ ۾ ڪو خرچ نه ايندو آهي پر پوءِ به ماڻهو ڪنهن کي محبت جي نگاهه سان ڏسڻ پسند نٿا ڪن، پر اڄڪلهه ته پيار محبت ڏينهون ڏينهن حقيقي واٽ کان هٽندي دل کي بي سڪون ۽ زندگي بي رونق بڻائي ڇڏي آهي هر ڪنهن ماڻهو جي منهن تي مرڪ بجاءِ مايوسي ڇانيل آهي آخر اهي کهڙيون علامتون آهن جن جي ڪري اسين بي چين زندگي گذاري رهيا آهيون. اسان کي جڏهن پنهنجا وڏڙا ماضي جا احوال ٻڌائيندا آهن ته حيرت سان گڏ خوشي به ٿيندي آهي ته اهي هر حال ۾ ايڪي ٻڌي ۾ اخلاق سان رهي هر وقت شڪر ادا ڪندا هئا وٽن پنهنجن کي ته ڇڏيو اٽواقف سان به محبت ڀرئي لهجي ۾ پيش ايندا هئا. اڳ ۾ ته هر ڪنهن جي اوطاري تي سدائين ميلا متل هوندا هئا هڪڙي اوطاق ۾ سڄي ڳوٺ جا ماڻهو گڏ تي وڏي باهه جو مچ ٻاري ڏور بيت ۽ ڳجهارتون ڏيندي ۽ ونندي گذاريندا هئا، ان وقت ڪٿي تعليم جي به گهٽتائي هئي پر پوءِ به اسان جي وڏڙن جي پاڻ ۾ ڪيڏي سڪ محبت ۽ پنهنجائپ هئي حيرت ان ڳالهه جي آهي ته هاڻي ماشاءالله درسگاهون به گهڻيون آهن اڪثر ماڻهو پڙهيل لکيل آهن پوءِ به اسين جهيڙن فسادن بي ايماني جي ور چڙهي ويا آهيون. منهنجي سنڌ امن پيار محبت جي نگري آهي نفرتون ويڇا وساري پاڻ ۾ پيار محبت پيدا ڪريون ڇو ته محبت حقيقت ۾ هڪ پاڪ جذبو آهي جنهن ۾ گندگي نٿي اچي سگهي ڇو ته محبت جو تمام وڏو مقام آهي پر خبر ناهي الائي ڪهڙي هوا گهلي آهي جنهن محبت مان سچائي ايمانداري کي اڏائي ڪٿي هلي آهي الائي ڪهڙي وبا ڦهلجي وئي آهي جنهن جي ڪري محبت ۾ دشمني دغائي لالچ جو وائرس ڦهلجي ويو آهي ۽ انساني سچ کي تبديل ڪري ڇڏيو آهي. محبت ته نه ختم ٿيڻ واري نعمت آهي نه ئي گم ٿيڻ واري پوءِ ڇو ٻن دلين کي ناهڻ بجاءِ ٽوڙڻ جي ڪئي وڃي ٿي. ٻنهي طرفن کان مسئلو هوندو آهي محبت جو پوءِ به ڪنهن کي احساس ناهي پر هي محبت جيڪا منهنجي ڪمزوري آهي ڇو ته محبت جي پٽڪيل ماڻهن کي ئي مون جيان محبت جو احساس هوندو

آهي. جيئن اڄ آءُ ٻن محبت ڪندڙ روحن کي ڌار ڏسي روئي ويهندو آهيان ان ڪري مون عهد ڪري ڇڏيو آهي ٻن محبت ڪندڙ روحن کي ملائڻ جي ڪوشش ضرور ڪندس ڇو ته الله تعاليٰ متان ان نيڪ ڪم جي ڪري منهنجي پنڪيل زندگي ۾ منهنجي محبت واپس اچي ۽ آءُ به خوشين جا حسين لمحا پنهنجي پرين سان گڏ گذاريان ڪاش اڄ منهنجو صنم به مون سان گڏ هجي ها آءٌ هن محبت ڀري ڏينهن ۾ ان سان اظهار محبت ڪيان ها پر دوري ڪي آخر ڇا ڪجي پر پوءِ به منهنجي دعا جتي به هجي جڙيو هجي شال.

هو سڀ ڏوهاري آهن............؟

جهيڙا قتل عام جنسي ڏاڍائي ڌاڙا ڦرون تشدد اهو سنڌ ۾ هاڻ معمول بڻجي چڪو آهي، هي دنيا پاپي بڻجي چڪي آهي، هتي روز ونيون لٽجن ٿيون، ڪيئي ٻار يتيم ٿين ٿا. ڪن جا گهر تباهه ٿي وڃن ٿا، ڪي وري زماني کان تنگ ٿي پاڻ موت کي ڳلي لائين ٿا پر ان جو ڪوبہ ازالو نٿو ٿئي ڇو تہ هي سنڌ هاڻ اها سنڌ ناهي رهي. سنڌ جون شامون ۽ صبح هاڻي اڳي جهڙيون ناهي رهيون اها حقيقت آهي تہ جنهن سنڌ لاءِ ٽئگور چيو هو تہ سڄي دنيا گهمي اٿم پر سنڌ ۾ لهندڙ سج جي شام جي ويلا ۾ جيڪو سڪون مليو اهو دنيا جي ڪنهن وادي ۾ نہ مليو پر اڄڪلهہ انهيءَ سنڌ کي پنهنجي ئي وارثن هاڻ خون سان وهنجاري ڇڏيو آهي ۽ سنڌ جي هر شام ڪنهن نہ ڪنهن ڌرتي ڌڻي جي گهر ۾ ڌاڙي يا عزتن ۾ هٿ وجهڻ جو پيغام ڪٽي گذري ٿي ۽ رات جو اڀرندڙ چنڊ سنڌ واسين کي رات جي سانت ۾ سرهي ننڊ ۾ ستل ڏسي ان خاندان تان ٽهڪ ڏيئي ڪلندو آهي جن کي بيدردي سان ڪٺو ويو يا جيئري جدا ڪيو ويو اسان وٽ هاڻي دنگن ۽ ننگن جي حفاظت ۽ عزتن جي رکوالي ڪرڻ جون دعوائون ڪندڙ اڄڪلهہ خوني ۽ لٽيرا بڻجي ويا آهن ۽ قاتلن جا ٽهڪ سنڌ جي سيني کي ڏاري وجهن ٿا پر ڪٿان بہ سجاڳي جو آواز نٿو اچي جنهن سنڌ جي سينڌ جو ذڪر ڀٽائي جي بيتن ۽ اياز جي واين ۾ ٿيل آهي اها سنڌ هاڻي قاتلن جي آرام گاهہ ۽ خود پرستي جو گهر بڻجي وئي آهي هر اک ڪنهن جي گهر جي ڪريل چوديواري اورانگهي عزتن تائين پهچي ٿي ۽ هٿ اجان اڳتي وڌندا وڃن ٿا. سنڌ ۾ هاڻ ماڻهن پنهنجن کي مارڻ ڪرت جو ذريعو بڻايو آهي ۽ قبيلائي تڪرارن تہ ڪي تپائي ڇڏيو آهي هر روز سنڌ جا وارث ئي سنڌ جي خوشين جي ويلا کي رت سان

وهنجاريو پيو وڃي هي آهن سنڌي هڏ ڏوکي..؟ مون اڳ وڏڙن جي زبان مان آکاڻين ۽ مختلف ڏاهن جي ڪتابن ۾ سنڌي قوم محبت پرست ۽ امن پرست جي حوالي سان پڙهيو آهي پر آءُ ان ڳالهہ سان متفق ناهيان ڇو تہ مون جڏهن کان اک کولي آهي تہ مون کي ان وقت کان وٺي اڄ تائين 25 سالن ۾ مون ماڻهن کي رتوڇاڻ ئي ڪندي ڏٺو آهي جيڪي پاڻ کي سنڌ جو محافظ سڏائڻ ٿا سي هاڻي عزتن جي حفاظت نٿا ڪري سگهن اُهي ٻڇ ڪرائي عام شهرين کي قتل ڪرائي ڇڏن ٿا ۽ ان ڪانپوءِ ويڙهن جا ويڙها برباد ٿي وڃن ٿا هر طرف رت جي بوءِ ئي هوندي آهي ڇا اڄان بہ سنڌي قوم محبت ڪندڙ ۽ پر امن آهي جي ائين آهي تہ پوءِ پڪ سان اهو سنڌي نہ هوندو، ظلم بہ ڪيون ٿا مٿان وري پاڻ کي مظلوم بہ سڏيون ٿا، اسان تہ ڪڏهن پاڻ سان انصاف ئي ناهيون ڪري سگهيا، جتي چانهہ جي ڪوپ تي ضمير جو سودو ٿيندو هجي ۽ هڪ ويلي جي ماني تي انسان ماريا ويندا هجن. مفادن خاطر هر حد پار ڪئي وڃي. ان سنڌ ۾ امن جهڙي ڳالهہ عجيب لڳي ٿي. سنڌ تہ ائين شايد ڪير بہ تباهہ نہ ڪري سگهي ها پر اسان جي خود پرستي ۽ ويڪائو اڳواڻن جي ڪري اڄ اسان ان حد تي بيٺل آهيون جتان زندگي 15 هزار سال اڳ شروع ٿي هئي جڏهن انسان انسان نہ پر جانور هو ۽ پنهنجي ئي رت جو ويري هو هت سنڌ سان محبت جي اظهار لاءِ ڏهاڙا تہ ملهايون ٿا پر هرڪو پنهنجي مقصد لاءِ سوچي ٿو. ڪاش سنڌ جو هر ماڻهو عقل کان ڪم وٺي ۽ ڪنهن کي ايذائڻ بجاءِ ان کي خوش رکن تہ هن دنيا ۾ سٺا ڇٽبا ۽ آخرت ۾ بہ الله تعالي آڏو سرم سار نہ ٿيندا پر شايد اڄ جي دور ۾ اهو ممڪن نہ آهي شال پٽ ڌڻي جي ڌرتي تي اهو ساڳيو امن امان موٽي اچي. هي نفرتون ۽ وڌ ننڍائي ختم ٿي وڃن،ڪاش! سنڌ جون اُهي موج مستيون موٽي اچن، هر هنڌ ساوڪ ۽ پيارپريت هجي جت ڪير ڪنهن کان ڊار ۽ ڪير ڪنهن سان نفرت نہ ڪندو هجي ڪاش سنڌ ۾ امن امان ۽ ڀائيچارو قائم ٿئي.

(هي مضمون خادم اخبار ۾ 27 جنوري 2012 تي ڇپيو ويو)

ٺل شهر سان ايڏي ويڌن ڇو؟

سڄي سنڌ ۾ جيڪب آباد ضلعو هڪ منفرد حيثيت سان ڄاتو سڃاتو وڃي ٿو. ڏٺو وڃي ته هن ضلعي جا ڪافي ننڍا ننڍا توڙي وڏا اڻ ڳڻيا مسئلا آهن پر هن وقت ضلعي جي سڀ کان وڏي تعلقي جي حيثيت رکندڙ ٺل جيڪو هن وقت انيڪ مسئلن جو شڪار آهي هن وقت شهر کنهن کنڊر جو ڏيک ڏئي رهيو آهي سواءِ هڪ لائبريري جي ٺل شهر جيڪو سيدن جي نالي سان مشهور آهي جيڪو اڳ ۾ پيار محبت سڪ ۽ شرافت جي حوالي سان مشهو رهيو اج ان، ٺل کي الائي ڪهڙي نظر لڳي وئي آهي جو سڪ محبت ۽ پيار ٺل واسين کان ڪوهين ڏور پڄي ويو آهي. هر طرف ويڇائي ويڇا نظر ٿا اچن.

هر محلي ۾ سنوڪر گيمن جا دڪان آهن جنهن ڪري معصوم گلن جهڙا ٻارڙا اسڪول بدران. سنوڪر گيمن تي پنهنجو وقت زيان ڪندي نظر اچن ٿا. ٻئي طرف گندگي جا ڍير ۽ منشيات جا اڏا M.N.A هر محلي ۾ نظر اچن ٿا. منشيات جي کلي عام هلڻ سبب شهر جا ڪيترا ئي نوجوان پنهنجون زندگيون داءُ تي لڳائي چڪا آهن جيڪي نشي جو پورائو ڪرڻ لاءِ چوري به ڪري رهيا آهن.

ٻئي طرف مڇرن جي آزار ۽ گندگي سبب ڪيترن ئي موذي مرضن منهن ڪڍيو آهي، جنهن ڪري شهري اڻ ڳڻ بيمارين جو عذاب ڀوڳن ٿا. ٻئي طرف اسٽور مالڪن ۽ عطائي ڊاڪٽرن جا ٺٽ تي ويا آهن ٻيو هتان جو اهم مسئلو ڊرينيج سسٽم ۽ مٺي پاڻي جو آهي جنهن سبب هتان جا شهري سخت مونجهاري جو شڪار آهن. امير ماڻهو ته پاڻي پئسن تي ٻاهران پرائي ٿو ۽ غريب طبقو گندي پاڻي مان ئي پيو گذر ڪري.

انهن ڪان ڪو بہ پڇڻ وارو ڪونهي، جيڪو غريب ڏهاڙي 150 ڪمائي ٿو ۽ ڪائڻ وارا پاتي گهر ۾ ڏهہ آهن پوءِ اهو غريب آخر ڪيڏانهن وڃي ڪيئن گهر جو پورائو ڪري مجبور ٿي غلط ڪمن ڪرڻ تي مجبور ٿو ٿئي. پر هتان جي انتظاميہ ڪنن ۾ ڪپهہ وجهي ہٹڻ ڪان ہوڙي ٿي ويئي آهي. پر هن وقت اسان جي سماج ۾ 80 سيڪڙو ڪان وڌيڪ آبادي غربت جي لڪير هيٺ زندگي گذاري رهي آهي. ٺل جي 80 سيڪڙو غريب عوام پاٹي ڪيئن ٿو خريد ڪري. ان جو اندازو تعلقي ناظم، نائب ناظم T.M.O تعلقہ چيئرمين M.N.A, M.P.A, D.C, S.O.M مختيار ڪار P.M ۽ C.M کي ڪونهي ڇو تہ انهن ڪڏهن ڏک ڏٺا ئي ناهن انهن کي ڪهڙي خبر تہ غريبي مفلسي ڇا ٿيندي آهي هتي ٺل جو عوام غربت ۽ مفلسي سبب فاقا ڪشي ڪٽڻ تي مجبور آهي. اهي ماڻهو رڙيون ڪوڪون احتجاج ڌرڻا هڙتالون نہ ڪن تہ ٻيو ڇا ڪن. اسان جا نمائندا عوام کي خود روڊن تي نڪرڻ لاءِ مجبور پيا ڪن .پر سياستدانن انهن جي دانهن کي ڪڏهن بہ ورنايو ناهي. ڪن لاٽار ڪري هليا ويندا آهن تڏهن معاملا ٺهڻ بدران ڊهندا آهن. ايم پي اي M.N.A صاحب تہ ووٽ وٺڻ ڪان پوءِ ٺل جي عوام کي سڃاڻيندا ئي ناهن جيڪڏهن ڪي بيروزگار پلجي بہ دين پور يا ڳڙهي حسن اوطاق تي وڃن ٿا تہ انهن کي هو اهو چئي ٿو موٽائي تہ مون ووٽ پئسن تي ورتا آهن اوهان ڪهڙي حق تحت پنهنجي حق گهري رهيا آهيو....! مون کي ڪوسا، سرڪي ، ڪنراڻي برادري ووٽ ڏئي ايم پي اي M.N.A بڻايو آهي ۽ سڀ ڪجهہ گهرڻ جو حق بہ انهن کي ئي آجي آهي. توهان ڊاڪٽر سهراب سرڪي مير حسن ڪوسو، مير هزار بجاراڻي مير شبير علي بجاراڻي جا حمايتي آهيو.....!

پر هت ان جي سيد سراج جو ائي ابتڙ هڻ هڻ جو جهان آهي فرصت جي گهڙي ناهي اهو سڀ ڪجهہ ڏسندي بہ ٺل جا چونديل نمائندا ناظم ڪائونسلر ايم پي اي M.N.A تماشائي بڻيل آهن. جنهن ڪري چونديل نمائندن لاءِ عوام جي دلين ۾ نفرت پرجي وئي آهي ان ڪري هتان جو عوام وزير اعليٰ سنڌ پي ايم پاڪستان ۽ اعليٰ اختيارين ڪان گهر ٿو ڪري تہ ٺل جي رهواسين جا جائز مسئلا مني پاڻي، واٽر سپلاءِ،بجلي،ڊرينيج سميت سيني مسئلن کي سنجيدگي سان حل ڪرڻ جي ڪوشش ڪن تہ جيئن تعلقي ٺل جو عوام هاجي ڪار بيمارين ڪان بچي سگهي ۽ء روز مرهہ جي حالتن سان منهن ڏئي سگهي.

(هي مضمون سليسوار ٺل ٽائيمز اخبار ٺل ۾ 20-02-2014 تي ڇپيو يو)

وري يادگيرين ورايو اسان کي.....

جڏهن توهان کي ڪنهن جي ياد ستائي ڪو وڇڙيل ساٿي ياد اچي، اوهان جا پلڪ ۽ پلاند پسي وڃن، اوهان کان چين ۽ سڪون کسجي وڃي. اوهان ڪنهن سان حال اورڻ واري حالت ۾ به نه هجو نه اوهان جو هن دنيا ۾ ڪو ساٿي هجي نه ڪو غمگسار هجي ته پوءِ اوهان مون وانگر پنهنجي جذبات جو وهڪرو قلم ۽ ڪاغذ جي حوالي ڪريو، اوهان کي جيئڻ جو هڪ وڏيڪ موقعو فراهم ٿي پوندو ۽ اوهان کي نيئن زندگي عطاء ٿي پوندي ۽ اوهان سان پاڪر پائي حال احوال اوري دل جي پڙاس ڪڍي حال محرم ٿي وڃي ٿو ((جي هانو نه هارين ڪو هيارل هي ڏينهن)) جاڳهاري ويندا سين. چو پير پساري ويٺو آن اٺ ڏونگر ڏاري وينداسين. مان سمجهان ٿو اهڙي حالت ۾ جڏهن انسان جا مسئلا ڪجهه اهڙي نوعيت جا ذاتي هجن جو هو ڪنهن سان سلڻ به چاهي سلي نه سگهي. بيوس ٿي ۽ پنهنجو پاڻ ۾ ساجهه نه رکندو هجي انهي وقت ڪاغذ، پين هن جي زندگي جا بهترين ساٿي ٿي هن جي همت افزائي ڪرڻ ۽ هن جا غم الم گهٽائڻ ۾ هن کي آئت ڏيڻ ۾ خاص مددگار ثابت ٿين ٿا. جيئن آءُ اڄ رات تنها ڪنهن جي يادن ۾ تڙپندي گذاري منهنجا ڳوڙها برسات وانگي پئي وٺا چو ته آءُ انهي ڪشمڪش ۾ مبتلا هيس ته منهنجو پرين الائي ڪهڙي حال ۾ هوندو رمضان جا روزا رکندو به هوندو يا نه، عيد جي شاپنگ ڪئي هوندس يا نه الائي ڪهڙي حال ۾ هوندو؟ چو ته ڪافي عرصي کان منهنجي هن سان ملاقات ناهي ٿي ملاقات ٿئي به ڪيئن ڳوٺاڻو ماحول قبيلائي تڪرار جهيڙا جهڳڙا سڄو ڏينهن هر ڪنهن جي هٿن ۾ هٿيار ننڍو ٻار هجي يا جوان هٿيار سان ليس. جتي هر ڪو پنهنجي سر سان ڪفن ٻڌي هٿيارن جي پهري هيٺ جيون جا حسين لمحه گذاري رهيو هجي اتي آءُ پنهنجي پرين سان ڪيئن ٿو ملي سگهان ۽ هن

ڪي ڪيئن يقين ڏياري سگهان ته مان پنج سال گذرڻ باوجود به هن کي وساري ناهيان سگهيو چو ته هي جيڪا روحاني محبت آهي ساهڪ دفعو دل جي دفتر تي اڪرڻ بعد ڪڏهن به نٽي منجي سگهي، پوءِ مان هن کي ڪيئن وساريان جنهن سان منهنجي نندي لاءِ جا حسين لمحه گذريا هجن اهي ته هميشه ذهن تي دل ۾ ياد هوندا مو نکي اڄ به چڱي طرح ياد آ هڪ ڏينهن اسان جي ڳوٺ ۾ شادي هئي، جڏهن رات جي سانت ۾ ڪاري چادر اوڍي مونسان ملڻ آئي هئي سڄي رات جي محبت ڀرين گفتن ۾ مزاحيه ڪچهرين ڪان پوءِ مون هن ڪان موڪلائڻ جي ڪئي ڏاڍي اداس ٿي وئي هئي مونکي ڳل ڳراٽيون پائي چوڻ لڳي هئي ڏس حاڪم مونکي شهر وڃي متان وساري ويهين، پوءِ اهڙي ماڻهو محبوب کي آءُ ڪيئن وساريان، اڄ هڪ ڀيرو ڀيهر سالن ڪان پوءِ پراڻن يادن جو وقت اچي حاضر ٿيو آهي جنهن سک چين قربت عزت وقار نٽ ٺانگر سڀ وساري ڇڏيا آهن. ائين آءُ هن جي يادن ۾ اجان به ملڻ جي سهاري جي تلاش ۾ زندگي جا ڏکيا سڪيا ڏينهن گذاري رهيو آهيان حسين لمحه حسين ماڻهو ساري لڙڪ اکين مان هاري دل جو بار هلڪو ڪندو آهيان چو ته يادون ايتريون ته قيمتي هونديون آهن ۽ اهو سرمايو به مون جهڙي ڪنهن خوش نصيب وٽ جڻ ته تجوڙي ۾ محفوظ هوندو آهي زخم ناسور ٿيندا ويندا ۽ زندگي گهارڻ به ڏاڍي مشڪل ٿي پوندي آهي. پر مون جيان يادن ۽ اميدن ذريعي اجان به ڪيئي عاشق پنهنجي زندگي جا حسين لمحه گذارن ٿا جيئن ڪنهن شاعر چيو ته

وري ياد گيرين ورايو اسان کي
اڃي پاڻ هاڻي بچايو اسان کي

هاڻ ته انهن جي مرضي جيئارين يا مارين، هي دل ته هڪ ڏينهن انهن جي حوالي ڪئي، ان ڪري مان نا اميدي کي ڪفر سمجهندو آهيان مونکي يقين آهي پنهجي پروردگار تي هڪ ڏينهن مونسان منهنجو محبوب ضرور ملائيندو چو ته هو سيني جي دلين جا راز ڄاڻيندو آهي ان ڪري انسان کي کپي ته ڪنهن جي ياد ۾ حوصلو هارڻ بجاءِ همت کان ڪم وٺي.پنهنجي پالڻهار تي يقين رکي هڪ ڏينهن نيٺ دوريون ختم ٿينديون ۽ محبوب سان ياڪر پائي ملبو ڪوڙ ساريون خوشيون ماڻبيون ۽ سندس ياڪر ۾ وڏا وڏا ٽهڪ ڏئي کلبو.

انائن جي ٿياس تي ٿنگيل محبتون....!

اسان جي سنڌ سونهاري امن سڪون پهنجائپ ۽ پيار واري ڌرتي آهي پر اڄڪلهه الائي ڪهڙي نياڳي جي نظر اسان جي سون ۽ چاندي جهڙي ڌرتي تي پئي جنهن مان سڪون آرام ڪونهين ڏور هليا ويا آهن. جنهن جو اندازو مون کي هاڻي پيو آهي، جڏهن آءُ خود قبيلائي تڪرارن جي لپيٽ ۾ اچي ويس. ڪوڙين انائن جي ڪري آءُ پنهنجي پيار کان پري ڳوٺاڻي ماحول ۾ هٿيارن جي ڇانو هيٺ زندگي جا ڏکيا ڏينهن گذارڻ لڳس، ڏينهن رات هٿيارن سان ليس تي گهمڻ ڪري مون کي آرام ڪرڻ ۾ ٿڪاوٽ محسوس ناهي چو ته آءُ جڏهن اکيون بند ڪندو آهيان ته پنهنجي پرين جو چهرو مون کي اکين اڳيان ڦرندو آهي. آءُ بي انتها دانهن ڪري اٿي ويندو آهيان سڀ گهر ڀاتي سجاڳ ٿيندا آهن آءُ ڪجهه ڳالهائڻ بنا وري سمهي پوندو آهيان!!!ائين محسوس ٿيندو آهي ته ڄڻ هو منهنجي سامهون بيهي ڪري مون کي به ميار ٿي. ڏي ته حاڪم تون ڪوڙين انائن جي ڪري منهنجي محبت کي نڪرائي ڳوٺ هليو وئين. آءُ تنهنجي وئي کان پوءِ اسڪول وڃڻ ته ڇا گهر کان ٻاهر نڪرڻ ئي ڇڏي ڏنو آهي. هي ڏس منهنجا ڪهڙا حال ٿي ويا آهن تنهنجي وئي کان پوءِ!حاڪم پوءِ به تون مون ڏي چو نٿو اچين، آخر مان ڪاڏي وڃان، ڪنهن کي ڏوراپو ڏيان، منهنجو ته سڀ ڪجهه. تون ئي هئين هاڻ آءُ جيئان به ته ڪنهن جي سهاري جيئان هڪ پل به مون لاءِ عذاب ٿي پيو آهي ۽ آءُ وري چرڪ پري اٿي ٿو پوان، منهنجو ننڍڙو پٽ عمران پيار منجهان مون کي چنبڙي ٿو وڃي ۽ بي انتها پيار مان منهنجا ڳوڙها اگهي ٿو. پاپا هي بار بار توکي ڇا ٿو ٿي وڃي هي ڏس تنهنجو سڄو جسم پگهرجي ويو آهي، آءُ سوچن جي سمنڊ مان گوتا کائي ٻاهر ٿو نڪران ۽ سوچان ٿو ته ڪاش جيڪڏهن حڪومت قبيلائي تڪرارن کي روڪڻ لاءِ

مثبت اپاءُ وٺي ها تہ مون جهڙا ليکڪ هٿيارن جي ڇانو ۾ زندگي نہ گذارن ها، پنهنجي محبتن مان لطف اندوز ٿين ها، پر هاڻي تہ ڪئي مون پارا عاشق مجبورين ۾ محبتون قربان ڪري قبيلائي تڪرارن جي ڪري ٽياس تي ٽنگيل نہ هجن ها.

هزارين دلين مان درد جون دانهون نڪرن ٿيون، ان ڪري آءُ هٿ ٻڌي سيني سجاڳ ڌرين ليکڪن، صحافين قلمڪارن کي اپيل ٿو ڪريان تہ جت جت قبيلائي تڪرار هلن ٿا، انهن کي ختم ڪرايو جيئن انائن جي ڪري محبت ڪندڙ روح صليب تي نہ لٽڪن ڇو تہ هي جهان محبتن جي ٿنين تي قائم آهي، خدارا انهن ٿنين کي ڪيرڻ کان بچايو، علائقن ۾ امن قائم ڪرايو پيار محبت وڌايو جيئن ڪوڙين انائن بجاءِ هر طرف محبتون ئي محبتون هجن هر ڪو پيار ۽ پريت سان رهي ڇو تہ هي تہ مون پنهنجي ڪهاڻي لکي آ پر اصل حقيقت ۾ انهن قبيلائي جهيڙن جي ڪري مون پارن ڪيترن جا جيءُ جهنجهوڙيل آهن.

(هي مضمون 14 جون 2008 تي روزاني پاڪ سنڌ سکر ۾ ڇپيو)

ويساهه گهاتي

صبح سويري پکين جون وڻندڙ ٻوليون ۽ ٿڌڙي هوا ماحول ۾ هڪ وڻندڙ ڪيفيت پيدا ڪري ڇڏي هئي، آئون ٻه ننڊ مان اٿي سويري ٻني تي پاڻي ورائڻ پئي ويس ته باغ واري کوهه وٽ مون ڪي ياسمين ملي پر ڏاڍي اداس ۽ مايوس هئي، پڇيو ماس ڇا ڳالهه آهي ياسمين اڄ تون ڏاڍي اداس نظر اچي رهي آهين پنهنجون نظرون جهڪائيندي سڏڪن ۾ پئجي وئي. پڇيو مانس آخر ڳالهه ڇا آهي ۽ هوءَ لڙڪ اگهندي چوڻ لڳي تو کي ته خبر آ، ساگر منهنجو پيءُ ڪيڏو نه ظالم آ، هو منهنجي شادي چاچي ربن واري پٽ خانو سان ڪرائڻ ٿو چاهي، پليز ساگر منهنجي زندگي بچاءِ منهنجو مرڻ جيئڻ تو سان آهي. ياسمين جا هي لفظ ٻڌي هيڪر ته سوچ ۾ پئجي ويس پر نيٺ همٿ ڪري پڇيو مانس، منهنجو ته مرڻ جيئڻ تو سان آهي اگر تو ساٿ ڇڏيو ته آئون خودڪشي ڪري ڇڏيندس پر ان ڇرئي خانو سان شادي نه ڪنديس، آخر تنهنجو ڇا مطلب آ، مون وراڻيو، هو جذباتي لهجي ۾ چوڻ لڳي پنهنجي پيار جي منزل طئي ڪرڻ لاءِ صرف هڪ رستو بچيو آهي جيڪو پاڻ کي اختيار ڪرڻو آهي ته هي ڳوٺ ڇڏي هلي ڪورٽ ميريج ڪريون، هن نظرون جهڪائيندي چيو ياسمين نه ائين هر گز نه ٿيندو پنهنجي پيار کي داغ لڳائڻ نه ڏينداسين. جيڪڏهن پاڻ انهي رستي تي هلنداسون ته پويان منهنجي پوڙهي ماءُ پيءُ جو ڇا ٿيندو خير تون تڪڙ نه ڪر الله چڱو ڪندو آئون ياسمين کان موڪلائي زمين تان، پاڻي ورائي ٿڪل قدم کڻندو اچي گهر پهتس جتي جيجل امڙ جون نظرون مون کي پريشان ڏسي گهبرائجي ويون. پٽ ساگر ڇا ڳالهه آهي اڄ تون پريشان ٿو ڏسجين، نه جيجل ماءُ

اهڙي ڪا بہ ڳالهہ نہ آهي ٺيڪ آ پٽ هٿ منهن ڌوئي وٺ آئون ماني ڪڍي ٿي اچان، آئون هٿ منهن ڌوئي ڪمري ۾ اچي ڪٽ تي ليٽي پيس. سوچن جي سمنڊ ۾ گم ٿي ويس، ياسمين سان منهنجو ننڍي لاڪون پيار هيو، ٻهرين ڪان وٺي ميٽرڪ تائين گڏ پڙهيا هئاسين ياسمين ڳوٺ جي چڱي مڙس جي ڌيءَ هئي آئون هڪ رٽائرڊ پوليس عملدار جو پٽ هيس، پر پيار اميري غريبي ڪي ناهي ڏسندو، بس اسان جو پيار بہ ڏينهون ڏينهن وڌندو ويو. هاڻ منهنجي زندگي هڪ اهڙي موڙ تي اچي بيٺي هئي جتي هڪ طرف منهنجي محبت تہ ٻئي طرف پوڙها ماءُ پيءُ هئا جن جا ارمان صرف مون ۾ سان سلهاڙيل هئا تہ آئون وڏو ٿي سهارو بڻجان، مون وري بہ ياسمين جي حق ۾ فيصلو ڪري ڇڏيو. هڪ ڏينهن اسان جي ڳوٺ ۾ منهنجي ماسات جي شادي هئي امان تہ هلڻ لاءِ گهڻو ئي چيو پر مان بخار جي بهاني نہ ويس.

هو ڏانهن ياسمين جا والدين بہ ڪنهن ڪم سانگي شهر ويل هئا. اسان ان موقعي جو فائدو وٺندي اتان فرار ٿي اچي ڪراچي ۾ ڪورٽ ميريج ڪئي سون، آهستي آهستي واقفيت بہ ٿي وئي هڪ ڏنهن مون کي پرائيويٽ نوڪري ملي وئي. ائين وقت پنهنجي تيز رفتاري سان هلندو رهيو. پورا ڇهہ مهينا گذري ويا. نيٺ وڏيري جي ماڻهن اسان کي ڳولي لڌو. هڪ ڏينهن موڪل هئڻ سبب آئون ڊيوٽي تي نہ ويس. منجهند جو دروازي جو ڪڙڪو ٿيو. آئون ٻاهر نڪتس تہ منهنجون وايون بتال ٿي ويون. ڏسان تہ پوليس موبائلون بيٺيون آهن. وڏن شهپرن واري صوبيدار رعب واري انداز و مون کان پڇيو تہ ساگر اوهان جو نالو آهي. مون سندس سوال جو جواب ڏيندي چيو جي سر منهنجو ئي نالو ساگر آهي پر صاحب خير تہ آهي ها مسٽر ساگر اسان توکي ياسمين جي اغوا جي ڪيس ۾ گرفتار ڪرڻ آيا آهيون پر صاحب ياسمين تہ منهنجي زال آهي. اها صفائي هلي ڪورٽ ۾ ڏي. صوبيدار زور دار ٽهڪ هڻندي چيو اسان ٻنهي کي گرفتار ڪري ٿاڻي تي آندو ويو جتي ياسمين کي پنهنجي پيءُ حوالي ڪيو ويو آئون ٿاڻي ۾ بند رهيس، ريمانڊ ختم ٿيڻ بعد مون کي عدالت ۾ پيش ڪيو ويو. جتي ياسمين پنهنجي بيان تان ڦرندي مون خلاف بيان ڏنو تہ ساگر مون کي اغوا ڪري ويو هو آئون بي سهارو هجڻ ڪري وڪيل نہ ڪري سگهيس. مون جج اڳيان نڪاح وارا ڪاغذ بہ رکيا پر جج هڪ طرفو فيصلو ٻڌائيندي مون کي جيل اماڻي ڇڏيو پوئتي منهنجي پوڙي پيءُ ماءُ جو ڇا ٿيو ڪائي ڄاڻ ڪونهي اڄ مون وٽ پڇتاءُ کانسواءِ ڪجهہ بہ ناهي

(هي ڪهاڻي روزاني خبرون اخبار ۾ 18 سيپٽمبر 2005 ۾ ڇپيو)

رشتا ناتا ۽ پنهنجائپ

دنيا ۾ هر انسان ڪيترن ئي رشتن ناتن ۾ جڪڙيل آهي زال مڙس اولاد انهن جي اولاد دوست ۽ سڀ ڪان انوکي نموني جي رت ڪانسواءِ نئون ۽ مضبوط رشتو آهي ماءُ پيءُ جو انهي رشتي جي اهميت ۽ گهرائي ايتري آهي جو ڪنهن به وقت مائي نہ ٿي ٿئي بلڪ ڏينهون ڏينهن وڌيڪ مضبوط اٽل ۽ امر ۽ آخر روحاني حد تائين ۽ فطري طور انتها تي جڏهن زندگي جي سفر ۾ زال همسفر بڻجي ٿي تہ هڪدم ٻيا رشتا پٺتي هٽي رستو ڏين ٿا پنهنجي خوشيءَ سان جذبن سان نيڪ نيتي سان ۽ اهو رشتو نهايت اهميت جو حامل خوشين جو سرچشمو ۽ زندگي جو نئون مناسب ۽ دلڪش موڙ جو رخ اختيار ڪري وٺي ٿو انهيءَ رشتي جي اهميت اڃا وڌيڪ نئون ڪر ڪٽي موڙ تڏهن ٿي اختيار ڪري جڏهن نئون گل مکڙي ٻنهي جي ٻتن مان ڦٽي نمودار ٿئي ٿو ۽ پوءِ تہ لطافت احساسات محسوسات ۽ محبت جا معيار ئي بدلجي ويندا آهن جيڪي هر ٻچڙيوال انسان محسوس ڪندو آهي ۽ ائين اهو رومانوي داستان افسانوي رنگ مان روحاني معاشرتي دنياوي ۽ دين واري مذهبي اصلي اندلني رنگ ۾ رنگجي وڃي ٿو جنهن مان وري ٻيا گل ڦٽن ٿا ميوو ڏين ٿا ۽ انسان ابدي رومانوي ۽ رنگجي وڃي ٿو جيڪي هو خوشيون حاصل ڪرڻ لاءِ بي چين هوندو آهي. جيترو انسان هن دنيا ۾ رشتن جي ڄار ۾ اٽڪيل آهي اوترو ئي هو پريشان ۽ حيران آهي پر هن دور ۾ خوش نصيب اهو انسان آهي جنهن جا رشتا ۽ دوست گهٽ آهن ۽ هو انهن سان نڀائيندو رهي ٿو ڪنهن ڪي ميار جو موقعو نٿو ڏئي ۽ پاڻ وري ٻين ڪي مياري بڻائي ٿو آخر هڪ دوستي جو رشتو زندگي جي جواني ۾ اڃي نڪاءُ ڪندو آهي جيڪو نهايت اهميت ۽ اڪنڊ جو حامل

ٿي ويندو آهي دوستي نڀائڻ ۾ سڀ ڪجهه جائز آهي ان لاءِ ته ماڻهو دوستي مٿان سر مٽيون مائٽيون قربان ڪرڻ ۾ دير ناهن ڪندا پر جڏهن زندگي جو سفر هڪ نازڪ موڙ تي پهچندو آهي ۽ انسان جون خواهشون مالي دنياوي معاشرتي انهي رشتي جي سنهي ليڪ تي اثرانداز ٿي پونديون آهن پوءِ اهو ناتو يا رشتو يا ٽٽي پوندو آهي يا وري اهڙو رستو اختيار ڪندو آهي جيڪو شڪايتن حڪايتن مجبورين لالچن ۽ حرفتن کان خالي نه هوندو آهي ائين ئي ماڻهو دوستي جهڙي رشتي مان ڪڏهن به مطئن نه ٿيندو آهي بلڪ دل شڪسته مجبور ٿي نين پيچدگين ۽ بيمارين ۾ مبتلا ٿي ويندو آهي بلڪ زال اولاد اهڙن رشتن ۾ زندگي جي آخري سفر ۾ چند پر خلوص ناتن سان گڏ ڪم ايندا آهن پر انهن رشتيدارين رکڻ کان توهان سئو دفعا سوچيو مٿان دوستين جي مجبورين مثل اوهين پاڻ به مثال نه بڻجي وجو سائنسي نقط نگاهه کان نهارجي ته رت جا رشتا ۽ تعلق عادتون ۽ اقتدار ڪجهه ڦير ڦار ڪانسواءِ شڪل شبيهه سميت تقريبا ساڳيائي هوندا آهن پرستارن جي عمل دخل جي ڪري عادتون اخلاق شوق ۽ ذوق ماحول ۽ مجبورين جي ڪري گهڻو ڪري بدلجي به ويندا آهن جئين اڳيئن دور کان هاڻ حالتون تمام بدلجي ويون آهن اڳي مائٽ رشتي دار هڪبئي سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي سچائي ۽ خلوص مان رشتن جو مان رکي سر به قربان ڪري ڇڏيندا هئا اعتماد ۽ آزمائش جي گهڙين ۾ به ثابت قدم رهندا هئا ۽ پوءِ جيئن ڌن دولت زمين جو وجود مضبوطي ۽ اهميت حاصل ڪرڻ لڳا تئين رشتن جون باهمي ڳنڍيون ڪجهه ڍريون ٿي ويون ۽ ڪٿي ڪٿي اڄڪلهه رشتن ۽ ناتن جو تقدس بلڪل نه رهيو آهي پر جڏهن هڪ خاندان هڪ رت جي ڳاڙهن ۽ اڇن جزن جو مقرر سرحدون ٽپي ٿو. اهي ئي انسان رشتن جي قدر ڪرڻ ۾ ڪامياب وڃن ٿا.

(هي مضمون 19 ڊسمبر 2006 ڪنٽڪوٽ ٽائميز ۾ ڇپيو)

روڳ بڻيا سپنا

آءُ ڳوٺ کان لڏي اچي شهر وينو هوس. جو تہ ڳوٺ ۾ ڪا بہ سهولت نہ هئي نہ بجلي نہ فون نہ روڊ ان ڪري مون شهر رهڻ جو فيصلو ڪيو. شهر جي جنهن محلي ۾ رهندو هوس. اتي هڪ تازو پريمي جوڙو شادي ڪري اچي مسواڙ واري جاءِ ۾ وينو هو. رابطي تي خبر پئي تہ هو اسان جي پاڙيسري ڳوٺ واري وڏيري جو پٽ نثار خان هو جيڪو شهر ۾ اچي پسند جي شادي ڪري رهڻ لڳو هو. اها ڳالهہ ٻڌي مان بہ ڏاڍو خوش ٿيس جو پاڙي جو پڙهيل لکيل نوجوان زميندار پر ۾ ٿو رهي. آءُ معمول موجب هر صبح ڳوٺ جي زمين گهمڻ ويندو هوس. هڪ ڏينهن خبر پئي تہ وڏيري نثار خان جي گهر واري کي پرائمري اسڪول ۾ نوڪري ملي وئي آهي. ڪجهہ ڏينهن گذريا هو اسان جي گهر آئي. اتي هن منهنجي پٽ عمران کي ڏٺو تہ هن مون کي چيو ادا توهان پنهنجي پٽ کي موڪل ڏيو تہ آءُ پڙهايانس ڏسو نہ هو ڳالهائڻ ۾ بہ منهنجي رضوان وانگي هوشيار آهي. عمران ان ڏينهن کان وٺي هر روز اسڪول ويندو هو. خبر ئي نہ پئي جو چار سال گذري ويا. اڄ عمران صبح سان سوير اٿي خوشي سان پڙهڻ لڳو. ماڻس ناشتو تيار ڪري ڏنو. آءُ بہ ننڊ مان اٿيس عمران اچي مون کي ڳل ڳراٽي پائي چوڻ لڳو بابا اڄ دعا ڪر سان جي اسڪول ۾ وڏو فنڪشن ٿي رهيو آهي. جيئن مان پهريون نمبر اچان ائين چئي عمران اسڪول روانو ٿيو. مون ڪوڙ ساريون دعائون ڏنيون. شام جو واپس اچڻ تي عمران خوشي مان نہ پئي ماپيو چو تہ اڄ هن پروگرام ۾ پهرين پوزيشن حاصل ڪئي هئي. خير جيئن ئي صبح ٿيو آءُ گهر ٻاهران

بيٺو هوس ۽ هاڪر اچي اخبار ڏني. اخبار جي سنگل ڪالم ۾ ڪالهوڪي پروگرام جو بيان آيل هو. جنهن ۾ شهر جي معزز شخصيت بيسٽ ٽيچر جو ايوارڊ مريم کي ڏيئي رهيو هو آءُ بيان پڙهي ڏاڍو خوش ٿيس پر اڄ ماسترياڻي مريم لاءِ قيامت بڻجي آئي هئي ڇو ته هن جو وڏيرو مڙس عورت جي آزادي جي خلاف هو. اڄ ان ماسترياڻي مريم کي گهڻو ڪجهه ٻڌڻو پيو هو. مڙس ان ڏينهن هڪ پريمي نه بلڪ ظالم جابر وڏيرو لڳي رهيو هو. چئي رهيو هو اوهين ماسترياڻيون هي فنڪشنن آفيسرن کي خوش ڪرڻ لاءِ ڪنديون آهيو ڇاءِ. مريم ويچاري ننڍڙي رضوان جا قسم کڻڻ لڳي ۽ ڪيئي تسليون ڏيڻ لڳي پر ان ظالم وڏيري مڙس اعتبار ڪرڻ بجاءِ تهمتون هڻڻ شروع ڪيون ته مريم ويچاري چيو ته اگر تون اجا به اعتبار نه ٿو ڪرين ته نه ڪر مگر منهنجو دامن پاڪ آهي. بس ظالم +مڙس لتن مڪن جو وسڪارو لائي ڏنس ته تون مون کي جواب ٿي ڏئين. ائين مريم کي لتن سان صفا ساڻو ڪري ڇڏيائين. ننڍڙو رضوان عجيب نظرن سان ڏسي روئي وجي ماءُ کي چنبڙي پيو. مڙس ڪاوڙ مان بس ٽي دفعا طلاق چئي گهران ڪڍي ڇڏيو. مريم ته ان وڏيري سان زندگي عيش ۾ گذارڻ جا سپنا ڏٺا هئا. پر اڄ هو پٽيڪل مسافرن جيان سرڪاري ڪوارٽر ۾ رهڻ لڳي. اڄ به هو خوف ۾ مبتلا هئي ۽ پاڻ تي ڪيس افسوس ٿي رهيو هو. سندس ڪيل عمل تي اڄ به اکيون لڙڪ لاڙي رهيون هيون ۽ هو پاڻ کان ڪيترين ئي ڳالهيون پڇي رهي هئي ته آخر ائين اسان عورتن سان زيادتيون ڇو ٿي رهيو آهن. وري هوءَ ان خوف ۾ به مبتلا هئي ته ڪٿي ظالم مڙس پٽ کسي نه وجي اڳ روزانو ويس مٽيندي هئي. اڄ ڪارا ويس وڪريل وار زبان تي چپ جو تالو هڻي پوءِ به ان آس تي جيئي پئي ته پٽ پڙهي جوان ٿي دردن جو درمان ٿيندو توڙي جو اڪيلي سر زندگي بسر ڪري رهي هئي ڪير به هن جو سهارو بنجڻ لاءِ تيار نه هو ماڻهو ڪيس نياڳي جي نالي سان سڏڻ لڳا. پاڻ تي ڏاڍو پڇتاءُ ٿي رهيو هوس پر ڪري به ته ڇا ڪري؟ هاڻ ته ڪيس اڪيلي سر زندگي گذارڻ هن جي مقدر ۾ لکجي چڪو هو. جيڪا ڪيس هر حال ۾ گذارڻي هئي. پر ڪيس اها به خبر نه هئي ته پٽ جوان ٿيڻ سان ساٿ ڏيندو به الائي نه؟؟

(هي ڪهاڻي روزاني خبرون اخبار ۾ 10 جولاءِ 2005 سنڌي ايڊيشن ۾ ڇپيل)

اسلام ۾ عورت جو مقام ۽ اڄ جو معاشرو...!

ڏنو وڃي ته پاڻ وٽ عورت کي سيني انساني حقن کان محروم رکيو ويو آهي عورت کي ايترو به حق ناهي ڏنو ويو ته دنيا ۾ هو مردن وانگر آزادي سان حياتي گذاري سگهن ۽ جن جي هٿن ۾ عورت ذات جون واڳون آهن. اهي سمجهن ٿا ته عورت پيدا ٿي ئي انهن جي غلامي ۽ ٻانهپ لاءِ آهي. ۽ انهن جو دنيا ۾ اچڻ خاص انهيءَ لاءِ آهي ته جانورن وانگر مردن جو ظلم ئي برداشت ڪنديون رهن. اوهان ڪنهن به ملڪ جي تاريخ کڻي ڏسو. ان ۾ ڪٿي نه ڪٿي هن ڪمزور ۽ مظلوم ذات جو ذڪر ضرور نفرت سان ملندو، هن جي ابتدائي تاريخ جا ظلم ۽ سختيون ته انسانيت تي داغ آهن، تاريخ جي مطالعي ڪرڻ سان معلوم ٿيندو ته اسلام کان اڳ به مختلف مذهب عورت کي هڪ غلامائي زندگي گذارڻ تي مجبور ڪيو هو، اسان هتي انهن مذهبن ۽ ملڪن جو ذڪر ڪنداسين، جن ۾ عورت جي حيثيت اٽي ۾ لوڻ برابر نه سمجهي ويندي آهي، تاريخ ۾ جيترو ظلم عورت سان ٿيو آهي ان جو ڪو به حساب ڪونهي، عربن ۾ ته ڌيءَ ڄمڻ کي هڪڙو بدسنوڻ سمجهو ويندو هو، تنهن ڪري ڇوڪري کي جيئري ڪڏ ۾ پوري ڇڏيندا هئا، يتيم نياڻين سان زوري شادي ڪئي ويندي هئي ۽ وري ٻڌ مذهب ۾ به پڻ عورت لاءِ ڌڪار هئي، جيڪي عورت سان نڪاح کي گناهه سمجهندا هئا، يهودي وري عورت کي هڪ ناپاڪ هستي سمجهي ڪري ان جي عزت ڪرڻ واجب نه سمجهندا هئا، هن مذهب ۾ چاٽايو ويو ته مرد کي جڏهن وڻيس زال کي طلاق ڏيئي سگهي ٿو ۽ ان کي پنهنجي هر بنيادي حق کان بي دخل ڪري ڇڏيندا هئا عيسائين جو به عورت جي باري ۾ اهوئي نفرت وارو نظريو هو عيسائي حضرت آدم جي ڪري عورت کي ازلي گهنگار سمجهن پيا. تڏهن ته عيسائي مذهب وارن نوي لک عورتن کي زنده

جلائي ڇڏيو هو، ان ڪان پوءِ اسلام ئي دنيا جو واحد مذهب آهي، جنهن اول عورت ذات جي مدد ڪئي ۽ ان تان سيني ظلمن ڏاڍن جو خاتمو ڪيو، يعني ان عظيم احسان جو اندازو نہ ٿو لڳائي سگهجي، جيڪو اسلام عورت تي ڪيو آهي اسلام جهالت جون پاڙون پٽي هڪ اهڙو روشن ۽ سرسبز انقلاب آندو، جنهن تان سموريون غلط ۽ غير انساني رسمون خاڪ ٿي ويون، حضرت محمد ﷺ پهريان ئي عورت کي غلامي مان نجات ڏيارڻ لاءِ ماڻهن کي ان نيڪي جي رستي گامزن ڪيو، مختلف مذهبن ۾ ڏٺوسين تہ عورت کي عزت ۽ محبت جو حقدار نٿا سمجهن، پر اسلام ۾ عورت لاءِ هڪ حصو مقرر ڪيل آهي، قرآن پاڪ ۾ هي حڪم آهي تہ عورتون اوهان جو لباس آهن ۽ توهين انهن جو لباس آهيو ۽ عورت سان نهايت اخلاق ۽ ادب سان ڳالهائڻ جي هدايت ڪئي وئي آهي.
قرآن شريف ۾ آهي تہ عورتن سان چڱو سلوڪ ڪيو، ٻيا مذهب جن جو مٿي ذڪر ڪيل آهي، انهن جي پيٽ ۾ قرآن شريف ۾ فرمايو تہ الله پاڪ اوهان سيني کي هڪ ڪتري منجهان پيدا ڪيو آهي ۽ ان جي جنس مان جوڙا پيدا ڪيا ٻين مذهبن ۾ عورتن جو ورثو ۽ حق نہ آهي جڏهن تہ اسلام عورتن جي ورثي ۾ حق مقرر ڪيو آهي، قرآن شريف ۾ ارشاد آهي تہ الله تعالي توهان لاءِ خود توهان منجهان جوڙا بڻايا ۽ وري اڳتي عورت لاءِ فرمايو ويو تہ توهان جون عورتون توهان جون ٻنيون آهن ان مان صاف ظاهر آهي، اسلام ڪان اڳ عورت جي ڪهڙي حيثيت هئي ۽ هاڻ ڪهڙي آهي، هڪ حديث پاڪ ۾ عورت جي باري ۾ فرمايو ويو تہ جيڪو عورت ماءُ جي خوشنودي حاصل ڪندو ۽ انهي سان پيار محبت سان پيش ايندو، انهي کي جنت ۾ داخل ڪيو ويندو، يعني ماءُ جي پيرن هيٺيان جنت آهي، حضرت محمد ﷺ جن پهريون ۽ آخري شخص آهي، جن عورت جي متعلق نہ فقط مرد جي بلڪ عورت جي پنهنجي ذهنيت کي بدلائي ڇڏيو آهي ۽ جاهلي ذهنيت جي جاءِ تي بلڪل صحيح ۽ خالص عقل ۽ علم جو بنياد وڌو. جهڙي طرح اسلام عورت کي هر لحاظ کان مرد جي برابري وارو حق ڏنو آهي. اهڙي طرح اسلام قانوني ۽ حڪم موجب عورت جي پردي جي معاملي ۾ مرد ۽ عورت تي ڪي شرعي پابنديون عائد ڪري عورت ۽ مرد کي انهيءَ دائري ۾ رهڻ جي تلقين ڪئي آهي، قرآن پاڪ ۾ فرمايو ويو تہ اي نبي مومن مردن کي چئو تہ پنهنجن نگاهن کي غير عورتن جي نگاهن کان پري رکن ۽ عورتون پنهنجي شرم گاهن جي حفاظت ڪن ۽ عورت کي پڻ تلقين ڪئي وئي تہ اهي گهٽ آواز ۾ ڳالهائين مگر اهڙيون حرڪتون جن ۾ زبان خاموش رهندي آهي، انهي جي بہ اسلام ۾ بلڪل اجازت نہ آهي، عورتن کي

گهرجي تہ پنهنجا پير زمين تي زور سان هڻي نہ هلن، جيڪا زينت هنن لڪائي رکي آهي يعني جيڪو زيور انهن لڪايو انهن جو حال معلوم ٿي وڃي يعني زيورن جي ڇم ڇم ٻڌڻ ۾ اچي ۽ عورت جيڪو بہ لباس پهري ٿي، اهو غير موضون هجڻ نہ گهرجي، اسلام جي نظر ۾ اهو لباس حقيقيت ۾ ڪو لباس ئي نہ آهي، جنهن مان بدن جا حصا نمايان ٿين ۽ اوگهڙ ظاهر ٿئي، رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ جيڪي عورتون ڪپڙا پائي بہ اگهاڙيون ئي ۽ ٻين کي ريجهائن ۽ پاڻ ٻين کان ريجهن ۽ مست اٺ وانگر ناز منجهان گچي ڏنگي ڪري هلن، سي جنت ۾ هرگز داخل نہ ٿينديون، اسان مٿي ڏسي آيا آهيون تہ اسلام کان اڳ ٻين مذهبن عورتن سان ڪهڙو سلوڪ ڪيو، مگر تاريخي مطالعي اسلامي نظرئي مان اها خبر پئي تہ اسلام ئي عورت کي غلامي مان ڇوٽڪارو ڏيئي مرد جي برابر جو رتبو ڏنو. پر اڄڪلهہ جي معاشري جا مرد عورتن کي رڍ ٻڪري جيئان خريد فروخت ڪن ٿا. بدي عيوض ننڍي وڏي عمرين جون شاديون ڪرائن ٿا. جيڪي عورت جي حقن جي توهين آهي، اسان کي گهرجي تہ اهڙين شادين خلاف آواز اٿاريون. جيئن عورت کي ان جا حق ملي سگهن.

(هي مضمون 12 ڊسمبر 2011 تي روزاني پاڪ سنڌ اخبار سکر ۾ ڇپيو)

برسات متاثرن جي ڪا تہ واهر ڪريو...؟

برساتن سبب سڄي سنڌ ۾ ماڻهو دربدري واري زندگي گذاري رهيا آهن برسات سنڌ جي مڙني ضلعن ۾ تباهي مچائي ڇڏي آهي هن سال بہ ماڻهن جا گهر مال ٻار لڙهي ويا پوکيل فصل پڻ تباهہ ٿي ويا تہ ٻئي طرف وري ريسڪيو ۽ رليف جي غير اطميناني بخش ڪارروائين جي ڪري وڏي پيماني تي انساني جانيون ضايع ٿيڻ جو خطرو هميشہ مٿان لٽڪيل رهيو آهي. جڏهن صحت جون جوڳيون سهولتون نہ هئڻ ڪري رسات ستايل مختلف بيمارين ۾ ورتجي رهيا آهن هڪ نجي چينل جي جاڻ مطابق متاثر علائقن ۾ 2.67.776 مريضن ۾ مختلف بيمارين ۾ ورتجي چڪا هئا ۽ هميشہ اهڙي وبا ۾ ماڻهو مبتلا هوندا آهن. جنهن سبب ڪيترائي مريض موت جي ور چڙهي ويا. پر هن مهل تائين هنن ڪي صحت جون سهولتن جي دستيابي جي سلسلي ۾ ڪي خاطر خواهہ قدم کڻندي نظر نہ اچي رهيا آهن، برسات سٽيل علائقن ۾ بيماريون وڏي پيماني تي پکڙجي رهيون آهن، رڳو وبائي بيمارين ۾ درجن کان وڌيڪ ماڻهو اجل جو شڪار ٿي رهيا آهن. برسات متاثرين کي کاڌ خوراڪ نہ ملڻ سبب صورتحال اهڙي ٿي رهي جو ٻڪ کان ٻي حال ماڻهو برائي ڪاڇن ۾ ڪاهي ٿا پون. جيڪو هڪ ڏکائيندڙ ڳالهہ آهي جيتوڻيڪ روز موسميات کاتي طرفان برسات جي اڳڪٿي ڪئي وڃي ٿي. پر گذريل ۽ هر سال ڪراچي ۾ بہ وڏي طوفان سان گڏ برسات بہ آئي آهي جنهن ماڻهن ۾ وڏي تباهي مچائي ڇڏيندي آهي، جاني مالي ماڻهن جا نقصان ٿيندا آهن جڏهن تہ اڃان برسات جو سلسلو جاري رهڻ جا امڪان هوندا آهن تنهن ڪري اهڙي قدرتي آفت کي منهن ڏيڻ لاءِ اڃان تائين ڪو بہ واضع پلان نہ جڙي سگهيو آهي ۽ نہ ئي وري ڪو، ان سلسلي ۾ تحرڪ ۾ نظر اچي ٿو. جيڪڏهن اڃان بہ سنڌ ۾ وڌيڪ برساتن جو سلسلو جاري رهيو تہ پوءِ هڪ وڏي تباهي ايندي، جيڪا اسان جي منتظر آهي، جيڪڏهن سنڌ حڪومت ماڻهن کي هڪ وڏي تباهي کان بچائڻ چاهي ٿي تہ پوءِ ان کي هڪڙو لا عمل جوڙڻو پوندو، چاڪاڻ جو هاڻي معاملو اجلاسن ۽ اعلانن کان اڳتي نڪري چڪو آهي هي وقت عملي طور تي متاثرن سان گڏ ويهڻ ۽ تباهي کي منهن ڏيڻ جو وقت آهي هڪ نجي چينل مطابق برسات

سَيلن ۾ سنڌ جون هڪ لک ويهه هزار ڳوٺ هاريون عورتون به وقت بوقت شامل آهن. ان سلسلي ۾ اين ڊي ايم اي طرفان ڳوٺهارين عورتن لاءِ هڪ ٽاسڪ فورس قائم ڪيو ويو هو جيڪو صحت کاتي جي وفاقي ادارن ۽ غير ملڪي ادارن سان گڏ ڪم ڪندي نهايت افسوس سان چوڻو ٿو پوي ته سنڌ جي متاثرن جي لاءِ ڪو به با اعتماد ادارو ناهي جوڙيو ويو اين ڊي ايم اي طرفان هينئر تائين رڳو اعلان ئي ٿيندا رهيا آهن.

سوال اهو پيدا ٿو ٿئي ته اين ڊي ايم اي وارا سالن کان ڪهڙو ڪم ڪري رهيا آهن ۽ جڏهن صورتحال هڪ سنگين موڙ تي پهتي ته ان ڪانپوءِ اگهور ننڊ مان اٿي اڪيون مهڻ ڪي ڪنهن به ريت آجيان نٿي ڪري سگهجي. جيتوڻيڪ وڏي وزين سان گڏيل قومن جي ڪو آرڊينيٽر سميت 9 ڄڻن جي وفد ملاقات ڪئي هئي جنهن ۾ گڏيل قومن طرفان سنڌ جي برسات سَيل متاثرن جي هر ممڪن مدد ڪرڻ جي خاطري ڪرائي وئي هئي پر سوال وري به رليف وارين سرگرمين ۾ شفافيت جو آهي ڇاڪاڻ ته اسان جي ملڪ ۾ قدرتي آفتن کان پوءِ عالمي يا ملڪي سطح تي ڊونر ادارا متاثرن جي بحالي جي سلسلي ۾ جيڪا به سهائتا ڪندا آهن، ان جي شفاف ۽ منصفاڻي ورڇ اڄ تائين سواليه نشان بڻيل آهي؟ جيڪڏهن گڏيل قومن طرفان ڪا جوڳي امداد مهم ٿي ته اها جيئن جو تيئن متاثرن تائين پهچائي ڪين مڪمل بحالي واري عمل کي يقيني بڻايو وڃي، مان اوهان کي اهو به ٻڌائيندو هلان ته بحالي وارو مرحلو ته پوئتي رهيو، هينئر صورتحال ايتري سنگين ٿي چڪي آهي جو لکن جي تعداد ۾ انساني جانين جي ضايع ٿيڻ جو خطرو وڌي ويو آهي مطلب ته اڃان تائين لکين ماڻهو مختلف مسئلن ۾ ڦاٿل آهن جن کي نه کاڌ خوراڪ جي سهولت آهي نه وري وڌندڙ بيمارين جي لاءِ ڪا صحت جي سهولت موجود آهي نه وري ريسڪيو ۽ رليف جي سهولت آهي. تنهن ڪري حڪومت پاڪستان ۽ عالمي برادري کي کپي ته سنڌ ۾ ڦاٿل برسات متاثرن کي محفوظ رکڻ لاءِ ڪيا جوڳا اپاءَ ورتا ويا آهن هر سال ۽ انهن کي صاف پاڻي ۽ صحت جون سهولتون ڏيڻ لاءِ هنگامي بنيادن تي اپاءَ ورتا وڃن سنڌ ۾ طوفاني برساتن کان پوءِ ٿيل تباهي هڪ بحران واري صورتحال کي جنم ڏنو آهي ان سلسلي ۾ جيڪڏهن حڪومتي قدمن کي ڏسون ٿا ته اهو به مايوس ڪندڙ آهن ڇاڪاڻ ته هر سال جي برساتن سنڌ اڪثر علائقن ۾ وڏي تباهي جو اعلان هونديون آهن. ان لاءِ وڏي پيماني تي ڪي جوڳا اپاءَ ورتا وڃن ته جيئن هميشه لاءِ سنڌ جا ماڻهو برساتن جي ۽ بيمارين جي تباهيءَ کان بچي سگهن.

(هي مضمون 1 آڪٽوبر 2011 ۾ روزاني پاڪ سنڌ ۾ روزاني سڪار اخبار ۾ ڇپيو ويو)

”دعائن ۾ ياد ڪجان“

جڏهن ڪان تو مني هتان موڪلاڻي ڪئي تنهن ڏينهن ڪان پوءِ مون بہ ڳوٺ ڏانهن منهن ڪو نہ ڪيو. چاهيندي بہ تنهنجي ڳوٺ ڏانهن ڪو نہ اچي سگهيس. شايد ملڻ پنهنجي مقدر ۾ ڪو نہ هو. مون ويران واٽن تي ويهي تنهنجو گهڻو ئي انتظار ڪيو پر تنهنجي وطن ڪان ڪو بہ قاصد ڪونہ وريو. بهار جي موسم بہ ختم ٿي وئي لاڙا بہ لهي ويا. ساونڻ آيو ماروئڙن جي ملڪ تي مينهن وٺا. ٿر جي پٽل پٽن تي سائو گاهہ ڦٽو. ولر ڪان وڇڙيل سيئي پکي بہ پنهنجي اکيرن تي موٽي آيا ۽ مارو مال ڪاهي پنهنجي وطن وري آيا روشن راتين ۾ چڪور چنگ وڄايا ۽ ڪوئل گيت ڳايا باغ ۾ بلبل جا ڪيئي ڪاچ لڳا پيا هئا.

پلور پونئر گلابي گلن جا واس وٺي رهيا هئا من چليون هوائون ۽ آسمان تي سرمئي ڪڪر ڇانيل هئا. هلڪي بوندار هئي چئني پاسي ڪنوڻ جي ڪيڪار هئي موسم بہ خوشگوار هو. رنگيلي پسيل شام هئي مون کي تنهنجي سڪ سڄڻ جام هئي سج شام ويلي ليٿو پائي ڌرتي کي ڏسي رهيو هو. وري چانڊوڪي رات بہ مون ڪان ۽ چنڊ بہ تنهنجو پئي پڇيو پر افسوس تنهنجو ڪو بہ پتو ڪو نہ هو، منهن تي مايوسين بجاءِ مرڪيون وکيري منهنجا جاني هو زمانو ڏاڍو ظالم اٿئي پنهنجو خيال رکجانءِ پر منهنجا پرين مون کي دعائن ۾ ياد ڪجان پنهنجو خيال رکجان پر منهنجا پرين کي دعائن ۾ ياد ڪجان، چو تہ جيڪي دل سان دعا گهرندا آهن سي ڏٺي در قبول ضرور پونديون آهن انشاءُ الله پنهنجون دعائون بہ آگهامنديون وڇوڙا ختم ٿيندا وري جيئڻ جو هڪ نئون حوصلو ملندو.

(هي ڊائري جو ورق 13 مارچ 2005 تي خبرون اخبار جي سنڌي ايڊيشن ۾ ڇپيو)

بدامني جي باهہ ۾ جلندڙ سنڌ

اتر سنڌ ۾ امن امان جي حوالي سان حالت اها ٿي وئي آهي جو ڄڻ ان علائقي جا شهر قابل،قندار ۽ وانہ بڻجي چڪا هجن جتي قانون کي ڌاڙيل ليکي ۾ ئي نہ ٿا آڻين، جتي قانون لاڳو ڪرڻ ڄڻ سرڪاري مشينري جي هٿ ۾ ئي نہ هجي جتي رات تہ رات پر ڏينهن ڏٺي بہ ڪو محفوظ ناهي جهڙي نموني هن مهل سنڌ جي ٿر ۽ لاڙ وارن شهرن ۾ ماڻهو خوف ۾ ورتل آهن انهي نموني ئي اتر سنڌ ۾ رهندڙ شهرن ۾ عام ماڻهو ڌاڙيلن جي خوف ۾ وڪڙجي چڪو آهي جنهن خوف کي ٽوڙڻ لاءِ !-ـولي طور تي سرڪاري مشينري ڪي چر پر ۾ اچڻ گهرجي پر هن ڄڻ ڏوهارين خلاف چر پر نہ ڪرڻ جو قسم کڻي ورتو آهي. پوليس ۽ انتظاميہ بدامني جو شڪار ٿيل شهرن ۾ ڪو بہ ڪم ڪرڻ لاءِ تيار ڪونهي. جنهن ڪم ڪرڻ سان ڌاڙيلن جو وقار مجروح ٿيندو هجي هاڻي تہ بس اهو پيو محسوس ٿئي تہ جيئن اتان جي سمورن شهرن جو انتظام هلائڻ وارو ڪم سرڪاري مشينري بدران ڌاڙيلن کي منتقل ٿيو هجي جو تہ جتي قانون جي حڪمراني هوندي آهي اتي ڌاڙيلن ۾ خوف هوندو آهي پر هتي هزارن جي تعداد ۾ پوليس اهلڪار چند درجن ڏوهارين کي قابو ڪرڻ کان لاچار آهن اهڙي صورتحال کي ڇا چئجي ڌاڙيلن جي بهادري يا پوليس اهلڪارن جي بزدلي؟ انهي سوال جو جواب جهڙو بہ ملي پر جواب جو نتيجو اهو ئي آهي جيڪو هر صورت ۾ عوام ڀوڳي رهيو آهي. پر اهي ماڻهو بدامني ۽ خوف واري ڀوڳنا آخر ڪيستائين سهندا. پنهنجي تحفظ لاءِ سرڪاري مشينري جي ڪارڪردگي تي ڪيترو

عرصو اعتبار ڪندا. ڪيترو وقت هنن جون اڪيون بدامني جي خاتمي لاءِ انتظاميا ۽ پوليس اختيارين ڏانهن واجهائينديون رهنديون؟ روز جي اغوائن ڦرن سبب عوام جو ويساهه انتظاميا ۽ پوليس ڪان کڄي ويو آهي. مجبورن احتجاج جو رستو اختيار ڪرڻو ٿو پوي ڇو ته عوام ڪي احتجاج ڪان سواءِ ٻيو رستو بچيو ئي ناهي پر هت پر امن احتجاجن تي پوليس وارا ڏيان ئي نه ٿا ڏين ۽ مٿان وري شريف ماڻهن لاءِ پوليس آزار مچائي ڇڏيو آهي. غريبن جا گهر اجاڙي پوليس وارا پنهنجو گهر ڀرڻ ۽ مال ميڙڻ جي چڪر ۾ رڌل هوندا آهن. ها بدامني جي پڪيڙ ۾ گهوٽڪي، شڪارپور، خيرپور، جيڪب آباد، ڪنڌڪوٽ، ڪشمور ضلعا والارجي چڪا آهن بدامني ته سنڌ جي وچولي ۽ لاڙ وارن ضلعن ۾ به آهي پر جهڙي نموني اترين ضلعن جي حالت ٿي چڪي آهي ان صورتحال ڪي قابو ۾ آڻڻ لاءِ واقعي به ڪنهن وڏي آپريشن جي ضرورت آهي. جتي ڌاڙيل ڏينهن ڏٺي پريل بازارن مان دوڪانن تي ويٺل ماڻهن ڪي ائين ديده دليري سان اغوا ڪري وڃن ٿا ڄڻ اهي ڪنهن انسان ڪي اغوا ڪرڻ لاءِ نه پر دوڪانن تي سودو وٺڻ آيا هجن!!! ائين به ڪونهي ته ڌاڙيلن جي اهڙي ديده دليري ڪي روڪڻ ممڪن ناهي پر ڳالهه آهي فرض نڀائڻ احساس ڪي سمجهڻ جي هتي ڏوهارين خلاف آپريشن ٿيڻ جون ڳالهيون ته ٿين ٿيون پر اهي ڳالهيون رڳو ڳالهيون ئي رهجي وڃن ٿيون. اسان سمجهون ٿا ته اهڙي صورتحال ۾ نه رڳو ماڻهو احتجاج ڪرڻ لاءِ حق رکندا آهن پر اهو احتجاج اڃا به وسيع ٿيڻ گهرجي ان لاءِ سنڌ جي وڏي وزير ڪي گهرجي ته هو سنڌ جي ٻهراڙي ۾ امن امان قائم ڪرڻ لاءِ جوڳا اپاءُ وٺي.

(هي مضمون 14 اپريل 2006 روزاني خبرون اخبار ڪراچي ۾ ڇپيو)

سنڌ جو شاعر زخمي چانڊيو

سنڌ جي صدا حيات ڌرتي ارتقا کان وٺي هر وقت صوفين، بزرگن، سورهين، سرمستن، سرويچن، عالمن، اديبن، محققن، دانشورن ۽ صحافين جي ڌرتي رهي آهي جن هميشہ مختلف وقتن تي سنڌ واسين جي خدمت پئي ڪئي آهي.جيڪي اسان کان جسماني طرح ڌار بہ ٿي وڃن ٿا پر پنهنجن خوبين ڪري اسان جي دلين ۾ زنده ۽ روحاني طرح گڏ آهن اهڙن ئي انمول هيرن انسانن مان اسان جو قومي شاعر شهيد زخمي چانڊيو بہ هڪ آهي، زخمي چانڊيو 1961ع ۾ شڪارپور ضلعي جي هڪ ننڍڙي ڳوٺ جواٻپور ۾ جنم ورتو، زخمي جيڪو خود انقلاب هو اتساهہ ڏيارڻ وارو، نفرتن کي محبتن ۾ ميٽڻ وارو جهيڙن ۽ فسادن کان پري رهڻ وارو خود جهيڙن جي ور چڙهي ويو، هو پاڻ تہ ڌرتي جو توپچي هو جيڪو مزاحمت جي مورچي تي ويهي سامراجي سينن تي قومي گيتن جون گوليون ڇٽيندو رهيو جنهن ڪڏهن بہ پنهنجي موت جي پرواهہ نہ ڪئي. 39 سالن تائين زخمي چانڊيو سنڌين کي اتساهہ ڏيندي نيٺ شهادت جو جام پيتو. هو محبتن جو سفير هو ۽ ڪيس جهيڙن کان نفرت هيس. پر هو رڳو نالي جو زخمي نہ هو ۽ نہ ئي وري هن جو ڪو جسم زخمي هو ۽ جيڪو زخمي جهيڙن فسادن جي خلاف هو سو پاڻ انهن بي رحم رسمن جي ور چڙهي ويو. اها هڪ اڀاڳي صبح هئي جڏهن آءُ پنهنجي پياري دوست عطاءَ محمد کوسي سان ڳوٺ مان شهر ٻ ٻ شهيد ڀٽي جي پروگرام ۾ شرڪت لاءِ جيڪب آباد پهتس حسب معمول موجب آءُ اخبار وٺي پڙهڻ ويٺس تہ ان ويل ڌرتي منهنجي پيرن هيٺيان نڪري وئي جڏهن اها دردناڪ خبر پڙهي تہ سنڌ جو قومي ۽ مزاحمتي شاعر زخمي چانڊيو کي اڳارو 24 آڪٽوبر 2000 تي شيخ زيد هاءِ اسڪول ڏانهن ڊيوٽي تي ويندي وحشي هٿياربندن شهيد ڪري ڇڏيو. مان سمجهان ٿو تہ زخمي

چانڊيو جو قتل نہ بلڪ پوري سماج جو قتل آهي. چاڪاڻ تہ شاعر قوم جي ترجماني ڪندڙ هوندا آهن. زخمي بہ ترجمان هو هن ڌرتي تي رهندڙ انگن اگهاڙن مارواڙن جو جنهن پنهنجي اڪثر گيتن ۾ ڌرتي،مارواڙن،هارين مزدورن کي ائين ڳايو آهي. جيئن جيجل ماءُ پنهنجي ٻار کي لولي ڏي. مون کي اڄ بہ اها رات ياد آهي جڏهن زخمي ٺل جي محفل مشاعري ۾ سائين سرڪش سنڌي جي نظم ڪاوڙ ڇڏ تون ڪاوڙ تنهنجي ڪاوڙ مون کي مارينديُ ترنم ۾ ٻڌايو تہ سندس سوز پرئي آواز سبب هر اک آلي ٿي وئي هئي پر مون کان وسري اڄ تائين اها رات بہ ناهي جڏهن 1999 ع ۾ بهادرپور هاءِ اسڪول جي پروگرام ۾ هو شريڪ ٿيو هو، جڏهن مان اسٽيج تي پنهنجي لکيل وائي سنڌ منهنجي امان آءُ تنهنجي مٺان جان گهوري ڇڏيان پڙهي هيٺ لٿس تہ زخمي اٺواقف هوندي بہ سيني لاتو ۽ شاباس ڏنائين زخمي چانڊيو جتي عشق تي لکيو اتي مارواڙن جي حال تي بک ۽ بدحالي تي ڪارو ڪاري، عورت جي آزادي جبر ۽ ظلم خلاف بہ لکيو. ان ڪري سندس خاندان مان ۽ سندس پٽ خالد زخمي چانڊيو، ساجد زخمي چانڊيو، حفيظ زخمي چانڊيو ، جابي زخمي چانڊيو سرڪش سنڌي جي نياٽي ناياب سرڪش، ساجده چانڊيو ڪبرا چانڊيو جيڪي بهترين شاعر ۽ ليکڪائون آهن انهن نياٽين کي اتساهہ ڏيڻ وارو بہ زخمي چانڊيو هو، زخمي چانڊيو نہ رڳو هڪ سٺو انسان هو پر هن جو ادبي پورهيو بہ وساري نٿو سگهجي هن شاعري جي شروعات 1975ع کان ڪئي جڏهن تہ باضابطہ طور 1980ع ۾ مختلف اخبارن ۽ رسالن ۾ ڇپجڻ لڳو ۽ هن ڪيترائي قومي گيت لکيا ۽ رومانوي شاعري بہ ڪئي. جنهن جو ڳاڻيٽو سندن فرزندن مطابق هڪ هزار کان مٿي آهي زخمي هڪ قومي شاعر سان گڏ پڻ تمام سٺو استاد بہ هو هيڏي ساري دشمني باوجود ڳوٺ مان لڏي اچي شهر لاڙڪاڻي ۾ رهائش پذير ٿيو ۽ پنهنجن ٻنهي پٽن کي تعليم طرف ڌيان ڇڪايو، جيڪي ماشاءَ الله اڄ ٻئين ٿهي جا سٺا اديب آهن. زخمي چانڊيو جي شاعري ۾ ڪو بہ استاد نہ هيو پر پوءِ بہ سرڪش سنڌي سان لاڳاپيل ضرور هيو هن جو هڪ گيت مرحوم رحمان مغل سرمد سنڌي ڳايو جنهن تمام وڏي مقبوليت ماڻي.

ڏاڍو سارينديس، منهنجي مئي کان پوءِ تون
جيئري قدر ڪو نہ ڪيئي، ڳوڙها ڳاڙينديس
منهنجي مئي کان پوءِ تون
زخمي لاءِ ماتم ڪري، نيٺ وسارينديس.
منهنجي مئي کان پوءِ تون

واقعي اڄ اسان جو سماج ادبي طبقا زخمي کي وساري ويٺا آهن ڪيڏو نه ادبي دوستن بي حسي جو مظاهرو ڪندي هڪ انقلابي شاعر کي تمام جلد وساري ڇڏيو پر اسان پرستارن کان اڄ به زخمي چانڊيو ناهي وسريو، اڄ هو اسان سان گڏ ته ناهي پر هن جون يادون اسان سان گڏ آهن هڪ دفعي هن تي هڪ قومي گيت ڳائڻ عيوض بغاوت جو ڪيس داخل ڪيو ويو پر پوئتي هٽڻ وارو زخمي به ڪو نه هيو، هڪ دفعي وري ٻيهر هن چانڊڪا يونيورسٽي ۾ تقرير ڪندي موئن جي دڙي جو ترانو پڙهيو ته حڪمرانن گرفتار ڪرائي ڪيس جيل حوالي ڪيو ويو جابرن اڳيان هو جهڪيو ڪو نه مون کي سندس لکيل شعر ياد ٿو اچي ته
ڇو اچڻ به ڇڏي وئين.

واقعي هن اسان سان اچڻ وڃڻ ڇڏي اهڙي پارهليو ويو آهي جتان ڪنهن کي واپس ورڻو ئي ناهي، رب سائين ڪيس جنت ۾ جاءِ ڏي ۽ اسان جي دلين ۾ تاحيات زخمي زنده رهندو.

(هي مضمون 14 نومبر 2006 تي روزاني سڪار ڪراچي ۾ روزاني پاڪ سنڌ سکر ۾ ڇپيو ويو)

فيصلو

سج پنهنجو سفر پورو ڪري سنسار تي ڳاڙهاڻ اڇليندي انڌيري جي آجيان ڪري رهيو هو پنهوار مال ڪاهي پنهنجن پنهنجن ماڳن ڏي موٽي رهيا هئا پکي پنهنجن ٻچن سان گڏ ٻولي رهيا هئا، ان وقت وڏيري علڻ جي ڳوٺ ۾ غريب هاري هادن جي گهر ۾ مايوسي ۽ بيچيني ڇانيل هئي جنهن جي سڪيلڌي ڌي صغران جو وڏيري جي اوطاق ۾ قسمت جو فيصلو ٿيڻو هو ڳوٺ ۾ شام جو هر هڪ گهر ۾ رڌ پچاءُ جا دونهان چلهن مان نڪري رهيا هئا پر هادن جي گهر ۾ چڻنگ به نه ڌکي هئي ڇو ته اڄ شام هادن کي اڪيلي سڪيلڌي ڌي جا ارمان مٽي ۾ ملندي پور پور ٿيندي نظر اچي رهيا هئا.

شام ٿيندي ئي هادن وڏيري علڻ ڏانهن ساٽان قدم کڻندي روانو ٿيو، واهه جي ڪپ تان ويچارو جهور پوڙهو هادن سوچن جي سمنڊ ۾ ترندو ٻڏندو، ٿڙندو ۽ ٿاٻڙندو وڃي رهيو هو، ڪيس سمجهه ۾ ڪجهه به نه اچي رهيو هئس.

هادن جيئن ئي وڏيري جي اوطاق تي پهتو ته سمورو ڳوٺ اتي وينل ڏٺاسين. ڪرسيءَ تي ٿلهو متارو ڪارو وڏن ڪنن وارو وڏيرو وينل هو. هادن کي ڏسي هڪل ڪندي چيو غيرت مند پوڙها جي اچڻ ۾ دير ڪرين ها ته سڀي گهر کي آڪهه سوڌو باهه ڏئي ساڙي ڇڏيانءِ ها ۽ ها ٻڌ تو واري ڇوري صغران ماسيءَ جي گهران شهر مان به درجا پڙهي اچي هتي ڳوٺ ۾ ٻين نياڻين جي زندگي به تباهه پئي ڪري ڪالهه شهر جي ڪجهه سياسي تنظيم جي ڇوڪرن سان گڏ گهٽي ۾ مون واري ڊرائيور

ڪيس ڏنو هو. دل تہ چوي ٿي تہ چوريءَ کي جيئري دفن ڪري ڇڏيانس پر سوچيم تہ ابن ڏاڏن جو نمڪ ڪاڏو اڇلائي ان ڪري اڄ راڄ گهرائي جيڪو فيصلو ڪيو آهي هنن جيڪا بہ راءِ ڏني انهن جي راءِ جو توکي پرم رکڻو پوندو ۽ جيڪو مون فيصلو ڪيو اهو بہ توکي هر حال ۾ مڃڻو پوندو. چو تہ منهنجي ڳالهہ پٿر تي ليڪ آهي سڄي راڄ وارن گڏجي تنهنجي ڌيءَ جي شادي گلوءَ جي پٽ سارنگ سان ڪرڻ جو فيصلو ڪيو آهي. گلو تو کي ڏاج لاءِ 50 هزار روپيہ بہ ڏيندو تہ جيئن تو واري چوريءَ کي خبر بہ پوي تہ ٻهہ درجا پڙهي اچن جي هن ڳوٺ ۾ ڪهڙي سزا هوندي آهي.

پوتار! مان پنهنجي ڳلن جهڙي پڙهيل لکيل ڌيءَ گلو جي ناسمجهہ پٽ کي ڪو نہ ڏيندس؟

هادن جا هي لفظ ڄڻ تہ ٻنهيور کي تيلي ڏيڻ برابر هئا، وڏيرو ٽپي باهہ ٿي ويو چوڻ لڳو: مون تو کي چيو هو تہ وڃي چوريءَ کي شهر ۾ پڙهاءِ......اڙي اسان جي ابن ڏاڏن ڏيئرون پڙهايون جو تو وڃي ڌيءَ کي پڙهايو شڪر ڪر، شڪر ڪر، سر دان ڏنو مانس هاڻي وڃ شادي جي تياري ڪر يا ٻي صورت ۾ ڪفن دفن جو بندوبست ڪنجانس.

هادن ويچارو ٿڪل قدم کڻندي اچي گهر پهتو. سامهون ڌيءَ صغران کي ڏسي ڪنڌ هيٺ ڪري گوڏن ۾ منهن وجهي ڳوڙها ڳاڙهي رهيو هو. اها خبر جڏهن صغران کي پئي تہ وڏيري سزا طور سندس سڱ گلو جي پٽ سارنگ کي ڏنو آهي تہ ان جا خواب بہ پور پور ٿي ويا. جنهن جي دل ۾ پنهنجي ماسات شبير جا خواب پلجي رهيا هئا سي اڄ هڪ اٽپڙهيل وڏيري جي هڪ ئي ڌڪ سان پور پور ٿي ويا. آخر صغران نہ چاهيندي بہ سارنگ جي زال بڻجي وئي. اهڙن وڏيرن جي جاهلاڻہ فيصلن جي ڪري سنڌ جي الائي ڪيترين صغرائن جي حسرتن جا لاش ڪچيا هوندا، خوابن جو موت ٿيو هوندو. آخر ايئن ڪيترو ظلم برداشت ڪبو اٿو اٿو اڳتي وڌو پير پوئتي چوٿا ڪيو ٽوڙيو هن بي حودي رواج کي جوڙيو نيئن سماج کي.

"وفا برڙو"

(هي ڪهاڻي هفتيوار سنڌو ڊائجيسٽ ۾ 01-01-2014 تي ڇپي وئي)

غربت جي گهاٽي ۾ پيڙ جندڙ زندگيون

جڏهن غربت ڪارين راتين ۾ ويران جڳهن مان ڪنهن بکي بارڙن جون ڪيهون آڪاش جا گهنڊ وڄائين ٿيون ۽ جڏهن مسڪينن ۽ مفلسن جي عزت جو نيلام هن وحشي انسانن جي بازار ۾ ڪلي عام ٿئي ٿو. جڏهن ڪا معصوم دولت جي بدلي ۾ نازڪ ۽ پاڪ گلن جي پنکڙين وانگيان نپوڙي ڦٽو ڪئي وڃي ٿي. تڏهن هن آڪاش ۾ ٻاهيون لڳن ٿيون. ستارا پنهنجي ڪشش جا محور ٽوڙي هڪ ٻئي سان ٽڪرائجن ٿا. آسمان جي وسعتن ۾ ڪيئي ڌماڪا ٿين ٿا، زمين ڏبي ٿي. آڪاش ڏڪڻ لڳي ٿو. پر ان اهڙي حالت ۾ غربت جي پهاڙ هيٺيان دٻيل انسان هن ڌرتي تي ڪيئن نہ ڪارا پاپ ڪري رهيا آهن غربت جڏهن انتها تي پهچندي آهي تہ انسان صرف پنهنجي پيٽ لاءِ ئي سوچيندو آهي، لوچيندو آهي ۽ جڏهن اهو پيٽ خالي هجي تہ ان بک جا وڏ انسان کان سوچ ۽ شعور جي شڪتي کسي وٺندا آهن ۽ پوءِ اهي سوچ کان سواءِ انسان پنهنجي پيٽ جي دوزخ جي باهہ اجهائڻ لاءِ پاپ جي لاهين ڏانهن رخ رکندو آهي ۽ نيٺ معاشري ۾ آهستي آهستي معيار ۽ ماپا بدلجندا آهن ۽ اهي بدليل معيار ۽ ماپا معاشري ۾ بگاڙاين ۽ بدڪارين کي جنم ڏيندا آهن، جڏهن دولت وارا مڪار پٽ دولت جي نشي ۾ چور ٿي عيش عشرت ڪندا آهن، پنهنجي نيچ ۽ گهٽيا غليظ خواهشن جي پورائي لاءِ ڪيئن نہ معصوم حسرتن جو قتلام ڪندا آهن پر ان وقت ڪٿين غريب جو ٻار ماني جي ڀِڪي لاءِ در در ٺڪندو رهندو آهي، پوءِ ان اهڙي حالت تي غريب جي دل ۾ انتقام جي باهہ دکندي آهي، پڻ سندس اکين ۾ نفرت ۽ ڌڪار جو رت ڀرجي ايندو آهي. پوءِ پنهنجي آتما جي شانتي لاءِ غريب جو ٻچڙو معاشري ۾ اهڙا اهڙا جرم ڪري ويهندو آهي جو پنهنجي من

شانتي ۽ قرار وڃائڻ سان گڏوگڏ معاشري کي بہ هڪ دوزخ بڻائي ڇڏيندو آهي. هڪڙا گناهہ شوق سان ڪيا آهن ۽ ٻيا گناهہ مجبوري ٻي وسي کان ڪيا آهن ۽ مجبوري جي ڪري گناهہ ڪندڙن جو تعداد تمام گهٽو آهي، سبب گهٽو آهي جنهن جو سبب صرف غربت آهي، ان لاءِ جو غربت انسان مان احساس ۽ رحم جو جذبو ختم ڪري ڇڏيندي آهي، احساس ۽ رحم کان سواءِ خالي انسان خود هڪ گناهہ آهي ۽ گناهہ گناهہ کي جنم ڏيندو آهي، مطلب تہ مجبوري جي پاڇي هيٺيان انسان معاشري ۾ پلجندڙ هر جرم ڪري ويهندو آهي بقول ڪنهن شاعر تہ..!

غربت جو هر روپ هر چهرو ڀيانڪ آ
ان خنجر جو هر چير ڏاڍو ڀيانڪ آ

هن دور ۾ غربت سڀ کان وڏو پاپ آهي، ان لاءِ جو غربت ڪري ماڻهو پنهنجا محبوب وڪرو ڪندو آهي، پنهنجي معصوم پاڪ دامن نياڻين ۽ نارين جي عظمت جو سودو ڪندو آهي ۽ غربت سبب انسان پنهنجي ايمان جو نيلام ڪندو آهي ۽ معاشري جي جهول ۾ پاپن ۽ گناهن جا ڪنڊا پريندو آهي، غربت ۽ غريب کي چنڊ ۾ محبوب جو چمڪندڙ چهرو نہ بلڪ گول گول ماني ڏسڻ ۾ ايندي آهي، غربت دانائن کان دانائي، ڏاهن کان ڏاهپ، عالمن کان علم، عابدن کان عبادت، بهادرن کا بهادري عادلن کان عدل، غيرتمندن کان غيرت کسي وٺندي آهي غربت اها اڌوهي جيڪا ايمان جي مضبوطي کي بہ کائي چٽ ڪري ڇڏيندي آهي. اهوئي سبب آهي جو حضور اڪرم ﷺ سڀ کان پهرين نون مسلمانن جي معاشي مدد فرمائيندا هئا، ان لاءِ جو غربت بک ۽ بدحالي کي جنم ڏيندي آهي، بک ۽ بدحالي ۾ انسان خود کي بہ چڪ پائي کائيندو آهي. جيئن جيئن آبادي وڌي رهي آهي. جرم ۽ بڇڙائي معاشري ۾ وڌي رهيون آهن ۽ اهي بڇڙايون صرف ۽ صرف ماڻهن جون وڌندڙ ضرورتن ڪري آهن ۽ غربت جي ڪري، جڏهن انسان اهي ضرورتون پوريون نٿا ڪري سگهن تہ پوءِ ناجائز طريقا معاشري ۾ جنم وٺن ٿا ۽ بڇهڙائي وڌندي سموري معاشري کي ڦاسائي وجهندي آهي.

معاشري ۾ خسيس ڳالهين تي جهيڙا، فساد، قتل صرف غربت ۽ انا جي ڪري ٿيندا آهن، ان لاءِ جو غربت جي اڳ غربين مان وسيع نظري ۽ وسيع خيالي ساڙي رک ڪري ڇڏيندي آهي تڏهن تہ حضور اڪرم ﷺ جن فرمايو هو تہ اي منهنجا مالڪ تون مون کي ڪثرت اولاد کان بچائجان جڏهن نبي ڪريم ﷺ جن اهڙي حالت ۾ ان ڪري پناهہ ورتي غربت انسان کي اهڙو تہ بي حس بڻائي ڇڏيندي آهي جو ماڻهو گناهہ کي بہ گناهہ نہ سمجهندو آهي ۽ اها هڪ اهڙي خطرناڪ حد آهي، جنهن کان

پوءِ انسانيت جون سموريون حدون ختم ٿي حيوانيت جون حدون شروع ٿين ٿيون. هن معاشري ۾ دولت ماڻهن جي روحن کي مرده بڻائي ڪين جانور بڻائي ڇڏيو آهي، تاريخ جي ورقن کي ورائي ڏسبو ته تاريخ ۾ وڏيون وڏيون جنگيون غريبن جي لاشن تي وڙهيون ويو آهن، غربت کي محنت ايئن ختم ڪري ڇڏيندي آهي. جيئن ڪو مير پير وڏيرو ڪنهن غريب ناري جي جواني ۽ حسن کي نپوڙي چوسي خالي ڪري ڇڏيندو آهي. غربت کي ختم ڪرڻ لاءِ هر انسان کي محنت ڪرڻ کپي ٻئي جي هٿ ڏي تڪڻ کان بهتر آهي پنهنجي عضون کي محنت ممڪن ڪرڻ تي هيرائي ۽ سرڪار کي به کپي ته ملڪي غربت ختم ڪرڻ لاءِ مختلف طريقن سان روزگار جا موقعا ماڻهن کي فراهم ڪري جيڪي ملڪي ترقي لاءِ به ڪارگرئين.

(نوٽ: هي مضمون 24 آڪٽوبر 2011 روزاني پاڪ سنڌ اخبار سکر ۾ ڇپيو ويو)

وري سنڌ سڏڪي پئي...!

سوچيان ٿو تہ ڪٿان لکڻ شروع ڪيان ڏکن ڀريو داستان، يادرڌن ڀريون دانهون، آنهون لکان منهنجا بہ هٿ ڏڪي رهيا آهن هي هٿ صرف منهنجا نہ پر هر سنڌ ڄائي جا ڏڪندا هوندا....! ان ويل سنڌ ڌرتي جي ٻلن تان ڳوڙها ڳڙيا هوندا! شاهہ لطيف ۽ شاهہ عنايت شهيد جا روح وري زخمي ٿيا هوندا! جڏهن سنڌ جو بهادر اڳواڻ محترم بشير خان قريشي هميشہ هميشہ لاءِ اسان کان وڇڙي وڃي ڌرتي ماءُ جي هنج ۾ سمهيو پر ان ڏينهن سنڌ امڙ ويران ۽ ريگستان جو ڏيک پئي ڏنو ۽ سموري سنڌ سڪتي ۾ ونجي چڪي هئي هر طرف ماتم نظر ٿي آيو پر قدرت جي قلم ڪي ڪير ٿو موڙي سگهي..! موت تہ آخر اچڻو آهي پر شيخ اياز چيو تہ

ماندو ٿي نہ موت تڪڙ چڏ تواڻي
وو! مارن سين منهنجي آهي جدائي
ڏيان ساهہ سنڌ تي اتم آس اها ئي
ٻيلي ٻي ڪاوائي، ان ري ڪيان ڪين ڪي

واقعي هي دنيا فاني آهي هت هر شيء فنا ٿيڻي آهي پر عظيم انسانن جا عظيم عمل ڪارنامہ هميشہ صدين پڄاڻا بہ زنده رهندا آهن ۽ ايندڙ نسلن کي بہ سچائي جدوجهد ۽ قرباني جي واٽ ڏيکاري ويندا آهن بشير خان قريشي صرف قومپرست نہ پر سنڌي قوم جو ليڊر هيو هن پنهنجي سموري زندگي هارين نارين مزدورن پورهيتن بي پهچ ابوجهہ ماروئڙن جي نالي وقف ڪري ڇڏي هئي، سائين جي ايم سيد جي فڪر سان سلهاڙيل بشير قريشي جي اڻمندائتي موت جڻ سنڌ ڪاز سهارو کسي

ورتو هو ڪنهن ڪي ويساهه ئي ڪونہ ٿو اچي تہ سنڌ جو ارڏو پٽ ايئن جلد موت اسان کان کسي ورتو آهي جيئن ڪنهن شاعر چيو تہ:

مار پوئي موت تون تہ اڻمندائتو آئين
گهايئي اهڙا گهوٽ مند نہ جن جي مرڻ جي

هن جو موت هڪ دور جي پڄاڻي آهي ڪنهن دور جو ڪاٿو ڪنهن بہ ٽائيم فريم ۾ نٿو ڪري سگهجي ڪڏهن تہ هڪڙي گهڙي بہ دور بڻجي ويندي آهيءَ ڪڏهن وري صديون بہ دور ۾ شمار ٿي نہ سگهنديون آهي.

پر هڪ دور جي سرحد تي بيٺل اهو سچ جنهن کان هو چيچ ڇڏائي ويو سو اڪيلو بيٺو آهي. اڌيءَ رات جي تاريڪيءَ ۾ بشير خان جي ڇڏيل هٿ ڪانپوءِ اهو روشن سچ ڪنهن اهڙي اک ۾ سجڻ ۽ مرڪڻ تو چاهي جيڪو مٽيءَ جو ماڻهو هجي.

جيئن شيخ اياز جو شعر آهي تہ:

جڏهن ويندو سانءِ تون تڏهن روئنديں رت
مان جو پوروتت،.هن تنهنجي تاريخ جو

واقعي بشير خان قريشي تاريخي انسان هو جنهن جو واضع ثبوت تہ هن پنجاهہ سالن کان مٽي وارو سفر طئي ڪري جڏهن واپس پنهنجي جنم ڀومي رتيديري ۾ اچي مدفون ٿيو تہ ان ڏنهن ايئن لڳي رهيو هو تہ ڄڻ بشير خان قريشي ڄاڻو ئي آزادي ۽ انقلاب جا جهنڊا بلند ڪرڻ لاءِ هو. سندس سياسي سفر تي نظر وجهبي تہ هو شاگرد سياست کان وٺي اهڙو تہ منفرد نظر اچي ٿو جنهن جا گواهہ خود جا ساٿي آهن ها انهي سنڌي عوام سان هو بي انتها پيار ڪندڙ شخص هو جو تہ استاد جي ڇڏيل واٽ هن نهايت بهادري ۽ دليري سان سنڀالي هو سنڌ جي عوام بہ بشير خان قريشي سان بي انتها پيار جو ثبوت ڏنو 23 مارچ 2012 تي ڪراچي ۾ گڏ ٿي ڪري اهو اعلان ڪيو تہ بشير خان قريشي جي ڇڏيل واٽ تي هلندي هو سنڌ جو آجپو چاهين ٿا، بشير خان قريشي اهو عظيم انقلابي اڳواڻ هو جنهن کي هڪ ئي وقت سنڌ جو عاشق ۽ سنڌ جي معشوق جو اعزاز حاصل هو سندس ڀهرين خوبي اها هئي تہ هو هڪ بي حد سادو ۽ سڌو ماڻهو هو سنڌ جو هڪ روايتي نج نيار ماڻهو هو، هن ۾ هلڪڙائپ ۽ ڏيکاءُ پسندي جا لاڙا بلڪل نہ هئا بشير خان هڪ عملي انسان هو مان سمجهان ٿو تہ سنڌ جي قومي سياست ۾ سيني قومپرستن کان اڳيرو هو جو تہ هو سياستدانن جيان وڏيرن سان نہ هيو بلڪ هڪ ڪارڪن جي حيثيت ۾ گهر گهر وڃي سائين جي ايم سيد جو فڪر پهچائيندو هو.

مون پنهنجي زندگي جي مختصر سفر ۾ هن کي هميشہ سفر ۾ جستجو ڪندي ڏٺو مون کي ياد آهي جڏهن بہ ٿل ايندو هو تہ وڏيرن جي بنگلن بجاءِ پنهنجن ادنيٰ ڪارڪنن وٽ وڃي تر سندو هو چوندو هو تہ مونکي جيڪو روحاني سڪون پنهنجي سانگين جي جهوپڙين ۾ ايندو آهي سو اميرن جي محلاتن ۾ ڪٿي...! سنڌ جو واحد ليڊر بشير خان قريشي هو جنهن ڪشمور کان وٺي ڪراچي تائين پيادل لانگ مارچ ڪيو پير رتورت ٿيا تہ بہ پنهنجي سائين کي ساهہ ۾ سانديءِ گڏ هلندو رهيو، هو پنهنجي ڪارڪنن تان ساهہ واريندو هو پر ڪارڪنن بہ وقتن بہ وقتن پنهنجي ليڊر مٿان قربان ٿيندا رهيا، هن جو سنڌ ۾ ساهہ هو تڏهن تہ غني غمدل شعر چيو آهي تہ:

او سنڌ امان او سنڌ امان
آ تنهنجي هنج امير ستو
آ دودو ڪو دلگير ستو
آ تنهنجو پٽ بشير ستو
او سنڌ امان او سنڌ امان
سورات مليو آ پٽائي سان
گڏ آهي سيد ۽ سنائي سان
مشهور ٿيو آ سچائي سان
او سنڌ امان او سنڌ امان
غني غمدل آهي اداس چمن
رتيديري ۾ آ قريشي دفن
اجرڪ جو مليو آ ان کي ڪفن
او سنڌ امان او سنڌ امان

واقعي هڪ جرئتمند آواز جي موڪلاڻي تي سنڌي قوم پاڻ کي يتيم محسوس ڪري رهي آهي بشير خان پنهنجي ساري ڄمار پنهنجي سنڌ ماءُ جو قرض لاهيندي گذاري، هن وٽ حب الوطني ۽ سنگهارن جي خدمت ڪرڻ جو اهڙو جذبو هو جنهن ڪيس تاريخ ۾ امر بڻائي ڇڏيو سنڌ جي هن دودي پٽ سنڌ جي انچ انچ جي حفاظت ڪئي ۽ سنڌ جي وحدت خاطر تتل ڏينهن ۾ ڏامر جهڙي روڊن تي ڪڏهن اگهاڙي پيرين لانگ مارچ ڪيا تہ ڪڏهن وري جيل جون عقوبتون برداشت ڪيون، هو خوني جهيڙن جي بہ خلاف هو، هن ڪيترن ئي برادرين ڏانهن شاهہ جو رسالو ميڙ ڪٺي ويو تہ خوني جهيڙا ختم ڪريو پاڻ ۾ محبت پيدا ڪريو اهڙيون نصيحت ڀريون ڳالهيون ٻڌي پٿر دليون بہ ميڻ ٿي پونديون هيون. سائين جي ايم سيد جي لاڏاڻي ڪانپوءِ بشير خان قريشي قومي تحريڪ ۾

هڪ نئون روح ڦوڪيو اهوئي سبب هو جو ڪيس سنڌ جي سپهه سالار جهڙا لقب، ملندا رهيا پر اوچتو سنڌ جي سالار جي وڇوڙي ڪانپوءِ اها تحريڪ هيٺي ٿيڻ بجاءِ اڃان به طاقتور ٿيندي چو ته بشير خان قريشي پاڻ چيو هو ته شهيد زنده هوندا آهن اهي دشمن لاءِ انتهائي خطرناڪ ثابت ٿيندا آهن جيڪي جوڏا سائين جي ايم سيد جي فڪر جا پوئلڳ هوندا چا اهي بشير خان جي شهادت ڪانپوءِ خاموش ويهندا.

جي تون ديس لاءِ وڙهندين ڪونه!
۽ پنهنجي ماڳ ڏي رڙهندين ڪونه!
پوءِ به توکي مرڻو پوندو،
تنهنجو نان نشان نه رهندو،
پر جي وڙهندين، مور نه مڙندين!
ڌرتي سان گڏ زنده رهندين
هر جڳ ۾ هر دل ۾
ديپ جيان تون ٻرندو رهندين،
هاجي وڙهندين ديس لاءِ تون،
جيئندو رهندين، جيئندو رهندين،

(امرت)

بشير خان قريشي اڄ اسان وٽ موجود نه ناهي پر سندس چيل ڳالهيون اڄ به هر هڪ سنڌي جي ذهن ۾ گونجن ٿيون. هو هميشه چوندو هو ته اسان موت کان ڊڄڻ وارا ناهيون ۽ نه ئي ميدان ڇڏي ڀڄڻ وارا آهيون موت اسان لاءِ مهڻو ناهي پر مشاهدو آهي جيڪڏهن مون هڪڙي جون اکيون بند ٿيون ته منهنجي قوم جي ڪروڙين نوجوانن جون اکيون کلن ٿيون ته اهو سودو منهنجي لاءِ سستو ۾ سڀ کان وڏو اعزاز ۽ انعام هوندو جيئن جمن دربدر چيو ته:

وٺي هر هر جنم وربو مٺا مهراڻ ۾ ملبو
ختم اونداهه ٿي ويندي چٽي چانڊاڻ ۾ ملبو

هو واقعي اهڙو اوچو ۽ گهاٽو ٻڙهو جيڪو جتي به جنهن سان ياڪر پائي مليو ان ڪي محسوس ٿيندو هو ته جڻ شفيق پاءُ شفقت هيٺ آيو آهيان سندس قدڪاٺ، فڪر، بهادري ۽ سچائي پوري قوم لاءِ گهاٽي ٻڙ جي ڇانو مثل هئي ها ان ڪي به اپريل جو مهينو ان منزل تي وٺي ويو جنهن ڪانپوءِ ڪو به سفر باقي ناهي پر ويندي ويندي بشير خان قريشي پنهنجي آخري گهڙين تائين سنڌ ۽ سنڌين جي مستقبل کي شاندار بنائڻ لاءِ وڏي جدوجهد ڪئي هر موڙ تي ثابت قدم رهيو هنن سٽن جيان ته:

رت ديس تنهنجي راهه ۾، جي ڦڙو ڦڙو ٿي وهي وڃي.

تنهنجو بہ قرض لهي وڃي منهنجو بہ نصيب ٿهي وڃي
(حليم باغي)

هاڻي اسان کي سڀ انائون ترڪ ڪرڻيون پونديون اسان کي پاڻ ۾ متحد ٿيڻو پوندو، اسان کي ڀرپور قومي بڌي جو مظاهرو ڪرڻو پوندو جيڪڏهن اسان ائين ڪرڻ ۾ ڪامياب وياسين تہ يقين ڪريو تہ رڳو ان نقصان جو ازالو ٿي پوندو پر اسان هڪ اهڙي طاقت بڻجي ويندا سين جنهن جو خواب سائين جي ايم سيد ۽ بشير خان قريشي ڏٺو هو هي وقت ان خواب کي ساپيان ڏيڻ جو آهي.

توکي ڏسندي ٿيو ويساهہ جاڻي خدا
سنڌ جئيندي سدا سنڌ جئيندي سدا.

ارمان

چونڊا آهن تہ شاعر حساس دل ٿيندا آهن. هو پنهنجا درد سيني ۾ سمائي منهن تي مسنوئي مرڪ سجائي لفظن جي مالها جوڙي عوام جي دلين جي ترجماني ڪندا آهن. آئون بہ ڪو وڏو ليکڪ شاعر ڪو نہ آهيان پر مختلف رسالن ۽ اخبارن ۾ ضرور ڇپيو آهيان. بس دل وندرائڻ لاءِ ڪڏهن ڪڏهن ڪجهہ لکي وٺندو آهيان.

ٽيچنگ ۾ مون کي ڪجهہ مهينا مس گذريا هيا تہ مون پنهنجي ڪلاس ۾ ڏٺو ۽ محسوس ڪيو تہ ڪوئي ڪنهن کي چاهي ٿو.

مون هڪ ڏينهن هاف ڇٽي وقت هن کي روڪيو هيم ۽ ڪيس چيم تہ مون کي توهان سان ڪجهہ ڳالهائڻو آهي..؟

عاليہ..! مان هڪ ڳالهہ توکان پڇان عاليہ بيدڙڪ هاڪار ڪئي....

استاد جي حيثيت ۾ نہ پر هڪ دوست جي حيثيت ۾ پڇان ٿو.....

ڇا توهان مون کي ٻڌائيندا...؟

جي سر.....هن وراڻيو ۽ ڪجهہ گهبرائجي ويئي. چيومانس پريشان نہ ٿي سچ ٻڌاءِ توهان اڪثر آفتاب ڏانهن ڏسندا آهيو.......؟

هو خاموش ٿي ويئي ڪنڌ هيٺ ڪري ڇڏيائين.

بيهر پڇيو مانس ڇا اهو سچ ناهي...مون غلط تہ محسوس ناهي ڪيو...؟

ڪنڌ مٿي ڪٽي چيائين سر......!

توهان صحيح محسوس ڪيو آهي. آفتاب مون کي وڻندو آهي. ايتري ۾ ڇٽي جو وقت پورو ٿيو، هوءَ ڪلاس ۾ هلي ويئي.

فل ڇڻي وقت مون آفتاب کي پنهنجي ڪلاس ۾ گهرائي چيومانس، مون کي توهان سان ڪجهه ڳالهائڻو آهي...؟جي سر حڪم ڪيو...

ڇا توهان عاليہ کي چاهيندا آهيو.....؟

نوسر.....هن وراڻيو

ڪيس ڇيهر هوءَ تہ توکي چاهي ٿي تنهن تي هن چيو جيڪڏهن سر اها ڳالهہ آهي تہ پوءِ آئون هن جي جذبن جي قدرداني ڪندي دوستي وارو هٿ وڌايان ٿو. ايئن ئي مون ٿورن ڏينهن ۾ ٻنهي کي سٺي دوستن جي روپ ۾ کلندي ڳالهائيندي ڏٺو..

ايئن هو هڪٻئي سان پيار جي ٻنڌڻن ۾ ٻڌجي هڪ ٻئي کي گفٽون وغيره ڏيندا رهيا. اوچتو منهنجي بابا جي طبيعت ٺيڪ نہ ٿي. مجبورن مون کي ڪجهه ڏينهن لاءِ ڳوٺ وڃڻو پيو، جڏهن واپس پهتس تہ خبر پئي عاليہ اسڪول نہ پئي اچي، مون هڪ شاگردياڻي سان ڪيس نياپو موڪليو تہ اسڪول اچي. جڏهن ٻئي ڏينهن هوءَ اسڪول پهتي تہ مون کي اهو ڏسي جهٽڪو لڳو تہ عاليہ اها عاليہ نہ هئي. وار اٽيا هيس، اکيون پنل ۽ سرمي کان خالي هيس، چهرو اداس هو.

مون جڏهن هن کان اسڪول نہ اچڻ جو سبب پڇيو تہ روئي پئي..... سڏ ڪندي وراڻيائين...سر آفتاب هاڻ مون کي نہ پرهما کي چاهي ٿو. هن مون سان بيوفائي ڪئي آهي مون ان ڪري اسڪول اچڻ ڇڏيم. جو مان ختي ڏسي سگهان تہ آفتاب ڪنهن ٻئي سان پيار ڪري....

ائين چئي هو روئندي ڪلاس مان ٻاهر هلي وئي، آئون بي ساختہ بت جيان ڏسندو رهيس. هڪ سنگدل انسان جي رويي ۽ محبت لاءِ پٽڪندڙ روح جي ڪري منهنجي اکين مان ڳوڙها ڳڙي پيا...!

(هي ڪهاڻي 16 سيپٽمبر 2007ع سنڌو ڊائجيسٽ ۾ ڇپي)

ڏرتيءَ جو سپاهي وفا ٻرڙو

حقيقت ۾ سنا شاعر اديب ۽ ليکڪ قومن جا رهبر هوندا آهن قوم جي اڳواڻي وارو ڪردار ادا ڪندا آهن ۽ قومون آزادي ماڻينديون آهن خوشنصيب اهي قومون هونديون آهن جن جي اديبن شاعرن جي پوئيواري ڪندي قومون آزادي ماڻينديون آهن اڄ به آسان وٽ ارڏا اصول پرست زنده ضمير شاعر موجود آهن جيڪي هر فورم تي بنا ڪنهن فيس جي ڌرتي جو ڪيس وڙهي رهيا آهن تن ۾ اياز گل، ادل سومرو وسيم سومرو حنيف عاطر ايوب کوسو ساحر راهو سيعد ميمڻ حافظ بجاراڻي مفتون ڪورائي ارڏو اترادي ۽ ٻيا ڪوڙ سارا دوست آهن پر منهنجو محسن دوست وفا ٻرڙو به انهن دوستن سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملايون پيو اچي، وفا ٻرڙو عمر ۾ ته مونکان الاهي وڏو آهي ۽ منهنجو ادبي استاد به آهي پر مون ڪڏهن به محسوس ناهي ڪيو ته وفا مون کان وڏو آهي شايد اهو ان جو پيار ئي آهي جيڪو پنهنجائپ جو احساس ٿو ڏئي، مون جيون جون 15 بهارون وفا ٻرڙو سان گڏ گذاريون آهن پر مون هن جي منهن تي ڪڏهن به مايوسي ناهي ڏٺي حالتن سبب ڪافي ڏکين مرحلن مان به وقت به وقت گذرندو آيو آهي پر سندس حوصلا هماليه جبل جيان بلند رهيا آهن پنهنجا سور سيني ۾ سمائي هميشه ٻين ۾ مرڪون ورهائيندڙ، اتساهه پيدا ڪندڙ وفا ٻرڙو هڪ هنڌ شاعري ۾ لکي ٿو ته:

جياپي لاءِ ڪجهه ڪرڻ کپي دوستو
سفر آهي گهڻو هلڻ کپي دوستو
ڪيستائين ٻئي جي هٿ ڏي تڪيون
همٿ جو جهان آ وڌڻ کپي دوستو

هر با شعور شاعر جيان وفا پرڙو بہ انسان کي اتر ٿو سمجهي ۽ هو انسان ۽ انسانيت جو پيروڪار آهي، هو رنگ ۽ نسل کي فوقيت نٿو ڏي، هو دنيا کي ٻن حصن ۾ ورهائي ٿو، هڪ حاڪم ٻيو محڪوم، هڪ ظالم، ٻيو مظلوم، هو مظلومن جو ساٿي آهي هميشہ اڳتي اچڻ لاءِ پڪاريندي لکي ٿو تہ:

اٿو تہ رات کي چيري ڦاڙي هلون
اوندھ جا لنگهہ سڀ لتاڙي هلون
اجهو ٿو سج اڀري اوڀر کان هو ڏسو
بہ ٿي قدم ۾ سلهاڙي هلون

مون وفا جي شاعري جڏهن پڙهي آهي ۽ سندن زباني ٻڌي آهي مون کي تڏهن ايئن محسوس ٿيندو آهي تہ وفا پڪ سان ڪنهن قومپرست تنظيم سان وابسطہ آهي هڪ ڏينهن جڏهن پڇي ورتو مانس تہ يار وفا تون ڪهڙي تنظيم سان وابسطہ آهين، ڪلي جواب ڏنائين هي ڌرتي پنهنجي آهي ان ۾ جدوجهد ڪندڙ هر تنظيم سان گڏ آهيان پر سياسي وابسطگي پ پ پ شهيد ڀٽو سان آهي جيڪا مظلومن جي پارٽي آهي، ۽ مظلوم عوام لاءِ جاکوڙي پئي آءُ بہ ڌرتي جائو آهيان ڌرتي سان پيار ٿو ڪريان، ڌرتي جي حفاظت فرض ٿو سمجهان، هڪ هنڌ لکي ٿو تہ

تو ڏاڙا هنيان منهنجي ڌرتيءَ تي
مان مور نہ توسان نهٺو هان
وڙهندس توسان سامراج ٻڌي ڇڏ
مان پوئتي ڪين هٽڻو هان
سندس ڌرتي لاءِ ٻيو بہ شعر آهي تہ
سنڌ جي حقن تان قران تہ ڪافر ٿيان
چور کي ساڌ چوان تہ ڪافر ٿيان
نہ ٿي آ نہ ٿيندي ماءُ سان غداري
سنڌ جو سودو ڪيان تہ ڪافر ٿيان

مٿين سٽن مان معلوم ٿو ٿئي تہ وفا ڌرتي سان بہ انتها پيار ٿو ڪري هن وٽ روشن آئيندي جا خواب آهن.

سائين منهنجا اڄڪلهہ ڏٺو وڃي تہ اسان جا شاعر حضرات ڌرتي جي عشق کان هٽي ڪري محبوب جي زلفن ۽ چپن تائين محدود ٿي ويا آهن جيڪي پنهنجہ قلم کي صرف قرب جي ڪچهرين تائين ڪتب آڻين ٿا، پنهنجي سموري حياتي محبوب جي زلفن جي گهاڻ جي حسرت رکي وينا آهن انهن دوستن سان وفا مخاطب ٿيندي چوي ٿو تہ هي وقت سرتي

جي ڪومل ٻانهن ۾ آرام ۽ ننڊ ڪرڻ جو ناهي، هي وقت گهر گهر گهٽي گهٽي ۾ انقلاب جاڳائڻ جو آهي سندس شعر آهي ته:

وڏو وڏو اڳتي وڏو، پير پوئتي ڇو ٿا ڪيو
آهي ٻولي جو يار مسئلو نفرتون ڇڏي سڀ گڏجي هلو

ان ۾ ڪو شڪ ڪونهي ته وفا نه صرف قومي شاعري ڪئي آهي پر هن ڪٿي ڪٿي قومي شاعري سان گڏ عشقيه شاعري به ڪئي آهي جنهن جا احساس چوڏهين جي چنڊ جي چانڊاڻ جهڙا اجرا آهن، سندس شعر آهي ته

نيٽن جو پنڌ پرينءَ ڏي، پيرن جو پنڌ پرينءَ ڏي
ذهن ۾ ڪي سوچون آهن، سوچن جو پنڌ پرينءَ ڏي

وفا جي شاعري ۾ احساس سان گڏ اجتمائي فڪري رويا پڻ ملن ٿا هن مهل تائين وفا پنهنجي تخليقي پورهيئي ۾ ڪيترو سچو رهيو آهي ان لاءِ ڪا هڪڙي راءِ قائم ڪري ڪو نه ٿي سگهجي، ڇو ته شعر جي اثرات ۾ به درياهه جي وهڪري جيان پنهنجا نياڻ هوندا آهن جن جي ماپ ۽ ڪٿ ڪرڻ نا ممڪن آهي ڇو ـ شاعري زندگي جو رياض آهي ان رياض سان سچ پچ وفا خوب نڀائيندو آهي ۽ نڀائيندو پيو اچي سندس ڀهرين اپريل تي 41هين سالگرهه جي موقعي تي دعا آهي ته الله سائين ڪيس اجان به هن ڪي لکڻ جي سگهه عطاء ڪري ۽ سدائين حق سچ تي لکندو رهي. سندس عمر درازي لاءِ دعاگو آهيان ساٿ هلندو رهي لاٽ ٻرندي رهي.

(هي مقالو 01-04-2015 تي ڪنوهر هائوس ٽل ۾ ملاهيل سالگره جي موقعي تي پڙهيو ويو)

ڪيبل ڪلچر ۽ اڄ جو معاشرو

اڄڪلهه جڏهن تهذيب جا رنگ ڏٺا وڃن ته هاڻ تفريح اُها تفريح نه رهي آهي ۽ تفريح مان ڦري تخريب بڻجي چڪي آهي ۽ تخريب هر دور ۾ انساني زندگي لاءِ نقصانڪار ثابت ٿيندي آهي. وسي آر، ڊش انٽينا ۽ ڪيبل ڪلچر هن موجوده دور ۾ هر ڪنهن لاءِ عام ڪري اسان مسلمانن لاءِ تمام خطرناڪ ثابت ٿيو آهي جو ته اڄڪلهه ٽي وي اسڪرين تي پيش ٿيندڙ ڊراما ۽ فلمون، نغمن جي ماڊلنگ ڊانس وغيره اهڙي ته تهذيبي تمدن جي خلاف ٿئي ٿي جو ڏسڻ سان ئي شرم حيا مان ماڻهن جا ڪنڌ جهڪيو وڃن ۽ ڪيبل ذريعي ٻين ملڪن جا واحيات ۽ غلط نظريا مسلط ڪري رهيا آهن جو اسان جو نئون نسل ذهني طور تي سندن غلام ٿيندو پيو وڃي.ڊش ۽ ڪيبل تي اڪثر ڏيکاريون ويندڙ فلمون محبت جون ڪهاڻيون هونديون آهن ۽ انهن معاملن کي اهڙي نموني سان "DEAL" ڪيو ويندو آهي جو نوجوان ڇوڪرا ۽ ڇوڪريون انهن جي جذبات جي وهڪري ۾ وهي ويندا آهن ۽ ڪجهه منظر ته ايترا پيار پريا هوندا آهن. جو برف رجيو وڃي ۽ نتيجا پوءِ گهٽي گهٽي ۾ تماشو بڻيل هوندا آهن ان کان علاوه اڪثر هاڻ سنڌي فلمن ۾ وڏيرا شاهي ۽ ڌاڙيل ڪلچر کي فل فوڪس ڪيو ويو آهي. جنهن جي ڪري سماج ۾ به ڏوهه وڌي رهيو آهي ۽ قتل ڪرڻ جا عجيب نمونا ڏيکاريا وڃن ٿا جو نوجوان آساني سان انهن جو شڪار ٿيو وڃن، اڪثر نوجوان هوٽلن تي ڳلا ڪولي ٽوپي نرڙ تي رکي ڪنهن فلمي هيري جيان سگريٽن جا وڏا ڪش هڻندي نظر ايندا يا پان ڪائيندي مطلب ته ڪنهن نه ڪنهن بري ڪم ۾ توهان کي مشغول نظر ايندا جنهن سبب پنهنجو اجايو قيمتي وقت زيان ڪري ويهندا آهن ۽

انسان پنهنجي زندگي جي بهترين لمحن کان محروم رهجيو وڃي ٿو. ڪيبل ڪلچر جي لعنت اڄڪلهه ايتري تہ عام ٿي وئي آهي جو گهرن ۾ ڪم ڪندڙ عورتون بہ اڪثر وقت ڪيبل تہ هلندڙ پروگرام ڏسي پنهنجي وقت سان گڏ پنهنجو اخلاق بہ وڃائي ويهيو رهن اڄڪلهه ماڻهو ڪيبل جا ايترا تہ عادي ٿي ويا آهن جو هو پنهنجن ذاتي ڪمن ۾ بہ دلچسپي نٿا وٺن ۽ نہ ئي شاگردياٽيون پنهنجي تعليم طرف ڌيان ڏين ٿيون پوءِ نتيجو وچي اهو نڪرندو تہ شاگرد پنهنجي تعليمي فيلڊ ۾ پوئتي رهجي ويندو ۽ سندس سوچن جو سلسلو پڻ ذهن کي ڪمزور ڪري ڇڏيندو ڇا اهو ڪمزور ذهن هن ملڪ جي ڀلائي يا پنهنجي مستقبل جي باري ۾ صحيح سوچي سگهندو؟ انڪري ئي اسان سڄاڻ ڌرين کي اڳتي اچڻ کپي تہ جيئن اسان جي معاشري مان اها بي حيائي بڇڙائي وارو ماحول ختم ٿي سگهي، ۽ نوجوان نسل ۾ قومي ترقي جو جذبو پيدا ٿئي ۽ اسان جا معصوم ٻارڙا پڻ ڪيبل بجاءِ پنهنجي مستقبل ۽ پڙهائي طرف توجهہ ڏين ۽ ٻي صورت ۾ اسين تمام جلد جاهل قومن جي لسٽ ۾ شمار ٿينداسين ان لاءِ اڄو تہ اڄ کان ئي عهد ڪريون اهڙي ڪڌن ڪردارن ۽ چئينلن جي رستا روڪ ڪريون جيڪي معاشري ۾ بيحيائي، بي شرمي ۽ برائي ۾ اضافو بڻجڻ جو ڪارڻ آهن. ڪيبل ڪلچر جهڙي موذي مرض خلاف گڏيل جدوجهد ڪنداسون تہ جيئن اسين اونڌهہ مان ڦري روشن راهہ تي اچي سگهون،

(هي مضمون 23 آڪٽوبر 2007 تي روزاني فيصلو اخبار حيدرآباد ۾ ڇپيو ويو)

بہ وکريل وجود

سج جا ڪرڻا ذرتي کي ڇهي رهيا هئا، پر ہر وهندڙ واهہ جي ڪپ سان وڻن جون قطارون ڇانورو ڪري بيٺيون هيون. هوا جي چنچل جهوٽن سان گڏ سرمد جو آواز بہ ماحول کي دلڪش بڻائي رهيو هو.

توکي تنهنجو قسم آ
توکي منهنجو قسم آ
جنهن پيدا ڪيو ٿئي
توکي تنهن جو قسم آ
دل درشن ڪاڻ ڇري آ

جڏهن بہ علي حسن شهر کان موٽندو هو تہ چند گهڙيون واهہ جي ڪپ تي ضرور ويهندو هو، ڪڏهن ڪو گيت جهونگاريندو هو تہ ڪڏهن وري ڪاٺي سان زمين تي ابتا سبتا ليڪا پائيندو هو ۽ دل وندرائيندو هو، جيستائين رضيہ کي نہ ڏسندو هو، تيستائين اٿندو ئي نہ هو، اڄ جيئن ئي علي حسن جي نظرن اڳيان رضيہ گذري تہ هو اپو ٿي بيهي رهيو

رضيہ......او رضيہ..........پر رضيہ ورندي ڏيڻ بجاءِ تکڙا قدم کڻندي رهي، علي حسن رضيہ کي پر ہر اچي ڇوي ٿو. رضيہ ترس تہ سهي، آخر مون کي ايڏو ڇو تڙپائين ٿي، نہ نہ علي حسن اگر مان ترسي پيس تہ مشين تي بيٺل ماڻهو ڏسي ڇا چوندا پر رضيہ اڄ جمعي رات آهي، موٽڻ شاهہ تہ ايندينءَ نہ....اڄ نہ اڄ ڇو نہ ....؟ اڄ اسان جي گهر مهمان آيل آهن، اهي وڃن پوءِ ايندس. علي حسن ڇڻ وهمن ہر وکوڙجي ويو، ڪڏهن رضيہ جا مائٽ ويندا، ڪڏهن وري رضيہ سان ملاقات ٿيندي،

رضيہ سان ملي ساهہ ڪي سرور ملي ٿو. من جو مرجهايل گل ٽڙي ٿو پوي. هو پنهنجي منهن پٺڪي ٿو چو تہ علي حسن ۽ رضيہ ننڍي لاڪون گڏ ننڍا وڏا ٿيا ها ، هڪ ئي اسڪول ۾ گڏ پڙهيا ۽ هڪ ئي ڳوٺ ۾ رهندا هئا، راند روند ۾ گڏ ڪندا هئا، جڏهن ٻئي جوان ٿيا تہ ٻئي لڪ لڪوٽي راند بجاءِ لوڪ کان لڪي ملندا هئا، ڪڏهن واهہ جي گهاٽن وڻن جي اوٽ ۾ تہ ڪڏهن مومڻ شاهہ جي مزار پرسان......هڪ ڏينهن سڄي ڏينهن جي ٿڪاوٽ کان چڪنا چور ٿي ڪير ٿر جبل جي اوٽ ۾ آرام ڪرڻ لڳو تہ رضيہ جي پيءُ شهر مان ڊيوٽي ڪري ٿڪل ٽٽل موٽيو گهر ۾ پنهنجي ياءُ منصور ڪي ڏٺائين، هٺ منهن ڌوئي ياءُ سان ملي وڃي ڪٽ تي ويٺو ۽ رضيہ ڪي چانهہ ٺاهڻ لاءِ چيائين.....رضيہ چانهہ ٺاهڻ لڳي ٿي، پر وڏڙن جي گفتگو واضع نموني ٻڌي رهي هئي. ادا منصور ڪافي عرصي کان پوءِ ياد ڪيو. اٿئي بس ادا شاڪر خفن ۾ قاتل هئاسين اڃا ٿياسين تہ هليا آياسين. چڱو ٿيو پر پٽ عمران ڪي چو نہ آندئي ادا توڪي تہ خبر آهي عمران ڪيڏو نہ لڄاڙو آهي، ادا منصور لڄ ڇا جي هي تہ پنهنجو گهر اٿس، ادا توهان تہ چئو نيڪ ٽا پر چرئي ڪي ڪير سمجهائي بس شادي ٿي وڃيس پاڻ ئي اڄ وڃ رڪندو، پوءِ ڇا سوچيو اٿئو....؟ ادا شاڪر اسان آيا آهيون، اها ڳالهہ ڪٽي اوهان چيو هو تہ رضيہ جوان ٿئي تہ ڏينداسين. ادا منصور رضيہ اوهان جي امانت آهي تہ پوءِ ادا شاڪر تاريخ ڏيو. اسان پنهنجي امانت وٺي وڃون. ادا جيڪا تاريخ توهان ڪي وڻي تہ پوءِ اڳئين مهيني جي چوڏهين تاريخ پڪي.پڪي آهي هو ڏانهن رضيہ سوچن ۾ گم ويٺي هئي. ايتري ۾ چانهہ بہ ابري هارجڻ لڳي، او چوري ڏيان ڪاٽي اٿئي . رضيہ ماءُ جي رڙ تي اوچتو ڇرڪي پئي. رضيہ ڪير ڪار لاهي بي ساختہ بت جيان ڪٽ تي ليٽي پئي. اڄ چنڊ تارا بہ بي سهارا محسوس ٿيڻ لڳا. اها رات رضيہ جي مقدر ڪي ڪارو ويس اوڍڻ آئي هئي، سندس ڳوڙها پلڪن جي سرحد پار ڪري وهائو پڇائيندا رهيا جن ڪي رات جي سانت کان سواءِ ڪنهن نہ ڏٺو ڪنهن بہ نہ اڳهيو، خبر ناهي ڪهڙي مهل رضيہ ڪي ننڊ اچي وئي باڪ ڦٽي تہ رضيہ پنهنجي منڪ تي مسنوئي مرڪ سجائي اٿي هن جا مائٽ وڃي چڪا هئا چو تہ اڄ رضيہ تمام دير ننڊ مان اٿي هئي اڄ رضيہ علي حسن سان واعدو ڪيو هو تہ رات جي پوئين پهر سانس ملڻ ايندي، سڄي ڏينهن جي اوسيئڙي کان پوءِ رات جو پويون پهر ٿيو تہ رضيہ واهہ جي ڪپ تي پهتي، علي حسن سامهون ويٺو هو رضيہ بہ ويٺي. علي حسن رضيہ جا هٿ پنهنجي هٿن ۾ ورتا. رضيہ اڄ چو خاموش آهين، ڪجهہ تہ ڳالهاءِ....پر رضيہ جي چپن تي خاموشي جا تالا لڳي ويا هئا. علي حسن وري ڳالهايو رضيہ آخر لوڪ کان ڪيسين لڪي

ملندا رهنداسون، ڪڏهن سپنن ڪي ساپيان جو ويس ڍڪائيندا‌سين مان سياڻي امان ۽ بابا وارن کي راضي ڪندس ته تنهنجي گهر رشتي لاءِ اچن، نيٺ رضيه جي چپن تان خاموشي جا تالا ڪليا، نه علي حسن هاڻ پاڻ هڪبئي جا نتا تي سگهون چو ته مان ڪنهن ٻئي جي نان تي چڪي آهيان، اهو چئي رضيه سڏڪن ۾ پئجي وئي، علي حسن جي چهري تي مايوسي جون ريکائون ابرڻ لڳيون، علي حسن ٿتل لفظن سان پڇيو رضيه تو اڳ ته ڪڏهن ڪو نه ٻڌايو هو.....؟ رضيه وراڻيو مون کي اڳ ته ڪا خبر ئي ڪا نه هئي، ڪالهه مائٽ شادي جي ڳالهه ڪٽي آيا بابي تاريخ پڪي ڪري ڇڏي.....؟

علي حسن جو اندر پورا پورا ٽيڻ لڳو، رضيه جي اندر ۾ به سورن جو سرگم ڇڙي پيو، رضيه اکين مان لڙڪ وهائيندي چوڻ لڳي ته علي حسن آئون مري ويندس پر اٽيڙهيل عمران سان هرگز شادي نه ڪنديس. ٻئي سڏڪن ۾ پئجي ويا. ڪجهه دير ڪان پوءِ روئي موڪلاڻي ڪيائون. ايئن ئي ڏينهن گذرڻ ۾ دير ئي نه ٿي جو رضيه جي شادي ۾ وڃي هڪ ڏينهن بچيو پر علي حسن سان ملاقات ڪا نه ٿيس. اڄ شام گهوٽيتا اچڻا هئا پر رضيه ان جي ڪنوار ٿيڻ جي روپ ۾ نه هئي روئي روئي علي حسن لاءِ بي حال ٿي وئي هئي نيٺ ڪو به چارو نه ڏسي زهر پي وئي، اها خبر تڏهن پئي، جڏهن ڄڃ سندن گهر پهتي ته هت ڪنوار نه بلڪ گهر ۾ لاش پيل هو اها خبر جڏهن علي حسن کي پئي ته هن برداشت نه ڪندي پاڻ تي پسٽل جا فائر ڪري خودڪشي ڪري ڇڏي، هڪ ئي ڳوٺ ۾ به وڪريل وجود پيا هئا ۽ سڄو ڳوٺ سڪتي ۾ ورتل هو.

(هي ڪهاڻي پهرين جون 2008 تي روزاني خبرون اخبار جي ادبي صفي ۾ ڇپي وئي)

ڏرتيءَ خاطر سرتيءَ سان جهيڙو

مون ٻڌو آهي تہ تو هاڻي ڪائڻ پيئڻ بہ ڇڏي ڏنو آهي، گهر وارن سان تون روز جهيڙو ڪرين ٿي، مون کي حاصل ڪرڻ لاءِ تون هر قرباني ڏيڻ لاءِ تيار آهين، پيرن تي پوتي وجهڻ تائين تو سڀ ڪوششون ڪري ڏٺيون آهن پر هو نٿا مڃن، هنن کي پنهنجي انا پياري آهي ۽ توکي مان.... ۽ مون کي....؟ تو تہ ڪڏهن اهو بہ نہ چاتو تہ مون کي ڪنهن سان پيار آهي؟ ۽ اڄ جڏهن مون کي فيصلو ڪرڻو پيو آهي تڏهن مان پاڻ کان هر هر اهو سوال ڪندو رهيو آهيان تہ مون کي ڪنهن سان پيار آهي؟ تو سان ؟ ها پر رڳو توسان تہ ناهي هي ڌرتي....هيءَ قوم....هن پونءِ لاءِ بهتر مستقبل جا خواب.... انهن جو ڇا ٿيندو...؟ مان سوچيان ٿو....تون منهنجي محبت جي شروعات آهين....۽ انت هي ڌرتي آهي مان تنهنجو درد سمجهان ٿو شل ايئن تون منهنجو مقصد سمجهي سگهين...اسان ٻنهي جو ميل هن سماجي سرشتي جي نہ تہ هار آهي ۽ نہ وري ڪو انقلاب ...ايئن هجي تہ تو ۽ مون کان اڳ ڪيترائي پريمي جوڙا مختلف مرحلا طئہ ڪري هلي چڪا آهن پر ان باوجود بہ سماج ساڳي ڏيڻ ۾ قاتل آهي مان سمجهان ٿو تہ ان جو حل اسان جي ملڻ ۾ ناهي رکيو هنن ذهنن تي حڪومت ڪندڙ هي جاگيرداراڻي مزاج جو اصل ڪارڻ غلام ڪرڻ آهي.
غلامي سماجي برائين، ناڪارا روايتن ۽ بيمار ذهنن لاءِ وبا آهي اهو سچ آهي تہ محبت ڪندڙ پنهنجي سچائي ثابت ڪرڻ لاءِ وقت جي طاقتن آڏو ٽڪر ٿي بيهندا آهن پر پياري تون چاڻين ٿي تہ منهنجي اکين هن قوم جي آجپي ۽ خوشحالي جا سپنا ڏٺا آهن ڇا تون چاهيندينءَ تہ مان صرف توکي حاصل ڪرڻ لاءِ تنهنجو پيار پائڻ لاءِ پنهنجن آدرشن تان هٽ

ڪٿان؟... سياڻي آئيندو طعنا ٻڌجي اسان جون اکيون جهڪائي ڇڏيندو مان پنهنجي سٹ ۾ پاڙيو سمجهيو ويندس. هي ڌرتي جنهن جي هر تخليق سان مون پيار ڪيو آهي ان لاءِ جنگ جوٽي آهي سا مونکي ڌڪاريندي پنهنجو نه ڪندي...هي بي غرض محبتون جيڪي منهنجون محافظ رهيون آهن جن جو ظاهري ۽ دنياوي مون سان ڪو تعلق به نه هو سي مون ڏانهن واجهائين ٿيون. انهن جي چهري تي ويساهه جي جيڪا مرڪ ٽڙي آهي ڇا انهن کان اهي سمورا خواب ويساهه ۽ مرڪون موٽائي وٺان....؟

مان هر طاقت سان ٽڪرائي سگهان ٿو حوصلو اٿم پنهنجي جواني جو فڪر ڪونهي بس تاريخ کان ڊڄان ٿو. مان موقعي پرستن مفاد پرستن ۽ ذاتي جنگ وڙهندڙن جي قطار ۾ بيهڻ نٿو چاهيان..مان نه تو تي ڪا به ميار نٿو رکان..... دل تي پٿر رک...اکيون بند ڪر...ڪنن کي بند رک.....زبان تي تالو هڻي ڇڏ..... ڇو نه هي ڪا نئين ڳالهه ناهي غلام سماج ۾ محبتون پنهنجي منطقي انجام تي ناهن پهچنديون انهن جو انت وڇوڙو آهي اهي سدائين ڪهاڙين جي ڇانو ۾ پلجنديون آهن اهي جيترو وقت به هلي سگهن اها سندن خوشقسمتي آهي تون سوچيندي هوندينءَ ته اهو سڀ ڪجهه اسان کي اڳ ۾ سوچڻ گهرندو هو ها مون سوچيو هو پر بهتر اميدون رکڻ گهرجن سٺا خواب ڏسڻ گهرجن.. نااميد نه ٿيڻ گهرجي جيستائين ٿي سگهي ڪوشش ڪرڻ گهرجي پر جڏهن ڳالهه انتها تي پهچي.. ۽ فيصلو ڪرڻو چاهيندينءَ اتي جلد بازي ۽ اپهرائپ منجهان ڪا چوندِ نه ڪرڻ گهرجي اتي ٿڌي دل سان حالتن جو جائزو ڪري پاڻ تي ايندڙ ذميوارين ۽ حالتن تي سوچڻ گهرجي، رڳو پنهنجي لاءِ نه سوچجي پر ٻيا جيڪي اوهان سان پيار ڪن ٿا. اوهان تي ويساهه رکن ٿا. اوهان جي ئي هڪ اشاري تي قربان ٿيڻ لاءِ تيار ويٺا آهن انهن لاءِ سوچڻ گهرجي...هڪ سچ ٻڌايانءِ؟ تون مون کي ڏاڍي پياري آهين.....پر هر شيءِ کان وڌيڪ پياري ناهين....ڇو نه منهنجي آس پاس منهنجون پينرون آهن. جن جي اکين ۾ تو جهڙا خواب هوندا. منهنجي ماءُ جنهن جون اکيون خواب ڏسي ٿڪجي پيون آهن انتظار جنهن جي اکين ۾ موتئي جو پاڻي اچي ويو آهي منهنجو خاندان جنهن جي بهتر مستقبل جي ذميواري مون تي رکيل آهي منهنجا دوست جيڪي منهنجو سرمايو آهن اهي هڪ اهڙو ادارو آهن جتان مونکي ساجاهه ملي ٿي مان پنهنجي ذاتي جنگ وڙهان نه سهي پر انهن سمورين بي غرض محبتن کي ڪنهن جي آسري ڇڏي ڏيان؟ مان چاهيان ٿو ته تون اهو ئي جبر نه چاهندي به برداشت ڪر... منهنجي ڪري...جيئن قتل سان ڪنهن کي ماري نٿو سگهجي جيئن

ڪنهن کي ماري به هارائي نٿو سگهجي ۽ ايئن تون ۽ مان هڪ ٻئي کان ڌار ٿيا ٿي سگهون....مان توسان گڏ رهڻو آهيان گڏ رهندس....ڌار ٿيندي به تون مون کي صبح شام پاڻ سان گڏ پائيندينءَ هو سج جو گولو.. نيرو آڪاش....ٿنهڻ اس... هو گهاٽو وڻ...مٺي لات لونڌڙ پکي...ڪاري رات...هو چنڊ...هي معصوم ٻار....هي جوانيون ۽ جو قيد ڪائيندڙ جيون...هي سڀ منهنجا روپ اٿئي...اداس ٿين ته ڀٽائي جو رسالو کولي پڙهجان...هر بيت ۾ منهنجي دل جي ڳالهه هوندئي تون منهنجا خط فوٽو هر شيءِ سنڀالي رکجان پاڻ ٻئي هن ئي جنم ۾ ملنداسين چو ته فتح هميشه صبروارن جي ٿيندي آهي.

توکي اها پڪ هجڻ کپي ته هيءَ منهنجي ڌرتي، هي منهنجا مارون، هي منهنجا مزدور، پورهيت ۽ هاري ۽ آئون هيءَ جيڪا آزاديءَ جي جيڪا جنگ وڙهي رهيا آهيون هڪ ڏينهن نيٺ هن جنگ ۾ اسين ئي سوڀارا ٿينداسين جنهن ڏينهن پنهنجو ديس آزاد ٿيو.

ان ڏينهن کان پوءِ پاڻ ڪڏهن نه وڇڙنداسين.

(هي مضمون 3 ڊسمبر 2009 تي روزاني ڪوشش اخبار حيدرآباد ۾ ڇپيو)

سنڌ جو دادلو شاعر ارڏو اترادي

شاعر ڌرتي ۽ قوم جا سفير هوندا آهن جيڪي هر ڏکي موڙ تي پنهنجي ديس واسين مارووئڙن جي رهنمائي ڪندا آهن شاعر پنهنجي شاعري ۾ لفظن جي جوت سان ماڻهن جا ذهن روشن ڪندا آهن شاعري جي سفر ۾ شاعرن جو وڏو هڪ قافلو روان آهي انهن ۾ اهڙا شاعر تمام ٿورڙا ئي ۾ ملندا. جن لفظن ۾ جان اوتي، لفظن کي امرتا بخشي هجي.

جهڙوڪ: شيخ اياز، استاد بخاري، نارائڻ شيام شمشير، امداد حسيني، طالب المولي، تاجل بيوس، تاج بلوچ، سرويچ، حليم باغي، سرڪش سنڌي وغيره جن جي شاعري ۾ فڪر ۽ فن جو حسين سنگم آهي ان کان سواءِ سنڌ اندر نئين ٽهي جي شاعرن جي الڳ فهرست آهي جيڪي هن وقت سنڌ جو ڪيس وڙهن پيا جن ۾ ساحر راهو، حسن درس، ايوب کوسو، حنيف عاطر، رزاق بروهي، وسيم سومرو، وفا ٻرڙو، مير عبدالرسول مير ۽ ٻيا آهن جن هر موڙ تي سنڌ جي ڳالهه ڪئي آهي شاعر قومن جو سرمايو ٿيندا آهن. انهن مان هڪڙو ڪردار ارڏو اترادي به آهي سندس شاعري پڙهندي عجيب قرار ايندو آهي. هو پنهنجي ڌرتي سان سچو آهي سندس چوڻ آهي ته (مون پنهنجي اردگرد ۽ اندر جي انهن ۽ ڌرتي جي دردن کي شاعري ذريعي سٽن ۾ سمائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي سندس شعر آهي ته:

فرد سان محبت ڪرڻ جو هي زمانو ناهي يار
عام لاءِ آ شعر منهنجو هڪ نشانو ناهي يار
هاڻي عاجز تي ارڏو لهه اچي ميدان ۾
قوم سان محبت ڪرڻ ڪو فسانو ناهي يار

ارڏو اترادي جهڙو نان اٿس سوئي پاڻ ٻہ سامراجي قوتن لاءِ اوترو ئي ارڏو آهي. پر پنهنجي ديس واسين ماروئڙن لاءِ ميڻ جيان آهي.

پاڻ سائين جي ايم سيد ۽ سنڌ ڌرتي جو ايئن بلڪل ايئن جنوني عاشق آهي جيئن "جو دم غافل سو دم ڪافر" ارڏو اترادي شاعري کي پاڻ تي ڌرتي جو قرض سمجهي ٿو. هن جي شاعري ۾ مظلوم عوام جون آهون ۽ دانهون آهن ۽ آلاپ بہ آهن سڏڪا ۽ سنڌ جون صدائون بہ آهن پاڻ لکي ٿو تہ:

اسان جي ڌرتي گلن کان بہ نازڪ
قدم رکين جي نرم رکي وڃ
هتان جي پٽ تي آ پٽ وڇايل
هتي نہ ڪا شيءِ گرم رکي وڃ

ارڏي اترادي جي تخليقي پورهئي ۾ ڇپيل ڪتاب 1. جنگ جو اعلان جنهن تي ضياءَ جي دور ۾ پابندي بہ لڳي.2 ياد تو کي ڪريان 3. ڪشمور جي تاريخ ميمڻ عبدالغفور مستريءَ تي لکيل ٽيسز ڪاٽيا واري ۾ ڇپيل ڇپل آرسي ۾ شاعر ۽ شاعري 4. ڇاتون مونکي ماري سگهندي.

اڻ ڇپيل ڪتابن ۾ 1. موت ڪي مات، 2. اکڙين جو نار 3. اکڙين جو جام 4. اڄان پيو لکجي 5 تاريخ ڇپيل آهي تي لکيل ۽ اخبارن، رسالن، ميگزينن ۾ درجنن جي تعداد ۾ ڇپيل تخليقن جو جائزو وٺو تہ ارڏو اترادي هڪ اهڙي شاعر طور نظر ايندو جن شاعري کي عبادت جو درجو ڏنو آهي هن وٽ لفظن جو تقدس ۽ مان آهي ۽ اهو ئي سبب آهي جو ارڏي وٽ سچ سونهن ۽ ڌرتي سان پيار جو سڏ شاعري جي روپ ۾ موجود آهي پاڻ انهي سڏ کي ورجاءُ ڏيندي لکي ٿو تہ:

يار جلدي ملو، هڪ قدم ٿي هلو
تنهنجو منهنجو آهي يارهان ۾ پلو
جي مجيو ڪو نہ ٿا هاٿي منهنجي
پو نہ تربت مٿان اچي پڙ پارائجو
وقت گذري وڃي پوءِ نہ پڇتائجو

ارڏي اترادي جي ڇپيل ۽ اڻ ڇپيل ائن ڪتابن ۾ سندس شاعري جو مرڪز ۽ محور سندس سنڌ ڌرتي آهي. پاڻ سائين جي ايم سيد جو سچو عاشق آهي. پنهنجي ادبي سفر جي 40 بهارن ۾ انقلابي شاعري سرجي آهي. جڏهن هن جو پهريون ڪتاب جنگ جو اعلان 1988ع ۾ ڇپيو تہ حڪومت ان مٿان پابندي لاڳو ڪري ڇڏي، ايتري قدر جو ان وقت ارڏي اترادي مٿان موتمار حملا ڪيا ويا. پر ارڏو تڏهن بہ خاموش رهيو لکيائين تہ:

پاڻي جي مسئلي تي پنجابي هڪ آهن
دهريا ملان گڏجي هو ڏير پيا ٿاهن
هت پاڻ ۾ ٻه ٻئي نهيا ڪڏهن نه آهن
ارمان آهي اهو ڪجهه ڏيان ترڻ گهرجي
اتحاد ڪرڻ گهرجي اتحاد ڪرڻ گهرجي

حقيقت ۾ ارڏي جي ان شعر مان اسان کي سبق سکڻ گهرجي جيڪو اسان کي پنهنجن وسيلن جي حفاظت ڪرڻ جو پڻ ڏس ڏي ٿو. هن جو هر شعر هن دور ۾ نئون نياپو ۽ ساٿين لاءِ سڏ آهي. هن جي شاعري ۾ سنڌي قوم جي امنگن احساسن ۽ جذبن جي عڪاسي نظر اچي ٿي.هن هميشه جاگيرداري نظام خلاف لکيو آهي ۽ لکندو پيو اچي سنڌ جو هي بي لوث قومي شاعر هر قومي ڏک پنهنجو سمجهندو آهي ۽ هر قومي خوشي کي پنهنجي خوشي سمجهندو آهي. ارڏو اترادي هڪ انسان دوست شاعر آهي هن جي همدرد دوستن جو دائرو تمام وسيع آهي هر مجلس جو مور ۽ ڪچهري جو ڪوڏيو ليکيو ويندو آهي هو عمر جي لحاظ کان ته مون کان تمام وڏو آهي بلڪل منهنجي بابا جي عمر جو آهي. پر هن ڪڏهن نه وڏائي وارو احساس ناهي ڏياريو. سدائين محبت ۽ شفقت سان پيش ايندڙ ارڏو اترادي نوجوان نسل ۾ همدرد ۽ ادبي شاعري ۾ رهنمائي ڪندڙ مخلص انسان آهي. هن جي هر گفتگو هر لهجي هر لفظ ۾ انقلاب سمايل آهي تڏهن ته هن پنهنجا ۽ پنهنجي ڌرتي جا ڏک ميڙي هڪڙي تاريخ جي مالها جوڙي آهي جنهن جو موتي موتي محبت جي رنگن سان ٽمٽار آهي دعا آهي ته منهنجو محسن شال سونهن سرهاڻ ۽ سنڌ سچ شاعري ذريعي انقلاب جا گل پوکيندو رهي ۽ اسان جي رهنمائي ڪندو رهي.

(هي مضمون 31 ڊسمبر 2011 هفتيوار سنڌو ڊائجيسٽ حيدرآباد ۾ ڇپيو)

(حسرتون ۽ خواب)

هوء هر وقت سوچ ۾ ٻڏل نظر ايندي هئي صبح جو جنهن مهل آءُ دوڪان کولڻ لاءِ گهران نڪرندو هوس ان محل منهنجي گهر ۾ داخل ٿي صفائي ڪندي هئي. آءُ ڳوٺ کان لڏي اچي شهر وينو هوس جتي منهنجو پٽ عمران ۽ ڀائيٽو ثناءُ الله پبلڪ اسڪول ۾ پڙهندا هئا. ايئن اسانجي زندگي جا ڏينهن تمام سٺا گذرندا هئا. ماسي سفوران اسانجي گهر جو ڪمڪار ڪندي هئي هوء نهايت غريب ۽ ويڳاڻي نظر ايندي هئي ۽ هر دم چهري تي اداسي ڇانيل هوندي هيس مونکي دل ۾ اهو خيال ايندو هيو ته ڪانئس زندگي بابت ڪجھ پڇانس پر موقعو ئي نه پئي مليو. اتفاق سان اڄ آءُ دڪان کان جلدي موٽي آيس ۽ هوء پاڻ سان 6 ڇهن سالن جي ڇوڪري به وٺي آئي هئي، مون پڇيو مانس ته ماسي هي ڪير آهي، هن وراڻيو ته منهنجي ننڍي ڌيءَ آهي مون حيران ٿي پڇيو مانس ته ان حساب سان تنهنجي عمر پنجٽيهه سال هوندي، پر تون 50 سالن جي ٿي لڳين ڇو؟ چيائين ته پٽ ڏکن اهڙا حال ڪري ڇڏيا آهن پورهيو ڪري ٻارن جو پيٽ پاليان ٿي ۽ وڏي ڌيءَ جي شادي به ڪرڻي آهي پر ابا غربت ڏاڍي ڏکي آهي ڇئن گهرن جو ڪم ڪندي آهيان پر پوءِ به پورائي ناهي بس الله جو آسرو آهي مون پڇيو مانس ڇا ماسي اوهان جو مڙس ڀلا نه ڪمائيندو آهي ڇا ٽڏو ساھ پريندي ڏاڍي ڏکاري ٿي وئي. بس پٽ خدا کي جيئن منظور هو ڇا ٿو ڪري سگهجي، ٺيڪ 20 سال اڳ جي ڳالھ آهي جڏهن مان امير پيءُ جي ڌي ٿي ڪري غريب جي پٽ سان پسند جي شادي ڪئي هئي. اها ڳالھ منهنجي مائٽن کي پسند نه هئي هو اسانجي مارڻ

جي ڪڍ هئا، خود منهنجي مڙس جي پيءُ کي اها ڳالهه پسند نه هئي. اسان مجبور ٿي ڳوٺ کي ڇڏي اچي شهر وسايو سي ۽ اسان گڏ جيئڻ مرڻ جو فيصلو ڪري ڇڏيوسي هن ٻڌايو ته منهنجو مڙس سئي گئس جي سٺي نوڪري ۾ هيو ان وقت پهريان پندرهن سال سڪون ۾ آرام سان گذريا مون کي ٻه ڌيئر ۽ هڪ پٽ جي اولاد ٿي پر منهنجي مڙس کي حڪومت ڊائون سائيزنگ اسڪيم هيٺ ڪڍي ڇڏيو. ان ڪري هو تمام پريشان رهندو هو اوچتو هڪ ڏينهن هن کي دل جو دورو پيو سو هن جهان مان هليو ويو ايئن چئي ماسي روئڻ ۾ پئجي وئي آءُ ٻه لڙڪ روڪي نه سگهيس آءُ دل ئي دل ۾ سوچڻ لڳس ته ڪاش اگر حڪومتي ڪامورا ننڍڙي شبانا جي پيءُ کي نوڪري مان نه ڪين ها ته اڄ هن جون حسرتون ۽ خواب پورا ٿين ها پر مان ننڍڙي شبانا کي اڄان ٻه ناهيان وساري سگهيو، جيڪا منهنجي ننڍڙي عمران کي اسڪول ويندي ڏٺو ته نيڻن ۾ حسرت پر جي آئي ڏسندي ڏسندي روئي پئي ۽ ماءُ کي چيائين امان مان ٻه اسڪول ويندس يونيفارم پائي ڪتاب ڪٽي، سندس ماءُ پهريان ته پيار مان سمجهايس پر هو نه مڙي آخر ۾ چماٽ هٽي ڪديائين. ڪيتري دير تائين معصوم ٻارڙي سڏ ڪندي رهي، مان حيران ٿي ويس ته ننڍڙي ڇهن سالن جي ٻارڙي ۾ ڪيس پڙهائي جو ايڏو شوق مون سڏي پاڻ وٽ ويهارو ۽ پيار ڏيو، سڏڪندي چيائين مان اسڪول ضرور ويندس مان چيو مانس ها تون اسڪول ضرور، مان تو کي پڙهائيندس سندس معصوم اکين ۾ اميدن جي چمڪ نظر آئي، ننڍڙي شبانا جي ماءُ وانگي ٻهراڙي جون ڪيئي عورتون گهرو مسئلن کي منهن ڏين ٿيون ۽ پاڻ سان دردن جو داستان ڪنيون پيون هلن. آءُ ماسي صفوران کي دلاسو ڏيندي چيو ته ماسي اڄ ڪانپوءِ تون ڪنهن ٻئي گهر ۾ ڪم نه ڪندي ڪر آئون تو کي مڪمل پگهار ٻه ڏيندس ۽ تنهنجا ٻارڙا ٻه اسڪول پڙهائيندس، ماسي صفوران جي اکين ۾ لڙڪ تري آيا ۽ چوڻ لڳي ته پٽ الله شل حياتيون ڏيئي سدا خوش هوندين، ننڍڙي شبانا روز اسڪول ويندي ڏسي منهنجي اکين ۾ لڙڪ تري ايندا هئا ته دل ۾ چوندو هوس ته ڪاش اڄ ننڍڙي شبانا جو پيءُ زنده هجي ها ته هن کي اسڪول ويندي ڏسي ڪيڏو نه خوش ٿئي ها.

نجومين ۾ واڌ مايوس طبقو

اڄڪلهه ته شهر توڙي ٻهراڙي ۾ هر ماڻهو پنهنجي قسمت جو حال ڄاڻڻ لاءِ بيتاب رهندو آهي، حالانڪ غيب جو علم الله تعاليٰ حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ ۽ اهل الله کان سواءِ ڪنهن کي به ناهي هوندو پوءِ ڪمزور عقيدي ۽ فطري تجسس جي ڪري انسان مستقبل جو حال ڄاڻڻ چاهي ٿو ان انساني ڪمزوري مان نجومي ۽ عامل فائدو حاصل ڪن ٿا. اهي نجومي سنڌ ۾ ڪجهه تيزي سان پکڙجي ويا آهن. پنجاب ۽ بنگال کان آيل اهي نجومي سنڌ جي ابوجهه ماڻهن کي بيوقوف ڪري پيسا ڪمائڻ جو طريقو اختيار ڪري ويٺا آهن جنهن سبب ماڻهن ۾ غير يقيني واري صورتحال ۽ مذهب کان پري رهڻ جو اهم سبب فالتو نجومي آهن فلمن ۽ ڊرامن ان نجومين جي ڪاروبار ۾ اضافو ڪيو آهي ڇو ته اڄڪلهه جا نوجوان اڪثر ڪري پنهنجن محبوبن دوستن اڳيان فلمي ڊائلاگ استعمال ڪندي ڏٺا ويا آهن. اها صرف هڪ فيلمي جي ڪهاڻي ناهي ملڪ ۾ روزانو تقريبن هزارين ماڻهن سان اهڙا هٽرادو نجومي علم غيب جو ڍونگ ڪري بيوقوف ڪن ٿا. جيڪڏهن فال ڪيڻ ڪارو علم، علم جفر جي عاملن کي علم غيب بابت ڄاڻ هجي ها ته اهي فٽ پاٿن تي ويهي ڪري طوطن ذريعي پيٽ پالڻ تي مجبور نه هجن ها ڪيڏي نه عجيب قسم جي ڳالهه آهي جو ان عجيب قسم جي ڪاروبار ۾ عاملن وٽ وڃڻ وارن جو تعداد لکن ماڻهن ۾ شمار ٿئي ٿو. ڪافي اهڙا به عامل آهن جن جي باقاعده 5 کان ويهن هزارن تائين به في مقرر آهي اهڙا عامل اڪثر ڪري ڪراچي، لاهور، ملتان ۽ حيدرآباد واسين ڪروڙ پتين کي چتيون چاڙهيندا آهن. پر فيس وٺڻ کانپوءِ ڪم ٿيڻ يا نه ٿيڻ جي ڪا ذميواري ناهي هوندي پر افسوس جي ڳالهه اها آهي ته پوءِ به ماڻهن کي اهڙن عاملن کان ڪا به شڪايت ناهي پر ڪي ماڻهو ڪٿ ڪنهن دڪان

ڪان ننڍڙي شيءِ وٺڻ جي بہ گارنٽي وٺندا آهن پر انهن عاملن ڪان ڪم نہ ٿيڻ جي صورت ۾ ڪو پڇڻ وارو بہ ناهي.

اڄڪلهہ تہ شادي مرادي يا نئون ڪم ڪولڻ لاءِ عاملن سان ماڻهو ملڻ لازمي سمجهن ٿا. اهي نڱ نجومي ستارن جي هلچل سان انهن عورتن کي شادي جا سنا حال احوال ڏيئي خوش ڪندا آهن انهن نجومين جي هڪ جڳهہ تہ مخصوص ناهي ڪڏهن ڪهڙي چوڪ تي ڪهڙي روپ ۾ تہ ڪڏهن ڪنهن ٻئي چوڪ تي ٻئي روپ ۾ ڏٺا ويندا آهن پاڪستان جهڙي اسلامي ملڪ ۾ ڪوڙ واضح قانون نہ هجڻ ڪري. اهي ڳرين فيسن عيوض ماڻهن جا جائز توڙي ناجائز ڪم ڪن ٿا. حالانڪ انهن ماهر عاملن جو تعداد تمام گهٽ آهي، پر انهن جي آڙ ۾ هٿ ٺوڪيل نجومي وقت جو فائدو وٺي ڪري غريب طبقي جا جهڳا ناس ڪري رهيا آهن انهن جادوگرن جڻ ان عمل کي پنهنجي ڪاروبار ۾ تبديل ڪري ڇڏيو آهي ۽ اهي عامل قرآني آيتن جو غلط استعمال ڪندا آهن ۽ ماڻهن کي مطمئن ڪرڻ لاءِ تعويذ ڏيندا آهن جن تي ڪجهہ قرآني آيتون بہ لکيل هونديون آهن. اهوجهہ ويچارا ائين سمجهندا آهن تہ هي نوري علم ذريعي ڪم ڪري رهيا آهن. جڏهن تہ هاڻ ان ڪاروبار ۾ پڙهيل لکيل شامل ٿي ويا آهن ان ڪاروبار کي بہ تمام گهڻو ڪمائي وارو ڪاروبار ٺاهي ڇڏيو آهي ڳالهيون تقريبن هڪ جهڙيون هونديون آهن پر فرق صرف فٽپاٿ تي ويهڻ ۽ عاليشان آفيس ۾ ويهڻ جو هوندو آهي هن وقت پاڪستان ۾ فٽپاٿن تي ڪم ڪرڻ وارن نجومين، زائچو ڪيڻ وارن ۽ فال ڪيڻ وارن جو تعداد تقريبن 70 هزار کان وڌيڪ آهي اهي ماڻهو ان طريقي سان پنهنجو روزگار ڪري رهيا آهن پر اصل ۾ انهن نجومين جي وڌنڌڙ ڪاروبار جو اصل سبب ماڻهن جا وڌنڌڙ مسئلا آهن. اڄڪلهہ عام ماڻهو جي زندگي بي يقيني جو شڪار ٿي آهي معاشري ۾ تمام گهڻو بگاڙ اچي ويو آهي. اڪثر ماڻهو ڏينهن رات محنت ڪرڻ ڪان پوءِ بہ زندگي جون آسائشون حاصل نٿو ڪري سگهي، جڏهن تہ ڪجهہ ماڻهو شاٽ ڪٽ ذريعي تمام گهڻي دولت ڪمائڻ چاهيندا آهن. معاشي اڻبرابري جي ڪري ڪيترن ئي ماڻهن کي ڪنهن معجزي جو انتظار آهي ۽ ان سبب ڪري انهن نجومين جو ڪاروبار هلي رهيو آهي نجومين جي آسرن ذريعي زندگي جو سفر طئي ڪندڙ ماڻهو روزگار جي آسري تي زندگي بسر ڪري رهيا آهن.

جڏهن حڪومت انهن نام نهاد عاملن ۽ نجومين کي آزاد ڪري ڇڏيو ۽ غريب طبقي جي زندگي ڏادي ڏکي ۽ ڊپريشن واري حالت ۾ گذرندي آهي ڇو تہ نجومي آسائشن جا خواب ڏيکاري انهن غريبن جا گهر

ٻوهاري ڇڏين ٿا ان لاءِ حڪومت کي گهرجي ته اهڙن هٿ ٺوڪين نجومين خلاف سخت ڪاروائي ڪري. جيئن غريب طبقو، اهڙن عاملن جي بليڪ ملينگ کان بچي سگهي ٻي صورت ۾ هڪ ته حڪومت عوام کي روزگار جا مڪمل انتظام نه ڪري مايوس ڪيو آهي ٻيو وري نجومين هٿان پاڻ ڦرائي ويهن ٿا. اهڙي طرح خودڪشين ۽ ڏوهن جي دنيا ۾ روز بروز واڌ ٿينديءَ پئي وڃي. جنهن جو ذميوار عوام حڪومت کي سمجهي ٿو ان لاءِ منهنجي اعليٰ عملدارن کي گذارش آهن ته اهڙن ٺڳ نجومين خلاف سخت ڪاروائي ڪئي وڃي جيئن عوام انهن جي بليڪ ميلنگ کان بچي سگهي ۽ وهمن جي آزار کان ماڻهوءَ کي ڇوٽڪارو ملي پوي.

(هي مضمون 27 نومبر 2006 تي روزاني سڪار ڪراچي ۾ ڇپيو)

درد جي ڪٿا

اڄ آچر موڪل جو ڏينهن هئڻ ڪري ڪاليج کان موڪل هئي، شام جي پهر آءُ پنهنجي دوست عطاء محمد ۽ مراد منل سان گڏ گهمندي گهمندي شهر جي هڪ سٺي هوٽل تي وڃي ريناسون جتي محبت جي موضوع تي پئي گفتگو ڪئي سين تہ منهنجي نظر اوچتو هڪ فقيرياڻي تي پئي جيڪا اسان کان پر پرو هڪ وڏن شهپرن واري کان وڃي خير گهريو ان همراهہ خيرات ڏيڻ بجاءِ فقيرياڻي کي ڇيڙڻ جي ڪوشش ڪئي تہ فقيرياڻي وري ٻئي همراهہ ڏي وئي تہ ان بہ ڇيڙڻ جي ڪوشش ڪئي تہ نهنجي سٽل جذبن جوش کاڌو آءُ همراهہ سان وڙهڻ لاءِ اٿيس پر عطاء محمد مونکي روڪيو، فقيرياڻي ڏسڻ ۾ تمام سهڻي هئي منهنجي دل ۾ فقيرياڻي سان همدردي لاءِ جنون پيدا ٿيو ۽ پنڻ بابت ڪجهہ پڇانس، هو جڏهن اسان وٽ آئي تہ خير ڏيڻ کان اڳ ۾ انهي کان پڇڻ لڳس تہ تون هن ننڍڙي عمر ۾ ڇو پئي پنين منهنجي انهي سوال پڇڻ تي فقيرياڻي منجهي وئي، اڪين ۾ لڙڪ تري آيس خيرات وٺڻ بنا وڃڻ لڳي تہ آءُ وري بہ پڇڻ جي ڪوشش ڪئي تہ هن تڏو ساهہ پري چوڻ لڳي تہ نيڪ آ نوجوان اگر تون ٻڌڻ چاهين ٿو تہ ٻڌ نيڪ 20 سال اڳ آءُ هڪ سٺي خاندان جي عورت هيس......

منهنجي والد کي هڪ ڀاءُ بہ هيو جنهن کي افضل نالي پٽ هيو، هڪ ڏينهن منهنجي چاچي رئيس دائم خان کي دل جو دورو پيو ۽ هو اسان کان هميشہ هميشہ لاءِ موڪلائي ويو. بابا سائين کي اهو وڏو صدمو رسيو ان وقت آءُ بہ ستون درجو پڙهي رهي هيس وڏيڪ پڙهڻ نہ پئي

چاهيم چو تہ ان وقت اسان جي مالي حالت صحيح ڪو نہ هئي آءُ نندي لاءِ ڪان وٺي معشوق سان پيار ڪندي هيس هن جو هن جهان ۾ ڪير بہ نہ هيو، هو هن جهان ۾ اڪيلو هيو هڪ نهايت سلڇڻو ڇوڪرو هو، هو اسان جي گهر ۾ ڪم ڪار ڪندو هو ائين سمجهو تہ هو اسان جو نوڪر هيو هو بابا کي بہ گهڻو پسند هو پر اسين هڪ ٻئي سان ايتري تہ محبت ڪندا هئاسين جو هڪ پل پري رهي نہ سگهندا هئاسين. آءُ نندي لاءِ ڪان وٺي پنهنجي سوٽ افضل نالي هيس پر مونکي بلڪل پسند نہ هيو، هڪ ڏينهن اسان جي محبت جي خبر جڏهن افضل کي پئي تہ هو سڙي خاڪ ٿي ويو افضل هڪ لوفر ۽ سخت مزاج شخص هيو مون کي تہ اصل ان جي نالي سان سخت نفرت هوندي هئي. هڪ ڏينهن هن بابا کان منهنجو سڱ گهريو پر بابا صاف انڪار ڪيو تہ تون گهر ۾ رهين بہ نٿو توکي شادي ڪيئن ڪرايان، اگر لوفرن سان گهمڻ ۽ شراب پيئڻ بند ڪندين...

تہ پوءِ ڪو ڪم ڪار ڌندو وغيره ڪرين تہ توکي شادي ڪرائيندس نہ تہ انهي حال ۾ مان توکي پنهنجي ڌيءَ نہ ڏيندس افضل دل ئي دل ۾ اسان کان انتقام وٺڻ جو فيصلو ڪري ورتو، هڪ رات اسين گهري ننڊ ۾ ستل هئاسين اوچتو افضل هٿيار بند ساٿين سان اسانجي گهر ۾ داخل ٿيو پنهنجي اکين جي اڳيان منهنجي ماءُ پيءُ کي قتل ڪري مون کي زوري اغوا ڪيائون هر روز مونکي تشدد ڪندا هئا. آخر هڪ ڏينهن افضل مون کي جڳ ۾ جيئڻ جهڙو نہ ڇڏيو آءُ خودڪشي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي پر ناڪام ويس نيٺ هڪ ڏينهن اتان لڪي ڪري ڀڄي آيس، پنهنجو ويران گهر ڪائڻ پئي آيو آءُ بي سهارن جيان ڀٽڪي رهي هيس بابا جي قتل ۽ منهنجي اغوا کان پوءِ معشوق بہ الائي ڪاڏي هليو ويو، آءُ ڳولي نيٺ وڃي معشوق کي هٿ ڪيو ۽ ان سان شادي ڪري ڇڏيم، پر افضل اتي بہ مونکي نہ ڇڏيو هڪ رات هن اسان جي گهر ۾ داخل ٿي فائرنگ ڪري منهنجي ننڍڙي ٻن سالن جي سجاد کي شهيد ڪري ڇڏيو، اڄان منهنجا اڳيان ڦٽ ئي نہ ڇٽا هئا جو مٿان وري منهنجي جگر جو ٽڪرو مون کان کسيو ويو بعد ۾ ان شهر کي ڇڏي اچي اسين هن شهر ۾ ويناسين، معشوق اڪثر ڪري بيمار رهندو هو..

هن کي ننڍڙي سجاد جي اڻ مدائتي موت جهوري ڇڏيو هو، هڪ ڏينهن منجهند ٻارهين بجي معشوق کي دل جو دورو پيو آءَ جا ي ۾ اسپتال ڪٽائي ويس پر منهنجو آخري سهارو بہ مونکي اڪيلو ڇڏي ويو. منهنجا سڀ آسرا ختم ٿي ويا دل پئي چيو تہ خودڪشي ڪيان پر سوچيم خودڪشي حرام آهي جيئڻ جو حوصلو رکي ڪري آءُ رئيس مير هزار خان جي حويلي ۾ ڪم ڪار ڪرڻ لڳس، هڪ ڏينهن جيئن آءُ حويلي ۾

ڪم ڪرڻ پهتس تہ خبر پئي رئيساڻي ڪنهن شادي تي ويل هئي آءُ ٻن ڪمرن جي صفائي ڪري رئيس جي ڪمري ۾ صفائي جي لاءِ داخل ٿيس تہ رئيس مونکي گهوري ڏسڻ لڳو رئيس ڏسندي ڏسندي ڪمري مان ٻاهر نڪري جلدي ۾ واپس ٿيو اچڻ شرط دروازو لاڪ ڪري مون طرف وڌيو، آءُ هيسل هرڻي جيان ڪمري ۾ پڇڻ لڳس رئيس مير هزار ڪي ڪوڙ ايلاز منتون ڪيم پر هن هڪ بہ نہ ٻڌي منهنجي عزت پائمال ڪئي، آءُ زندگي کان بيزار ٿي خودڪشي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي پر خدا ترس ماڻهن روڪيو هينئر آئون ٽڪيل مسافرن وانگر جيان پئي ، مان رئيس جي حويلي ۾ ڪم ڪرڻ بدران پنڻ کي پسند ڪيو ڇڏهن اسان جي هڙئي سهارا کسجي ويندا آهن تہ پوءِ ماڻهو آهڙو رستو اختيار ڪندو آهي شايد خدا جي اها ئي مرضي آهي الله پاڪ جي رضا تي راضي آهيان...

آخر ۾ ڪيس صلاح ڏيندي چيم اهو تہ تو سڀ سٺو ڪيو هاڻي اهو ئي بهتر ٿيندو تہ ڪنهن سان شادي ڪري ڇڏ پنڻ بہ ڪو سٺو عمل ڪونهي.

اڄ پڻ اڪڙين سڄڻ پنهنجا ساريا

پر پنجوءَ ويهي ڪيهي ڪندين ڳالهڙيون
ڄاڄي ماڄي موٽي ويا ور وني ڏيئي
خبر ڪا نہ پيئي تہ ڏاج ڏنائون ڪيترو

دنيا سفر آهي. انسان اڄ هت تہ سڀاڻي ڪو نہ هوندو، ٿورن ڏينهن جي حياتي لاءِ انسان هت ڇا ڇا نٿو ڪري، پنهنجي حياتي جي هر هڪ پل کي آرامده بڻائڻ لاءِ ڇا ڇا نٿو سوچي، پوءِ جڏهن موت جو وقت اچي ٿو تہ سڀني شين کي ڇڏي ڪيس هٿين خالي جهان ڇڏڻو ٿو پوي. آخري سفر ۾ ڪيس چار پنج وال ڪپڙو ڪفن جو ۽ سندس آرامگاهہ لاءِ بہ اڍائي وال هر چورس زمين نصيب ٿئي ٿي، آخر لاءِ اهو ڪجهہ ڪٽي وڃي ٿو جيڪو هن دنيا ۾ هو ڪري ٿو سٺي عمل کان سواءِ ڪجهہ بہ ڪم ناهي ايندو هاءِ حياتي.

دنيا ۾ انسان پيدا ٿيڻ کان وٺي مرڻ تائين اهو موت ۽ حياتي جو سلسلو جاري آهي. روزانو دنيا ۾ ڪيترائي ماڻهو مرن ٿا ۽ ڪيترائي نوان ٻار پيدا ٿيندا رهن ٿا. آبادي جو سلسلو جاري آهي ۽ ان وقت تائين جاري رهندو جيستائين هي جهان قائم آهي.

موت تہ بر حق آهي ۽ ان کان ڪنهن کي بہ انڪار ڪونهي، اهو احساس مون کي تڏهن ٿيو جڏهن 02-09-2010 تي پياري دوست ٻجار جان ٻول فون تي عبدالوهاب ڀوڙ جي فوت ٿيڻ جو اطلاع ڏنو. يقين ڪريو ان ويل آئون جهري پيو هوس، ڇو تہ عبدالوهاب ڀوڙ منهنجو پيارو دوست ۽ هڪ کرو انسان هو هميشہ سچ ڳالهائيندڙ مٺڙو ماڻهو هو. عبدالوهاب ڀوڙ پنهنجي مختصر زندگي جي 30 بهارن ۾ سٺا دوست ناهيا هئا، سٺا دوست سندس ڪمزوري هوندا هئا. هو سٺن دوستن جي سٿ ۾ ڏاڍو خوش ٿيندو هو ۽ اصل ٽڙي پوندو هو ۽ مرڪ سندس چپن

تان لهندي ئي ڪو نہ هيس. جڏهن تہ آءُ نماڻو نوناري حفيظ سومرو جونگل شهر ملڻ ويندا هئاسون تہ ڏاڍو خوش ٿيندو هو. اصل ڪپڙن ۾ نہ ماپندو هو، شروع شروع ۾ جڏهن منهنجي هن سان ٿل جي هڪ نيوز پيپر جي آفيس ۾ واقفيت ٿي هئي تہ ان وقت مون کي اهو اندازو ئي ڪو نہ هو تہ هي پيار محبت حساس دل جو مالڪ سيني جو دوست انسانيت سان پيار ڪندڙ هڪ سٺو صحافي ٿي جلدي سڄ جيان ايري ايندو، تمام ٿورڙي عرصي ۾ هن بيباڪ جرئتمند ۽ سنڌ دوست صحافي ٿي ڏيکاريو. هن هميشہ غريبن مظلومن، بيوس، يتيمن جو آواز ايوانن تائين پهچايو.

يقين ڪريو مون هن دور ۾ جتي رڳو لالچ ۽ لوڀ هجي جتي صحافين جا ڪئي روپ هجن اتي عبدالوهاب پهوڙ جي شخصيت مون کي کير جيان پاڪ ۽ صاف لڳندي هئي، جو تہ هن ۾ منافقت ڪا نہ هئي. هر ڪنهن سان کلي کيڪاري ملندڙ عبدالوهاب جو دامن هميشہ پاڪ رهيو. پاڻ 01-03-1980 تي چاچي سينڌل خان پهوڙ جي گهر ۾ جنم ورتو هو. چاچي سينڌل هن جي سٺي پرورش ڪئي اعليٰ تعليم ڏياري ۽ صحافتي ڪردار ۾ پڻ ساٿاري رهيو پر چوندا آهن تہ سٺن ماڻهن جي حياتي تمام گهٽ هوندي آهي. ايئن اسان جو يار هيپاٽائيٽس سي ۽ بي جهڙن موضي مرضن جي ور چڙهي ويو. چاچي سينڌل خان ۽ ننڍي ڀاءُ عبدالقادر وسان ڪو نہ گهٽايو پر سندس دوستي جي ناتي تحت نماڻي نوناري بہ گهٽ ڪو نہ ڪئي، جنهن هن سان ٿل کان وٺي ڪراچي حيدرآباد ۽ اسلام آباد تائين ساٿ نڀايو. پر سائين ڪجهہ بہ نہ ٿو ڪري سگهي. جيئن رب جي رضا ٿئي ايئن اسان کان پيارو دوست يارن جو يار عبدالوهاب پهوڙ وڇڙي ويو.

اڄ يقينن هو اسان جي ساٿ ۾ تہ ناهي رهيو پر هن جون يادون اڄ بہ اسان سان گڏ آهن ۽ هو اڄ بہ عبدالقادر جي روپ ۾ اسان سان گڏ آهي. لطيف سرڪار فرمائي ٿو تہ:

عاشق زهر پياڪ وهہ ڏسي وهسن گهڻو
ڪڙي ۽ قاتل جا هو هميشہ هيراڪ
لڱن لئون لطيف چئي فنا ٿيا فيراق
توڙي چکنن چاڪ تہ بہ آهہ نہ سلن عام سين

عبدالوهاب پهوڙ بہ زندگي ۾ ڪيئي تڪليفون سٺيون، موتمار ڌمڪيون مليس پر هن سامراجي قوتن اڳيان هار نہ مڃي. هن ذهن ۽ ضمير جي زنده هجڻ جو ثبوت ڏنو غيرتمند صحافي ۽ ڌرتي ماتا جي پٽ هجڻ جو ثبوت ڏنو اهو ئي سبب آهي جو ڪيئي سال گذرڻ باوجود بہ

اسين هن ڪي نہ وساري سگهيا آهيون. پر هن ڪي اڄ بہ جونگل شهر جي زرخيز مٽي ڍَڪي ساري پئي. گهر ڀاتين مٽن مائٽن سميت ٿل جي دوستن ڪي اڄ بہ وهاب جي ڏاڍي سڪ لڳندي آهي جيئن لطيف سائين فرمايو آهي تہ:

اڄ نہ اوطاقن ۾ طالب تنوارين
آديسي اٿي ويا، مڙهيون مون مارين
جيڪي جيءُ ڪي جيارين سي لاهوتي لڏي ويا.

(هي مقالو مرحوم عبدالوهاب ڀهوڙ جي پهرين ورسي جي موقعي تي پڙهيو ويو.2011-02-02)

غربت جي سزا

ڪاٽن جا ڪپڙا پائڻ منهنجو شوق هيو جڏهن آءُ اسڪول کي الوداع چئي ڪاليج ۾ داخلا ورتي هيم، پڙهڻ جو مون کي ڏاڍو شوق هيو منهنجي خواهش هئي ته ڪميشن پاس ڪري وڏو آفيسر ٿيان. ڪاليج ۾ منهنجا ٻه دوست سرمد ۽ آڪاش هئا اسان جي دوستي سڄي ڪاليج ۾ مشهور هئي اسين ٽئي دوست پڙهڻ ۾ ڏاڍا هوشيار هئاسين. پر مون کي بابا ڪميشن پاس ڪرڻ کان اڳ ۾ ئي هڪ پرائيوٽ ڪلينڪ ۾ ڊاڪٽري جي ڪورس ڪرڻ لاءِ ويهاريو. آءُ مجبورن بابا جي خواهش مطابق هڪ مشهور ڊاڪٽر وٽ ڪم ڪرڻ شروع ڪيو دوستن کان سواءِ مزو ته نه پئي آيو پر بابا جي خواهش اڳيان مجبور هيم، پوءِ منهنجو اڪثر ڳوٺ وڃڻ نه ٿيندو هو. ايتري ۾ پورا چار سال ٿي ويا. ايتري وقت تائين آءُ ڳوٺ جي حال احوال کان نه واقف رهيس چو ته اسان جو ڳوٺ شهر کان تمام پري سرحدي پٽي تي واقع آهي.

اڄ مون کي پنهنجي سوٽ جي شادي جو ڪارڊ اچي مليو وڃڻ ضروري سمجهيم، آءُ جڏهن شهر کان ڳوٺ پهتس ته دل ۾ خيال ٿيو. شادي سڀاڻي آهي چو نه اڄ سرمد سان ملي اچان آءُ جڏهن سرمد جي گهر پهتس ته هن جي پوڙهي ماءُ نڪري آئي مون هن کان سرمد جي پڇا ڪئي ته هن جي اکين ۾ پاڻي اچي ويو. مون پڇيو ماسي ڏي خبر امان سرمد جي ته سرمد جي امڙ ٿڌو ساهه کڻي چيو بس ڙي اَبا پڇا نه ڪر تون جڏهن کان شهر ڇڏي ويو آهين منهنجي ٻچڙي کي الائي ڇا ٿي ويو آهي. ايتري ۾ آڪاش به اچي ويو منهنجي پڇڻ تي هن مون کي پيرائتي خبر

ٻڌائيندي چيو تہ يار حاڪم توکي تہ خبر آهي پاڻ واري ڪاليج ۾ وڏيري انور خان جي ڌي شبنم پڙهندي هئي سرمد کي ان جي نازن ادائن موهي وڌو هو هن کي دل ئي دل ۾ چاهڻ لڳو هو صفا محبت ۾ مست ٿي ڦرندو هو. هڪ ڏينهن منهنجي طبيعت خراب ٿي پئي آءُ مسلسل چار ڏينهن ڪاليج نہ ويم تڏهن هو منهنجي پيڻ شازيہ سان گڏ منهنجي طبيعت پڇڻ آئي هئي. آءُ ان مهل حيران ٿي ويس تہ شبنم اسان جي گهر اچ ڪيئن آئي آهي ڪجھ گهڙيون ترسڻ کان پوءِ هوءِ هلي وئي. مون کي منهنجي پيڻ ٻڌايو تہ هو هن جي سهيلي ۽ ڪلاس فيلو آهي هفتي کان پوءِ جڏهن مان ڪاليج ويس تہ سرمد اداس نظر اچي رهيو هو پڇيو مانس يار سرمد ڇا ڳالھ آهي اڄ تون ڏاڍو اداس آهين تنهنجو هميشہ مرڪندڙ چهرو اڄ ڇو ڪو مايل آهي....؟

بس يار آڪاش هاڻي تہ مون کي شبنم جي چاهت چريو ڪري ڇڏيو آهي پر ڇا ڪريان مون ۾ اظهار جي بہ همت نہ آهي سرمد ڳالھ ڪندي پنهنجا لڙڪ روڪي نہ سگهيو يار سرمد مون کي هڪ طريقو سمجھ ۾ اچي ٿو تہ هڪ خط شبنم جي نالي سان ڪاليج واري ايڊريس تي پوسٽ ڪر جنهن ۾ سندس محبت جو اظهار ڪري ڇڏيس ۽ ها...وري پاڙي وارا چوندا آهن تہ جيڪي ماڻهو پير جمن شاھ جي درگاھ تي سوالي ويندا آهن اهي خالي هٿين ناهن موٽندا. پوءِ اڄ جمعي رات بہ آهي هل تہ هلي ٿا دعا گهرون. ٻئي ڏينهن سرمد خط پوسٽ ڪرڻ بجاءِ مون کي ڏنو آءُ موڪل ملندي ئي مين گيٽ وٽ پنهنجي پيڻ شازيہ سان گڏ بيٺل شبنم کي ڏنو، جيئن سومر جي شام آءُ ۽ سرمد موٽر سائيڪل تي چڙهي پير جمن شاھ جي درگاھ پهتاسون تہ سرمد روضي ۾ سيراندي طرف ويهي محبت جي خيرات گهري رهيو هو. جيئن ئي دعا گهري اکيون کوليائين تہ سامهون پيرانڌي طرف کان شبنم کي دعا گهرندي ڏٺائين. نيڻ نيڻن سان مليا، ٻنهي جو هوش اڏامي ويو هو هڪٻئي ڏانهن ڏسندا ئي رهيا اکيون گهوريندڙيون رهيون. سرمد همت ڪري اٿيو پلاسٽڪ واري مناني سان پريل ٿيهلي ڪنيائين ورهائيندي ورهائيندي هن شبنم ڏانهن هٿ وڌايو، هن ٻڪ کولي جهليو سرمد مناني سان گڏ گلاب جا گل بہ هن جي ٻڪ ۾ وڌا هو مرڪي ايئن جيئن مکڙي مان گلاب ٽڙيو هجي. مسٽر سرمد توهان هت بہ آيا آهيو.....؟ شبنم خاموشي جا تالا ٽوڙي چيو. سرمد هٻڪندي جي ها مان هت پيار پنڻ آيو هوس. سو مون کي ملي ويو. شبنم ٺهڪ ڏيندي چيو تہ ڏاڍا ڪي ڀاڳن وارا آهيو. ڪير آهي اها خوشنصيب جنهن اوهان کي موهي وڌو آهي...؟

پوءِ هو اهڙي طرح پيار جي ٻنڌڻن ۾ ٻڌجي ويا جنهن جو ٽٽڻ ئي ناممڪن هو سڄي رات سرمد ۽ شبنم جمن شاهه درگاهه جي اڳر تي پئي سڪ جا سڱا سوريا، خبر نه پئي صبح ٿيو، اسين واپس ڳوٺ پهتاسون، سرمد اڄ ڏاڍو خوش هيو ڪاليج کان واپس تي شام جو گهروياسين اڄوڪي رات ٻنهي جي محبت جي پهرين رات هئي ٻنهي جي اکين مان ننڊ ڪوهين ڏور هلي وئي هئي شبنم پنهنجي بيڊ تي پئي پاسا ورايا ته سرمد پنهنجي ڪڪائين گهر جا پنجر پئي ڳڻيا ايئن ٻئي محبت ۾ ديوانا ٿي ريا جو هڪ پل به پري نه رهي سگهندا هئا.....

هڪ ڏينهن شبنم سرمد کي چيو ته ڪالهه منهنجو چاچو ۽ چاچي منهنجي سڱ لاءِ آيا هئا، پر بابا اهو فيصلو مون تي ڇڏيو آهي. هن سرمد جي ڪومايل چهري تي نظر وجهندي چيو اهو ٻڌي سرمد جي منهن مان مرڪ هوا ۾ اڏامي ۽ هو سوچن جي سمنڊ ۾ غوطا کائڻ لڳو ته پوءِ تو ڇا سوچيو ۽ سرمد مان ٻئي ڪنهن جي ڪنوار نه ٿيندس....؟ سرمد کي پل سوچن ۾ گم ٿيندي چيو ته ڇا شبنم تنهنجي گهر وارا مون کي قبول ڪندا...؟ چريا منهنجي پاپا جهڙو ڪنهن ڏي جو پيءُ نه هوندو مونکي بابا تي فخر آهي ته هو منهنجو هر فيصلو قبول ڪندو پر شبنم آءٌ هڪ غريب ٽيڪسي ڊرائيور جو پٽ آهيان منهنجا ڪکاوان گهر اٽئي مهل نه ماڙيون منهنجو تعلق هڪ غريب گهراڻي سان آهي ڇا تون قبول ڪندينءَ چوندا آهن نه محبت انڌي ٻوڙي ۽ گونگي ٿيندي آهي جنهن سان لڳي توڙ نڀائي .!.

سرمد جا اهي لفظ ڪو نه هئا ڄڻ گرم شيعو هو جيڪو شبنم مٿان هارجي پيو هو ڪاوڙ مان ڳاڙهي ٿي وئي هڪ زوردار چماٽ سرمد کي هڻندي چيائين ته پوءِ تو منهنجي دولت خاطر مونسان محبت ڪئي.....؟ پليز شبنم آءٌ انهن ماڻهن مان ناهيان...منهنجي غلطي صرف اها آهي جو هڪ غريب گهراڻي ۾ جنم ورتو آهي ڇا انهي ۾ منهنجو قصور آهي.....؟ جنهن جي هي سزا ٿي ڏين. مون کي خبر آهي ته تو مونسان بي انتها محبت ڪندين آهين هنيئر تون پلي ڪاوڙ ڪر تنهنجي ڪاوڙ گهٽا ڏينهن نه هلي سگهندي، هڪ ڏينهن تنهنجي ڪاوڙ منهنجي پيار اڳيان هار ڪائيندي ان ڪري سنو آهي ته مون کي اذيتون نه ڏي سرمد شبنم اڳيان هٿ جوڙيندي عاجزي مان چيو سرمد هاڻ تنهنجون راهون الڳ آهن مان تولاءِ مري ويس تون مون لاءِ. ڇا مان تو جهڙي غريب ٽيڪسي ڊرائيور جي پٽ سان پيار جي شادي ڪري پنهنجي پياري بابا جي عزت جي رسوائي نه ڪندس ايئن هرگز ڪڏهن نه ڪندس مان پنهنجي محبت جو انت آڻي سگهان ٿي پر بابا جي عزت کي رسمن آڏو رسوا نٿي ڪري

سگهان ائين چئي هو رواني ٿي وئي سرمد پويان سڏن مٿان سڏ ڪندو ئي رهجي ويو.

ڪافي ڏينهن گذري ويا هئا مگر شبنم سان سرمد جي ملاقات نہ ٿي سگهي سرمد هر وقت پريشان رهندو هو. وار وڪريل وڏي ڏاڙهي پنهنجي صحت جو ڪو بہ خيال نہ هئس، هڪڙي جاءِ تي پيل هوندو هو، مائٽن جي گهڻن دلاسن ۽ علاج سبب هو وڃي ڪجهہ ٺيڪ ٿيو تہ شبنم جي پنهنجي ماسات وڏيري منصب خان سان شادي ٿي وئي جيئن شبنم جي شادي جو ٻڌائين تہ ويتر حالت خراب ٿي پيس مائٽن ڪافي علاج ڪرايو پر هو وڇوڙي جي صدمي ۾ ذهني توازن وڃائي ويٺو هاڻي تہ هو هر وقت گهٽين ۾ آوارا ڦرندو آهي نہ ڄاڻ اٿس نہ سڃاڻ ماڻهو سڀ چريو چوندا اٿس.

سرمد جو اهڙو درد ڀريو داستان ٻڌي منهنجي اکڙين ۾ پاڻي اچي ويو ۽ آڪاش کي ساڻ ڪري رهبر چوڪ پهتس جتي فٽپاٿ تي سرمد بي حال پيو هو. آءُ لڙڪ روڪي نہ سگهيس يار سرمد ڏس تو پنهنجا ڪهڙا حال بڻائي ڇڏيا آهن ڏس آءُ تنهنجو دوست حاڪم آهيان. توسان ملڻ آيو آهيان ايتري ۾ سرمد چوڻ لڳو تہ ڇا تو منهجي شبنم کي ڏٺو آهي؟ ايئن چئي وٺي ڊوڙڻ لڳو شرارتي ٻار هن کي چريو چريو چئي پٿر هڻڻ لڳا. منهنجي اکين مان لڙڪ وهي رهيا هئا دل ۾ سوچي رهيو هوس تہ ڪاش پيسي جا پوڄارن پنهنجي ذاتي انائن ڪري هن کي محبت جي ڄار ۾ ڦاسائي چريو ڪري ڇڏيو ڪالهہ هو هڪ ذهين شاگرد ۽ سٺو ليکڪ هو منهنجي اکين ۾ رڳو افسوس جا ڳوڙها ها ۽ شبنم جي ڪيل وار تا تي ڏک هو ۽ سرمد جي وڃائجي وڃڻ جو افسوس.

جيون سارو سور

اها حقيقت آهي تہ عورت هر روپ ۾ انتها جي حد تائين پيار ڪندي آهي ۽ اظهار گهٽ ڪندي آهي شازيہ ٽيهہ سال اڳ سارنگ سان ڪورٽ مئريج ڪئي هئي. وقت ۽ حالتون انسان کي ڪٿان ڪان وڃي ڪٽي بيهارينديون آهين، آهي سڀ قدرت جا فيصلا آهن اميرن کي فقير ڪري، فقيرن کي امير ڪري سڀ قدرت جي هٿ وس آهي، جنهن کي هن جهان ۾ ڪير بہ چئلينج نٿو ڪري سگهي.

آءٌ معمول موجب روز شام جو ڪيئي گهٽيون ڪراس ڪري وڃي ڪرڪيٽ گرائونڊ ۾ ڪرڪيٽ کيڏندو هوس. هر روز آءٌ شازيہ کي پريشاني جي عالم ۾ ڏسندو هوس ڇو تہ شازيہ وارن جو گهر بلڪل اسان جي گرائونڊ جي پرسان هو، اڄ بہ آءٌ جيئن ئي سندس گهر آڏو گذريس تہ شازيہ کي پريشاني جي عالم ۾ ڏسي دل سٽ کاڌي تہ ڪانئس انساني همدردي تحت وڃي ڪجهہ پڇانس پر دنيا داري جي رسم رواج آڏو آءٌ مجبور هيس، چاهڻ باوجود بہ ڪجي ۾ نہ سگهيس.

شازيہ عمر ۾ ايتري وڏي نہ هئي پر گهر جي مسئلن، مڙس جي روين، روز جي جهيڳڙن، جوان ڌيئرن جي پريشاني سبب 40 سالن بجاءِ 60 سالن جي لڳندي هئي پنهنجن ڪان پري ڏکن جي ماريل شازيہ سوچي رهي هئي تہ ٽن جوان ڌيئرن کي ڪيئن پرڻايان...؟ ڇو تہ شازيہ جو مڙس انتهائي غريب ۽ بيو موالي هو ڪنهن بہ ڪم جو ڪو نہ هو مٿان وري ڌيئرون جواني جون حدون ڪراس ڪري رهيون هيون ۽ رشتا اچڻ بہ بند ٿيڻ لڳا، شازيہ ويچاري اڪيلي سر گهر جو خرچ هلائي، ڌيئرن جون

شاديون ڪرائي يا پنهنجي بيماري تي خرچ ڪري، جيڪا ٽي بي جهڙي موضي مرض ۾ مبتلا ٿي چڪي هئي ويچاري بيمار عورت گهر جو ڪم ڪار ڪري يا ٻارن جي سنڀال ڪري، اڄ به رت جون الٽيون اچڻ جي ڪري بي حال ٿي پئي هئي، مٿان رات جي ماني پچائڻ جو ٽائيم به اچي ويو هو، ٽئي ڏيئرون سهيلي جي شادي تي وڃڻ جي ڪري گهر جو سڀ ڪجهه هن جي حوالي ڪري ويون هيون. پر بيمار بت ڏکن جي ماريل سوچن ۾ مبتلا شازيه جي بدن ۾ ايڏي طاقت به ڪانه هئي جوا ٿي ڪري ماني تيار ڪري، پر چوندا آهن ته ڏک ۽ سوچون انسان ڪي اڌوهي جيان ڪائيندا آهن. تيئن شازيه ويچاري جو به وڃي هڏاهون پڃرو بچيو هو. رات ٿيندي ئي مڪان مان موالي مڙس پينگ جي نشي ۾ الوٽ ماني ماني ڪندو گهر اچي پهتو شازيه وو شازو ڪٿي مري وئي آهين ماني ته ڏي نياڳي بک ۾ صفا مري ويس......!

ويچاري شازيه ۾ همت نه هئي ته اٿي پنهنجي ور ڪي جواب ڏئي سگهي. ننڍڙي پٽ معصوم لهجي ۾ چيو بابا امڙ جي طبيعت ٺيڪ نه آهي، ان ڪري ماني نه پچائي سگهي آهي هو تپي باهه ٿي ويو هڪ هٿ ۾ مڏي ڪهاڙي هئي هٿ سان شازيه ڪي بجو ڏيندي ڪهاڙين جا زوردار وار ڪيائين، ويچاري شازيه جي ڪمزور جسم ۾ رت جي ڪمي هجڻ ڪري اڳي خالي هڏا پئي نظر آيا. ڏک لڳڻ سان ڪٽ تان هيٺ پٽ تي ڪرندي ئي ساهه ڏنائين، معصوم ٻارڙا ماءُ جي اهڙي موت تي ڪيهون ڪري روئڻ لڳا. سارنگ جهٽڪي سان ائين فرار ٿي ويو. جئين باز هوا ۾ اڏامي وڃي چا سنڌي عورت جا ورائين ٿيندا آهن جهڙو سارنگ آهي نه ڪام ڪا نه ڪاج ڪا دشمن اناج ڪا حيف هجي اهڙي مڙسن تي جيڪي زال ڪي جانور سمجهن ٿا.

انصاف ڪٿي آهي.....؟

آئون ننڍپڻ کان ئي طبيعت جو ڏاڍو حساس آهيان ڪنهن کي به ڏکندو ناهيان ڏسي سگهندو منهنجي دل تڙپي پوندي آهي اکيون لڙڪن سان پرجي وينديون آهن. آءُ ننڍي هوندي کان وٺي غزل گيت ڪهاڻيون شوق منجهان لکندو پيو اچان، ڪافي ڪوشش جي باوجود به آءُ ڪنهن اخبار يا رسالي ۾ پنهنجي تخليق شايع ڪرائي نه سگهيس. ان کان بعد مون لکڻ بند ڪري ڇڏيو اها خبر جڏهن منهنجي گهري دوست عطاء محمد کي پئي ته مون لکڻ بندي ڪري ڇڏيوآهي هو مون وٽ آيو ۽ مون کي سمجهائڻ لڳو ته يار حاڪم تون مطلب پرست آهين يعني تنهنجي شاعري شايع نه ٿي تون لکڻ ڇڏي ڏنو. يار حاڪم ڏس وقت جا وڏيرا رئيس ڪيڏي بيدردي سان پنهنجي مظلوم غريب مارن کي چيپاٽي رهيا آهن. ڪوڙ بي ڏوهه هوندي به جيلن ۾ زندگي گذاري رهيا آهن. معصوم ناريون بي ڏوهه مارجن ٿيون عطاء محمد مون کي سماج ۾ ٿيندڙ ڏاڍاين جا مثال ڏيئي سمجهائڻ لڳو عطاء محمد مهنجي فطرت ۽ حساس طبيعت کان چڱي طرح واقف هو. هو اسان جي گهر کان پريرو شاخ واري مشن تي چوڪيدار هو ان وقت چوري چڪاري جو ڊپ هوندو هو ان ڪري هو اتي چوڪيداري ڪندو هو ڪلهه جيئن ئي جمعي جو ڏينهن هو اسين سڄو ڏينهن ڪچهري کان بعد مان سج لهڻ مهل موڪلائي گهر روانو ٿيس آئون رات جو ڏهين وڳي مس وڃي ڪٽ تي ستس اٿلندي پٿلندي خبر ناهي ڪهڙي مهل ننڊ اچي وئي ڪلاڪ کان بعد دروازي جي ٺڪ ٺڪ تي جاڳ ٿيم. آءُ پهريان ته ڊڄي ويم پر وري به همت ڪري پڇيم ته

ڪير آهين، حاڪم آءُ آهيان عطاء محمد مون عطاء محمد جو نالو ٻڌي ۽ جلدي دروازو کوليو ته عطاء محمد سان گڏ هڪ ٻيو همراهه بيٺو هو ساڻن گڏ هڪ ڇوڪري به هئي آءُ ڪاوڙ مان ڳاڙهو لال ٿي ويس منهنجي سٽل جذبن هڪ ڀيرو ڀيهر جوش کاڌو آءُ ڪاوڙ مان عطاء محمد کي الائي ڇا ڇا چئي وينس ايتري ۾ بابو به جاڳي پيو بابو ان ڇوڪري کي ڏسندي ئي رڙ ڪندي چيو اي نياڻا ڇورا وري هي ڪنهن جي لڄ اغوا ڪري آيا آهيو ، عطاء محمد اصل حقيقت ٻڌائيندي چيو ته چاچا هي پر واري ڳوٺ جي ڇوڪري آهي اسان هن کي اغوا ناهي ڪيو هن سان ته پنهنجو ڀاءُ ظلم ڪري رهيو آهي اها ڳالهه ٻڌي امان چيو ته ابا ڀاءُ جي ڀلا پنهنجي پيٽ سان ڪهڙي دشمني هوندي. اها ڳالهه ٻڌي رضيه روئيندي چيو ته امان سڀ ڀائر هڪ جهڙا ناهن هوندا. مون ادا عطاء محمد کي ٻڌايو ته مون سان ڪهڙي ويڌن ٿي آهي بابا اها ڳالهه ٻڌي ڪٽ تي ويٺل عطاء محمد ڏانهن وڌيو. ان کان حقيقت پڇڻ لڳو عطاء محمد چوڻ لڳو ته چاچا اسان معمول مطابق چوڪيداري ڪري رهيا هئاسين ته اوچتو ڇوڙين جو آواز منهنجي ڪنن تائين پهتو مون يقدم ۾ ٽارچ ٻاري ان ڏانهن رخ ڪيو، ڏٺو ته ڪارن ڪپڙن ۾ ملبوس ڊوڙندڙ ڇوڪري نظر آيم آءُ ۽ مراد ان طرف ڊوڙياسين ۽ آواز ڏنوسين ته اتي بيهي رهه ڇوڪري بيهي رهي هڪ جوان ڇوڪري ڏسي مون کان ڇرڪ نڪري ويو مون کي پڪ ٿي ته ڇوڪري ڪنهن وڏي ڪهاڻي جو ڪردار آهي مون پڇيو ته ڇوڪري تون ڪير آهين ڪيڏانهن ٿي وڃين ته هن ڳالهائڻ شروع ڪيو ته آءُ پر واري ڳوٺ رئيس شهمير خان جي ڳوٺ آهيان، اٺ سال اڳ اڄان منهنجو پيءُ زنده هيو اسان جو وقت تمام سٺو گذرندو هيو، شايد خدا کي اسان جون خوشيون منظور نه هيون بابا هن دنيا مان لاڏاڻو ڪري ويو. اسان جو وقت ڏکيو گذرندو لڳو ادا جمع پنهنجي لاءِ پاڙي واري آچر جي ڌي جو سڱ ورتو ۽ منهنجي ٻانهه آچر جي پائٽي سڪندر جي نالي ڪئي. آءُ ان سودي کان بي خبر رهيس آخر ڪار ادا جمع جي شادي کي 2 سال گذريا، مون به مئٽرڪ جو امتحان پاس ڪيو، مون کي ان سوديبازي جي ڪالهه رات خبر پئي جڏهن آچر پاڙي جا ماڻهو وٺي ادا جمع کي چيو ته هاڻي ڇوڪري وڏي ٿي وئي آهي، مون کي شادي لاءِ تاريخ ڏيو ادا هائو ڪار ڪئي، مون امان کي چيو ته هي مون سان ڪهڙو ظلم پيو ٿئي منهنجون دانهون ڪوڪون ڪنهن به نه ٻڌيون، منهنجي لڙڪن سڏڪن جو ڪو به داد فرياد نه ڪيو ويو. ڪهاڻي اڌ ۾ ڇڏي رضيه روئڻ لڳي وري ٿڌو ساهه ڀري چوڻ لڳي چاچا مان ٻچڙي ناهيان مان يار لاءِ ڀڳي ناهيان، مان ته واهه

۾ ٽپو ڏئي خودڪشي لاءِ پڳي هئس. هنن مون کي ڇو روڪيو، مان اهڙي جيئڻ کان مرڻ ٿي چاهيان.

عطاء محمد چيو ته چاچا مان ٻه آچر واري پاڻتي سڪندر کي سجاڻان سچو ڏينهن شراب، هيروئن جي نشي جي حالت ۾ هوندو آهي پنهنجي پرائي جي ڪا خبر ڪا نه اٿس. بابا ٽتو ساهه پري چيو ها پٽ صفا انڌير ننگري لڳي پئي آهي. رب مڙيئي چڱو ڪندو، هاڻي نياڻي کي گهر ڇڏي اچو اها ڳالهه ٻڌي رضيه روئڻ لڳي ۽ چوڻ لڳي ته اهي مون کي ماري ڇڏيندا، مون کي اوڏانهن نه موڪليو، بابا چيو ائين ڪو نه ٿيندو آءُ تو سان گڏ آهيان، تنهنجو پيءُ مرحوم علاءُ الدين منهنجو به دوست هيو، آخر جمعو به عزت ضرور ڪندو. نيٺ اسان رضيه کي وٺي سندس گهر ڇڏڻ لاءِ نڪتاسين پر وارو ڳوٺ ٿوري پنڌ تي هيو. بابا جمع خان کي سڏ ڪيو ٿوري دير بعد جمعو ٻاهر نڪري آيو هٿ ۾ پسٽل هيس ڇڻ هن کي رضيه جي گهران نڪرڻ جي خبر ئي نه هئي بابا مختصر احوال سان جمع خان کي سمجهايو نيٺ جمع خان چيو ته چاچا توهان منهنجي پيءُ جا دوست آهيو، مون کي اوهان لاءِ عزت آهي. پر رضيه کي ائين نه ڪرڻ کپي ها، پڙهي لکي آهي، بابا رضيه جي مٿي تي هٿ رکي چيو ته ڏيءُ الله چڱو ڪندو، چڱو جمع پٽ هاڻي اسان هلنداسين اسان اڃان پنهنجي گهر ئي نه پهتاسين ته رات جي خاموشي ۾ ٻه فائر ٿيا فائرنگ سان گڏ رڙيون پڻ شروع ٿي ويون. ان دانهن ڄڻ ته زمين کي ئي لوڏي وڌو. مون بابا وارن کي چيو ته رضيه ڪاري ٿي ڪسجي وئي بابا يقين ئي نه پئي ڪيو، خبر جيئن ئي صبح جو خبر پئي ته رضيه پنهنجي يار سان ڀڄڻ جي ڪوشش ڪئي پر جمع خان ڏسڻ شرط ماري وڌو. منهنجو ته مغز ئي چڪرائڻ لڳو، عجيب قسم جي غمگيني ڇانئجي وئي دير سان خبر پئي ته جمع خان ٻڌجي ويو ڏينهن گذريا، جمع غيرت جو ڪيس لڪائي آزاد ٿي گهر آيو. بي ڏوهه معصوم رضيه جي نه ڪا داد نه فرياد ٿي ، سوچڻ لڳس ته معصوم رضيه جهڙيون معصوم نياڻيون آخر ڪيتري تائين سنڌ ۾ قتل ٿينديون رهنديون. سنڌ جي ماڻهن کي ڇا ٿي ويو آهي آخر اڃان ڪيتري تائين وڏيرن جي هٿن ۾ ڪيڏندا ۽ غيرت جي نالي تي ڪڏي رسمن جوپيا پيٽ ڀريندا آخر نياڻين سان انصاف ڪير ڪندو.

(هي ڪهاڻي روزاني پاڪ اخبار ڪراچي ۾ 07-07-2002 تي ڇپي وئي)

ڪرپشن جي ڪيئن پاڙ پٽجي؟

اسان وٽ شايد ئي ڪو اهڙو ادارو هجي جيڪو ڪرپشن کان پاڪ هجي اسان جو ملڪ پاڪستان جيڪو پاڪ گهر يا رهڻ واري جڳهه جي نالي سان دنيا جي گولي تي ڄاتو سڃاتو وڃي ٿو پر ملڪ جي مشينري جا پرزا ڪٽيل آهن سڀ پاڪستان جا ادارا ڪرپشن جو گڙهه بڻيل آهن تعليم کاتي کان وٺندي صحت کاتي تائين روزگار کان وٺندي ڪورٽ ۽ پوليس کاتي تائين هر اداري ۾ ڪرپشن عام آهي ڪم ننڍو هجي يا وڏو ناڻو ڏيڻ کان سواءِ ٿي ئي ڪو نه ٿو سگهي. آهن ته آٽئي ناڻو ته گهر لاڙڪاڻو ڏيڻ کان سواءِ نٿو ٿئي انهن ادارن ۾ ويٺلن جا پنهنجا دليل ۽ مجبوريون آهن حيرت ته ان ڳالهه جي آهي ته سڄي ملڪ خاص ڪري سنڌ صوبي ۾ ڪرپشن عام ماڻهو جو جيئڻ جنجال ڪري ڇڏيو آهي. ڪو به شعبو ان لعنت کان بچيل نظر نٿو اچي ڪرپشن عام ٿيڻ ڪري هاڻي ڪنهن ننڍي کان ننڍي ڪم لاءِ به سرڪاري ادارن ۾ رشوت حق سمجهي ورتي پئي وڃي. ڪجهه عرصو اڳ ڪجهه مخصوص ادارا ان لعنت جو شڪار نه هئا پر هاڻي ته شايد ئي ڪو اهڙو ادارو هجي جتي عام ماڻهو جو مسئلو رشوت کان سواءِ حل ٿيندو هجي. اسان جي ملڪ ۾ سڀني حڪمرانن رشوت کي ختم ڪرائڻ لاءِ ظاهري طرح اعلان ته ڪيا آهن پر ان مرض کي ختم ڪرڻ لاءِ اڄ تائين جوڳا اپاءُ نه ورتا ويا آهن. جنهن جو سبب آهي حڪمران جو ئي ان بيماري ورتل هجن. راشي آفيسرن خلاف قانوني ڪارروائي نه ڪرڻ ۽ معاشري ۾ پيدا ٿيل طبقاتي نظام به رشوت عام ٿيڻ جو وڏو سبب آهي هڪ ته يارهين گريڊ جو ملازم عاليشان بنگلن ۾ رهي ٿو ڪارن تي گهمي ٿو ته ان کان ڪو به پڇڻ وارو نه آهي ته ايترو هي پيسو ان وٽ ڪٿان آيو ان کان ڪو به پڇاڻو ڪونهي ۽

جيڪڏهن ڪو بہ ماڻهو ڪنهن راشي آفيسر خلاف آواز ٿو اٿاري تہ ان راشي آفيسر خلاف ڪارروائي بجاءِ شڪايت ڪندڙ لاءِ مونجهارا پيدا ڪيا وڃن ٿا ان کي مختلف هربن ذريعي بليڪ ميل ڪيو وڃي ٿو ڇو تہ راشي آفيسرن کي مٿين ليول تي پنيرائي حاصل هوندي آهي جنهن ڪري عام ماڻهو راشي آفيسرن خلاف شڪايتون ڪرڻ کان ڪيٻائن ٿا ۽ رشوت خورن لاءِ رستو صاف ٿي رهي ٿو اسان جو ملڪي قانون تہ ٺهيل آهي پر ان تي عمل نٿو ڪيو وڃي ڇڙواڳ ماڻهو تہ هر ملڪ جي معاشري ۾ هوندا آهن پر قانون ۽ حڪمران حڪومت جي ڪنٽرول ۾ هوندا آهن مطلب تہ حڪمران ئي ڪنهن معاشري جي سڌاري جو وڏو ذريعو هوندا آهن. جيڪڏهن ڪجهہ راشي آفيسرن کي قانون مطابق عبرتناڪ سزائون ملن تہ اسان جو ملڪ بہ اهڙين برائين کان پاڪ ٿي سگهي ٿو ۽ عام ماڻهو بنا ڪنهن خوف جي ڪامورن ۽ وڏيرن سان اکيون اکين ۾ ملائي ڳالهائڻ جي جرئت ڪري سگهي ٿو ڇو تہ ماڻهن جي دلين مان خوف واري صورتحال ختم ٿيڻ سان رشوت جو خاتمو ٿي سگهي ٿو ۽ رشوت عيوض ناجائز ٿيندڙ ڪمن ۾ گهٽتائي ٿي ويندي ملڪ جو ان بيماريءَ کان پاڪ ٿيڻ لازمي آهي ٻي صورت ۾ خبر ناهي تہ اسان ۽ اسان جو ملڪ ڪيڏانهن هليو ويندو.

(18 جنوري 2007 تي روزاني ڪوشش اخبار ۾ هي مضمون ڇپيو)

جيئڻ ڪارڻ جيڏيون مون وڏا وس ڪيا...!

زندگي ہ هڪ جستجو آهي ڪڏهن ڏک تہ ڪڏهن سک، اسان جي زندگي جا ہ حصا آهن، وقت ۽ حالتون از خود انسان ۾ تبديليون آڻينديون آهن پر جڏهن ہ انسان تي وقت اچي تہ همٿ هارڻ نہ گهرجي حوصلي کان ڪم وٺڻ گهرجي چو تہ سنڌي ۾ مشهور چوٽي آهي تہ همت مردان مدد خدا انهي چوٽي کي سامهون رکندي اسان کي ہ وقت ۽ حالتن سان منهن ڏيئي مقابلو ڪرڻ گهرجي. جيئن حالتن هٿان ٺوڪر کائي اسان گهٽو ڪجهہ پرائي وٺون چو تہ هي دنيا سکڻ جو موقعو ڏئي ٿي جڏهن اسين ٻئي کي سمجهائڻ کان اڳ پاڻ پنهنجي اندر جي انسان کي جاڳائي ۽ جهنجوڙينداسين تہ اسان جو ضمير زنده ٿي پوندو ۽ 'سان ۾ حالتن ۽ سگهاري قوتن سان مقابلي ڪرڻ جي سگهہ پيدا ٿيندي. ايئن اسان پنهنجي اصل منزل طرف روان دوران ٿينداسين. چو تہ اسان جو اصل مقصد هي نہ آهي تہ اسان پنهنجو ڪم ٻئي تي ڇڏيون پر اسان جو مقصد هي آهي تہ اسان جوان جذبا ڏاريون، وڏڙن جو ادب ڪرڻ سکون ننڍن سان پيار محبت شفقت ڪرڻ سکون، غريبن سان همدردي ڪريون، ڀٽڪيلن کي راهہ ڏيکاريون بڪايلن کي ماني کارايون پر اڄڪلهہ تہ اسان انهن سيني ڪمن کان هٽي ويا آهيو وڏڙن جو ادب ڪرڻ بجاءِ پوڙهائپ ۾ انهن کي گهران تڙي ڪڍي ٿا ڇڏيون. ڇا اسان جي اهائي انسانيت آ....؟ ننڍڙن تي پيار محبت شفقت بجاءِ انهن تي پنهنجي هٺ ٺوڪيل رسمن جا پهاڙ ڪيرايون ٿا......! انهن تي تشدد ڪريون ٿا ۽ ننڍي عمر ۾ ٻي جوڙ شادي ٿا ڪرايون، ڇا اها اسان جي شفقت چئجي....؟ مان سمجهان ٿو تہ اها شفقت نہ پر جبر آهي جيڪو ٻارن تي ٿا ڪريون، غريبن سان همدردي ڪرڻ بجاءِ اسان انهن جي ملڪيتن، گهرن ۽ عزتن ۾ اکين وڌيون وينا آهيون تہ ڪهڙي طريقي سان سندس مٿس حاوي ٿيون ٿا ڇا

انهي ڪي همدردي چئجي؟ اسان ته انسانن جي روپ ۾ وحشي جانورن جيان آهيون جو پنڪيل ڪي راهه ڏيکارڻ بجاءِ انهن کي ڪڏ ۾ ڏڪو ڏيئي ڪيري ٿا وجهون هاءِ ڙي انا پرستي ڪيڏا نه اسان ان انا جي ڪري پوئتي پئجي ويا آهيون، ڪنهن بکايل کي کارائڻ بجاءِ ان تي طنز ڪندا آهيون مان ته پايان ٿو ته اسان انسان ئي ناهيون رهيا. نياڻين جي تعليم جيڪا هن دور ۾ نهايت لازمي ٿي پئي آهي پر اسان وٽ اڄڪلهه پڙهيل لکيل طبقا به جاهلن کان بدتر زندگي گذارين ٿا، نياڻين کي تعليم ڏياري انهن کي روزگار جو ذريعو بڻائين ٿا، پوءِ انهن نياڻين جي زندگي تباهه ٿئي ته پلي ٿئي انهن کي پيسا کپن. نياڻين جو مٿو اڇو ٿي وڃي ته پل ٿي وڃي پر پئسا کپن، تڏهن ته اهي نياڻيون بغاوت ڪري ڪورٽ مئيرج ڪنديون آهن، جڏهن ڇوڪريون ڪورٽ مئيرج ڪنديون آهن. ته ان جي ڪري جهيڙا جنم وٺندا آهن انهن جهيڙن جي ڪري الائي ڪيترن ئي معصوم بيگناهن جو رت وهايو ويندو آهي.

ڪيترن ئي مائرن جون جهوليون خالي ڪيون وينديون آهن، ڪيتريون ئي نياڻيون الهڙ جواني ۾ بيوهه ٿي وينديون آهن. ڪيترا ئي معصوم ٻارڙا يتيم ٿي وڃن ٿا. ڪيتريون ئي ڀينرون پنهنجي ڀائرن کي موڙ ٻڌڻ ۽ شادي جا گيچ ڳائڻ کان رهجي وڃڻ ٿيون. ڇو ته وڃڻ وارا ڪڏهن به واپس ناهن ورندا. انهن لاءِ پنڻ ڪنڻ اجايو آهي پر هڪڙي حديث پاڪ ۾ نبي ڪريم ﷺ فرمايو آهي ته ميت لاءِ پنڻ ڪنڻ حرام آهي پوءِ اچو ته اڄ ڪانپوءِ اسان وچن ڪريون ته انهن جهالت جي رسمن کان آجا ٿيڻ لاءِ هڪ ٿيون جيڪا اسان جي اصل زندگي ۽ جيئڻ جو اصل مقصد آهي ڪي ان مقصد اپنايون ڇو ته سڄاڻن جو چوڻ آهي ته گدڙ جي سئو سالن جي زندگي کان شينهن جي هڪ ڏينهن جي زندگي ڀلي آهي ان ڪري اسان کي حق سچ ضرور چوڻ گهرجي ڇو ته جيت ان ڪري حق ۽ سچ اسان جي ارادن جي مضبوطي سان گڏ اسان لاءِ پڻ عبادت به آهي پوءِ اچو ته اها عبادت گڏجي ڪريون. جنهن سان اسان کي هن دور ۾ به ڪاميابي ملندي ۽ اڳئين دور ۾ به ڪاميابي ملندي هاڻ ڏسڻو اهو آهي ته منهنجو هي ليک پڙهي ڪري ڪيترا دوست انهي نيڪ ڪم ۾ منهنجو ساٿ ڏين ٿا اهو آءُ هاڻي وقت تي ڇڏي ٿو ڏيان ڏسان ته سڀ کان اڳ ۾ ڪير ٿو اچي ان خير واري ڪم ۾ منهنجو هٿ ونڊائي ۽ عوام ۾ سڄاڳي پيدا ڪري ڇو ته هاڻي اسان کي جهالت جو خاتمو آڻڻو آهي علم جي روشني سان اسين سڀ علم پرائينداسين.

(هي مضمون 18 آگسٽ 2009 تي هفتيوار خبر اخبار ۾ ڇپيو ويو)

ماءُ

اڄ ڪاليج ۾ موڪل هئڻ ڪري آئون سڄو ڏينهن ويهي گهر ۾ دوستن جون پراڻيون ساروڻيون ساري انهن جا خط پڙهندي گذاريم. شام جو ننڍڙي پائنچي اچي ٻڌايو تہ چاچا اوطاق تي بجار آيو اٿئي، آئون بجار سان اچي مليس، خير خيريت معلوم ڪرڻ ڪانپوءِ اسين پنهنجي ادبي ڪچهري ۾ مصروف ٿي وياسين، اڄ ڪڪرن بہ چئو طرف آسمان کي ياڪر ۾ پري ڇڏيو هو. آتر طرف کان ٿڌڙي هير بہ گهلي رهي هئي ويتر اسين ادب سان گڏوگڏ موسم مان بہ لطف اندوز ٿي رهيا هئاسين.

ايتري ۾ منهنجو سوٽ مير هزار بہ ٽريڪٽر سميت اوطاق ۾ اچي پهتو. اچڻ شرط هن ٻڌايو تہ ادا حاڪم خبر اٿئي اڄ پنهنجي پاڙي ۾ ڪيڏو ظلم ٿيو آهي. آئون حيرت ۾ پئجي ويس. پر سوٽ ڪهڙو ظلم ڪنهن سان ٿيو. ادا اسان وارو پاڙيسري ولو اڄ پنهنجي پوڙهي ماءُ کي ڪارنهن جي الزام هيٺ ٻيلي ۾ وڻ سان ڦاهو ڏيئي ماريو اٿس. ظلم جي انتها ڪري ڇڏيائين. ٻڌڻ ۾ آيو آهي تہ پوڙهي ماءُ کي وارن کان وٺي گهليندو پئي ويو. پوڙهي دانهون ڪري رهي هئي تہ ابا مون کي نہ مار آئون تنهنجي ماءُ آهيان. ننڍي لاءِ ڪان وٺي تو کي پاليو اٿم. تو لاءِ سور بہ سٺا هيم. اڃا تنهنجي شادي بہ مون ناهي ڏٺي. توکي موڙ بہ ناهن ٻڌا. تون بي گناهہ مون کي ڇو ٿو مارين. آئون ڪاري ڪو نہ آهيان. تنهنجي ماءُ آهيان جنهن تو کي پورا ٻہ سال کير پياريو ۽ عقل جا انڌا اڄ تون ان ماءُ کي مارڻ ٿو چاهين. جنهن تو لاءِ راتين جون راتيون اوجاڳا ڪاٽيا، توتي ڪڪ بہ نہ سنائين، تنهنجي سک لاءِ پئي درگاهن تي دعائون گهريائين. اڄ تون ان ماءُ کي ابيگناهہ هڪ بچڙي الزام تحت ٿو مارين. بس ڪر تون ڪارين آهين. اهو وڏيري جو حڪم آهي. سو اچي اوهان کي

ٻڌائي دل جو بار هلڪو ڪيم. اسين سڀ ڳوٺ وارا واردات واري جاءِ تي پهتاسون. جتي پوليس اڳواٽ بيٺل هئي. آئون اخبار جي صحافي جي حيثيت ۾ لاش جا فوٽو پئي ڪڍيم ته اتي بيٺل وڏيري مون کي روڪيندي چيو بابا هي اسان جي قبيلي جو معاملو آهي. اوهين وچ ۾ نه اچو پوليس لاش کڻي وئي. ولو گرفتار ٿيو. ڪارنهن جي الزام هيٺ آيل نوجوان عابد ڳوٺ ڇڏي ويو. اڄ ان بي رحم وڏيري لاءِ عيد ٿي هئي ڇو ته عابد ان وڏيري جي جا هلاند رسمن جي خلاف هو. وڏيري جي اکين ۾ سدائين ڪنڊو بڻيل هو. جنهن سبب هن پنهجي هاري ولو جا ڪن ڀريا ته تنهنجي ماءُ سان عابد جا ناجائز لاڳاپا آهن. ولو جوش ۾ اچي اها ڪهري ڪارروائي ڪئي ڪجھ ڏينهن ڪان پوءِ عابد جي پيءُ پٽ جي زندگي بچائڻ لاءِ نياڻيون ميڙ ڪري وڏيري کي خير لاءِ راضي ڪيو. وڏيري پنهنجو فيصلو ٻڌائيندي چيو ته ڏنڊ ۾ هڪ سڱ ۽ لک رپيا روڪ ۽ عابد ڳوٺ ڇڏي ويندو قبول آهي يا نه عابد جي پيءُ مجبور ٿي جگر جي ٽڪري لاءِ ها ڪئي عابد ڳوٺ هميشہ لاءِ ڇڏي ويو. وڏيري زور شور سان وري پنهنجو ظلم زيادتيون شروع ڪري ڏنيون. ولو پوليس کي لک رپيا ڏئي ڪيس بي ڪلاس ۾ ڪرائي عابد جي ڀيڻ سان نڪاح ڪيو ۽ مچڻ کي ور ڏئي پيو گهمي اهڙي اولاد ڪان ماڻهو بي اولاد ئي چڱو آهي پوڙهائپ سهارو نه صحيح سور ته نه بڻجندو.

(هي ڪهاڻي 27 نومبر 2005 تي روزاني خبرون اخبار ۾ ڇپيو)

عيد تي مان بہ خريديان ها پر؟

جتي وڏيون ڊگريون هئڻ باوجود روزگار جو ڪو آسرو اميد نہ هجي گهر ياتي بار سمجهڻ لڳن، ڪيسو خالي هجڻ ڪري دوست بہ پري ٿي وڃن تہ اهڙي حالت ۾ ڇا خوشي پنهنجو ڪري سگهي ٿي........! هاڻي تہ بس ٿورڙو ئي محسوس ٿيندو آهي تہ عيد بہ اچڻ واري آهي ۽ پوءِ اها عيد ايندي آهي ۽ گذري ويندي آهي پر پوءِ بہ خوشي جو احساس جنم نہ وٺندو آهي اسان وٽ عيد جي خوشين جي بي رونق ٿيڻ جو هڪ اهم سبب مهانگائي آهي. عام ڏينهن ۾ تہ مهانگائي جا ڪلور هوندا آهن پر عيد جي موقعي تي ان ۾ ٻيڻ ۽ ٽيڻ جو اضافو ڪيو ويندو آهي. معاملو ڪپڙن جو هجي بوٽن جو هجي يا کاڌ خوراڪ جي شين جو عيد جي موقعي تي انهن جون قيمتون آسمان سان ڳالهيون ڪندي نظر اينديون آهن سوچڻ جي ڳالهہ اها آهي تہ هڪ مزدور جنهن جي ڪل ڏهاڙي 120 روپيا هجي ۽ ان جي پنيان هڪڙو وڏو عيال کائڻ وارو هجي تہ اهو ماڻهو ڪهڙي خريداري ڪري سگهي ٿو.؟ ان جو تہ عام ڏينهن بہ سورن ۾ گذر ٿيندو آهي ۽ رکي سکي کائڻ بہ هن لاءِ وڏو مسئلو بڻجيو پوي تہ اهو پنهنجن ٻارڙن لاءِ عيد جي ڏينهن ۾ ڪپڙن ۽ ٻين شين جو بندوبست ڪٿان ڪري سگهندو؟ ٿيڻ تہ ائين گهرجي تہ ههڙن خوشين جي موقعن تي وڌيڪ اگهن وارين شين ڪي بہ گهٽ ڪيو وڃي تہ جيئن مسڪين ماڻهو بہ ان مان فائدو حاصل ڪري سگهن پر هتي ائين ناهي هر ڪو چاهي ٿو تہ سڄي سال جي ڪسر هن ئي موقعي تي پوري ڪجي. اها عيد جيڪا خوشين سان ٽمٽار آهي جنهن ۾ هر ماڻهو ڪي خوش ٿيڻ جو حق آهي پر هتي ان مسئلي جي ڪري ماڻهن جون اهي خوشيون لٽجي وڃن ٿيون. جيڪڏهن هڪڙو پوڙهو ماڻهو مٽي تي هٿ

رکي چوي ٿو تہ هل اڙي زمانو ڪيڏو نہ بدلجي ويو آهي اڳين ۽ هاڻي وارين عيدن ۾ ڪيڏو نہ فرق آهي تہ ان جملي مان صدين جي ڪهاڻي واڪا ڪندي پاسجي ٿي ۽ ان درد کي ماڊرن سوسائٽي جا ماڊرن ماڻهو نٿا سمجهي سگهن. جن کي اها خبر بہ ناهي تہ غربت آهي ڇا ڪهڙي شيءِ جو نالو آهي غربت جن لاءِ خوشيون خريدڻ بازار جو سودو آهي ها ان ڪهاڻي جي درد کي اهو ئي ماڻهو سمجهي سگهي ٿو. جيڪو سڄ اڀرڻ کان سڄ لهڻ تائين مزدوري ڪندو هجي جڏهن هو واپس موٽي تہ هن وٽ مٽي جي وارن ۽ اکين جي پنبڙين ۾ سڄي ڏينهن جي مٽي ۽ ٿڪاوٽ کان سواءِ ڪجهہ بہ نہ هجي ان درد کي اهو ئي ماڻهو سمجهي سگهي ٿو. جنهن کي سڄو ڏينهن پگهر وهائڻ جا پيسا مليا هجن سي بہ اڻپورا ۽ سوچي تہ انهن پيسن مان خالي اٽو وٺجي. ڀاڄي وٺجي يا پنهنجي ٻار لاءِ دوا وٺجي، جيڪو گذريل ڪيترن ئي ڏينهن کان بستري تي هيٺي حال موت جي اوسيئڙي ۾ پيو آهي.

ان درد جو احساس تہ اهو مجبور بيوس پيءُ ئي ڪري سگهي ٿو. جيڪو پنهنجي اولاد جي هڪڙي ننڍڙي بہ خواهشنن پوري نہ ٿو ڪري سگهي. اهڙن ماڻهن جي ڇپن تي جيڪڏهن عيد واري ڏينهن بہ مرڪ نہ هجي تہ ان کان وڌيڪ ڏک ۽ شرم جي ڪهڙي ڳالهہ ٿي سگهي ٿي پاڪستان جي سرڪار لاءِ اهو تہ هتي جو معمول ٿيندو پيو وڃي. هاءِ ڙي بيروزگاري، بي روزگاري اهڙي بلا آهي جنهن ڪيئي حياتيون ڳڙڪايون آهن. بيروزگاري ئي سڀن بيمارين جي ماءُ آهي.

جنهن ۾ بدامني، ڌاڙا، چوريون، ڦرون، قبيلائي جهيڙا ملڪي خراب حالتون اڇن ٿيون

بدامني جيڪا مختلف صورتن ۾ اسان وٽ قهر ڪري رهي آهي ان جو درد بہ ڏاڍو ازيتناڪ آهي. اهي ماڻهو جن جي گهر جو اڪيلو ڪمائيندڙ عيد کان ڪجهہ ڏينهن اڳ ڪنهن بم ڌماڪي جو شڪار ٿي وڃي ٿو، جن جو ڪو گهر ڀاتي عيد ڏينهن بہ ڌاڙيلن جي چنبي مان آزاد نہ ٿي سگهيو هجي، تہ اتي عيد جون خوشيون ڪهڙو رنگ ڇڏينديون؟ هڪ حساس دل رکندڙ ماڻهو ان سموري وارتا کي چڱي نموني سمجهي سگهي ٿو پر جڏهن خطرن ۽ پريشانين ۾ ڦاٿل هجي تہ اتي تہ خوشيون بي معنيٰ رهجي وينديون آهن غريبن جي ان بدحالي جا ڪارڻ ڪهڙا آهن..............؟ ان معاملي بابت اڃان ڪنهن سوچيو ناهي وڏيرا تہ وڃي ٺٺن سان عيد ڪن ٿا پر انهن ڪڏهن ڪنڌ ڀوئتي ڪري نهاريو ئي ناهي تہ اسان جي ڳوٺ ۾ بہ ڪيئي غريب رهن ٿا جن جي گهرن ۾ ڪڏهن چلهہ ٻري ٿي تہ ڪڏهن چلهہ ئي نہ ٿي ٻدي ان ڪري اسان تي اهو لازم ٿو ٿئي

تہ اسين پنهنجي اوڙي پاڙي ۾ رهندڙ مستحقن جي سنڀار لهون ۽ پنهنجي وت آهر انهن جي هن عيد جي خوشين ۾ شريڪ ڪرڻ لاءِ مدد ڪريون.

پر هاڻ تہ هتي سڪون ڀري زندگي روپوش بڻجي وئي آهي. ڇو تہ هاري، مزدور پورهيت تہ سڄو سال سورن ۾ رهي ٿو پر پوءِ بہ انهن کي خوشيون هڪ ڏينهن خوشيءَ سان گذارڻ جو بہ حق نٿو ڏنو وڃي هر هڪ پنهنجي خوشين ۾ مست لڳو پيو آهي بهرحال عيد جي ڏينهن خوش ٿيڻ هر ماڻهو جو حق آهي ۽ ڪنهن کي اهو حق ناهي تہ هو ڪنهن جي خوشين کي خاڪ بڻائي آن لاءِ اڃو تہ آن ڏينهن نہ صرف پاڻ کي خوش رکون پر اهي خوشيون ٻين ۾ بہ ونڊيون جيڪا انساني ناتي اسان تي فرض آهي تہ عيد جي خوشي ۾ غريب توڙي امير کي هڪ جيترا حق هجڻ کپن تہ جيئن غريب طبقو احساس ڪمتري جو شڪار نہ ٿئي ڪو انسان انجيده نہ ٿئي.

(هي مضمون روزاني سڪار اخبار ۾ 29 ڊسمبر 2006 تي ڇپيو)

استاد بخاري هر دور جو شاعر

سنڌ رني سر رنا رنو آ سنگيت
وائي رني لولي رني رنو گيت
منهنجي من جا ميت روئندا راڄ ڇڏي وئين...

امن پيار محبت ۽ صوفين ولين جي سنڌ ڌرتي هميشہ پنهنجي ڪک مان وقت بوقت انمول انسانن کي جنم ڏنو آهي جن سنڌي شاعري پنهنجي سنڌ جي جهولي ڀرڻ ۾ ڪو نہ گهٽايو آهي ادبي تاريخن جي محققن ۽ مورخن جو چوڻ آهي تہ خوشنصيب آهي اها سر زمين يا ٻولي جنهن وٽ شاعرن جو تعداد وسيع تر آهي ادبي تاريخ جي شروعات کي ڏسبو تہ ان جو آغاز شعر کان ٿيو آهي سو اسان جي سونهن ڀري سنڌڙي جي هر ڪنڊ ۾ شاعرن سنڌي شاعري تي طبع آزمائي ڪئي آهي ان کي نوان رنگ روپ بخشيا آهن انهن شاعرن مان شاهہ عبداللطيف ڀٽائي سچل سرمست شاهہ عنايت رضوي. نارائڻ نياز عبدالغفور همايوني، عبدالڪريم گدائي، ڊاڪٽر تنوير عباسي شيخ اياز ۽ استاد بخاري سميت ٻيا انمول ستارا شامل آهن جن پنهنجي ٻولي ڪلچر ۽ سماجي نفسيات کي نہ صرف سمجهيو پر ان جي واڌ ويجهہ لاءِ اظهار جا سڀ ذريعا بہ استعمال ڪيا.

استاد بخاري ادب جو چنڊ هو جنهن جي ڇڏيل ادبي روشني صدين تائين زندهہ رهندي استاد بخاري 16 جنوري 1930ع ڏاري ڳوٺ غلام چانڊيو ضلع دادو ۾ سيد حاجن شاهہ جي گهر ۾ اک کولي، سنڌس نالو پنهل شاهہ رکيو ويو ۽ پوءِ پيار مان احمد شاهہ سڏيندا هئا.

استاد بخاري هڪ البيلو شاعر هو بلڪ هڪ عظيم ۽ هر دلعزيز هڪ بيمثال استاد پڻ هو استاد سنڌ سان ٿيندو هر ظلم جو جواب نهايت دليري

۽ جوش منجهان قلم ذريعي ڏنو، هو هميشه اسان لاءِ هڪ اتساهه جو ذريعو بڻيل رهيو سندس شعر آهي ته:

مايوسين جي ڪنن مان نڪري،
جنگ جهاز اميدون ايندون
ماتامن جي جهڙ مان نڪري
عزم ۽ اميد جون عيدون ايندون

ماتا من جي جهڙ مان نڪري، عزم ۽ اميد جون عيدون ايندون استاد جي شاعري ۾ انسانن جي عظمت عزت، پنهنجي قوم ۽ پنهنجي وطن سان بي پناهه محبت سمايل آهي هن جو پنهنجي وطن ۾ ساهه آهي استاد بخاري پنهنجي شاعري ۾ هارين ۽ نارين جي حقن ۽ وطن جي سمورن ڏتڙيل طبقن جي حفاظت لاءِ پنهنجو ڪردار نڀائيندي نظر اچي ٿو سندس شاعري ۾ انساني قدر به آهن، انساني ۽ سماجي برابري به آهي پنهنجي ساٿيهه ۾ ساهه به آهي ظالم ۽ مظلوم جي جنگ ۾ مظلوم جو ساٿي هجڻ به آهي هن جي شاعري ۾ سڄي جڳ جي سمورن انسانن لاءِ امن جا خواب آهن هن پنهنجي سڄي زندگي ۾ ڪنهن کي دوکو نه ڏنو تڏهن بخاري پنهنجي شاعري ۾ هڪ هنڌ لکي ٿو ته:

ڪنول گل مان ڪوڪو نه ٿيندو نه ٿيندو
بخاري ڪان دوکو نه ٿيندو نه ٿيندو
ملهائي جو نه ٿيچ پنهنجي جيجل جي لوکو
اهڙو ڪو به ٽوڪو نه ٿيندو نه ٿيندو

استاد بخاري ماڪي ڪان به منڙو شاعر هو هن سنڌي ٻولي کي اڳتي آڻڻ لاءِ ڏينهن رات جاکوڙيو ۽ استاد پنهجي پيشي سان به ڏاڍو سنجيده سچو ۽ کرو رهيو ڪڏهن ڪوتاهي نه ڪئي، هو پنهنجي علمي ۽ ادبي شاگردن سان بي انتها محبت ڪندو هو. استاد جو ٻارڙن سان ڏاڍو پيار هوندو هو ڳالهه ڪندا آهن ته هڪ دفعي استاد پنهنجي ڊيوٽي تان حاف ٽائيم تي موڪل ڪري ڪنهن ضروري ڪم سانگي شهر وڃي رهيو هو ته واٽ تي هڪ ٻالڪ کي روئندي ڏٺائين سبب پڇڻ تي ٻالڪ وراڻيو ته سائين مون کي پنهنجي استاد لنين سان ليٽائي ڪٽيو آهي ان ويل ان ٻار کي پرچائي پاڻ سان وٺي سڌو ان استاد ڏي آيو ۽ ان کي چيائين ته تون وڏو ظالم آهين تون ته پوليس وارن کان به مٿي آهين اي ظالم تو کي خبر نه آهي ته هي گل نازڪ آهن تو ته پيغمبري پيشي کي لڄايو آهي مطلب ته بخاري کي ٻارڙن سان ڏاڍو پيار هو. بخاري ته ٻارڙن لاءِ به گهڻو ڪجهه لکيو سندس هڪ شعر آهي ته:

اسين آهيون سادا چٽون ٽا مجون ٽا

مگر حق ۽ ناحق سچائي وچون ٽا
حقيقت جي قدمن کي توڙي ڇمون ٽا
۽ ناحق جي پڳڙي لتاڙي وچون ٽا.

استاد بخاري دنيا جي انهن اڳرين تي ڳڻڻ جيترن سرجڻهارن مان هڪ هو جيڪي پنهنجي پوري زندگي مسلسل عمل ۽ سچائي سان لکندو رهيا استاد اسان جي ايندڙ نسل لاءِ هڪ مشعل راهه آهي سندس هڪ هڪ سٽ ۾ اسان لاءِ مٺين محبت آهي استاد کي غريبن جي درد جو احساس هو.

استاد بخاري اسان جو انقلابي استاد هو ۽ سنڌي ادب جو هڪ سپهه سالار آهي، استاد بخاري اتان جو آهي جتي سنڌ جي تاريخ ۾ اتهاس پنهنجو جو پن گذاريو آهي ايئن ٿو ڀانئجي ته سنڌ جي تاريخ ۽ اتهاس جو شعور هن جي لفظن ۾ اوتجي آيو آهي هن سنڌ جي اصل وارثن ڳوٺن وستين واهڻين جي رهواسين سان گڏجي وقت جا ڳوندر ڳهاريا ان ڪري هن جي لفظن ۾ زندگي جو متحرڪ ۽ جيئريون جاڳنديون حقيقتون عڪس بنجي ٿيون ابرن بخاري جي شاعري کي ٻار ٻڍو جوان پسند ڪندو آهي سنڌ جي عظيم انسان استاد بخاري اسان کان 20 آڪٽوبر 1992 تي جمع جي ڀلاري ڏينهن تي سدائين لاءِ جدا ٿي ويو هن دنيا کان منهن مٺڻ کان ڪجهه لمحه اڳ سنڌ واسين لاءِ هي سنيهو ڏنو ته توهان کي پنهنجا خواب ڪتابن ۾ ڏنيون ٿو وڃان اوهان مون کي منهنجي اولاد جيان آهيون.

واقعي استاد اسان کي ماڳ ته موٽائي ڪو نه ڏنو پر دڳ ضرور ٻڌايو آهي استاد کي اهو به اعزاز آهي ته هو هر مظلوم جي اندر جو آواز بڻجي نئين دور جي گهرجن جي پورائي لاءِ جاکوڙيندو رهيو جيسين زنده رهيو پنهنجي قوم جي رهبري ڪندو رهيو ۽ مرڻ پڇاڻا به هن جو آواز گونجي ٿو ته....

هڪ ذات کي هڪ ذات مٿان ناز آهي
هڪ طرز نئين طرز جو اعزاز آهي
استاد بخاري جو تعارف هي آ
هن دور جي احساس جو آواز آهي
وڏا وات ۾ چو اٿئي مگ زمانا
ستايو غريبن کي ڪنهن آ سچي ڪر
ڇڏي ڏي اجايا سجايا بهانا
حقيقت ڪٿي اڄ ته ڪري تون اچي ڪر.

استاد بخاري هر دور جو شاعر هر نئين جنم وٺندڙ شاعر جو استاد آهي.

جڙتو پوليس مقابلا ۾ گهايل زندگين جو الميو

گذريل ڪافي عرصي کان سنڌ جي مختلف ضلعن ۾ جڙتو پوليس مقابلن ذريعي ڪيترن ئي نوجوانن کي گولين جو کاڄ بڻايو ويو آهي ۽ ڪيترن ئي نوجوانن کي ناحق جي ڪيسن ۾ بنا ڏوهه ڦاسايو ويو آهي. جڙتو مقابلن جو هڪ واضع مثال رسول بخش بروهي جو ڪيس آهي جنهن جو پوليس اهلڪارن تي ڪيس به داخل ٿيو آهي پر وارثن کي اڄان تائين انصاف ناهي مليو. هيو پوليس مقابلو تازو روهڙي پرسان هدايت الله سولنگي نالي نوجوان کي ماريو ويو پوليس اهلڪارن دعويٰ ڪئي ته هو هڪ موٽر سائيڪل ڦر ڪري فرار ٿي رهيا هئا ته مقابلو ٿيو هڪ نوجوان مارجي ويو ۽ هن جا ٻي ساٿي گرفتار ٿي ويا. معلوم ٿيو آهي ته هدايت الله سولنگي گهر جو اڪيلو ئي ماءُ جو سهارو هو جڏهن ته ڪجهه مهينا اڳ پيءُ وفات ڪري ويو هيس. جنهن ڪري هاڻ ڪيس به مامي داخل ڪرايو آهي. جنهن ۾ هن دعويٰ ڪئي ته اسان زمين تي پاڻي ورائي رهيا هئاسين ته اتان جي وڏيري سان پاڻي جي واري تان منهن ماري ٿي. روهڙي پوليس وڏيري جي ونگار وهندي اسان جي ڳڀرو جوان کي بي ڏوهه ماريو آهي اهو ڪيس ايس ايڇ او سميت پنجن اهلڪارن خلاف داخل ڪرايو ويو پر انهن مان ڪنهن کي به گرفتار نه ڪيو ويو.

پر هن وقت صورتحال اها آهي ته هن ڪيس جي جاچ اهڙي ئي ٿيندي جهڙي اڳ ۾ جڙتو مقابلن جي ٿيندي رهي آهي. ٿوري عرصي ۾ ڪيس کي لئي مٽ ڪري ڇڏيندا. جيتوڻيڪ هي ڪيس پوليس مقابلي جو نه پر هڪڙي قتل جو آهي. پر اسان سمجهون ٿا ته پوليس ڏر پر ڪندي ڇاٽائيندي ته هدايت الله موٽر سائيڪل ڦورو هو هن ڪيس سان به ايئن ئي ٿيندو ممڪن ئي ناهي ته جاچ ڪندڙ پوليس آفيسر پنهنجن ئي پوليس وارن کي ڏوهاري قرار ڏئي. ايئن ڪڏهن به نه ٿيو آهي ۽ هاڻي به نه ٿيندو هاڻي اهو هدايت الله جي قتل جو ڏوهه به پوليس کي ڦٻي ويندو. جو ته هڪ نوجوان پوليس هٿان قتل ٿيو ۽ ان ڪيس جي جاچ صحيح نموني ٿئي ۽ پوليس تي قتل جو ڏوهه ثابت ٿئي. پر ان ڪيس کان اڳ پوليس تشدد ۾ مارجي ويل جيڪب آباد واسي عبدالغفار شيخ جو ڪيس به ان وقت جي ٽي پي او DSP ۽ ايس ايڇ او سميت اهلڪارن مٿان داخل

به ٿيو هو. پر اڄ تائين هڪ اهلڪار به گرفتار ناهي ٿيو، حڪومت جي انهن ڪوتاهين ۽ دير سان يا انصاف نه ملڻ ڪري نوجوانن جا وارث پنهنجي پيارن جو بدلو وٺڻ لاءِ بندوق کڻن ٿا جهنگ وسائن ٿا ۽ ڌاڙيل جي روپ ۾ مشهوري ماڻن ٿا. جيڪڏهن حڪومت اهڙن جڙتو پوليس مقابلن جو بروقت نوٽيس وٺي ته ڪير پنهنجا ڪکاوان گهر ٻار ٻچا ڇڏي وڃي جهنگ وسائيندو؟ آخر هر انسان پنهنجن اکين مان وهندڙ رت جي ڳوڙهن کي خاموش ڪرڻ لاءِ روپوشي اختيار ڪري بدلو ٿو وٺي ۽ ان تي هڪ ڪيس بجاءِ پوليس ڏهه ٻيا ڪيس به داخل ڪري ٿي انهن جي زندگي تباهه ڪري ڇڏيندي آهي. جنهن ڪري دربدري واري زندگي گذارڻ تي مجبور هوندا آهن، مٽ مائٽ دوست سڀ بيزار هوندا آهن آخر ڪار انهن جو موت به هڪ گولي سان ٿئي ٿو.

ان صورتحال ۾ لازمي طور تي سوال اهو ٿو پيدا ٿئي ته نيٺ ڇا ڪرڻ گهرجي اسان هن موضوع تي آخر ڪيستائين لکنداسين ڇو ته جنهن ڪيس ۾ ملوث به پوليس هجي ۽ ان جي جاچ به پوليس ڪري ته پوءِ ڳالهه وڃي ٿي پهچي جهان خان تائين ظلم به جهان خان ڪري ته فيصلو به جهان ڪري پوءِ انصاف ڪٿان ملي سگهندو، ان لاءِ حڪومت کي گهرجي ته اهڙن ڪيسن جي جاچ ڪنهن ايماندار جج کان ڪرائي وڃي ڇاڪاڻ ته ان طريقي کانسواءِ ٻيو ڪو به قانوني طريقيڪار موجود ناهي ۽ پوليس جو قانون پوليس کي بچائي ٿو ۽ غريب ماڻهن جا خون لڙهي وڃن ٿا. ان ڪري اها جاچ عدليه ئي ڪري سگهي ٿي ۽ اهڙن ڪيسن لاءِ هڪ خاص ججن جو پينل جوڙيو وڃي. جيڪي خفيه طور تي ڪيس جي جانچ ڪرن منهنجي خيال ۾ انهيءَ عمل سان پوليس جي ڏاڍ ۽ جڙتو مقابلن ۾ ڪافي حد تائين گهٽتائي اچي ويندي پر خبر ناهي حڪومت اهڙو احتساب سيل ڇو نٿي قائم ڪري آخر ڪار پوليس ڪيترا جڙتو مقابلا ڏيکاري ٻي ڏوهه ماڻهو ماريندي رهندي. ان لاءِ هاڻ ڏسڻو اهو آهي ته حڪومت مقتول هدايت الله سولنگي، رسول بخش بروهي، عبدالغفار شيخ شبير ٻرڙو ۽ ٻين جي ڪيسن جي جاچ عدليه ذريعي ڪرائي ٿي يا نه؟ جيڪڏهن عدليه طرفان نه ڪرائي وئي ته اهڙن جڙتو پوليس مقابلن ۾ ڪيئي ٻارڙا يتيم ٿيندا رهندا ۽ ڪيئي ڀينرون پائرن کي موڙ ٻڌڻ جي آسري سڄي زندگي رت جا ڳوڙها پيون روئنديون ڪيئي وانيون بيواهه ٿينديون ڪيئي مائرون اولاد جهڙي نعمت کان محروم ٿينديون رهنديون. شال خدا سڀ کي ساجاهه ڏي. ڏسون ته هاڻ حڪومت ڪهڙي واٽ پئي اختيار ڪري.

(هي مضمون روزاني سڪار ۾ 12 جنوري 2007 تي ڇپيو)

تاريخ جو هڪ باغي ڪردار

انسان جنهن ڌرتي تي پيدا ٿئي ٿو پلجي ٿو نپجي ٿو ۽ وڏو ٿئي ٿو. ان ڌرتي سان محبت ڪرڻ سندس فرض ۾ شامل ٿي وڃي ٿي، ان ڌرتي جا ڪجهه قرض مٿس واجب ٿين ٿا، تاريخ شاهد آهي ته حلالي پٽن پنهنجي ڌرتي مٿان حسين زندگيون قربان ڪري مٿس حرف اچڻ نه ڏنو آهي جنهن ماڻهو کي پنهنجي ڌرتي سان محبت ناهي اهو زندگي ۾ ڪڏهن به ڪنهن سان محبت نٿو ڪري سگهي، محبت هڪ اهڙو سرمايو آهي جيڪو روح ۽ ضمير کي زنده ٿو رکي ۽ انسان مان بهتر انسان اهو آهي جيڪو پنهنجي ڌرتي سان عشق جي حد تائين محبت ڪري ٿو.

هڪ اهڙوئي سرفروش ڌرتي جو عاشق شهيد محمد علي جکراڻي به هو جنهن پنهنجي جو ڀن جا هڙئي ڏينهن سرتيءَ سان عشق بجاءِ ڌرتيءَ جي عشق ۾ وقف ڪري ڇڏيا هئا. اها ڪڙي حقيقت آهي ته جيڪب آباد جي هن محبتي ماڻهو شهيد محمد علي جکراڻي به محبت ۾ انتها ڪري ڇڏي هئي هن جي محبت ته ڌرتي ”يعني حضرت سنڌ سان“ ازلي هئي پر هن پنهنجي همعمر ايشيا جي عظيم اڳواڻ شهيد ذوالفقار علي ڀٽو جي ڀڳدار پٽ سالار انقلاب مير مرتضيٰ ڀٽو سان به محبت جا اڻ مٽ مثال قائم ڪيا.

مير مرتضيٰ ڀٽو جي جلاوطني دوران هن سندس اليڪشن مهم کي جنهن ديده دليري سان هلايو اڄ به انهي تڪ جو عوام گواهه آهي هن پنهنجو سر تريءَ تي رکي اليڪشن مهم هلائي، هن جي مير مرتضيٰ ڀٽو سان ڪا به ذاتي لالچ ڪو نه هئي هو هڪ پڙهيل لکيل ذهين انسان هو ۽ سمجهي پيو ته مير مرتضيٰ ڀٽو اهو واحد ليڊر آهي جنهن کي ڌرتي جو درد آهي ۽ هو عوام کي پنهنجا حق وٺي ڏئي سگهڻ جي صلاحيت رکي

ٿو. ان ناتي تحت هن ننڍپڻ کان وٺي پنهنجي مرندي دم تائين پنهنجي دوستي کي قائم رکي هڪ مثال قائم ڪيو جيئن شيخ اياز چيو آهي ته:

آ مرٿو هر ڪنهن ماڻهو کي پر ايئن نه مرنداسين او ساٿي
ڪا آڳ لڳائي ويندا سين، ڪو ٻارڻ ٻاري ويندا سين

هن جي خاموش ۽ مرڪندڙ دلير طبيعت هن کي پنهنجي پارٽي اندر ته ڇڏ پر پوري سنڌ ۾ هڪ الڳ ۽ قدآور حيثيت ڏياري هئي.

سنڌي سماج هميشه کان دلير ماڻهن سان محبت ڪئي آهي ان ساڳيءَ دليري سبب هو پيپلز پارٽي شهيد ڀٽو ۾ مير مرتضيٰ ڀٽو کان پوءِ اهم ذميوار اڳواڻ طور سڃاتو ويندو هو. ڇاڪاڻ ته هو شهيد ذوالفقار علي ڀٽو جي نظرئي جي پوئلڳ ۽ غير مشروط محبت جو قائل هيو. هو دلين ۾ الجهن بجاءِ ذرتي سان محبت جو عملي اظهار ۾ يقين رکندڙ ماڻهو هيو.

جاگيرداري سماج جتي ماڻهو هيسيل گهبرايل ذنل غلامي جي پنجوڙ ۾ ڦاٿل آهن اتي جيڪر ڪو دلير ماڻهو پنهنجي سياسي نظرئي کي سچائي سان عملي روپ ڏيڻ لاءِ ماڻهن جي وچ ۾ ويندو آهي ته ان کي عوام ايئن موٽ ڏيندو آهي جيئن جاگير ۾ شهيد محمد علي جکراڻي جي جنازي ۾ هزارين ماڻهن شرڪت ڪري واضع ڪيو هو ته اهي شهيد محمد علي جکراڻي سان بي انتها پيار ڪندا هئا ۽ ان ويل هر اک آلي هئي.

مار پوئي موت، تون ته اڻمندائتو آئين
ڪارونجهر جي قد جيڏا گهايئي گهوٽ
تنهنجي هر ڪاچوٽ، ماتم ٿي ميڙي اچي (وفا ٻرڙو)

سنڌ جي هن حلالي پٽ 11 فيبرروري تي موڪلاڻي ڪئي ۽ هن جي اوچتي وڇوڙي تي نه رڳو مٽ مائٽ پر جيڪب آباد جو عوام ۽ شهيد ڀٽو جو هر ورڪر سوڳوار هو ڇو ته محمد علي جکراڻي جو مقصد پيسو ڪمائڻ هرگز ڪو نه هو بلڪ عوام جي دل ۾ قدر ۽ ساک پيدا ڪرڻ سندس ۾ تمام وڏي دولت هئي اهڙي طرح شهيد محمد علي جکراڻي پنهنجو تاريخي ڪردار ادا ڪري سنڌ جي تاريخ ۾ پنهنجو پاڻ هميشه لاءِ امر ڪري ويو.

(پ پ پ ش پ جيڪب آباد طرفان ملهايل 20 ورسي جي تقريب ۾ پڙهيل مقالو)

ٿر جي سونهن مور پکي

گذريل هڪ مهيني کان ڏرتيءَ جو سدا ملوڪ مور پکي پنهنجو ساهه ڏيئي رهيا آهن هينئر تائين 100 کان وڌيڪ مور پکي مري چڪا آهن وائرس هاڻي هڪ هنڌ کان ٻئي هنڌ تائين پکڙجي رهيو آهي ۽ اهو هن وقت سڄي ٿر ۾ ڦهلجڻ شروع ٿيو آهي جڏهن ته حيدرآباد ٽنڊو محمد خان، بدين، سانگهڙ، ميرپور خاص ۾ به مورن جي مرڻ ۽ بيماري جا اطلاع مليا آهن ٿر ۽ مور جو پاڻ ۾ ويجهو ڳانڍاپو رهيو آهي جڏهن ٿر ۾ برساتون پونديون آهن ته اتي مورن جو ناچ ڏسڻ وٽان هوندو آهي وقت جي ستم ظريفن جي ڪري هاڻي ٿر ۾ مورن جو اهو رقص نه رهيو آهي پر جيڪي ايڪڙي ٻيڪڙ بچيا آهن انهن کي به وائرس پنهنجي لپيٽ ۾ آڻي ڇڏيو آهي ۽ جيڪڏهن ڪو تڪڙو بلو نٿو ڪيو ويو ۽ مورن کي بچائڻ لاءِ ايمرجنسي بنيادن تي ڪي اپاءُ نه ورتا ويا ته باقي بچيل مور به پنهنجي پڄاڻي تي پهچي ويندا ۽ پوءِ هنن جو صرف نالو ئي رهجي ويندو.

ميڊيا تي مسلسل خبرون اچڻ جي باوجود وائيلڊ لائيف کاتي کي ڪا به پرواهه نه آهي انهن طرفان اڃان تائين اهڙي ڪا به سنجيدگي نه ڏيکاري وئي آهي جنهن جي ضرورت آهي، پر لاڳاپيل اختياريون اهو قبول ڪرڻ لاءِ به تيار نه آهن، ته مورن جو ايڏو وڏو تعداد مئو آهي...! انهن جو چوڻ آهي ته ايڏا مور نه مئا آهن جيترا ٻڌايا پيا وڃن، جڏهن صورتحال اهڙي هجي، جو پنهنجي نااهلي کي لڪائڻ لاءِ حقيقت کي قبول ئي نه ڪيو وڃي ته اتي بهتري جي ڪهڙي اميد ڪري سگهجي ٿي..! هي ميڊيا جي ترقي جو دور آهي اڄ ڪيتري ڪوشش جي باوجود حقيقتون لڪائي نٿيون سگهجن هي ريڊيو پاڪستان ۽ پي ٽي وي وارو دور ناهي جڏهن سرڪاري ڪامورا پنهنجي نااهلي ناڪامين تي پردو

وجهڻ ۾ ڪامياب ٿي ويندا هئا هينئر حقيقت کي لڪائڻ نا ممڪن آهي ان ڪري بجاءِ اهڙي قسم جي ڪا ڪوشش ڪرڻ جي پنهنجي ذميواري ايمانداري سان سر انجام ڏين اسان چاهيو ٿا تہ حڪومت کي هن معاملي جو فوري نوٽيس وٺڻ گهرجي ۽ نہ صرف مورن کي بچائڻ لاءِ ايمرجنسي جي بنياد تي کي حفاظتي بندوبست ڪيا وڃن پر لاپرواهي جو مظاهر ڪندڙ وائيلڊ لائيف کاتي وارن کان بہ پڇاڻو ڪيو وڃي جيڪڏهن مورن کي موت جي ننڊ سمهاريندڙ وائرس تي فوري ڪنٽرول نہ ڪيو ويو تہ باقي رهيل مور بہ ختم ٿي ويندا هن وقت پنهنجي روين کي تبديل ڪرڻ جي ضرورت آهي جيڪڏهن ايئن بي ڌياني ٿيندي رهندي تہ ٿر جي سونهن بڻيل مور پکين جي زندگي کي وڏيڪ خطرا گهيري وٺندا هن وقت مورن جو البيلو ناچ ۽ سندس ٽهوڪا زخمي ۽ بيمار آهن هن وقت وڏي تڪليف ۾ مبتلا آهن ان ڪري سنڌ حڪومت کي جلد کان جلد ان طرف ڌيان ڏيڻ کپي جيئن سنڌ جي سونهن مور وڌيڪ نہ مري سگهن. پکي ڌرتي جي سونهن هوندا آهن. جن کي هميشہ بچائڻ وائيلڊ لائيف وارن جي ذميواري هوندي آهي. پکين جي حفاظت ڪري ڌرتيءَ جي سونهن کي بچائڻ کي فرض سمجهن.

(هي مضمون 24 جولاءِ 2012 تي روزاني پاڪ سنڌ ۾ ڇپيو)

او پريتم ڪٿي آهين...؟

منهنجي وجود کان ڪوهين ڏور رهندڙ توکي خبر ناهي تہ پنائي جي پونءِ تي نيڪ اميدن نيڪ خواهشن سان نئين سال جو سهڻو سج اڀري چڪو آهي انسان هميشہ تنهائي جي تڙپ ۾ جدائي جا گهاءُ برداشت نہ ڪري سگهندو آهي، جدائي جي پيڙا ڪنهن درد کان گهٽ ڪين هوندي آهي. مون پنهنجي دل جي دڙڪن ۽ زندگي جو مقصد تنهنجي پيار کي ئي سمجهيو آهي توبن هي تنهاين جا ڏينهن مون لاءِ ۽ منهنجي محبت لاءِ ڇا هوندا....؟ اهو تہ پيار ڪندڙ دليون ئي محسوس ڪري سگهن ٿيون، منهنجو هي تو سان نيهن جو ناتو ڪيئن جڙيو اهو تہ مون ڪڏهن اڪيلائي ۾ ويهي تصور ڪرڻ جو بہ نہ سوچيو آهي ڇو تہ تنهنجي بي پناهہ ۽ پاڪيزه محبت منهنجي جسم کي وڻ ويڙهي جيان وڪوڙي ڇڏيو آهي.

ڪاش! منهنجي هن پويتر پيار ۾ مونسان سچائي جو ثبوت ڏيندي نئين سال کي گڏ ملهائين ها تہ مان پنهنجو پاڻ کي توسان گڏ ويهي ڪيتري خوشي محسوس ڪيان ها، مون تہ ڪيترائي امن جا پکي تو ڏانهن موڪليا ۽ ڪيئي پيغام اماڻيا شايد منهنجا اهي عرض تو کي پسند نہ آيا ۽ منهنجي جسم ۾ پيدا ٿيل تنهائي واري تڙپ کي گهٽائڻ بجاءِ ويتر وڌائي ڇڏيئي.

سنڌو جي ڪپ ۽ سنڌ ڌرتي جهڙا سهڻا ۽ هرڻي جي چالن جيان چلي مهڪي مسڪراهتون گفت ڪري ڏيندڙ جهڙا سائين محبت هميشہ روحن سان ڪئي ويندي آهي ۽ جسماني طرح چاهيندڙن کي روحاني

محبت نٿو ڇئي سگهجي. تنهنجي مثالي محبت منهنجي جسم جي رڳ رڳ ۾ ڊوڙيندي محسوس ڪري رهيو آهيان تو بن هڪ گهڙي به ورهن برابر سمجهان ٿو ڪاش! جداين جي سمنڊ ۾ لڙهندڙ دل جي ڌڙڪن جو پر جهلو ٿيئن. محبت جو ناتو ايترو ته نازڪ هوندو آهي جئين مٽيءَ تي مٽيءَ سان مٽي لکڻ ۽ پاڻي تي پاڻي سان پاڻي لکڻ ۽ ان ۾ جذب ٿي وڃڻ. مان ته پنهنجي پيار جي ڀرم رکڻ لاءِ ڪيترين اذيتن مان گذري رهيو آهيان. اهو تون ڪٿي ٿي ڄاڻين تون ته مون کي ۽ منهنجي محبت کي مذاق ٿي سمجهين....!ڪاش! زندگي جي ڪنهن موڙ تي توکي منهنجي محبت جو احساس اچي اهو ڏينهن مون لاءِ عيد جو ڏينهن هوندو مان ڪٿي ڪيڏو به ڏکن ۾ هجان تو لاءِ اها ئي دعا آهي ته تون هر وقت خوش هجين ۽ خوشيون تنهنجي قدم قدم تي اچيان ڪن، مون ته پنهنجي دل هڪ سيڪنڊ ۾ سائين اوهان کي ڏيئي پنهنجو پاڻ کي هميشه لاءِ تو وٽ گرفتار بڻائي ڇڏيو اڄ منهنجي اداس چهري مان اڀرندڙ سوال شال سمجهي سگهين، ڇو ته مون هميشه پنهنجا درد دل ۾ لڪائي توکي ئي ڪلائڻ پئي چاهيو آهي.

منهنجي محبت ڪيترن ئي سالن کان ڪيترائي سج اڀريا ۽ ڪيئي سج لٿا پر تنهنجي واٽن ۾ نين وڇايل آهن آءُ ايترو ئي چوندس بس.

او پرديسي ڪهڙي پار هليو وئين
گهر تو بن ٿي ويو خالي آ
هر ڀاتي جي اک آلي آ
تنهنجا رستا روئي روئي روز نهاريون ٿا
توکي پل پل پيارا پرديسي پڪاريون ٿا.

(روزاني تعمير سنڌ اخبار ۾ 3 جنوري 2012 تي ڇپيو)

سنڌ تي سر ڏيندڙ شهيد محمد نواز ڪندراڻي

سر زمين سنڌ جيڪا اوليائن جي ڌرتي سان دنيا ۾ سڃاتي ويندي آهي جنهن ۾ درويشن جا محبتن ۽ سچائي جا داستان ملن ٿا جنهن ۾ شاهين ۽ شهباز رهن ٿا، انهي سدا بهار سرزمين سنڌ اهڙن اڻموٽ بي باڪ بهادر اصول پرست ۽ خوددار، علم و ادب فهم سڄ ۽ سياسي ۽ غريب عوام جي دلين تي راڄ ڪندڙ ۽ سماج ۾ اڻٽ نقش ڇڏيندڙ انسانن کي جنم ڏنو آهي جن جي خدمتن کي ڪڏهن بہ تاريخ جي ورقن تان نٿو ميساري سگهجي اهڙين ئي خوبين جو مالڪ اسان جي شهر ٺل جو رهواسي شهيد محمد نواز ڪنراڻي بہ هو ٺل تہ ڇڏيو پر سنڌ جي هر ڪنڊ ڪڙڇ ۾ ٿيندڙ عوام سان ناجائزين خلاف سڀ کان اڳ ۾ نظر ايندڙ همدرد انسان هو. اها ڳالهہ مون تڏهن محسوس ڪئي جڏهن ٺل شهر جا مسئلا حل نہ ٿيڻ خلاف مسلسل ٽي ڏينهن هن سان گڏ بک هڙتال تي ويٺس ان ٽن ڏينهن دوران منهنجون هن سان تفصيلي ڪچهريون ٿينديون رهيون. جڏهن بہ جنهن بہ موڙ تي ملندو هو تہ نوجوان نسل ۾ اتساهہ پيدا ڪرڻ جون ڳالهيون ڪندو هو. وڏيرڪي ڪلچر خلاف آزادي جي جنگ وڙهندڙ شهيد محمد نواز ڪندراڻي عورت جي آزادي ۽ ان کي تعليم ڏيارڻ جي حق ۾ هو. جنهن جو واضع ثبوت سندس نياڻي زرينہ ڪندراڻي آهي جيڪا هن وقت سنڌي هارياڻي تحريڪ ضلعي جيڪب آباد جي صدر

۽ مرڪزي عهدن تي به رهي چڪي آهي ۽ جيڪا هن وقت حيدر آباد ۾ وڪالت ڪري رهي آهي
شهيد محمد نواز ڪنڊراڻي آزادي واري ويڙهه جي شروعات به عوامي تحريڪ کان ڪئي ۽ شهادت جو جام به پارٽي ۾ رهي ڪري پيتائين. هو عوامي تحريڪ ۾ ميمبر کان وٺي تعلقي ۽ ضلعي جي عهدن ۽ آخر ۾ مرڪزي اڳواڻ به رهيو. تڏي تي وينل عوامي تحريڪ جي مرڪزي اڳواڻ ۽ سندس سوٽ ديدار ڪنڊراڻي پنهنجا ويچار ونڊيندي چيو ته هو منهنجو سوٽ نه بلڪ وڏو ڀاءُ هيو اڄ منهنجي سڄي ٻانهن ڪپجي وئي آهي پر وري به مون کي فخر آهي ته منهنجي سوٽ سامراجن اڳيان جهڪڻ بجاءِ سنڌڙي تي سر ڏنو جنهن کي مان ته ڇا پر سنڌ جو ٻچو ٻچو صدين تائين نٿو وساري سگهي. سندس تڏي تي وينل پٽ ياسر نواز ڪنڊراڻي، سجاد نواز ڪنڊراڻي جو چوڻ آهي ته بابا جي شهادت ڪانپوءِ اسانجو ڳاٽ فخر منجهان اوچو ٿيو آهي ڇو ته اسين سڄي زندگي سنڌ تي سر ڏيندڙ هڪ شهيد جو اولاد سڏباسين.
نوجوان صحافي نماڻو نوناري احوال اوريندي ٻڌائي ٿو ته هو جڏهن به منهنجي آفيس ايندو هو ته بار بار مون کي چوندو هو ته يار نماڻا اوهان جي قلم ۾ وڏي طاقت آهي ظالم وڏيري جا ڪنڌ اوهين ئي ڪٽي سگهو ٿا. معاشري جون برايون غلط ڪمن جي نشاندهي ڪرڻ اوهان جي ذميواري آهي اهڙي مانجهي ۽ هڏڏوڪي مرد لاءِ مون کي شيخ اياز جون سٽون ياد اچن ٿيون ته:
آءٌ ائين آزاد، جيئن هو پنڇي واءُ ۾، پر تون مون کي داد، مور نه ڏيندين جيئري.
واقعي اڄ نواز جي وڇڙڻ کان پوءِ خبر پئي ته هو پنهنجو مٽ پاڻ هو. عوامي تحريڪ جي چيئرمين رسول بخش پليجو جو چوڻ آهي ته نواز سنڌ جو انقلابي ۽ سچو سپاهي هو جنهن جي خدمتن کي ڪڏهن به نٿو وساري سگهجي.
شهيد جي خون جو حساب ضرور وٺبو. تڏي تي وينل ٻين اڳواڻن روشن ڪنڊراڻي عالم شاهه، حڪيم زنگيجو، شاڪر ڪوسو وڪيل جعفري ۽ ٻين جو چوڻ آهي ته هي انڌن ٻوڙن ۽ گونگن جي جمهوريت آهي هٽ حق ۽ سچ چوڻ تي پابندي آهي جيڪو سچ ٿو ڳالهائي سو شهادت جو جام ٿو اوتي جيئڻ حق ۽ سچ جي راهه تي شهيد تاريخ جي ٻابن ۾ هميشه لاءِ امر ٿي ويندا آهن. مون جڏهن به هن کي ڏٺو ته پارٽي جي سڏ تي پنهنجا سڀ ڪم ڪار ڇڏي مرڪز ڏانهن هليو ويندو هو. پر

مون هن ۾ هڪ اهم شيءِ ڏٺي تہ هر وقت پنهنجي تقريرن ۾ سنڌ تان قربان ٿيڻ جي ڳالهہ ضرور ڪندو هو ۽ چوندو هو تہ:

ماندو ٿيءُ نہ موت تڪڙ چڏ توائي
وو! مارن سين منهنجي آهي جدائي
ڏيان ساهہ سنڌ تي اٿم آس اها ئي
ٻيلي ٻي ڪا وائي ان ريءَ ڪيان ڪين ڪي.

واقعي نواز پنهنجن لفظن جو ڀرم رکندي 12 مئي 2007ع تي ڪراچي ۾ سنڌ تان قربان ٿي ڏيکاريو. جيئن شيخ اياز چيو تہ:

ميان مان مهمان تنهنجي گهر ڏينهڙا
هر ڪوئي انسان رهندو رهي راتڙي

واقعي اڄ اهڙي هر دلعزيز هستي اسان وٽ موجود نہ آهي، پر سندس محبت محنت شفقت ڀرپور ڪردار اڄ بہ زنده ۽ سلامت آهي چو تہ باشعور قومون پنهنجي عظيم ڪردارن کي ڪڏهن بہ وساريندي يون ناهن منهنجو وار وار دم دم دل اها ئي دعا ٿي ڪري تہ شل هن ڌرتي تي اهڙا داناءُ ۽ دلپسند انسان جنم وٺندا رهن:

وٺي هر هر جنم وربو، منا مهراڻ ۾ ملبو
ختم اونداهہ ٿي ويندي، چٽي چانڊاڻ ۾ ملبو

يا شيخ اياز جون هي سٽون بہ وسارڻ جهڙيون نہ آهن تہ:

جڏهن ويندو ساهُ تون تڏهن روئندين رت
مان جو پورو تت، هن تنهنجي تاريخ جو

پر سندس سوٽ ديدار ڪندراڻي ان ويل هي سٽو ڪيئن نہ چيون هونديون جنهن ويل سندس ڪونڌر سوٽ نواز ڪندراڻي ٻانهن ۾ دم ڏنو هوندو

ڳڏجي ڪائون مانڙي پوئين ويلي ۾
مون کي ميلي ۾ چو ٿو ڇڏين اوچتو

اهڙي همدرد انسان لاءِ ڏٺي ۾ دعا آهي تہ رب پاڪ کيس جنت ۾ جاءِ ڏي ۽ پوئنرن کي صبر ڪرڻ ۽ سندس ڇڏيل واٽ تي هلڻ جي توفيق عطاء فرمائي آمين.

(20 مئي 2007 تي روزاني سوڀ روزاني خبرون روزاني سڪار اخبار ۾ ڇپيو)

معصوم ٻارڙن جي اغوا جو ذميوار ڪير آهي.....؟

هر روز اخبارن ۾ مختلف شهرن مان معصوم ٻارڙن جي اغوا ۽ جنسي تشدد جون خبرون وڏي ڪوريج سان ڇپجن ٿيون، سچ پڇ تہ تن کي پڙهي هيانءُ ڦارون ڦارون ٿيو پوي، آخر انسان ايڏو بي حس ڇو ٿي ويو آهي؟ ڇا انهن کي پنهنجي اولاد پياري ناهي مان سمجهان ٿو تہ انهن ڪاروائين ۾ ملوث ماڻهو نہ پر حيوان ئي هوندا. جو تہ دنيا جون مهذب قومون پنهنجي ٻارڙن کي زندگي جون هر آسائشون ميسر ڪري ڏينديون آهن پر ان جي نسبت اسان پنهنجن ٻارڙن کي ڇا ڏنو آهي؟ اسان جا ٻار اسان کان نہ تہ ملڪيت جو حصو پيا گهرن آهي نہ ڪار نہ بنگلو نہ ئي ڪڏهن پاڻ سان ٿيندڙ ڏاڍ ظلم ستم جو ازالو گهريو آهي. اسان ڪين بنيادي حق ڏيڻ ۾ بہ ناڪام ويا آهيون، اسان پنهنجن ٻارڙن سان جيڪو سلوڪ ڪريون پيا ان کي ياد ڪري اسانجو ڪنڌ شرم کان هيٺ جهڪيو وڃي ان جو واضع ثبوت اخبارن ۾ لکيل خبرون پڙهي ڪري سگهجي ٿو، آخر ڪيستائين ڌرتيءَ کي ٻارڙن جي رت سان رنگي لهولهان ڪيو ويندو؟

پر اسان وٽ ٻارڙن جي اغوا هن وقت معمول بڻيل آهن، صرف ويجهڙائي وارن ڏينهن ۾ 12 ٻارڙا اغوا ٿيا آهن جنهن ۾ خيرپور مان سالار ساجده لاڙڪاڻي مان مهيش پٽ نامون مل ۽ علي مراد سولنگي بشير احمد خالدي، سڪرنڊ مان ارون ڪمار ۽ سليم سولنگي ڪشمور مان 12 سالاپون ڪمار جيڪب آباد مان وشينتا ۽ اوم پرڪاش ڪمار ۽ ٺل مان گلان خاتون 2 بنگلاڻي نوجوان ۽ قربان ڪوسو ۽ ڳڙهي حسن سرڪي

مان معصوم فيصلا سرڪي شامل آهن معصوم ٻارڙن جو ايئن اغوا ٿيڻ انتظاميه جي ناڪامي جو واضع ثبوت آهي، لاڙڪاڻي جي سماجي تنظيم جي رپورٽ موجب گذريل سال لاڙڪاڻي ضلعي ۾ 431 ٻارڙا گم ٿيا جن ۾ 167 نياڻيون 264 ٻارڙا هئا، جيڪي بعد ۾ نه بازياب ٿيا پر اغوا ٿيڻ وارو عمل ختم نه ٿي سگهيو.

ڪيڏي نه افسوس جوڳي ڳالهه آهي جو اسان جي انتظاميه ٻارڙن کي تحفظ ڏيڻ واري معاملي ۾ بلڪل لاپرواهه آهي. هن افراتفري ۽ غير يقيني واري ماحول ۾ والدين ٻارڙن کي اڪيلو اسڪول ڇڏڻ لاءِ به تيار نه آهن. ٻارڙن جي اغوائن ۽ قتلن جون وارداتون انتظامي سرشتي جي ناڪام هجڻ جي عڪاسي ڪن ٿيون. جيڪڏهن اسان جي انتظاميه نااهل نه آهي ته پوءِ ظاهر ڪري ڏيڪاري ته سموري سنڌ ۾ معصوم ابهم ٻارڙن جي قتلن ۽ اغوائن جا ذميوار ڪير آهن؟ پراسرار نموني گم ٿيل ٻارڙن جا پيرا ڪيڏانهن پيا وڃن. اُها ڪهڙي قوت آهي جيڪا اسان جي ٻارڙن کي وات ڦاڙيو ڳڙڪائڻ لاءِ تيار بيٺي آهي پر مان ان سڄي ڊانچي جو ذميوار پاڪستان جي سرڪار صوبائي سرڪار ۽ پوليس ڊپارٽمينٽ کي چوندس ڇو ته ويجهڙائي ۾ جيڪب آباد مان اوم پرڪاش ۽ ٿل مان فيصلا سرڪي جو اڃا پتو نه لڳائي سگهي آهي. افسوس ان ڳالهه جو آهي جو هيتري ساري انياءُ ٿيڻ باوجود اسان جا اقتدار ڌڻي اهڙن وارداتن کي روڪڻ لاءِ ڪو به جوڳو اپاءُ وٺڻ لاءِ تيار نه آهن؟ ڇا اسان ڪڏهن سوچيو آهي ته اسان پنهنجي ٻارڙن کي ورثي ۾ ڏاڍ جبر ظلم ستم خوف ۽ هراس کان سواءِ ڇا ڏيئي سگهيا آهيون هڪ ڏينهن آءُ اسڪول جي ٿڪاوٽ ۽ سڄي رات مشاعري ۾ جاڳڻ سبب ننڊ جي آغوش ۾ هيس ٻاهران درڪڙ ڪيو ته آءُ سجاڳ ٿيس پنهنجي ننڍڙي پٽ عمران جنهن کي صحافي دوست حفيظ سومرو پيار مان علڻ فقير سڏيندو آهي چيو ماس ڏس پٽ ٻاهر ڪير آهي وڏي معصوميت منجهان جواب ڏنائين بابا مان ٻاهر ڪو نه ويندس ڇو ته ڪالهه به هتان ٻن ڇوڪرن کي ڪاڪا اغوا ڪري ويا آهن پنهنجي معصوم ننڍڙي جي انهي جواب تي آءُ منجهي پيس ڇو ته اسان جي معاشري ۾ جيڪڏهن اغوا ڪندڙ گروهه کي پڪڙيو به وڃي ٿو ته انهن کي ڪجهه ڏينهن رمانڊ تي رکي جيل موڪليو وڃي ٿو جتان هڪ ٻن مهينن ۾ نوٽن عيوض آزاد ڪرائي ٻيهر ڪيس اهڙا ڪڌا عمل ڪرڻ لاءِ ڇڙواڳ ڇڏيو وڃي ٿو اهڙا حادثا جيڪي گهرن مان خوشين جا ڏيئا هميشه لاءِ اجهايو ڇڏين ٿا. سي اسان جي انتظاميه لاءِ معمولي حادثي جي حيثيت ڇو ٿا رکن....؟ آخر ڪيستائين ائين ٿيندو رهندو........؟!! اسان وفاقي ۽ حڪومت سنڌ کي گذارش ٿا ڪريون ته

ٻارڙن سان ٿيندڙ زيادتيون روڪڻ لاءِ ڪي جوڳا اپاءُ ورتا وڃن نہ تہ اسان جو ايندڙ نسل اسان کي ڪڏهن بہ معاف نہ ڪندو جنهن جي ذميوار ملڪي صوبائي ضلعي سرڪار هوندي.

(هي مضمون 9 اپريل 2007 روزاني پاڪ سنڌ اخبار ۾ ڇپيو)

بلوچ عوام ڪي باهہ ۾ نہ پڙڪايو

بلوچستان ۾ حالتون ان وقت خراب ٿيون جڏهن ڊاڪٽر شازيہ سان ڏاڍائي وارو واقعو بلوچستانجي شهر سوئي مان اپريو هاڻ اها باهہ شعلا ڏئي پڙڪن پئي جنهن جا سڄا اثر هاڻ بلوچستان جي سياسي، معاشرتي امن امان ۽ وفاق جي سالميت لاءِ نقصان ڪار ۽ انتهائي نوعيت واري حد تائين پهچي چڪا آهن. انهي حساس مسئلي تي حڪومت کي نهايت سنجيدگي سان غور ويچار ڪرڻ کپي نہ تہ انتهائي خطرناڪ نتيجا نڪري سگهن ٿا. جو تہ ڊاڪٽر شازيہ خواجا کي انصاف نہ ملڻ سبب حالتون نهايت سنگين موڙ تي وڃي بيٺيون آهن جيڪڏهن حڪومت ڊاڪٽر شازيہ کي تڪڙو انصاف مهيا ڪري ها تہ شايد اڄ اهڙي نوبت نہ اچي ها. جڏهن تہ بلوچ قومپرست ڌريون اڳ ۾ ئي آپريشن ۽ ڇانوڻين جي مخالفت ۾ سخت موقف رکن ٿيون. ساڳئي وقت گوادر ميگا پراجيڪٽ ۽ ٻين معدني وسيلن توڙي صوبائي حقن لاءِ بلوچستان کي پنهنجي راءِ شماري جو حق نہ ڏيڻ وارو عمل بہ ٻين صوبن کان پنهنجا من پسند ماٿهو پرتي ڪرڻ ۽ ٻي وڏي ڳالهہ اها بہ آهي تہ بلوچستان جو 5.2 سيڪڙو ڪوٽا آهي پر هينئر تائين صوبي کي 3.5 سيڪڙو ملي آهي 1937ع جي آئين مطابق بلوچستان کي مليل ڪوٽا تي حڪومت عمل نہ پئي ڪري.

حڪمرانن جي اهڙي رويي سبب سنڌ، بلوچستان اندر اهڙين پاليسين خلاف سخت بيچيني موجود آهي. خاص ڪري بلوچستان اندر ڊيرا بگٽي ۽ ڪوهلو ۾ بلوچن خلاف آپريشن سبب سڄي ملڪ ۾ حالتون ڳنڀير بڻيل آهن.

نواب اڪبر بگٽي ۽ پٽ جميل بگٽي، ڏوهٽي براهمداغ بگٽي ۽ نواب بالاچ خان مري ۽ همايون مري خلاف ڪيئي ڪيس درج ڪيا ويا آهن ۽ سوين تعداد ۾ بگٽي جوان گرفتار ڪيا ويا آهن مٿان وري اطلاع آهن تہ ڪيئي آرمي جوان بہ اجل جو شڪار ٿيا. هتان وري اطلاع آهن تہ آرمي جوانن نواب بگٽي جي آبائي قلعي کي تباهہ ڪيو آهي ۽ اتي پڻ قبضو بہ ڪري ورتو آهي ان علائقي ۾ بجلي، گئيس، پاڻي جون لائينون بند ڪيون ويو آهن ۽ جنهن سبب علائقي واسي لڏ پلاڻ تي مجبور آهن گذريل ڏهاڙي خبر آئي تہ ڊيرا بگٽي مان لڏ پلاڻ دوران سيءَ سبب 7 ٻار فوت ٿي ويا جڏهن تہ ٻيو واقعو ڊيرا مراد جمالي ويجهو لڏي ايندڙن جو ٽريڪٽر ڪلٽي ٿي پيو هڪ ئي خاندان جا 5 ڀاتي فوت ٿي ويا بلوچستان آپريشن دوران اهڙا ڪيئي واقعا پيش آيا آهن ڪيئي مائرن جون جهوليون اجڙي ويون ڪيئي ونيون بيواهہ ٿي ويون ڪيئي ٻارڙا يتيم ٿي ويا ڪي وري جيئري جاڳندي معذوري واري حالت ۾ زندگي ۽ موت سان ڏکهي ويڙهہ وڙهي رهيا آهن پر سڀ ڪجهہ ڏسندي بہ حڪمران اجان پنهنجي هوڏ تي قائم آهن. جڏهن بلوچستان اڳواڻ پنهنجي بچاءَ لاءِ هر قسم جي مذمت ڪري رهيا آهن. ڪيئي اهم سياسي شخصيتون سرڪار کي بلوچستان آپريشن روڪڻ لاءِ زور ڀري رهيون آهن. پر خدشو آهي تہ متان حڪومت 1970ع وارو واقعو دهرائي چو تہ هن وقت ڊيرا بگٽي سوئي ڪوهلو ۾ ڪرفيو جهڙي سنگين صورتحال آهي هر طرف بمباري راڪيٽ وسن پيا. گهر گهر تلاشي جو سلسلو هلندڙ آهي. اڪثر ڊيرا بگٽي ۽ سئي خالي ٿي چڪا آهن. جنهن جي تصديق پڻ ڊي سي او ڊيرا بگٽي اخبارن ذريعي پڻ ڪئي آهي تہ نواب اڪبر بگٽي پنهنجي راڄ سميت اسان جي پهچ کان پري جبلن ۾ لڪيو آهي جيڪڏهن حڪومت بلوچ اڳواڻن سان جنگ بند نہ ڪئي تہ ان جا خراب نتيجا نڪري سگهن ٿا نہ تہ حڪومت کي کپي تہ تڪڙا قدم کڻي تہ اجان بہ بلوچستان جي صورتحال ۾ ناپر اچي سگهي ٿي ۽ بلوچستان جو عوام وري امن ڏانهن موٽي سگهي ٿو.

(هي مضمون 12 فيبروري 2006 تي هفيتوار غريب نواز اخبار جيڪب آباد ۾ ڇپيو ويو)

جرڳا ۽ انسانيت جو تقدس

اسان جي سنڌ سونهاري امن سڪون پنهنجائپ ۽ پيار واري ڌرتي آهي، اڄ ڪلهه سنڌ ۾ جرڳن جي ڪري جيڪا تباهي ۽ بربادي ٿي رهي آهي ۽ انسانيت جي جيڪا تذليل ڪئي پئي وڃي ان جو مثال ڪٿي به نٿو ملي، هر روز ڪو نه ڪو اهڙو خانگي فيصلو ضرور ٿئي ٿو جيڪو انسانيت جو ڪنڌ شرم کان جهڪائي ڇڏي ٿو. پر وڏيرا ۽ پوتار جو اهي ماڻهو جيڪي جرڳن توڙي خانگي فيصلن کي پنهنجو ڪاروبار بڻائي ويٺا آهن، انهن کي ڪنهن به قسم جي ڪا پرواهه ناهي ڇو ته هنڌ اهو سڙندو آهي جتي باهه ٻرندي آهي، 26 اپريل جي اداس ڏينهن جڏهن پنهنجي محبت کي زندگيءَ جو سرمايو سمجهندڙ ناري گل بخت بروهي پنهنجي محبوب مڙس کان هميشه لاءِ جدائي جي فتويٰ ٻڌي تڏهن آسمان جي دل روئي پئي هئي، آسمان جون اکيون به بادلن سان ڀرجي برسي پيون هيون.

گل بخت بروهي ته پيار ڪيو هو، هن جو قصور صرف ۽ صرف اهو هو جو هن پنهنجي پسند جو ور ڳولهي لڌو هو هن ڪي حسين خواب ڏٺا ها هڪ ننڍڙو گهرڙو جوڙيو هو، جنهن ۾ اڃان هڪ گلن جهڙي نازڪ نفيس نياڻي مس ڪيڏڻ جي سانباها پئي ڪيا ته معاشري جي غيرتي وڏيرن گل بخت ۽ لياقت چانديو جي خوابن کي سوپ ماٽڻ نه ڏني، انهي شام جڏهن هڪ جرڳي ذريعي گل بخت بروهي ۽ لياقت چانديو کي جدا ڪيو ويو ته انهي ويل منهنجي من اندر ڇڻ ڪنهن وڇون پئي ڏنگ هنيا. پيار جي پلصراط تان گذري 3 سال اڳ هن غربت ۽ مفلسي واري دور ۾

پنهنجي پريمي لياقت چانڊيو سان لائون لڏيون هيون پر هن کي ڪهڙي خبر هئي ته 26 اپريل تي خوابن جو خون ڪيو ويندو ڇا هن معاشري ۾ " آزاد جيئڻ جو حق ڪنهن کي ناهي....؟"

ڇا چونڊيل نمائنده عوام ان ڪري چونڊيا هئا جو اهي ايوانن تائين پهچي سندن ئي خواهشن جو خون ڪن، مان ان وڏيري کان پڇان ٿو ته اها انڌ واري ذهنيت اڪين تان لاهي سوچ هڪ عام ماڻهو تي ڇا ٿو لياقت چانڊيو ۽ گل بخت بروهي جي اکين ۾ لڙڪ ڪو نه ڏٺا هئا، هڪ منصف ۽ انسان ٿي ڪري فيصلو ڪرين ها ته ڇا پئي ٿئي.

انائن خاطر ٻن دلين جي جذبن جو خون ڪري ڇڏيو تو کي ٿورو به انسانيت جو احساس ڪو نه ٿيو. پر تو کي احساس ٿئي به ڪيئن تو ته ڪڏهن پيار ئي ناهي ڪيو ته پوءِ تو کي ڪهڙي خبر ته پيار ڇا هي، جدائي ڇا هي تو ته جوڀن جا ڏينهن دولت جي نشي ۾ گذاريا تو کي ڪهڙي ڪل ته هاڻ گل بخت بروهي ۽ لياقت چانڊيو جا پل ڪيئن ٿا گذرن. تو ته ٻنهي کي نه ماريو نه جيئاريو، هو ته سولي جي صليب تي پيا لٽڪن، ڪاش تون به پيار ڪرين ها ته پتو پوئي ها ته ٻن دلين کي ٻچڙن کان ڪيئن جدا ڪبو آهي ان ظالم وڏيري کي اهو به احساس ڪو نه ٿيو ته گل بخت بروهي کي ڏي فضا آهي جڏهن ته ٻيو ٻار پيٽ ۾ پلجي رهيو آهي. ان فيصلي ٻڌڻ سان ٻئي پريمي زارو قطار روئندا رهيا. ماءُ کي پنهنجي ڏيڍ ورهيہ نياڻي کان جدا ڪيو ويو. انسانيت جو ڪنڌ جهڪي ويو.

سنڌي سماج ۾ ننڍڙي پيماني تي مسئلا حل ڪرڻ ۾ راڄوٽي سطح ٺيڪ آهي. پرمان نوابشاهه واري جرڳي کي جنهن ۾ گل بخت ۽ لياقت چانڊيو کي الڳ ڪيو ويو ان کي انسانيت ۽ انساني قدرن تي حملو سمجهان ٿو، سپريم ڪورٽ پڻ ان جو نوٽيس نه ورتو، ڇو ته هي ٻن پريمين جي زندگي جو نه بلڪ ڇئن زندگين جو سوال هو ان ڪري گل بخت بروهي، لياقت چانڊيو ۽ معصوم فضا سان هر صورت ۾ انصاف ڪيو نه ويو، جيڪڏهن سنڌ ۾ جرڳن جو اهو جهنم بند نه ڪرايو ويو ته ڪيئي زندگيون جلي ڪامي پچري تباهه ٿي ويندي. اهي جرڳا بند نه ٿيا ته اڳتي خبر ئي ناهي ته ڪيترن دلين جا خواب چڪنا چور ٿيندا ڪيترا پريمي هڪ ٻئي کان جدا ٿيندا رهندا.

(هي مضمون سنڌو ڊائجيسٽ ۾ 13 مئي 2012 تي ڇپيو)

سنڌ جي مهمان نوازي

انسان جي جن ڳڻن ۽ خوبين کي سدائين ساراهيو ويندو آهي تن ۾ سورهيائي سخاوت ۽ مهمان نوازي بہ شامل آهي. مهمان نوازي فارسي ٻولي جو لفظ آهي جنهن جي معنيٰ آهي ڪنهن شخص جو خوشيءَ سان آدر ڀاءُ ڪرڻ ۽ ان جي خدمت چاڪري ڪرڻ دنيا ۾ هر انسان کي ڪڏهن نہ ڪڏهن ڪٿي نہ ڪٿي ڪنهن جو مهمان ٿيڻو ئي پوندو آهي مهمان هر ڪنهن مهمان جي خواهش هوندي آهي تہ ميزبان ڪيس ڪلي ڪيڪاري عزت ۽ محبت ڀريو سلوڪ ڪري! اهو تڏهن ٿي سگهندو جڏهن اسان مان هر ڪو ماڻهو خوشي ۽ دل سان آئي جو آدر ڀاءُ ڪري. ان ڪي ڀاڻ لاءِ رحمت ۽ بخت سمجهندو هجي. دنيا ۾ سڀ کان اعليٰ انسان پيغمبر سڳورا آهن ۽ سيئي پيغمبر مهمان نواز هئا. حضرت ابراهيم عليہ وسلم لاءِ مشهور آهي تہ جيستائين وٽن مهمان نہ ايندا هئا تہ تيستائين ڀاڻ ماني نہ کائيندا هئا، هڪ ڀيري الله تعاليٰ پنهنجن ملائڪن کي انساني صورت ۾ حضرت ابراهيم عليہ سلام وٽ موڪليو تہ جئين الله جو پيارو نبي ماني کائي، سيئي نبين سردار حضرت محمد مصطفيٰ صلي الله عليہ وسلم جن بہ تمام گهڻا سخي ۽ مهمان نواز هئا وٽن مسلم توڙي کو غير مسلم مهمان ٿي ايندو هو تہ ڀاڻ سڳورا ڏاڍا خوش ٿيندا هئا، کين پنهنجن مبارڪ هٿن سان ماني کارائيندا هئا، ان جي خدمت ۾ ڪا بہ ڪسر نہ ڇڏيندا هئا. مهمان جي عزت ڪريو توڙي امير هجي يا غريب. سنڌ ۾ عام چوڻي آهي تہ بختاور سوگهر آهي جنهن ۾ مهمان آيو. جنهن جو مطلب آهي تہ اسان وٽ انهي ماڻهو کي ڀاڳ وارو سمجهيو ويندو

آهي جنهن وٽ به مهمان آيو اهو گهر ڀاڳ وارو آهي اهڙي مهمان نوازي سنڌ ۾ عام آهي تنهنڪري سنڌ دين ۾ مهمان نوازي جي ڪري دينا ۾ مشهور آهي اڄان به ايئن ڪٺي چئجي ته مهمان نوازي اسان جي ثقافت ۽ تهذيب جو مکيه اهڃاڻ آهي سنڌ ۾ خاص طور تي ٻهراڙي ۾ جيڪڏهن ڪنهن وٽ مهمان اچي ويو ته ماڻهو ان کي پنهنجي جيءَ ۾ جايون ڏيندا آهن سندن هميشه اهائي خواهش هوندي آهي ته مهمان وٽن ايندا رهن. جيئن هو وڌ ۾ وڌ سندن خدمت ڪري سگهن. مهمان ڪيڏيءَ مهل به اچي ته گهر ڌڻي خدمت لاءِ هر وقت تيار هوندو آهي. ڳوٺن ۾ آئي وئي مهمان جي خدمت لاءِ اوطاقون ٺهيل آهن، باقي شهرن جا رهواسي مهمان ڏسي وتندا ٻوٽ لڪائيندا متان مهمان جو ويلو ڳچي ۾ پئجي وڃي پر جيڪڏهن ٻهراڙي ۾ ڪنهن غريب وٽ اوطاق ناهي ته هو سڀ کان پهرين مهمان لاءِ کٽ يا تڏو کٽي ايندو آهي پوءِ ماني تيار ڪرائي اچي مهمان کي کارائيندو آهي اسان جي سنڌ جا ڳوٺاڻا مهمان سان ڪچهري لاءِ هڪ جاءِ تي گڏ ٿيندا آهن اونهارو هجي ته کليل ميدان تي ۽ جيڪڏهن سيارو هجي ته باهه جو مچ ٻاري ان جي چوڌاري ٻيٺ ڳجهارتون مطلب ته مهمان کي خوش رکڻ لاءِ هرڪا ڪوشش ڪندا آهن. پڇاڙي جو موڪلائڻ وقت ڪيس حال آهر سوکڙيون پاکڙيون به ڏيندا آهن. مردن سان گڏ ٻهراڙي جون عورتون به مٺيادار ۽ مهمان نواز آهن جيڪڏهن مرد جي غير موجودگي ۾ وٽن مهمان اچي ويو ته ان جي خدمت کي پنهنجو فرض سمجهنديون آهي ۽ مهمان کي الله طرفان اماڻيل ڀاڳ سمجهندي سندس ادا ادا چئي خدمت ڪنديون آهن

(هي مضمون 21 مئي 2006 روزاني پاڪ سنڌ اخبار ۾ ڇپيو)

جهالت تي ٻڌل رسمون

گذريل ڪافي سالن کان قبيلائي تڪرارن. جرڳن. ڪاروڪاري جي حوالي سان اتر سنڌ جا شڪارپور، جيڪب آباد، ڪنڌڪوٽ لاڙڪاڻو، خيرپور ضلعا تمام مشهور آهن، جڏهن اميرن انصاف بجاءِ خوشامند شروع ڪئي ته عام ماڻهن مان به ايمان جي سلامتي هلي وئي. اڳ خونن جا فيصلا به قرآن پاڪ جي ساک تي ٿيندا هئا پر هاڻ عام ماڻهو قرآن پاڪ بجاءِ باهه چرپيلي کي وڌيڪ اهميت ڏين ٿا. گذريل ڪجهه ڏينهن اڳ جيڪب آباد پرسان قتل جي شڪ هيٺ آيل ٻن پائرن کي باهه تان گذاري بيڏوهي هجڻ جي ساک ورتي وئي، جيڪا هن وقت تائين سنڌ جي ذهني غلاميءَ جو ايذائيندڙ مثال پيش ڪيو پيو وڃي. هڪ ڏهه فوٽ ڊگهي ٽي فٽ ويڪري کاهي کوٽي ان ۾ 15 مڻ ڪاٺيو ساڙي الزام هيٺ آيل ماڻهن کي ڳاڙهن ٽانڊن تان گذاريو ويندو آهي. جيڪڏهن پيرن تي فٽ ٿيا ته مجرم ثابت ٿيندو جيڪڏهن بعد ۾ پير نه ڦٽجڻ سبب بيڏوهي قرار ڏنو ويندو. هاءِ ڙي انسان هاڻ قرآن مجيد تان به تنهنجو ايمان باهه تي آهي اها ڳالهه سمجهڻ ڪا گهٽي ڏکي نه آهي ته اسان جا ماڻهو جاهلي جي دور جي هڪ وحشيانه رسم کي به مڃڻ لاءِ چو تيار آهن ۽ هن جديد دور ۾ به پوليس، قانون ۽ عدالتن بجاءِ جرڳن ۽ چر پيلن جهڙي رسمن کي ئي حق ۽ انصاف جي علامت سمجهي رهيا آهن. دراصل اهي سمورا ادارا جن تي سرڪاري هجڻ جو ٺپو لڳل آهي. تن ڪڏهن به ماڻهن جي خدمت ۽ سندن ڏکيائين ۾ پوئيواري کي پنهنجو فرض تصور ئي نه ڪيو آهي. وک وک تي پريشانين ۽ مسئلن جو شڪار ماڻهو جڏهن ڏوهي يا بيڏوهي ڪنهن

معاملي ۾ اچي ڦاسن ٿا ته ڪين ان ڳالهه جو شدت سان احساس ورائي وڃي ٿو هاڻي اهي سڄي عمر جي لاءِ حد جي پوليس واسطي مستقل روزگار جو ذريعو بڻجي چڪا آهن اهي سڄي عمر پوليس کي ڏسي پنهنجو رستو ئي مٽائي ويندا آهن. جيئن ڏاڍيل پنهنجا رستا روز بروز تبديل ڪندا آهن پوليس جيڪا هڪ ٻڪري جي چوري عيوض غريب بيگناهن سان ٽاٽا پري چڏيندي آهي، مهينن تائين پئي جاچ هلندي آهي. اسان جا قانون لاڳو ڪندڙن ادارا به نااهل ثابت ٿين ته پوءِ غريب طبقي لاءِ انصاف ٻهرن ڪان ٻير گهرڻ برابر آهي. جتان حق ۽ انصاف ملڻ جي توقع ئي فضول آهي، خاص طور تي ٻهراڙي جا ابوجهه ماڻهو اصل سرڪار ئي پوليس کي سمجهن ٿا. جو ته پوليس وارن کي جهڙي مهل بک ورائي ته بنا ڪنهن جاچ بهاني غريبن جي گهرن ۾ ڪاهي پوندا آهن. پوءِ آخر گهرن مان هٿرئي سامان ڪنيون ٻهارو ڏنيون اچن. خاص ڪري اسان جي سپاهي برادري اهڙي مهرباني بي پهچ ۽ بي سهارا ماڻهن مٿان ئي ڪري سگهن ٿا. ان ڪري قانون جي ستايل ماڻهن کي ڪا به واٽ نظر نٿي اچي تعليم جي زيور کان محروم ابوجهه ماڻهو باهه پيلي ڪاروڪاري ۽ قبيلائي جهيڙن علائقائي ريتن رسمن کي پنهنجو شان سمجهن ٿا. جتي جاگيرداري ۽ سرداري قانون هلي ٿو ۽ ماڻهو رياست بجاءِ انهن ڏانهن وڏيرن سردارن جا جوابدار آهن . قت جي ڪنهن به حڪومت اهڙن علائقن کي تعليمي طور اڳتي آڻڻ ۽ اتان جي رهواسين جي شعوري سطح بهتر بڻائڻ لاءِ ڪي ذميوارا نه نتيجا خيز اپاءُ نه ورتا آهن. نتيجي ۾ اهڙيون رسمون ۽ رواج جيڪي ماڻهپي ۽ انسانيت جي تذليل ۽ حقيقي انصاف جي توهين برابر آهن، سي ئي حق ۽ انصاف جو اهڃاڻ مڃن ٿا جيڪڏهن اسان وٽ پوليس ماڻهن جي لاءِ ڪنهن پوائتي اداري جو نالو نه هجي ها عدالتون وقت سر انصاف ڏيڻ شروع ڪن ۽ تعليمي شعور سماج ۾ هيٺين سطح تائين منتقل ڪيو وڃي ته شايد ايڪيهين صدي جي سنڌ ايئن ٽاندن تي هلي ساڪ ڏيڻ سگ چٽي ڏيڻ ڪاروڪاري جهڙن غير انساني رسمن مان جند آجي ڪرائي سگهي ٿي ۽ هتي به انصاف ۽ حق لاءِ اهي ئي طور طريقا اپنايا وڃن ها جيڪي مذهب دنيا ۾ رائج ۽ قابل قبول آهن. ان ڪري حڪومت کي گهرجي ته انهن جاهلانه رسمن تي سختي سان پابندي مڙهي ۽ عدالتن ذريعي عوام کي سستي ۽ فوري انصاف فراهم ڪرڻ جا اپاءُ وٺي جيئن عام ماڻهو جيئري ئي باهه جي سڙڻ کان بچي سگهي.

(هي مضمون 25 نومبر 2006 تي روزاني خبرون اخبار ۽ روزاني ڪوشش اخبار ۾ ڇپيو)

وقت پيو گذرندو.......!

جڏهن ڪنهن پنهنجي جو ڏک لڳندو آهي ان ڏکي پوندو آهي ڪنهن شاعر جي انهن چند لفظن ۾ ڪيڏو نه ڏک ۽ درد سمايل آهي ڏک دل کي ڏجهندا آهن اهي ڏک مختلف قسمن سان ٿيندا آهن جيڪي هر انسان جي قسمت ۾ لکيل هوندا آهن جيئن ڪنهن جوان پٽ جي موت جو ڏک پوڙهي پيءُ جي چيله ڀڃي وجهندو آهي يا ڪنهن ڀاءُ جو وڇوڙو ڀئي ڀاءُ جو جيءُ جهوري وجهندو آهي يا ڪنهن جوان ونيءَ جو ور زندگي جي آڙانگي سفر ۾ پاڻ ٻي وقتائتي موت جي ور چڙهي ويندو آهي ۽ انهي ونيءَ کي دنيا جي طعنن لاءِ تنها ڇڏي ويندو آهي ته اها معصوم عورت روز مرندي ۽ روز جيئندي آهي واقعي اهي ڏک ته انسان جي برداشت کان وڌا هوندا آهن پر چوندا آهن ته مرڻ واري سان گڏ ڪير به مري ناهي ويندو، پر باهه جي سڙي جا ڦٽ ڇٽي ويندا آهن پر اهي ڦٽ پنهنجا اڻ مٽ نشان ضرور ڇڏي ويندا آهن. زندگي جو ڪارو هنواري ڏکن سکن ۾ پيو هلندو. پر جبلن جيڏا ڏک برداشت ڪري حوصلو رکڻ به ڏاڍي اوکي ڳالهه آهي بقول استاد بخاري جي ته:

لاڏلي چلولي زندگي جي پيٺان اڻ جهليو اڻ پليو موت پيو

وڙڪندو وقت پيو گذرندو.

سو واقعي وقت پيو گذرندو ڪنهن کي ڪٽي ڪيترائي درد ڇو نه هجن مهراڻ جي موجن جيان چلندي لهر لهر ٻڏجي زندگي جون شامون ڪٽنديون ٿيون وڃن. جنم جنم تائين سات نيائڻ جا واعدا وچن ۽ قسم

ڪٽندڙ ساٿي هڪ هڪ ٿي ائين ساٿ ڇڏيندا ٿا وڃن جيئن ڪنهن يتيم ٻار جو ساٿ خوشيون ۽ ٽهڪ ڇڏي ويندا آهن جيئن ڪنهن شاعر چيو ته:

ڏور ٿيندا وڃن روز جو ڳيئڙا تون. اڃا پيو جئين هاءِ ڙي جيئڙا

ڏاڍي ڏکن واٽن تي ڇڏي ويندڙ ساهه ڪان پيارن ساٿين جون ساروڻيون ۽ بي قياس يادون ٻه هر ويل ڪنڊا ۽ ڪوڪا ٻڻجي هيانءَ ۾ چڀنديون آهن، هزار ڪوششن باوجود ٻه اسان جهڙا ابوجهه ۽ سادا ماڻهو انهن ساٿين جي ساروڻين ۽ بي رحم يادن ڪان پنهنجو پاند ڇڏائي ناهن سگهندا. اسان جهڙن بي سمجهه انسانن ڪي ته اها ڪل ٻه ناهي هوندي ته پيار جي واٽن جا پنڌ ڪي ايترا اوڪا هوندا آهن جو انهن پيچرن جي چپي چپي تي ڪنڊا پکڙيل هوندا آهن نه چاڻ انهن راهن تي هلندي هزارين زخم ڪائي پنهنجا پير پٿون ڪرڻا پوندا. الائي ته ڪڏهن اسان جي ڀاڳ وارين هٿ جي لڪيرن ۾ قرب جو ڪٽو ڪرندو. الائي ڪڏهن اسان ڪي اسان جون محبتون انهن بلندين تائين پهچائينديون. الائي ڪڏهن اسان پنهنجو پاڻ تان ديوانگي ۽ چريائپ جو لڳل ليبل لاهي سگهنداسين.

الائي ته ڪڏهن چند ڏوڪڙن عيوض وڪامندڙ زندگيون، وڪامجڻ بند ٿينديون، ڪڏهن هن اڌوهي ڪاڌل سماج مان بداخلاق، ڏاڍ ۽ ڌهڪاءُ ڏيکائيندڙ بگهڙ نما انسان جو خاتمو ٿيندو.

الائي ته ڪڏهن اڄ جو انسان پنهنجو پاڻ ڪي تعليم جي زيور سان آراسته ڪري ماضي ڪي وساري مستقبل ڪي سنوارڻ جي ڪوشش ڪندو.

(هي ڊائري جو ورق 19 جون 2007 تي روزاني خبرون اخبار ۾ ڇپيو)

بيروزگاري لاءِ دعوائون ڪافي نہ آهن.........؟

ملڪ ۾ بيروزگاري ۽ غربت جو خاتمو آڻڻ لاءِ حڪومت جون دعوائون صرف دعوائون ئي ثابت ٿيون آهن. هزارين نوجوان وڏيون وڏيون ڊگريون ڪنيون سردارن وڏيرن سياستدانن وزيرن پيرن ۽ سرڪاري نمائندن جي درن تي در در جا ڌڪا ڪائيندا رهن ٿا. اهڙن نوجوانن جي ڊگرين ۽ در در جي نوڪرن ۽ چڪرن ڪي ڪنهن بہ نہ ڏٺو. ملڪ ۾ B.A- M.A جي جڳهہ تي سفارشي ۽ پئسن عيوض مئٽرڪ واري ڪي نوڪري پئي ملي اهڙي عمل تي نوجوان طبقو پريشان ٿي ويو آهي. ڪجهہ وقت ريلوي ۾ سيٽن جا اشتهار شايع ٿيا پر مون جهڙن ڪافي بيروزگارن هتان ڪان ياڙا خرچ ڪري وڃي سڪر امتحان ڏنا پر ان امتحان جي ڪا بہ رزلٽ ڪا نہ نڪتي وري ڪجهہ مهينن ڪان پوءِ تعليم ڪاتي ۾ ڀرتين جو اعلان ٿيو ڪي اسان وٽ اهڙا بہ مفلس نوجوان موجود هيا جن منهنجي سامهون وياج تي رقم وٺي فارم ڀرايا پر اڄ تائين اهي اڃان بہ انتظار جي اس ۾ سڙندا رهن ٿا. مون کي سمجهہ ۾ نٿو اچي تہ آخر هي حڪومت ڇا ٿي چاهي. جيڪي نوجوان ڳيي ٽڪر لاءِ حيران هجن انهن ڪان بہ فارمن جي ڀيٽي اهڙن منسٽرن کي ڇا چئجي جيڪي جلسن ۾ وڏي واڪي چون ٿا تہ انشاءالله تمام جلد ملڪ مان بيروزگاري ختم ڪبي. پر بيروزگاري ختم ٿيڻ تہ ڇڏ روز وڌندي پئي وڃي. تڏهن تہ روز خود ڪشيون ڌاڙا ڦرون عمل هيٺ اچن ٿا. مٿان وري ڪجهہ عرصو اڳ

حڪومت صحت ڪاتي ايريگيشن ۽ ٻين ڪاتن ۾ نوجوانن ڪان امتحان ۽ رنن ٽيسٽ پڻ ورتي، اميرن جي پٽن ڪي آرڊر ملي ويا. غريبن جا ٻار آفيس جا چڪر ڪاٽيندي نظر اچن ٿا. پر اسان جي سنڌ صوبي ۾ نوجوان ڊگريون حاصل ڪرڻ ڪان پوءِ به نوڪرين جو آسرو رکيون ويٺا آهن ۽ ڪافي نوجوان بيروزگاري ۽ غربت واري زندگي ڪان تنگ ٿي ڪري خودڪشيون ڪري ڇڏين اهڙي عمل ڪان پوءِ هنن نوجوانن جي گهر وارن جي حالت ڇا هوندي اها ڪنهن سوچي آهي. جنهن جي ارمان ان جي ماءُ پيءُ ڀاءُ ڀينرن ڪي سڄي زندگي هنجون هاريندي هڪ سزا يافته زندگي گذارن ٿا اهي پڻ انهي افسوس ۾ رهن ٿا ته يا خدا اسان ڪي چار ڏوڪڙ ڏين ها جن عيوض پٽ ڪي نوڪري ملي ها جيئن هيشه لاءِ اسان ڪان جدا نه ٿئي ها. ان لاءِ حڪومت ۾ ويٺل ماڻهن ڪي گهرجي ته هو جنهن محڪمي جا انٽريون ۽ زباني ٽيسٽ وٺن ٿا. انهن جا آرڊر جاري ڪيا وڃن. جيئن نوجوان نوڪرين ۾ لڳي وڃن. ۽ ملڪ مان بيروزگاري ۽ غربت ڪان تنگ ٿي ڪري خودڪشيون نه ڪن ۽ اهي خودڪشي ڪان بچي سگهن ۽ هنن جا خاندان سڄي زندگي پنهنجن پٽن لاءِ روئندي نه پر دعائون ڏيندي گذارين.

(هي مضمون 12 جولاءِ 2006 تي روزاني پاڪ سنڌ اخبار ۾ ڪوشش ۾ ڇپيو)

عورت وڪ تي پيڙا پوڳي ٿي

مان هر روز اخبار پڙهندو آهيان ته مون کي ايئن محسوس ٿيندو آهي ته اجان اسان ڪلچرل نه ٿيا آهيون. اجان اسان کي بدلجڻ ۾ وقت لڳندو جو ته اسين پنج هزار سال اڳ تباھ ٿياسين ۽ ايندڙ پنج هزار سال سنڌرڻ ۾ لڳندا. ڪاروڪاري رسم اسان جي سماج ۾ زور وٺي وٺي آهي. اها رسم صرف ۽ صرف اسان کي برائي ڏانهن وٺي وڃي ٿي هيءَ هڪ قسم جي تمام وڏي ۽ خطرناڪ بيماري آهي. جيڪا صرف ۽ صرف انساني جانين جي ڏيان ٿي آهي. نياڻين جي ايڏي وڏي بي عزتي ڪئي وڃي ٿي جو ڳوٺ جي غير مرد سان غيرت جي نالي سان ڪاري ڪري ماريو وڃي ٿو. ڀلا پنهنجن ئي ننگن کي ذليل ۽ خوار ڪرڻ ڪٿان جي شرافت آهي...؟ اسان مردن کي بس ڪوڪلي غيرت ئي عزيز آهي جو ڪنهن نياڻي کي سامائڻ کان اڳ ۾ ئي داغ لڳائي ڇڏيون ٿا. ڪاروڪاري جو رجحان ان ڪري ڏينهون ڏينهن وڌندو وڃي ٿو جو ماڻهن ۾ تعليم نه آهي انهن ۾ شعور ۽ بيداري پيدا ڪرڻ جي ضرورت آهي ان جهالت جي ڪري ئي اسان موجوده دنيا جي تقاضائن کي پورو نٿا ڪري سگهون. اسان اڄوڪي دنيا جي ماڻهن سان قدم قدم سان ملائي نٿا هلي سگهون.

ڳوٺن ۾ ڪاروڪاري جي لعنت شهرن جي پيٽ ۾ گهٽي آهي ڪجھ ڪيس اهڙا ڏٺا ويا آهن جن ۾ ڏسي وائسي ڳوٺ جا چڱا مڙس شامل هجن ٿا. پيءُ ۽ ڀاءُ کي پيسن ۽ ٻئي شادي جي لالچ ڏني وڃي ٿي آخر ڪار هو هڪ نيئن جوان نينگر حاصل ڪرڻ لاءِ ذاتي ننگن کي ۽ تلوارن ڪهاڙين ۽ بندوقن جو ڪاچ بڻائين ٿا. جنهن سان انهن کي دنياوي خوشي ته ملي ٿي پر روحاني راحت ڪو نه ٿي نصيب ٿئي. هو بظاهر ته غيرتي لڳن ٿا پر اندران ٺلها ۽ ڪوڪلا آهن. ڪيڏو نه بيوس ۽ لاچار ڪري ڇڏيو آهي غلط ريتن ۽ رسمن اسان کي.....؟!! اهي جيڪي قوم جا پرجهلا آهن اهي پنهنجن گهرن کي لٽين ٿا ته اهي ٻين جي گهرن جي حفاظت ڇا ڪندا؟ ڏک جي ڳالھ اها آهي ته اسان مردن کي پنهنجي خون

تي پروسو نہ آهي اهي غيرت جي نالي ڪوڙ ۽ مڪار جو ساٿ ڏين ٿا. جيڪڏهن اسلامي نقطہ نظر کان ڏٺو وڃي تہ اهڙي قسم جي ڪا بہ حرڪت ڪرڻ جي اسلام اسان کي اجازت نٿو ڏئي تہ ڪنهن سان زور زبردستي شادي ڪئي وڃي. شاديءَ جي معاملي ۾ ڇوڪرو ۽ ڇوڪري کي برابر جي بنيا تي حق حاصل آهن پر اسان جي سماج ۾ ڇوڪريءَ کي تہ ڇا پر ڇوڪري جي راءِ کي بہ اهميت نٿي ڏني وڃي. جنهن جي نتيجي ۾ پريمي جوڙا جنم وٺن ٿا.

اڳئين دور ۾ نياڻين کي جيئري پوريندا هئا هاڻ انهن نياڻين کي ڪهاڙين سان ڳيا ڳيا ڪيو وڃي ٿو. جنهن کي ڪاروڪاري جو رنگ ڏنو ٿو وڃي. پر جڏهن نياڻين جي شادي جي ڳالهہ ايندي آهي تہ تڏهن انهن کان پڇڻ بہ مناسب ڪو نہ سمجهندا آهيون. ان وقت اسان جا مرد حضرات اهو بہ سوچيندا ناهن تہ زندگي انهن کي گذارڻي آهي. اسان تہ پاڻ سلجهيل ڇورائڻ ۾ فخر محسوس ڪندا آهيون پر اسان وٽ نياڻين جي ڪا بہ اهميت ناهي انهن کي رڍ ٻڪري سمجهي وڪيو ٿو وڃي مون کان اڄ بہ ٿل جي اها زاهده پهوڙ ناهي وسري جنهن کي پيءُ قرض عيوض 70 سالن جي پوڙهي سان پرڻايو هو پر جڏهن اها ڳالهہ ميڊيا تي آئي تہ وري بہ هو پنهنجي پيءُ جي پرم رکندي ڇوي پئي تہ بابا وارن جي مرضي جنهن سان پرڻائن پر مون کي ڪو اعتراض ناهي مونکان روهڙي جون اهي ٻئي نينگريون بہ ناهن وسريون جن کي ڪارنهن جي ڪوڙي الزام تحت چنّي ۾ ڏنو ويو هو انهن جون دانهون ٻڌي مون تہ ڇا پٿر دل بہ رنا هوندا. پر مونکان اڄ تائين پٺ شاهہ جي گونگي ناري عائشہ بہ ناهي وسري جنهن کي هڪ بااثر شخص حوس جو نشانو بڻايو ۽ هن ناجائز ٻار کي جنم ڏنو. ناجائز اولاد هوندي بي زبان گونگي ڪيئن نہ پنهنجي پٽ کي پيار ڪري پئي پر اهي بااثر بي ڏڙڪ ٿي مڇون وٺي آزاد گهمي رهيا آهن. پر مون کي انديشو آهي تہ اهي بااثر شخص ڪنهن بہ وقت ڪارنهن جي ڪوڙي الزام تحت ان معصوم گونگيءَ کي قتل ڪرائي ڇڏيندا. ڇو تہ هن گندي رسم تحت ڪيتريون ئي ناريون بنا ڏوهہ قتل ٿي ويون آهن ، سنڌي رسمن جي پهرين اهڙي حالت ڪا نہ هئي هاڻي ماڻهن کي الائي ڇا ٿي ويو آهي، انهن ماڻهن تي...الله پاڪ قهر نازل ڪري جن کي پنهنجي ننگن تي غيرت ڪو نہ ٿي اچي.

الله ڪا ماڻهن کي ساڃاهہ ڏي جو اهڙي ڪڏين رسمن خلاف اٿي پون ۽ گندي رسمن مان ڪو ڇوٽڪارو ملي.

(هي مضمون 13 آگسٽ 2006 روزاني سڪار اخبار ڪراچي ۾ ڇپيو)

بي حس حڪمران ۽ غريب عوام

اها حقيقت آهي تہ غربت سيني برائين جي ماءُ سمجهي وڃي ٿي. جيڪي ملڪ غربت کان پاڪ آهن اتي ورلي ڪو ڏوهہ ٿئي ٿو جتي گهڻي غربت هجي ٿي اتي ڏوهہ بہ جام ٿين ٿا ۽ ٻيون بہ ڪوڙ ساريون برايون ٿين ٿيون بدقسمتي سان اسان جي حڪمرانن جي ان طرف توجع ئي ڪونهي. جنهن سبب اهڙائي واقعا ٿيندا رهن ٿا. جيئن گذريل ڏينهن اخبارن ۾ رپورٽ پڙهي تہ حيدرآباد جي غريب آباد واري علائقي ۾ پيءُ پنهنجي ڇهن نياڻين کي پڃاري واهہ ۾ اڇلائي ڇڏيو ۽ پاڻ بہ غربت کان تنگ ٿي پنهنجي زندگي جو ڏيئو اجهائڻ پئي چاهيو، پر پاڻ سورن لاءِ بچي ويو، ساڳي اخبار ۾ ساڳئي ڏينهن تي سکر ۾ غريب خاندان غربت کان تنگ ٿي ٽن ٻارڙن کي ايڌي سينٽر حوالي ڪري ڇڏيو ۽ ڇاڻايو ويو تہ غربت ۽ مهانگائي سبب اولاد کي پالڻ، بيماري جا خرچ وس کان ٻاهر آهن. جڏهن اسان جي سماج ۾ ٻار پالڻ جي نہ سگهہ رکندڙ فرد بہ آهن تہ پوءِ اهڙا ڪوڙ اندروني داستان بہ آهن. جيڪي ميڊيا تي رپورٽ نہ ٿا ٿين. ان جو ڪاٿو لڳائڻ ڏاڍو مشڪل آهي. هڪ اهڙو خطو جيڪو پنهنجي خوشحاليءَ سببان سدائين ڌارين جي ڪاهن هيٺ رهيو آهي. جتي جون ٻنيون ڪنهن وقت سون اپائينديون هيون. اڄ ان ڌرتي جا والدين پنهنجي اولاد جو پيٽ نہ ڀري سگهڻ ڪري انهن کي جيئري ئي موت جي منهن ۾ اڇلائين ٿا. ان کان وڌيڪ ڀلا ڪهڙي بيحسي ٿي سگهي ٿي...؟ جيتوڻيڪ اهڙن والدين کان ضرور پڇاڻو ٿيڻ گهرجي. پر ڇا ان ڏوهہ جا فقط اهي والدين ئي ذميوار آهن...؟ ڇا حڪومت جو ان سلسلي ۾ ڪو بہ فرض نہ ٿو بڻجي...؟ جيڪڏهن ڪو سڌريل ملڪ هجي ها تہ اهڙين واقعن جو نوٽيس وٺندي. ان وقت جي سرڪار کي ضرور ڏوهي قرار ڏي ها. پر

بدقسمتي سان اهو سڀ اسان جي ملڪ ۾ ممڪن نہ آهي 65 سالن کان وٺي ملڪ کي هٿرادو جنگي حالت ۾ رکي بجيٽ جو گهڻو حصو هٿيارن تي خرچ ٿيو وڃي. باقي جيڪو ٿورو گهڻو ملڪي وهنوار لاءِ بچي ٿو. تنهن ۾ بہ ڪامورا شاهي جي ملي ڀڳت جي ڪري عوام تائين ان جي رسائي نہ ٿي ٿئي جنهن جو نتيجو اهڙي نقصان جي صورت ۾ سامهون ايندو رهي ٿو. ڪو گهڻو وقت ناهي گذريو جو سنڌ مان ئي گهڻن هنڌن تان هارڙن کي وڪرو جون خبرون ايندينون هيون. پر هاڻي وڏن ماڻهن کي ايجنٽ روزگار جو آسرو ڏيئي وڃي ٻاهرين ملڪن ۾ وڪرو ڪن ٿا. جيڪو واقعو پڻ ويجهڙائي ۾ افغانستان ۾ ٿيو آهي.

جيڪا هن سماج جي انتهائي بي حسي آهي پر سرڪار جنهن نموني غربت ۽ مهانگائي واري مسئلي کان ڪن لاتار ڪندي پئي اچي تنهن جا نتيجا اڃان خطرناڪ نڪرڻا آهن اها ڪيڏي نہ حيرت جوڳي ڳالهہ آهي جو هڪ طرف ملڪ جا غريب غربت وگهي پنهنجا ٻچا مارڻ تي مجبور آهن تہ ٻئي طرف اسان جي وزيرن مشيرن جي پروٽوڪول ۽ جلسن جلوسن تي لکين ڪروڙين روپيا خرچ ڪيا وڃن ٿا. هڪ طرف ماڻهن کي ٻن ويلن جي ماني ميسر ناهي تہ ٻئي طرف سياسي شخصيتن لاءِ مهانگيون بلٽ پروف گاڏيون امپورٽ ڪيون وڃن ٿيون. رڳو اهوئي نہ پر هتي غريب روز ڏينهون ڏينهن وڃي ٿو غريب ٿيندو ۽ امير اڃان امير ٿيندو وڃي ٿو. غربت جي معاملي جي ميار اسين حڪمران ڌر تي رکون ٿا ۽ گهر ٿا ڪريون تہ ان معاملي تي سنجيدگي سان سوچيو وڃي چو تہ اهڙا ڪيترائي مجبور ماڻهو آهن. جيڪي هيستائين پنهنجا ٻار وڪرو ڪرڻ لاءِ روڊن تي پريس اڳيان اعلان ڪندا ٿا وتن. تنهن ڪري بيروزگاري مهانگائي ۽ غربت جي ان ڀيانڪ روپ کي روڪڻ لاءِ ڪي جوڳا اپاءُ ورتا وڃن. جيڪڏهن غربت، مهانگائي ۽ بيروزگاري تي ڪنٽرول نہ ڪيو ويو تہ پوءِ پکڙيل اجتمائي مايوسي واري باهہ کان ڪو بہ محفوظ رهي نہ سگهندو هڪ ڏينهن اهڙو ايندو جو انهن اميرن وڏيرن جاگيرارن سردارن منسٽرن ۽ سرڪاري نمائندن کي لڪڻ جي بہ جاءِ ڪو نہ ملندي خدارا ڌيان ڏيو اهڙي وقت کان.

(هي مضمون 11 سيپٽمبر 2011 تي روزاني پاڪ سنڌ اخبار ۾ ڇپيو)

ڪي ڪي ماڻهو ڏاڍا پيارا

هن دنيا جا ٻه عجيب رنگ آهن ڪٿي پير پيغمبر ته دارا سڪندر ۽ ڪٿي مرد مجاهد ته ڪٿي، فقير لوڪ انسان ته ڪٿي غريب ڪڪاون گهرن ۾ مختلف وقتن تي جنم وٺن ٿا، هن زندگي جي سمنڊ ۾ ڪيئي موتي ۽ لعل لڪل آهن هر هڪ جو ملهه پنهنجو پنهنجو آهي جيئن ڪنهن شاعر چيو ته

هر ڪو ماڻهو پنهنجي اگهه اگهاڻو
جيڪو ماڻهو ناهي وڪاڻو سوئي موتي داڻو

سنڌ جي مردم ۾ خيز زمين اهڙا ته ماڻڪ وقت بوقت پيدا ڪندي رهي آهي جيڪي اڳتي هلي تاريخ جا ستارا بڻجي ويا هڪڙو اهڙو سرواڻي جو ڪردار ادا ڪندڙ قوم جي حقن لاءِ سجاڳي جا سڏ ٿو ڏئي امن جو سفير بڻجي ساري سنڌ واسين کي جاڳائي امن جو درس ڏيئي ٿو اهڙو گلاب جو گل شڪارپور ضلعي جي تعلقه ڳڙهي ياسين پر سان درگاهه اورنگ آباد جيلاني ۾ سيد عبدالنبي شاهه جيلاني پٽ سيد اورنگ شاهه جيلاني جي نالي سان پهرين جنوري 1968ع ۾ اکيون کوليون.

جنهن شروعاتي تعليم پنهنجي اباڻي ڳوٺ ۾ حاصل ڪئي شڪارپور مان ميٽرڪ پاس ڪري سکر مان انٽر پاس ڪيائين ۽ شاهه عبداللطيف يونيورسٽي مان ايل ايل بي ڪيائين سندس خواهش هئي ته وڪالت ڪري غريبن ۽ پٽ تي پيل ڏتڙيل ماروئڙن جي خدمت ڪريان پر وڪالت شايد نصيب ۾ نه هئي هو پاسڪو ۾ پراجيڪٽ آفيسر مقرر ٿيو پر تنهن هوندي به جذبو جوان رهيو حقيقت اها آهي جو مان ڪمزور ذهن هڪ اهل علم اهل شعور هڪ عظيم شخصيت مطلق لکڻ جي قابل ناهيان پر اندر جي اڌمن ۽ جذبن تي قابو نه پائيندي پنهنجي ننڍڙي ذهن مطابق ڪجهه سٽون لکي رهيو آهيان ڇو ته سائين کي مون هميشه اها نصيحت هر ڪنهن کي ڪندي ڏٺو آهي ته "انسان ڪيترو به وڏو ڇو نه ٿئي پر ان کي پنهنجي اوقات ياد رکڻ گهرجي"

سنڌ جو هي جيلاني خاندان سياسي توڙي سماجي طور ڪنهن تعارف جو محتاج ناهي، چوٽي آهي ته "سلو انگوران پلو" اهڙي ريت

سائين سيد اورنگ علي شاهه جيلاني جهڙي مدبر شخصيت جي گهر پيدا ٿيڻ سندس پرورش حاصل ڪرڻ سبب بهادري، انسانيت ۽ شعوري سگهه ورثي ۾ مليل آهن شاهه صاحب محفلن جو مور ڪچهرين جو ڪوڏيو آهي سندن هر ڏڪئي موڙ تي به سندس منهن تي مرڪ هوندي آهي. هميشہ غريبن ۽ مسڪينن جي لاءِ ئي سوچندو آهي.

سيد عبدالنبي شاهه جيلاني سچ گو،سيبتو سڄاڻ، ڪرو ۽ اڻ ترهر ڳالهه ۾ وڏو انسان آهي ۽ جنهن به محفل ۾ هوندو آهي تہ سچو وايو منڊل سندس شخصيت جي چوڌاري پيو چڪر ڪاٽيندو آهي اڻ سڃاتل ماڻهو هڪ ڀيرو سندن پيار ۽ پاڀوهہ ڀريا ٻول ٻڌا تہ سڄي عمر لاءِ دوستيءَ جي دام ۾ جڪڙ جي ويندو پيار جو پيوند اهڙو تہ مضبوط ٿي ويندس جو ڪوشش جي باوجود بہ ٽٽي نہ سگهندو شاهه صاحب گفتگو تہ اهڙي عالماڻي ۽ نصيحت ڀري انداز ۾ ڪندو آهي جو محفل ۾ ماڻهو پنڊپاهڻ ٿي رڳو سندس منهن ڏانهن تڪيندي دنگ رهجي ويندا آهن .

مهمان نوازي ۽ سخاوت تہ هن سيد کان ڪو سڪي هڙ ۾ جيڪي ڪجهہ هوندس ڪنهن ضرورت مند، ۽ مريدن مٿان هڪڙي ڏينهن ۾ خرچ ڪري ڇڏيندو آهي ٻئي ڏينهن وري نئين سئين، شاهه صاحب دولت سان ڪڏهن پريت نہ لڳائي ۽ سندس چوڻ آهي تہ پيسو بدن جو مر آهي جيترو جلدي ڌوئي صاف ڪجي تہ بهتر آهي ان حوالي سان شيخ سعدي فرمائي ٿو تہ.

سخي پنهنجي مال جو ميوو کائيندا آهن جڏهن تہ بخيل ۽ ڪنجوس هميشہ سون ۽ چاندي گڏ ڪرڻ جي غم ۾ غلطان، هوندا آهن اهڙي طرح ڏاهن جو اهو چوڻ بلڪل سچ آهي تہ سخي ۽ شوم جو ٻارهين مهيني ليکو برابر بيهندو آهي. اهڙي ريت مون هميشہ هن کي غريبن مسڪينن جا مسئلا بغير ڪنهن لوڀ لالچ جي حل ڪندي ڏٺو آهي سندس چوڻ آهي تہ غريبن جا مسئلا خدا ڪارڻ حل ڪرڻ سان روحاني تسڪين ملندي آهي واقعي مون به سندن ويجهڙائي ۾ رهي ڪري محسوس ڪيو تہ سائين جن جي دل ۾ احساس ۽ جذبن جو قدر آهي پاڻ وري ننڍن ۽ وڏن سان ايڏي تہ شفقت واري انداز ۾ ملندو آهي جنهن جي ڇا ڳالهه ڪجي، سندس شخصيت تي ٺهڪندي ڪنهن شاعر جون سٽون آهي تہ.

ڪي ڪي ماڻهو ڏاڍا پيارا
ڪي ڪي ماڻهو محبت وارا
ڪي ڪي ماڻهو موتي داڻا

ڪي ڪي ماڻهو مکڻ چاٽا
ڪي ڪي ماڻهو امرت ڌارا
ڪي ڪي ماڻهو ڏاڍا پيارا

سيد عبدالنبي شاهہ جيلاني بہ هن وقت ٽل شهر ۾ رهائش پزير آهي سندس ٻهہ فرزند سيد شاهزيب شاهہ جيلاني ۽ سيد شهباز علي شاهہ جيلاني آهن. پاڻ ٽل شهر جي انهن اهم ماڻهن مان آهي جن نوجوانن ۾ هميشہ اتساهہ جي سگهہ پيدا ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي هن جا نصيحت ڀريل گفتا ۽ انقلابي ڳالهيون وطن ۽ قوم جي بقا لاءِ ڪيل ڪوششون قلم کڻڻ تي مجبور ڪن ٿيون ڇو تہ سائين جن جي ذهني سطح تمام وسيع آهي ۽ دنيا جي وڏن ڏاهن جيان ڪتابن جي مطالعي جي صورت ۾ ڪچهريون ڪندو رهندو آهي. هن بيروزگاري بدحالي بدامني ۽ مهانگائي جهڙي خوفناڪ دور ۾ پر اميد ۽ آدرشي انسان رهيو آهي جنهن جو واضع ثبوت مهمان نوازي آهي هر هال ۾ خوش گذارڻ بہ سندن سڃاڻپ آهي سندن چوڻ آهي تہ هي حياتي گهڙي پل جو کيل آهي سياڻي جي سڌ ناهي تہ ڪير مري ڪير بچي ان ڪري انسان اهو ڪو وکر پوکي جو سياڻي ايندڙ نسل بہ اهو وکر جو ڦل ڪائيندو اچي.

سيد عبدالنبي شاهہ جيلاني تمام گهڻ پاسائين شخصيت آهي منجهس بي پناهہ صلاحيتون موجود آهن سندس نالو ٽل تہ ڇا پر سنڌ جي پڑهيل لکيل شعور وندن ۾ شمار ٿئي ٿو. وڏي ڳالهہ اها پاڻ فقيري طبيعت جا مالڪ آهن منجهيس اجائي معتبري ۽ پاڻ پڏائڻ ڪو نہ اٿس سندس شفقت ۽ محبت جي ڪري هڪڙي ئي سڏ تي سوين ماڻهو درگاهہ تي پهچي وڃن ٿا. پاڻ فيصلن جي حوالي سان انصاف جي ڪري مشهور آهن هر آچر تي درگاهہ شريف ٽل ۾ فيصلا ٿيندا رهن ٿا. پاڻ اڪثر ڪري سياست کان پري رهندو آهي پر جنهن سان همدردي طور زبان ڪندو آهي تہ ان سان واعدو وفا ضرور ڪندو آهي اهڙي مانجهي مرد لاءِ مون کي ڪنهن شاعر جون سٽون آهن تہ

هي جنم هو جنم نان تنهنجي ڪيان
قرب جو هر قدم نان تنهنجي ڪيان
سر تہ ڇا گهر ٻار سڀ مان
سنڌ جو آ قسم نان تنهنجي ڪيان

منهنجي دعا آهي تہ الله سائين اهڙي منڻي مرشد جي عمر دراز ڪري ۽ ائين ئي غريبن جا مسئلا حل ڪندو رهي.

(نوٽ: هي مرشد پير سيد عبدالنبي شاهہ جيلاني جي سالگرهہ تي لکيل مقالو)

هن جون يادون ۽ اسان ....

هو مونکان عمر ۾ تہ الاهي ننڍو هو پر هن جو اٿڻ ويهڻ قرب اخلاق بلڪل پنهنجي وانگر هو. جنهن جو نالو غلام مرتضيٰ عرف ثاقب علي ٻرڙو هو 14 نومبر 1992 ۾ ڪامريڊ جمال جوش ٻرڙو جي گهر ۾ جنم ورتو هو.

ثاقب جي ننڍي لاءِ اهڙي پرورش ٿي جو هو پتڪڙا پير ڪٽندي ئي پنهنجي پيءُ جي نقش قدم تي هلندي جيئي سنڌ محاذ جو ننڍي ۾ ننڍو ڪارڪن بڻيو اڳتا هلي هن جيئن ئي جواني تي قدم رکيو تہ

محترم بشير خان قريشي هن ننڍڙي نوجوان ۾ ولولو جوش ۽ جذبو ڏسي، مارونڙن سان پيار ۽ ڌرتي سان عشق ڏسي جساف ضلعي جيڪب آباد جو صدر مقرر ڪيو، هو پنهنجي تعليم سان گڏوگڏ شاگرد سياست ڪي بہ هٿي وٺرائيندو رهيو، هو گُن شپ ماحول، ڀتاخوري، وڏيرڪي ڪلچر، ڪاروڪاري رسم، مطلب تہ ننڍي لاءِ ڪان وٺي غلط رسمن جي خلاف هو.

پر ٿيو بہ ائين جيئن هو هن معاشري مان ڪاروڪاري جهڙي غليض رسم کي ڌوئڻ جي ڪوشش ۾ هو تہ خود ان غليض رسم جي ور چڙهي ويو، هن معاشري جي بهبود ۽ ڀلائي جي ويرين هن معصوم ٻالڪ سائين جي ايم سيد جي پتڪڙي سپاهي کي هن ڪڌي رسم تحت قوم جواني ۾ ئي شهيد ڪيو ويو.

مار پوي موت تون تہ اٽمنداڻتو آهي
ڪارونجهر جي قد جهڙا ڳهايئي اهڙا گهوٽ
تنهنجي هر ڪا چوٽ ماتم ٿي ميڙي اچي

اسان جي بدنصيبي اها آهي جو اسان جي معاشري ۾ ڪو نوجوان اڃان مس سامائجي ٿو، پنهنجي ۽ پرائي کي سمجهي حق ۽ سچ جو آواز بلند ٿو ڪري تہ هي معاشرو ان گل کي پاڙون ئي پٽي ڇڏي ٿو

تہ هي وحشي درندا ان ڪي پاڙون ئي پٽي ڇڏيندا آهن پوءِ آخر هن معاشري ۾ ڪڏهن سڌارو ايندو....! ڪڏهن اسان ۾ بري ۽ ڀلي جي سڃاڻ ايندي....! ڪڏهن اسين سڃاڻ شهري ٿينداسين....؟

ڪڏهن اسان مان خوشامند ختم ٿيندي..........!

خوشامند جو ڪو اهڙو واءُ گهليو آهي جو بہ هن جديد دور ۾ بہ اسان جي ذهنن تي غلط رسمن جو زنگ چڙهيل آهي دنيا تبديل ٿي وڃي چنڊ تي پهتي آسان اڃان رسمن جي چار ۾ قاتل آهيون انهن غلط رسمن تہ ڪيئي ويڙها برباد ڪري ڇڏيا آهن شهيد ثاقب بہ ان ئي غلط رسم جي ور چڙهي ويو. شهيد ثاقب جون سارونيون ساريندي اڄ بہ تنظيمي دوست اختر جعفري ٻڌائي ٿو تہ شهيد ثاقب ٻرڙو سائين جي ايم سيد جو هڪ ننڍڙو سچو دلير ڪارڪن هو. هن ۾ نئي وڏائي ادب احترام ايترو تہ هو جو لفظن ۾ بيان نٿو ڪري سگهي.

هڪ يادگار واقعو ٻڌائيندي هن جي اکين مان گوڙها ڳڙي تا پون ٻڌائي ٿو تہ هڪ ڏينهن جيئي سنڌ قومي محاذ جي مرڪزي هڙتال جو سڏ هو ان ڏينهن ٺل ۾ منهنجي ۽ شهيد ثاقب جي اڳواٽي ۾ هڙتال ٿي، بلوچ ڪالوني پرسان ايم ڪيو ايم جي چاڙتن سان سندن جيهڙو ٿي پيو جو شهيد ثاقب گولين جي هلندڙ گونج ۾ بہ موت جي پرواهہ نہ ڪندي دليري ڪارڪن جو ساٿ ڏئي پنهنجي ڪارڪن ڪي هر طرح جي نقصان ڪان بچائي ٻاهر رش مان ڪڍي آيو. اڄ بہ هن جون يادون اسان جي دلين ۾ چٽيل آهن جو جسماني طرح تہ اسان ڪان وڇڙي ويو آهي ليڪن روحاني طرح هو اڄ بہ اسان جي دلين زنده آهي زنده رهندو دعا آهي تہ رب پاڪ کيس جنت الفردوس ۾ جڳهہ عطا فرمائي.”آمين“

چنيءَ ۾ ڏنل نياڻيون ۽ بي جوڙ شاديون

شهر جي شور کان ڏور ڀهراڙي جي پر سڪون ماحول ۾ ڪٿي خوشيون ته ڪٿي ماتم ٿيندا رهن ٿا، پر ڀڄڻ وارا ڪن هاڻ ماتم ڀڄڻ جا عادي ٿي چڪا آهن، ان کان شهر جي شور پلو جتي ڪلي عام قتل غار ته ناهي پراڻيون ريتون رسمون وقت سان گڏ زور وٺي رهيو آهن. چٽي ۾ڏنل سگن ۽ ننڍي عمر جون شاديون ته اڄڪلهه روز ٿين ٿيون. چٽي ۾ ڏنل سگن جي شادي کان پوءِ جيڪا حالت ٿئي پئي سا پروردگار ئي ڄاڻي ٿو. وحشي مرد پنهنجي دشمني جون ڪسرون انهن بيگناهه پاڪ پويتر نياڻين مان ڪڍن ٿا. اهي چڱا مڙس سردار فتويٰ ڏيڻ کان اڳ نٿا سوچين ته چٽي ۾ ڏنل عورتن جو اڳتي هلي ڪهڙو نتيجو نڪرندو. انهن عورتن سان ڪهڙو ورتاءُ ڪيو وڃي ٿو. اهو ڪڏهن ڪنهن پوتار سوچيو هوندو... اسان جا چڱا مڙس سگ ته ڪارنهن ۽ خون چٽي ۾ جلدي ڏيندا آهن. پر پوئتي جي پوڳنائن بابت ڄاڻ هوندي به بنا ڪنهن سوچڻ سمجهه جي زندگيون برباد ڪري ويهندا آهن، چٽي ۾ ڏنل عورتون روز تشدد جو شڪار ٿين ٿيون ۽ ماءُ پيءُ سان ملڻ لاءِ سڪن ٿيون. تورين ڳالهين تي طعنا، مهڻا انهن جي مقدر ۾ لکيل آهن پوءِ ڪيئي بي ڏوهه ڪسجي وينديون آهن ته ڪي وري جيئري ڄاڳندي جانورن کان بدتر زندگي گذارڻ تي مجبور آهن. اهي وحشي مرد عورتن کي اذيتون ڏيئي دلي سڪون محسوس ڪندا آهن.

پر گهڻ ۾ گهڻ ننڍي عمر وارين ڇوڪرين سان اهڙو سلوڪ نه ٿئي. جن کي شادي جي به خبر نه هجي انهن معصوم ٻارڙن کي ننڍي عمر ۾ لائون ڏياري زندگي جي موڙ تي هڪ اهڙي کهاٽي ڏني وڃي ٿي، جتي خوابن جو قتل ڪيو ٿو وڃي ۽ پر ڪچڙا ذهن جيڪي زندگي جي صرف راند جي حد تائين مس سمجهي سگهن ٿا تن کي حالتن سان جنگ جوٽڻي پوي ٿي.

وڏن جي رسمن تحت ٻارن جي ننڍي عمر ۾ مڱڻو ڪري ڪين پابند بڻايو ويندو آهي پر زندگي جي هڪ اهم ذميوارن، شادي جي صورت ۾ سونپي وڃي ٿي. ننڍي عمر جي شادي هڪ اهڙو مٺو زهر آهي جنهن جي اڳرن نتيجن کان اهي ٻار اڻواقف هجن ٿا اهي ٻار اڻڄاڻائي جي عالم ۾ ان عمل کي قبوُل ڪري وٺن ٿا ۽ ان شادي کي ٻه راند جو هڪ حصو سمجهڻ لڳن ٿا جيڪڏهن ڪو ٻه ٻار شادي کان انڪار ڪندو آهي ته ان کي مڃائڻ خاطر ٻين ٻارن جا مثال ڏنا ويندا آهن ته فلاڻو ٻار تو کان ٻه ننيو آهي ان ٻه شادي ڪئي آهي ۽ تون نٽو ڪري...؟ يا ڪن ڇوڪرن جو مڱڻو پاڻ کان ڪيترائي سال وڏن عورتن سان ڪيو ويندو آهي ۽ پوءِ ڇوڪري جا مائٽ تڙ تڪڙ ڪرڻ لڳندا آهن ته وارو ڪري پنهنجي امانت وٺي وڃو اسان جي ڇوڪريءَ جو مٽو اچو پيو ٿئي. وڏن جي غلط مٽي مائٽي سبب ڪڏهن گهوٽ ننيو ته ڪنور وڏي هجي ڪڏهن گهوٽ وڏو ته ڪنوار ننڍڙيون ٿين ٿيون پر اڪثر ڪري ٻهراڙي ۾ گهوٽ ۽ ڪنور ٻئي ننڍا هجن ٿا ته سندن شادي ڪرائي وڃي ٿي ٻهراڙي ۾ تعليم جي گهٽتائي هڪ اڌوري زندگي جي تصوير ۾ پيش ڪري ٿي. ان اڌوري زندگي ۾ وڏن جي طرفان مڙهيل شاديون ڪرڻ وارن جوڙن جا ٿهڪ ٻه سندن نڙي ۾ اٽڪي اڌورا رهجي وڃن ٿا. اهي ٻارڙا اڃان تائين ننڍن ٻارن واريون حرڪتون ۽ عادتون ٻه ترڪ نٽا ڪري سگهن ته مٿن شادي جي سنجيده زندگي مڙهي وڃي ٿي، جيڪا هڪ مستقبل بي چيني جو سبب بڻجي پئي ٿي، پر اهي وڏڙا ڇوندا وري ائين اسان پنهنجو فرض پورو ڪيوسين ۽ ٻچڙن جون شاديون ۽ خوشيون اکين سان ڏٺيوسين هاڻي الله آباد ڪندن جيڪو نصيب هوندن سوئي ملندن پر ٻچن جي خوسين کي ڏسندڙ انهن بزرگن کي ٻچن ڏانهن ايندڙ ڏک نظر نٽا اچن....؟ اها ڀٽري حقيقت وڏڙا تسليم نٽا ڪن ته گهر آباد ڪرڻ جي لاءِ ڪهڙي شيءِ آهي جيڪا نٽي گهرجي. ڪمائڻ جا وسيلا گهٽ هجڻ ڪري ڊپريشن ۾ مبتلا نوجوان مرد ۽ عورتون عذاب جي زندگي مان بور ٿي ٿا پون پوءِ واسطا خراب ٿيڻ لڳن ٿا. جن جا سڌا سنوان اثر انهن جي ٻارن تي پون ٿا ۽ انهن جو مستقبل خطري ۾ پئجي وڃي ٿو. اهڙيون شاديون نه رڳو هڪ نسل سان زيادتي آهي بلڪ انهن جي اولاد سان ٻه زيادتي آهي اهڙي هر رسم جيڪا ترقي جي راهه ۾ رڪاوٽ آهن اسان کي انهن خلاف هڪ پليٽ فارم تي گڏ ٿي مهم هلائڻ گهرجي ۽ نئين نسل کي اها ڳالهه سمجهائڻ گهرجي ته صرف شادي ئي زندگي جو مقصد ناهي دنيا چنڊ تي پهچي چڪي آهي ۽ اسين اهي ئي چند تي ويٺا آهيون ان لاءِ وڏڙن کي گهرجي ته پنهنجي ٻارن جي

زندگي جي باري ۾ صحيح منصوبا جوڙين ۽ صرف پنهنجن خواهشن کي پورو ڪرڻ لاءِ ٻچڙن جون زندگيون نہ اجاڙين جيئن هو پنهنجي خوبصورت زندگي ۾ فيصلو پاڻ سوچي سمجهي ڪري سگهن ڇو تہ سچي زندگي انهن کي گذارڻو آهي. ان لاءِ اسان کي ننڍي عمر جون شاديون ۽ چٽي عيوض ڏنل سڱن خلاف آواز اٿارڻ جي ضرورت آهي نہ تہ انهي ڪريل رسمن تحت ڪيئي معصوم نارين عذاب جي زندگي گذارڻ تي مجبور هوندا. ان لاءِ اسان تي لازم ٿئي ٿو تہ اسين اهڙن گندن رسمن خلاف آواز اٿاريون ۽ هڪ نئين ولولو پيدا ڪريون جئين نئين نسل ۾ سجاڳي پيدا ٿئي.

نوٽ: هي مضمون روزاني خبرون اخبار ۾ ڇپيو ويو.

سنڌ جو شهيد الله بخش سومرو

جنهن انسان وٽ اجتماعي سوچ هجي ٿي وطن پرستي هجي ٿي، گهٽائيءَ ماڻهو ان کي ئي پسند ڪندا آهن. جيڪو دلير هجي ٿو، جنهن وٽ اجتماعي سوچ هجي ٿي. اهي ئي ماڻهو جي دلين ۾ جاءِ ولاريندا آهن. جيڪي انسان جي ڀلي لاءِ سوچيندا آهن. شهيد الله بخش سومرو به اهڙن ماڻهن مان هڪ آهي جنهن کي پنهنجي روايتي قدرن ۽ ثقافتي سان بيحد پيار هيو. هن پنهنجي ڳالهين جاڳوٽ ڀٽڻ بدران عمل جي ميدان جي چونڊ ڪئي، هن جي اهڙي عمل هن کي وڏن وڏن اڪابرن ۽ دانشورن کان به وڌيڪ ماڻهن ۾ مقبول ڪري ڇڏيو، هو پري کان بيهي ڳالهائڻ بدران ماڻهن جي وچ ۾ پلٿي ماري ويهڻ وارو هيو، هن وٽ ننڍي وڏي امير ۽ غريب جو فرق نه هيو هو وڏيرن ۽ ڏڪنيٽرن سان اٿڻ ويهڻ بجاءِ هيٺين طبقي، سڄاڻ طبقي، کي وڌيڪ ترجيح ڏيندو هو.

شهيد الله بخش سومرو جي جمڻ کان وٺي شهيد ٿيڻ تائين جي زندگي کي جيڪڏهن غور سان ڏسبو ته اهو ضرور محسوس ٿيندو ته هن کي پنهنجي ڌرتي ماءُ حضرت سنڌ سان سڳي ماءُ جيتري محبت هئي شهيد الله بخش سومرو هميشه سنڌ جي حقن جي لاءِ وڙهندو رهيو ۽ هر انهيءَ مسئلي تي ٺاهه نه ڪيائين جنهن ۾ سنڌ ۽ سنڌي ماڻهن کي نقصان رسي، هن کي سياسي سفر دوران وڏا وڏا ڌڪا لڳندا آيا پر هن دلير بهادر انسان انهن ڌڪن ۾ الجهڻ بجاءِ ثابت قدمي سان اڳتي وڌندو رهيو ۽ ڪڏهن به ڪنهن کان انتقام نه ورتائين هن هارين ۾ سجاڳي پيدا ڪرڻ لاءِ وڏيون ڪوششون ڪيون هڪ اڻ ٿڪ جدوجهد جو آغاز ڪري مختلف ڳوٺن ۾ لائبريريون کولرائي نوجوانن ۾ سجاڳي جوبج ڇٽيو مختلف هنڌن تي هارين جي حقن لاءِ سيمينار ڪوٺايائين.

شهيد الله بخش سومري جي ملڻ جهلڻ ماناٽي طبيعت هن کي پوري هند ۽ سنڌ ۾ هڪ الڳ ۽ قدآور حيثيت ڏياري ڇڏي، سنڌي سماج ۾ هميشہ کان وٺي اهڙن دلير ۽ بهادر ماڻهن سان محبت ڪئي آهي. شهيد الله بخش سومرو دليلن ۾ الجهڻ بدران وطن سان محبت جي عملي اظهار ۾ يقين رکندڙ ماڻهو هيو. اڄ اسين هڪ سو پندرهن سالگرهہ جي موقعي تي سون ٻي تعداد ۾ باشعور اهل علم انتهائي پيار ۽ ادب منجهان گڏ ٿي ڪري عقيدت جا گل نڇاور ٿا ڪريون ۽ دعا ٿا ڪريون تہ رب پاڪ کيس جنت الفردوس ۾ جڳهہ عطا ڪري ۽ اسان کي ڇڏيل مشن تي پاياءِ تڪميل پهچائڻ جي سگهہ عطا ڪري ۽ سندن خوابن کي ساپيان ڏيون تہ جئين سندس روح کي تسڪين ملي سگهي.

(نوٽ: هي مقالو ٺل هسٽاريڪل سٽ ٺل پاران ملهايل 115 سالگرهہ جي موقعي تي پڙهيو ويو)

((سنڌ ورهائڻ جي ڳالهه نه ڪر))

سنڌ صوفين ۽ درويشن جي ڌرتي آهي،سنڌ دودن، جوڌن جوانن جي ڌرتي آهي هي اها ڌرتي آهي جنهن مان نبي پاڪ ﷺ کي سخاوت جي خوشبو ايندي محسوس ٿيندي هئي. سنڌ پنهنجي ريتن رسمن، رواجن ۾ جتي صوفياڻو مزاج رکي ٿي، اتي ميري اک رکندڙن لاءِ ڀرپور مزاحمتي رنگ به رکي ٿي، سنڌ خلاف جڏهن به اگر ڪجي آهي ته هتان هوشو جي للڪار "مرسون مرسون سنڌ نه ڏيسون" اڀري آهي. روپالو ڪولهي پنهنجو ڪردار ادا ڪيو آهي.

سنڌ خلاف جن سازشون ڪيون آهي مري مٽجي ويا پر هي ڌرتي پنهنجي تاريخ تهذيب سان اڄ به سلامت آهي ۽ قيامت تائين سلامت رهڻي آهي جيڪڏهن ڪنهن کي به اها خوش فهمي آهي ته هو سنڌ جي نقشي جي پنهنجي مرضي سان ڦيرگير ڪندا ته اها انهن جي ڀل جي ڀل آهي سنڌ جي نقشي ۾ ته ڪڏهن به تبديلي نه اچڻي آهي البته سازشون ڪندڙن جو نقشو ضرور تبديل ٿي سگهي ٿو. اهڙا ماڻهو جيڪي مهاجر صوبي جا خواب ڪٽي ميدان ٿي لٿا آهن انهن کي اهو ذهن نشين هئڻ گهرجي ته جيستائين سنڌي ڳالهائيندڙ هڪ به ماڻهو زنده آهي ايستائين اهو خواب پورو ٿيڻ ممڪن ناهي اهڙي قسم جي ڪوشش نه رڳو پنهنجو وقت برباد ڪرڻ آهي پر پنهنجي پير تي پاڻ ڪهاڙو هڻي پنهنجي لاءِ رستا سوڙها ڪرڻ به آهي

سنڌ جي صوفي مزاج رکندڙ ماڻهن ورهاڱي وقت ٻاهران ايندڙن لاءِ ان ڪري پنهنجي دلين جا دروازا کوليا هئا ۽ ان ڪري انهن کي پناهه ڏني هئي اها سنڌ جي صدين کان تهذيب هئي پر جڏهن هاڻي احسان فراموشي جي ڳالهه ٿي آهي ۽ ڌرتيءَ تي مالڪي ڪرڻ جي ڳالهه آهي ته جيڪو ڌرتيءَ جو غدار آهي ان کي هت رهڻ ڪو به حق ناهي ان ڪري انهن جي سازشن کي گڏيل نموني ناڪام بنائڻ جي ضرورت

آهي، سنڌ ۾ رهندڙ سڀ ماڻهو سنڌي آهن پلي اهي ڪهڙي به ٻولي ڳالهائيندڙ ڇو نه هجن، هن صورتحال ۾ سنڌي، اردو، بلوچي، پشتو ۽ ٻيون ٻوليون ڳالهائيندڙ امن پسند ماڻهن کي پنهنجو ڪردار ادا ڪرڻ گهرجي ۽ هنن سازشين جي سازشن کي ناڪام بڻائڻ گهرجن، حالتن کي هڪ ڀيرو ٻيهر ساڳئي ا ڙاهه ۾ ڌڪڻ کان بچائڻ لاءِ اڇو ته سڀ سنڌ دوست گڏجي پنهنجي حصي جو ڪردار ادا ڪريون ۽ پنهنجي ڌرتي جا محافظ بڻجي سازشين جي مقصدن کي مٽيءَ ۾ ملائي ڇڏيون اهڙن شر پسند ماڻهن کان ڌرتيءَ آزاد ڪيون.

(نوٽ: هي مضمون روزاني پاڪ سنڌ اخبار ۾ 07-06-2012 ۾ ڇپيو ويو)

عشق نہ پڇي ذات

سج نئون پئي اڀريو سج جا ڪرڻا اڪيون مهنيندي ڌرتيءَ جي سونهن سان ڀاڪرين پئي مليا. گهر جي آڳڻ ۾ اجا هلڪڙو انڌيرو هو. چئو طرف خاموش ئي خاموشي هئي. يوسف جو رت ۾ وهنتل لاش اڱڻ ۾ رکيل هو. جنهن جي هٿن ۽ پيرن کي سندس ماءُ سهرا ڳائيندي ميندي لڳائي رهي هئي. نوجوان پٽ جو اکين آڏو لاش پيل ڏسي امڙ هوش ئي وڃائي ويٺي هئي. ڳلو جهڙوڪ خشڪ ٿي ويو هجيس ڪا ٻڙڪ واتان ڪو نہ پئي ٻولي سندس اکيون صحرا جو ڏيک ڏئي رهيون هيون.
ڪجهہ ئي دير ۾ يوسف جي لاش جي ڀئي پاسي ويٺل عورتن خاموشي ٽوڙيندي چوڻ لڳيون تہ ادي يوسف تہ ڀلو ڇوڪرو هيو. هر هڪ ڳوٺ جي نياڻي هن لاءِ ماءُ ۽ ڀيڻ جهڙي هئي. پوءِ هن اهڙو ڪلو ڪم ڪيئن ڪيو نہ نہ ايئن نہ هوندو. ضرور وڏيري ڪو چڪر ڪيڏيو آهي.
آءُ هارايل جوئاري جيان هجوم ڪان پري يوسف جي اهڙي اٿمندائتي موت تي سوچي ۽ ڳوڙها ڳاڙي رهيو هوس آخر سوچيندي سوچيندي آءُ ماضي ڏانهن موٽي ويس. جتي واهہ جي ڪپ تي ويهي يوسف ۽ آءُ دير دير تائين ڪچهري ڪندا هياسين. مون کي ياد آهي هڪ ڏينهن ٿڌو ساهہ کڻي يوسف مون کي چوڻ لڳو تہ يار حاڪم ٻڌ تہ:
• ...ن ڪيس وراڻيو چئو يوسف ڇا ٿو چوڻ چاهين تہ ايتري ۾ يوسف چوڻ لڳو تہ حاڪم تو ڪڏهن ڪنهن سان عشق ڪيو آهي.
مون ڪيس مزاق ۾ وراڻيو "عشق" ڇا ٿيندو آهي

واقعي تو کي ”عشق“ جي خبر ناهي حاڪم
ها خبر ناهي
عشق ته ان هستيءَ جو نالو آهي. جنهن جي ڪري هيءَ پوري ڪائنات خدا خلقي آهي تو کي مون کي خلقيو آهي.
مون ڪيس وراڻيو ڇڏ يار يوسف اهڙي ڳالهين کي جيڪي سمجھ کان ئي ٻاهر هجن منهنجي ان لفظن تي يوسف صفا ڪاوڙ ۾ ڳاڙهو ٿي ويو هو ۽ چوڻ لڳو.
حاڪم خدا ڪري تو کي به مون وانگر ڪا سسيءَ جيڏي چوٽ لڳي ۽ پوءِ تو کي خبر پوي ته عشق ڇا ٿيندو آهي. وري چوڻ لڳو ته يار تو کي ته سڀ خبر آهي. مون توکان ڪڏهن به ڳالھ ناهي لڪائي. توکي ته اها به خبر آهي ته آءُ ننڍپڻ کان وٺي پري کي پسند ڪندو آهيان. پر اڄ هڪ عجيب ڪشمڪش ۾ آهيان.
خير ته آهي نه وري ڇا ٿيو آهي
ماسي صفوران کي سڃاڻين نه. جيڪا وڏيري جي نوڪرياڻي آهي.
ها! چڱيءَ طرح ڇا ٿيو آهي ماسي صفوران کي
ماسي صفوران کي ته ڪجھ نه ٿيو آهي پر اڄ مون وٽ آئي هئي ۽ چئي وئي آهي ته نندي سانئڻ يعنيٰ پري مون کي رات حويليءَ ۾ پوئين دروازي وٽ گھرايو آهي ۽ اهو به چئي وئي آهي ته سانئڻ چيو آهي ته اڄجانءِ ضرور ان ڪري آءُ پريشان آهيان ٻڌاءِ ته ڇا ڪريان.
مون کي ته ڪجھ به سمجھ ۾ نٿو اچي آءُ تارازي جي ٻن پڙن خوشيءَ ۽ ڏپ ۾ اٽڪيو پيو آهيان.
ڪيس چيم. يوسف جي منهنجي مڃين ته اصل ان اڙانگي عشق کان ڪوهين ڏور ڀڄي وڃ. عشق سان پنهنجو ڇا وڃي. پاڻ مسڪين ڳوٺاڻا آهيون. اجايو ان چڪر ۾ ئي نه پئو عشق ڪرڻ پينهنجي لاءِ سڀ کان وڏو گناھ آهي.
ڇو عشق ڪرڻ اسان لاءِ گناھ آهي ڇا اسين انسان ناهيون ڇا الله پاڪ اسان کي سيني ۾ دل ناهي ڏني. ڇا اسان جانورن جيان احساسن ۽ جذبن کان خالي آهيون. ڇا تون مون لاءِ وري بيو ملان شاھ بخش ٿئين ڇا پنهنجون حديثون پنهنجون شريعتون ۽ پنهنجون فتوائون اٿئي ڪاوڙ مان چوندي چوندي اٿي هليو ويو.

چڻ تہ ڪا ويرم ئي ڪا نہ گذري سندس ڪاوڙ چڻ پاڻيءَ تي ڦوٽو ٿئي ڏينهن جڏهن وري ملياسين تہ ساڳيو ئي واهہ جو ڪپ ۽ ساڳيو ئي ٽلهو وسايوسين پر يوسف خاموش خاموش ويٺو رهيو ۽ ڪجهہ سوچي رهيو هو. سندس خاموشيءَ کي ٽوڙيندي پڇيم. يوسف ڇا پيو سوچين ڏي پنهنجي عشق جو حال احوال هلي پيو يا دمُ ٽٽي پيس.

چرڪ ڀريندي ۽ ٿڌو ساهہ کڻندي چيائين!

هان!ها.........يار حاڪم عشق ڪڏهن مرندو ئي ناهي، عشق جو انت آهي ئي ڪو نہ.

ڪيس چيم خير ڏي خبر ڪلهہ پريءَ سان ملين يا ڪو نہ سُرهو ساهہ کڻندي چيائين ها مليس اهو تہ پڇ ڪهڙي ڪيفيت ۾ ساڻس مليس.

ها ٻڌاءِ...........؟

جڏهن توڪان ڪاوڙ جي ڪلهہ گهر ويس پريءَ سان ملڻ جي اوسيئڙي ۾ آرام ئي ڪو نہ پيو اچي. نيٺ انتظار جون گهڙيون پوريون ٿيون. شام پنهنجي پڄاڻي تي پهتي ۽ رات جي اونداهي اچي اڱڻ ۾ پير پاتا ۽ مون وارن کي ڦٽي ڏئي پريءَ ڏانهن وڃڻ جو ارادو ڪيو. پير ساٿ ڏين ئي ڪو نہ پيا. هڪ تہ ڳوٺ جي ظالم وڏيري جو ڊپ ۽ ٻيو تہ وڏي حويليءَ جا اڻ سڃاتل رستا ڪجهہ سمجهہ ۾ ئي ڪو نہ پيو اچيم. دل روز جي معمول ڪان وڌيڪ تيز ڌڙڪڻ لڳي. ڪوڙ سارا پهہ پچائيندو وڃي حويليءَ جي پوئين در وٽ پهتس جتي ماسي صفوران مون کان اڳ ۾ ئي انتظار ۾ بيٺل هئي. جنهن يڪدم دروازو کولي مون کي اندر اچڻ لاءِ چيو. اندر گهرندي ئي اهڙي شاندار حويلي ڏسي دنگ رهجي ويس. ڇو تہ پل آئون ننڍپڻ کان وٺي جوان هن ئي ڳوٺ ۾ ٿيو آهيان پر ڪڏهن بہ حويليءَ جي اندر نہ ويو هوس. تہ ايتري ۾ ماسي صفوران چيوڇا ٿيو يوسف ڇو پريشان ٿي ويو آهين. اڄ ننڍي سائڻ توسان ملڻ لاءِ ڏاڍو بيچين آهي. اڪين مان ننڍ اڏامي وئي اٿس گهڙيءَ گهڙيءَ تنهنجو پڇي پڇي. وٽس جڏهن پهتس تہ پري اها اڳ واري پري نہ هئي. سچي پچي تہ ڪوهہ ڪاف جي پري هئي ڪيس ڏسندي ئي مان ٽپ ٽري ويس. منهنجي اهڙي حالت ڏسي چوڻ لڳي.

يوسف ڇا پيو سوچين هيڏانهن اچ

پريءَ جو آواز ٻڌندي ئي ڏانهن ساڻن قدمن سان وڌندو ويس. وڌندو وڃي ساڻس سيني سان لڳس ۽ هن به پنهنجون ٻانهون ڪٽي پنهنجي پاڪر ۾ پڪوڙيو ۽ منهنجو چهرو چمندي رهي. ان وقت منهنجي خوشيءَ جي انتها هئي. ايتري ۾ ٻانهن جي پڪوڙ ڍلي ڪندي چوڻ لڳي. يوسف مون جيڪي ننڊپڻ ۾ خواب ڏٺا ها. ۽ خوابن جنهن شهزادي کي مون هميشه ڏٺو هو سوتون ئي آهين ۽ تون ئي منهنجو گهوٽ ٿيندين تو کان پري منهنجو جيئڻ کهڙي ڪم جو آهي يوسف هاڻي هڪڙو ڪم ڪر.

ڪيس وراڻيم وري کهڙو......!

هاڻي مون کي هن قيد مان آزاد ڪر. مون کي پاڻ سان وٺي هل. نئين ڪا پاڻ هلي ٿا دنيا وسايون هن حويليءَ جي ڊگهين ۽ اوچين ديوارن جي اندر منهنجو ساهه ٿو ٻوسانجي.

پري ڏس پاڻ کي ڪو به اهڙو تڪڙو قدم کڻڻ نه کپي جنهن ۾ پاڻ ٻنهيءَ جو نقصان ٿئي. ايتري ۾ ماسي صفوران جو آواز ڪنن تائين پهتو. ماسي صفوران چئي پئي ته:

بس اڄ ڪوڙ ٿي. ڪجهه ڳالهيون سڀاڻي لاءِ به بچايو. ڏسو وقت جو گهوڙو ڪيڏو تيز پيو ڊوڙي. صبح جو ٻاڪاڻو ڦٽڻ تي آهي ايئن نه ٿئي جو سج پنهنجي آب تاب سان اڀري اچي ۽ حويليءَ جون هي ڊگهيون ۽ اوچيون ديوارون به دلاور خان جي ڪاوڙ کان اوهان کي پناهه نه ڏئي سگهن.

عاشق زهر پياڪ، وهه ڏسي وهسن گهڻو
ڪڙي ۽ قاتل جا، هو هميشه هيراڪ
لڳن لنئون لطيف چئي. فنا ڪيا فراق
توڻي چڪنن چاڪ، ته به آهه نه سلن عام سين

مان به توهان جي عشق جي ٻاهه ۾ آءُ به نه سڙي وڃان. ايتري ۾ پريءَ ماسي صفوران کان سوال ڪيو ته ماسي الله پاڪ پنهنجي محبوب سان ملڻ وقت 18 هزار سالن جي هڪڙي رات ڪئي هئي. چا الله پاڪ اڄ هيءَ رات ٻن راتين جي نٿو ڪري ته مان به پنهنجي محبوب يوسف سا ن ڪوڙ ساريون ڳالهيون ڪري وٺان. پريءَ جي ان سوال تي ماسي صفوران صفا چپ ٿي وئي ڪو به جواب ڪو نه ڏئي سگهي ۽ چوڻ لڳي.

ڏيءَ بس هاڻي ڇڏ موڪلن ڏي يوسف کي ته گهر وڃي اڄهو ڳوٺ جا ماڻهو سڄاڳ ٿيا. ڪنهي کو مسئلو نه ڪرُ ڪٽي.

دل ته پريءَ کان پري ٿيڻ لاءِ منهنجي به راضي ڪو نه هئي. پر مون پريءَ کي به وڃائڻ نه پئي چاهيو تنهنڪري نه چاهيندي به احساسن ۽ جذبن جا ڳلا گهٽيندي وري ملڻ جو چئي پريءَ کان موڪلائي آيس.

يار يوسف مون کي ڏاڍو ڌڪ پيو ٿئي. ڪنهي کو نقصان نه ٿي پوي. يوسف منهنجي ڪلهي تي هٿ رکي چيو ته. يار حاڪم مون اهڙو ڪو ڪتو ڪم ناهي ڪيو ۽ نه ئي وري ڪندس جو سڀاڻي مون کي يا منهنجي گهر وارن کي پڇتائڻو پوي. منهنجو عشق اڄ به پاڪ آهي ۽ سڀاڻي به پاڪ ئي رهندو.

پريءَ ۽ يوسف جو ملڻ روز جي معمول ۾ شامل هو. جيترو هي پريءَ لاءِ پريشان هوندو هو. سمجهان ٿو ته پري به هن لاءِ اوترو ئي پريشان هوندي هئي. هڪ ڏينهن آئون شام جو پنهنجي گهر ۾ فوڪ ميوزڪ ٻڌي رهيو هوس ته اوچتو يوسف جو فون آيو. آواز ۾ ڏاڍو ڊنل پيو لڳي. هلڪي آواز ۾ چيائين. حاڪم ڪٿي آهين. ڪيس وراڻيم ته گهر آهيان ڇو خير ته آهي اڄ تون ڏاڍو مايوس ۽ پريشان پيو لڳين.

بس يار حاڪم فون تي توکي ڪجهه به نٿو ٻڌائي سگهان سڀاڻي ڪٿي هوندين ۽ مون سان ضرور ملجان ۽ ها پر ڪٿي ملندين.

اتي ئي ڳوٺ واري واهه تي جتي پاڻ روز ملندا آهيون. جيڪو پنهنجي ملڻ جو ٺاڪ آهي.

ٻئي ڏينهن جڏهن اسين ملياسين ته اڄ مون کي يوسف ساڳيو ڪلهڻو ٺهڪندو ملڻو يوسف نه لڳو. ڏاڍو مايوس هو. ۽ ويٺي ويٺي خيالن ۾ پئي گم ٿي ويو. وري وري سندس ٻانهن کي لوڏو ڏيئي پئي واپس پاڻ ڏانهن موٽايو پر هي ڪا به ڳالهه مون کي نه پئي ٻڌائي سگهيو ڇپن تي ڳالهه آڻي وري چپ ٿي ٿئي ويو هن جي اندر ۾ وڏي ڪا ڪشمڪش هئي جيڪا هن کي بي آرام پئي ڪري ڇڏي، آخر آئون به چپ نه رهي سگهيس ڪيس چيم ڇا ڳالهه به جيڪا مون کي تون ٻڌائيندي ٻڌائيندي رهجي ٿو وڃين.

چوڻ لڳو حاڪم آءٌ هڪ غريب گهراڻي جو ڇوڪرو ۽ رٽائرڊ ماستر جو پٽ آهيان. توکي ان ڪري هٽ گهرايو اٿم ته پري جو سڱ وڏيري کان

ڪيئن گهرجي چو تہ آئون پريءَ کان سواءِ نٽو رهي سگهان. پريءَ کان سواءِ جياپي جو ڪوئي مقصد ئي ڪونهي پري ئي منهنجي حياتي جو اصل مقصد آهي.

ڪيس دلداري ڏيندي چيم. يار ايئن ڪونهي حياتي الله پاڪ طرفان مليل هڪ خوبصورت تحفو آهي. اها ان جي ئي امانت آهي ۽ ان جي راهہ ۾ ئي خرچ ڪجي. ڪو بہ ڪنهن جي لاءِ ناهي مرندو. سياڻو ٿي دلاور خان هڪ گندي ذهن جو مالڪ آهي. اهو ڪڏهن بہ ايئن ڪو نہ چاهيندو. تنهنڪري بهتر ايئن آهي تہ تون پريءَ جو ذهن مان خيال ئي ڪڍي ڇڏ ۽ پريءَ ڪي بہ چئي ڇڏ تہ اها بہ ايئن نہ سوچي يوسف ڌرتي ۽ آسمان ڪي پاڻ ڪڏهن ملندي ڏٺو اٿئي اوهان ٻنهي ۾ بہ ايترو مفاصلو آهي. ايتري ئي هيٺ مٿاهين آهي اهو ممڪن ئي ڪونهي جو وڏيرو دلاور پريءَ جو سڱ توکي ڏي. مون هن کي ڏاڍو سمجهايو پر هي ڪو نہ مڙيو. ۽ مون کان موڪلائي سڄ لهڻ کان پوءِ معمول مطابق پريءَ ڏانهن روانو ٿي ويو ساڳيو ئي حويليءَ جو پٺ وارو دروازو ۽ ساڳئي ماسي صفوران پريءَ جي چوڻ تي هن کي وٺي وڃڻ لاءِ انتظار ۾ ويٺي هئي. يوسف جي موڪلائڻ کان پوءِ آئون بہ گهر هليو آيس. ماني کائي وڃي بستري تي سست پر ننڊ اکين کان ڪوهين ڏور هلي وئي هئي. ذهني سڪون روپوش ٿي ويو هو. گهڙيءَ گهڙيءَ سوچن ۾ گم ٿي پئي ويس، تہ آخر يوسف جو ڇا ٿيندو، يوسف ماءُ پيءُ جو هڪڙو پٽ آهي جيڪڏهن ان کي ڪجهہ ٿي پيو تہ پوءِ ماسي قابل ۽ چاچي عرس جو ڇا ٿيندو.ا نهن جو سهارو ڪير بڻجندو هي تہ ٻئي غريب جيئري ئي مري ويندا. يا الله منهنجي يار يوسف ڏي خير ڪجان ۽ پنهنجي امان ۽ حفظ ۾ رکجان ۽ گهڙيءَ گهڙيءَ ۾ يوسف جو پئي خيال آيو جاڳندي جاڳندي اڌ رات گذري چڪي هئي تہ اوچتو پر سڪون فضا ۾ ٻوناٽن جو آواز گونجيو چور چور آيوڙي آيو اڄهو پهتاسين.

ڪڏي ئي ٽي چار بندوق جا فائر ٿيا. آءُ بہ چرڪ پري گهر کان ٻاهر نڪري آيس. سڀ ٻوناٽا وڏيري جي حويليءَ ڏانهن ڊوڙندا پئي ويا. تنهن وقت مون کان بي ساختا دانهن نڪري وئي ۽ سوچيم تہ اڄ يار يوسف مون کان موڪلائي ويو. آئون بہ ڊڙندو وڃي حويليءَ جي وڏي دروٽ پهتس. ٻوناٽن پئي چيو تہ اڙي هي تہ بيغرت ماستر عرس جو پٽ

يوسف آهي چڱو ٿيس پرايون پٽيون اورانگهندو ته مرندو نه. پٽ به وري وڏيري جي اڇي اورانگهي اٿائين. هن کي ته ٽڪر ٽڪر ڪرڻ ڪپندو هو. منهنجو مٿو چڪرائجي رهيو هو. ڪجهه سمجهه ۾ ئي ڪو نه پئي آيو. ماڻهن جي ڪلهن تي هٿ رکندو اڳتي وڌي ويس. ڏٺم ته يوسف سڄو سارو رت ۾ لال لڳو پيو هو مٿس ٽي بندوق جا فائر ٿيل هئا. فائر مان ايئن پيو لڳي ته جهڙوڪ ڪنهن هٿ ڪان جهلي فائر ڪيا هجن. وڏيرو ايترو ئي ظالم آهي ايئن ٿي به سگهي پيو. ايتري ۾ رئيس وڏي جو آواز ٻڌڻ ۾ آيو جنهن چيو پئي ته ڪٽو بيغرت جو لاش مالڪن جي وڃي منهن ۾ هڻو.

ڳوٺاڻا يوسف جو لاش کڻي ڇاڇي عرس جي گهر ۾ اڇلايو ۽ سڀ پنهنجي پنهنجي گهر هليا ويا. يوسف ماسي قاپل ۽ چاچي عرس کي اکين ۾ ڳوڙها ڏئي هميشه لاءِ موڪلائي ويو. ٻڌڻ ۾ آيو ته پريءَ به ٻئي ڏينهن زهر پيئي پنهنجي حياتي جو انت آڻي ڇڏيو

(نوٽ: هي ڪهاڻي روزاني خبرون ۾ ڇپيو ويو)

شڪارپور جو شرميلو شاعر حاڪم گل مهر

ڪائنات ۾ انهن انسانن جو جنم سجايو ٿي ويندو آهي جيڪي پنهنجي جيون کي سڦل ڪرڻ خاطر حياتي جون سموريون صلاحيتون خدا جي خلق لاءِ وقف ڪندا آهن.

تاريخ ۾ ڪنهن به فرد جو پورهيو ۽ ڪردار لڪل نٿو رهي بلڪل ائين ئي شڪارپور ضلعي مالهي ڳوٺ جي نوجوان شاعر سماجي ورڪر حاڪم گل مهر جو به ڪردار ڪنهن کان ڳجهو نه آهي.

اڄ پنهنجي دنيا داري جي ڪمن ۾ مصروف ٿي هوس ته اوچتو موبائل جي گهنٽي لڳي آواز آيو ته حاڪم ڀاءُ حاڪم ٿو عرض ڪريان وراڻيم حاڪم ته حڪم ڪندا آهن اوهان ڪهڙا حاڪم آهيو. چيائين ته اڄ ملڪي حاڪم نه پر حاڪم گل مهر آهيان جي منهنجا نالي ڀائي پيارا حاڪم ڪهڙا حال آهن چيائين ته هن گرمي ۾ ڪهڙا حال بس ساڳيائي حال آهن پر 22 مئي منهنجي ڪتاب خواب مهڪي پيا جي مهورت تقريب آهي اوهان کي اچڻو آهي واهه واهه تمام سٺي ڳالهه آهي ڪتاب جون مبارڪون چيم حاڪم سائين اوهان جو حڪم اکين تي اچڻ جي ڀرپور ڪوشش ڪبي.

سوچيم ته ساٿي سنگتي ساهيڙيون مقالا پڙهندا شعر پڙهندا اڄ هٿين خالي ڪئين وڃان، هڪ سماجي ورڪر شاندار شاعر يارن جي يار جو ڪتاب جي مهورت پروگرام تي ڇا ڪٺي وڃان، جتي فقط تاڙيون نه وڄنديون ڪيڪ نه ڪاٽبو مگر سٺي رهاڻ رچندي حاڪم گل جي ڪاوشن تي مقالا پڙهبا اتي مون کي به ان محبتي مهندار دوست کي لفظن جي ڀيٽا ڏيڻي پوندي.

آءُ ادب جو هڪ ننڍڙو طالب علم آهيان اهڙي ادب شاعر ڪهاڻيڪار سماجي ورڪر لاءِ اهي اکر ڪٿان آڻيان آءُ آغا سليم ڪهاڻيڪار يا استاد بخاري، ارڊو اترادي ته ناهيان جو لفظ پنهنجو پاڻ. اڳيان اچي هٿ ٻڌي حاضر ٿين اتي من پسند محبوب اديب محترم امر جليل هجي آءُ ان ڏانهن رڳو نهاريندو رهان هر اکر ڪان پوءِ اٽڪڻ هجي ته هو چا چوندو هن جي هر اکر جو انداز ئي پنهنجو آ.

ها هن محبتي ماڻهو حاضر دماغ اديب راشد مورائي جو شيدائي وفا ڀرڙو استاد راهي ۽ غني غمدل جي سچي ساٿي، سرڪش سنڌي جي شائق سائين راشد مورائي ڪان ادبي اصلاح ايندڙ صادق دلين تي راڄ ڪندڙ حاڪم گل جي سامهون ڪهڙا گل نڇاور ڪريان، ها لکان ته چا لکان ڪهاڻين تي قلم ڪٽان، سماجي ورڪر واري صداقت وارو پهلو جو پاسو وٺان يا جنهن تمام ٿورڙي عمر ۾ جيڪا شاعري ڪئي. ان تي قلم کڻان جيئن سندس شعر آهي ته:

چا رکيو آهي بلا درد ۽ چوٽ ۾.
پيار ڏي تون مني پيار جي موٽ ۾.
ساٿ پنهنجو حاڪم ڪنهي ٿو ڏئي!
ساهه جنهن جو آ سائي نيري نوٽ ۾.

مٿين شعر پڙهي ڪري اسان اندازو لڳائي سگهون ٿا ته حاڪم سان هن معاشري ۾ وڏي ورارتا ٿيل آهن. انهيءَ پيڙاءُ ۾ هو مسلسل پڄرندو رهي ٿو پر سندس حوصلو بلند آهي سندس شعر آهي ته:

پيچرا تورڙي ڏکيا هن پيار جا
پوءِ به ٻاريا ڏيئا هن پيار جا
نفرتن جي نيهن ڪان پرتي رهي
گيت مون سرجي رکيا هن پيار جا

پر مون جڏهن پنهنجي سماعتن تائين پهتل هن جي شاعري جو مطالعو ڪيو ته مون ڪي هن جي شاعري ۾ ردم رواني خوب نظر آئي. حاڪم جي شاعري جو ڪئنواس وسيع آهي!جن تي هي خيالن جا مختلف رنگ هاري پيار جا روپ تخليق ڪري ٿو. پيار سچ آهي ۽ انهيءَ سچ سان شاعر سارو سچ هجي ٿو!

حاڪم گل جو هي تخيلقي پورهيو به سچ ني نشاندهي ڪري ٿو، حاڪم هيل تائين سنڌي شاعري جي مڙني صنفن تي طبع آزمائش ڪري چڪو آهي جهڙوڪ گيت غزل والي نظم ٽيڙو پنجڪڙا وغيره پرپوريت سان لکيا آهن.

حاڪم گل مهر جي نيٽن جيُ اوطاقن ۾ سنڌ جا ڪيئي دک ۽ درد مهمان بڻيل آهن هو پنهنجي شاعري جو ڏيئو تڏهن ٿو ٻاري جڏهن سنڌ جا گلن جهڙا ٻارڙا مستقبل جا معمار پنهنجي پيٽ جي باهه وسائڻ لاءِ گهر گهر گهٽي گهٽي ۾ پنندي ڏسي ٿو جڏهن پاٽي پرڻ لاءِ ڪامڻيون اڄ بہ ڏورانهين پنڌ تي رمندي ڏسي ٿو. جڏهن پيار جا پرٿا ڪندي ڏيهہ جون نينگريون ڪاريون ڪري ماريون وڃن ٿيون ۽ سندس مائرن جون درد پريون ڪيهون سندس ڪنهن ۾ پون ٿيون. جڏهن روزگار نوجوان وقت جي جابر حاڪمن جي روش جي ڪري جياپي جي جنگ لاءِ ڌاڙيلن ۽ ڦورن ۽ غلامي وارو رستو اختيار ڪن ٿا تڏهن حاڪم گل مهر جو قلم لرزش ۾ اچي ٿو لکي ٿو تہ

او زمانا تنهنجي رسمن جي ڪري
خواب ڪنهن لوڙهي چڙياهن پيار جا

حاڪم گل مهر هڪ حساس ۽ دل لپائيندڙ شاعري جو سرجيندر آهي ۽ جلدي پڙهندڙن جي دلين ۾ لهي احساسن جا ڏيئا ٻاري ٿو لکي ٿو تہ:

اسين آهيون ڪليل ڪتابن جئيان
اوهان چو رهو ٿا حسابن جئيان
اچي جهٽ سواءِ هليا ٿا وڃو
سدائين وڇوڙن جي خوابن جئيان
تنهنجي شهر جي پيچرن مان پرين
اچي پئي ٿي خوشبو گلابن جئيان

حاڪم گل مهر نئين ٽهي جي شاعرن ۾ سگهاري سوچ رکندڙ شاعر آهي جنهن جو هي پهريون گلدستو خواب مهڪي پيا.

دلين جي گلدان ۾ اهڙي خوشبو جا اثر ڇڏيندو جو مدتون پنهنجون معيار رکي ادبي دنيا ۾ مڃتا ضرور ماڻيندو.

سنڌ سلامت ساٿ سلامت

(نوٽ: حاڪم گل مهر ڪتاب خواب مهڪي پيا جي مهورت تقريب ۾ پڙهيل مقالو)

واڪا ڪرڻ موڻ وس — حاڪم علي ڪٽوهر — سهڻارا پبليڪيشن حيدرآباد

هي جهان ئي جستجو جو آهي، زندگيءَ جو اصول آهي تہ جن جستجو ڪئي سي ئي دنيا ۾ جيتي ويا، بي همٿو تي لَڏو لاهي ويهي رهڻ، اهو ڪانئرن ڪم، ان ڪي جيئڻ ڪونہ چئبو.

احساس بنا ماڻهو، اخبار پراڻي آ.

اياز گل جو مٿيون خيال ڪيڏو نہ پختو ۽ معنيٰ خيز آهي جنهن وٽ احساس هجنُ تا، اُهي ئي ماڻهو هلڻ، هڪلڻ ۽ سارڻ جو ڪم ڪري ڄاڻن ۽ اهي ئي ماڻهو تاريخ جا ڪردار ٿين ٿا.

تاريخ جيڪا ڪڏهن بہ مرندي ناهي، پنهنجي محبوب ڪردارن کي سيني ۾ سانڍي جيئڊي رهندي آهي، اسان جو يار حاڪم بہ ساڳئي ڪرت سان جٽيل آهي، جنهن ڪڏهن ڪهاڻي تہ ڪڏهن مضمون، ڪڏهن شاعريءَ تہ ڪڏهن ڊائريءَ جي صورت ۾ سماج جي براين جي پيو نشاندهي ڪري ۽ ان جي حل لاءِ رستا بہ پيو جوڙي ۽ ڳولي.

حاڪم علي ڪٽوهر جي ڪهاڻين، مضمونن توڙي ڊائري جي ورقن ۾ ڀرپور ۽ جاندار احساس پويل آهن.

حاڪم جي ڪهاڻين، مضمونن ۽ ڊائريءَ جي ورقن ۾ فني ۽ بيهڪ جي حوالي سان يا ڪردارن جي ورڇ جي حوالي سان يا مقالمن جي حوالي سان ڪوڙ ڪچايون ڦڪايون آهن. پر پلاٽنگ لائيننگ، سماجي جڪ جوڙ، ننڍ وڏائي واري ويڙهہ ۽ ماحولياتي گدلاڻ جا منجهن چٽا عڪس چٽيل آهن. حاڪم جي ڪهاڻين، مضمونن ۽ ڊائري جي ورقن جا ٿيم ۽ ڪلائيمڪس ڏاڍا لاجواب آهن. منهنجي دعا آهي تہ حاڪم سدائين ڏرتيءَ ۽ سرتي تي لکڻ واري ڪرت سان نڀائيندو اچي. (آمين)

وفا پرڙو/ٿل

پڙهندڙ نسُل . پ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪ ”لُڙهندڙ نسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڄُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪندڙ، ياڙي، ڪانءُ، ياجوڪڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻ جي آسَ رکون ٿا.

پَڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہِ ڪُوڙو آهي.

جھڙيءَ طرح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙھا، نيرا، پيلا يا ناسي ھوندا آھن اھڙيءَ طرح پڙھندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختلِف آھن ۽ ھوندا. اُھي ساڳِئي ئي وقت اُداس ۽ پڙھندڙ، پَرندڙ ۽ پڙھندڙ، سُست ۽ پڙھندڙ يا وِڙھندڙ ۽ پڙھندڙ بہ ٿي سگھن ٿا. ھِن لفظ ۾ پَنَ کا خُصوصي ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آھي.

ڪوشش اھا ھوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَھڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آھي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اھڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ ھِڪَبِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ ھيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رھندا. پَنَ پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ ڪان پوءِ ٻيو اھم مرحلو وِرھائڻ distribution جو ٿيندو. اِھو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏھن ڪو پيسا ڪمائي سگھي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَ سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ ھوندو.

پَنَ کي ڪُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ ھو وَسَ پٽاندڙ وڌِ کان وَڌِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي ھِمٿائِن. پر ساڳِئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦھلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنھن بہ رُڪاوٽَ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، چاڻَ، سمجههَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهه ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالههَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،
جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ -

اِن حسابَ سان اڄڪلهه جي پاڻَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني جي نشاني آهي.

پَڙهڻ جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڄڪلهه ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَرَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ بين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي چوءِ چالاءِ ۽ ڪينئن جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٽتر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ڀاڪي پائي چيو تہ ”منهنجا ڀاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)